

Regionstyrelsen

Tid: 2025-09-23 kl. 10:30
Plats: Rosensalen, Rosenlunds vårdcentrum

1	Upprop och val av protokollsjusterare	
2	Fastställande av dagordning	
3	Anmälan av delegationsbeslut 2025 Regionstyrelsen	2025/68
4	Övriga anmälningsärenden 2025 Regionstyrelsen	2025/69
5	Kurser och konferenser	

Information

6	Ägardialog med hel- och delägda bolag	
7	Kompetensförsörjning	
8	Aktuell information	
9	Intern kontroll – Månadsrapport 2025 Regionstyrelsen	2025/16
10	Uppdrag om inriktning för Region Jönköpings läns strategiska arbete med AI	2025/1521
11	Intern kontroll – Kontrollmoment 2025 Regionstyrelsen	2025/778
12	Frågor	
13	Rapport till och från andra mötesforum	

Beslutsärenden för regionstyrelsen

14	Remiss – Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik (SOU 2025:85)	2025/2317
15	Remiss – Promemorian Ändring av kravet på befordringstid i den samhällsomfattande posttjänsten	2025/2322
16	Granskning av inköp och upphandling	2025/1416
17	Inriktningsbeslut bolagsbildning Krösatågen	2025/2277
18	Delegationsordning för Regionstyrelsen	2025/2804
19	Valärende - Ersättare i Läns pensionärsrådet	2025/2830
20	Valärende - Ledamot i Upphandlingsdelegationen	2025/2830

Regionstyrelsen

Tid: 2025-09-23 kl. 10:30

Övrigt

21 Övriga frågor

*Kallade**Ordinarie ledamöter*

Rachel De Basso (S) ordförande
Tommie Ekered (M) 1:a v ordf.
Stina Sinclair (KD) 2:a v ordf.
Thomas Gustafsson (S)
Nena Stamenkovic (S)
Per Svenberg (S)
Pontus Lundgren (M)
Kerstin Hammar (M)
Martin Nedergaard-Hansen (VD)
Linnéa Götesson (VD)
Håkan Karlsson Nyborg (SD)
Hampus Bergh (SD)
Joseph Tornell (KD)
Per Eriksson (C)
Jimmy Ekström (L)

Ersättare

Aneth Amundson (S)
Henrik Tvarnö (S)
Carina Stende (S)
Håkan Sandgren (S)
Gottlieb Granberg (M)
Henrik Sporrang Esbjörnsson (M)
Kristina Carlo (M)
Pontus Lundgren (VD)
Sara Wallby (VD)
Anders Gustafsson (SD)
Ulf Svensson (SD)
Monica Samuelsson (KD)
Irene Oskarsson (KD)
Emilie Walfridsson (C)
Marie Fransson (L)

Adjungerad

Mikael Ekvall (V)

Övriga

Jane Ydman, regiondirektör
Elin Carlholt,
kommunikationsdirektör
Karin Hermansson, regional
utvecklingsdirektör
Maria Berghem, ekonomidirektör
Mats Bojestig, hälso- och
sjukvårdsdirektör
Siw Kullberg, kanslidirektör
Urban Funck, HR-direktör
Nathalie Bijelic Eriksson,
sektionschef

Delegeringsbeslut

Utskriftsdatum: 2025-09-16

Utskriven av: Nathalie Bijelic Eriksson

Diarienummer:	Region Jönköpings län
Beslutsfattare:	Alla
Kategori:	Alla
Beslutsinstans:	Regionstyrelsen
Sammanträdesdatum:	2025-09-23
Sekretess:	Visas ej

Id	Beskrivning	Paragraf
Datum	Avsändare/Mottagare	Beslutsfattare
Ärendenummer	Ärendemening	Kategori
		Ansvarig
351489	Ansökan om kamerabevakning akutmottagningen, Högländssjukhuset Eksjö	RSV 4.10.3 §1/2025
2025-07-11	Beredskap- och säkerhetsenheten	Elisabeth Bergström
RJL 2025/2822	Kamerabevakning Akutmottagningen Högländssjukhuset Eksjö	RSV 4.10.3
		Björn Sönnerling
2025.11591	Beslut om att avstå från att besvara remiss - Förslag till nya föreskrifter om rapportering av upphandlade bilar och vissa tjänster inom vägtransportområdet	RS 4.1.5 §25/2025
2025-08-06	Regionstyrelsen	Jane Ydman
RJL 2025/1992	Remiss- Förslag till nya föreskrifter om rapportering av upphandlade bilar och vissa tjänster inom vägtransportområdet	RS 4.1.5
		Nathalie Bijelic Eriksson
2025.11691	Delegationsbeslut försäljning arbetsbil	RS 4.3.7 §10/2025
2025-08-12	Regionstyrelsen	Maria Berghem
RJL 2025/2635	Försäljning av arbetsbil	RS 4.3.7
		Maria Berghem
2025.11761	Delegationsbeslut område inköp, Juli 2025	RS 4.4.1 §15/2025
2025-08-13		Carina Mattsson Sandberg
RJL 2025/1768	Delegationsbeslut område inköp 2025	RS 4.4.1
		Rebecka Hagman
2025.11790	Delegationsbeslut tagna av regiondirektören gällande förordnande av tf sjukvårdsdirektör Psykiatri, rehabilitering och diagnostik	RSV 4.2.2 §26/2025
2025-08-14	Regionstyrelsen	Jane Ydman
RJL 2024/3325	Delegationsbeslut förordnanden inom Psykiatri, rehabilitering och diagnostik 2025	RSV 4.2.2
		Pernilla Svensson
2025.12183	Beslut taget i enlighet med vidaredelegation från regiondirektör gällande tf verksamhetschef rehabiliteringscentrum 2025-08-20--12-31	RSV 4.2.2 §27/2025

2025-08-21		Jane Ydman
RJL 2024/3325	Delegationsbeslut förordnanden inom Psykiatri, rehabilitering och diagnostik 2025	RSV 4.2.2
		Pernilla Svensson
2025.12207	Beslut om bevarande av nationellt kvalitetsregister	RSV 4.7.2 §6/2025
2025-08-22	Regionstyrelsen	Erik Carlsson
RJL 2025/1838	Bevarande- och gallringsutredning av nationellt kvalitetsregister, Svenska Barnhälsovårdsregistret (BHVQ)	RSV 4.7.2
		Erik Carlsson
2025.12211	Bevarande- och gallringsutredning av systemen Kvm02 och Opli981k	RSV 4.7.2 §7/2025
2025-08-22	Regionstyrelsen	Erik Carlsson
RJL 2025/2455	Bevarande- och gallringsutredning av systemen Kvm02 och Opli981k	RSV 4.7.2
		Erik Carlsson
2025.12453	Bevarande- och gallringsutredning av system Testo Saveris	RS 4.7.2
2025-08-28	Regionstyrelsen	Johan Sandberg
RJL 2025/2818	Bevarande- och gallringsutredning av Testo Saveris	RS 4.7.2
		Johan Sandberg
2025.12454	Bevarande- och gallringsutredning av systemet Rikus	RS 4.7.2
2025-08-28	Regionstyrelsen	Johan Sandberg
RJL 2025/2815	Bevarande- och gallringsutredning av Rikus	RS 4.7.2
		Johan Sandberg
2025.12605	Beslut att godkänna överlämnande av arkivmaterial HR-enheten	RS 4.7.4 §8/2025
2025-09-01	Regionstyrelsen	Erik Carlsson
RJL 2025/2779	Beslut att godkänna överlämnande av arkivmaterial från HR-enheten till arkivmyndigheten	RS 4.7.4
		Erik Carlsson
2025.12809	Beslut om att avstå från att besvara remiss - Boverkets rapport Lättnader i kraven på byggnader vid ändring och ombyggnad	RS 4.1.5 §28/2025
2025-08-26	Regionstyrelsen	Jane Ydman
RJL 2025/2363	Remiss av Boverkets rapport Lättnader i kraven på byggnader vid ändring och ombyggnad	RS 4.1.5
		Nathalie Bijelic Eriksson
2025.12866	Delegationsbeslut område inköp, augusti 2025	RS 4.4.1 §16/2025
2025-09-03		Carina Mattsson Sandberg
RJL 2025/1768	Delegationsbeslut område inköp 2025	RS 4.4.1
		Rebecka Hagman
2025.13233	Ansökan om kamerabevakning Sjukvårdsfarmaci, Höglandssjukhuset Eksjö	RS 4.10.3 §1/2025
2025-04-01	Beredskap- och säkerhetsenheten	Carin Skarp
RJL 2025/2824	Kamerabevakning Sjukvårdsfarmaci Höglandssjukhuset Eksjö	RS 4.10.3

2025.13269	Beslut att godkänna överlämnande av arkivmaterial Regionrevisionen	RS 4.7.4 §9/2025
2025-09-09	Regionstyrelsen	Erik Carlsson
RJL 2025/2968	Beslut att godkänna överlämnande av arkivmaterial från Regionrevisionen till arkivmyndigheten	RS 4.7.4
		Erik Carlsson
2025.13334	Beslut att godkänna bevarande- och gallringsplaner	RS 4.7.2 §10/2025
2025-09-10	Regionstyrelsen	Erik Carlsson
RJL 2025/2860	Beslut om reviderade bevarande- och gallringsplaner för Region Jönköpings län	RS 4.7.2
		Erik Carlsson
2025.13423	Beslut om t.f. ekonomidirektör under semester_29 sept - 5 okt 2025	RS 4.2.4 §11/2025
2025-09-11	Regionstyrelsen	Maria Berghem
RJL 2025/1139	Delegationsbeslut från regiondirektör avseende semester	RS 4.2.4
		Maria Berghem

Rapport Övriga anmälningssärenden Regionstyrelsen 2025-09-23

Handling	Dnr + rubrik/innehåll
Inkomna handlingar	
– Regeringsbeslut	- RJL 2025/2892 Uppdrag till Socialstyrelsen att genomföra insatser som stödjer en effektiv personalplanering S2025/01478 - RJL 2025/2891 Uppdrag till Folkhälsomyndigheten att ta fram en vägledning för genomförande av hälsokontroll och uppföljande smittskyddsåtgärder S2025/01481
– Beslut från Sveriges kommuner och regioner (SKR)	
– Skrivelser från invånare	
– Skrivelser från organisationer	- RJL 2025/3080 Skrivelse - Ge civilsamhället samt idéburna och kooperativa verksamheter hållbara förutsättningar - RJL 2025/2859 Anmälan av ledamöter till arbetsgrupp för regionernas beredskap
– Övrigt	- RJL 2025/553 Protokoll Höglandets samordningsförbund styrelse 2025-09-04 samt Delårsrapport 2025 Höglandets samordningsförbund - RJL 2025/569 Styrelseprotokoll Finnvedens Samordningsförbund 2025-08-27 samt Delårsrapport 2025 Finnvedens Samordningsförbund - RJL 2025/570 Styrelseprotokoll Samordningsförbundet Södra Vätterbygden 2025-08-28 samt Delårsrapport 2025 Samordningsförbundet Södra Vätterbygden - RJL 2025/567 Protokoll Bostadsbyggen i Jönköping AB styrelse 2025-08-18
Upprättade handlingar	
– Protokoll	- Protokoll Regionstyrelsens arbetsutskott 2025-09-09 - Protokoll Regionstyrelsen 2025-08-12
– Svar på skrivelser	
– Övrigt	- RJL 2025/2341 Information om gallring av delar av applikationen Oldform - RJL 2025/2305 Beslut om avskrivning i ärende inkommet till Visselblåsarfunktionen - Rapport över ärenden i Region Jönköpings län 2025-08-05 – 2025-09-15

Handlingar

Utskriftsdatum: 2025-09-01 Utskriven av: Monica Sandsvik Svensson

Diarienummer:	Region Jönköpings län
Datum:	2025-08-01 - 2025-08-31
Riktning:	Alla
Status:	Alla
Handlingstyp:	REMISS
Notering:	
Sekretess:	Visas ej

Id	I/U/K	Beskrivning	Ansvarig
Datum		Avsändare/Mottagare	Avdelning
Ärendenummer		Notering	Handlingstyp
		Ärendemening	
2025.11366	I	Remiss- Förslag till dokument och checklistor för bedömning av regelefterlevnad för hälsodokumentationssystem. D8.2 Xt-EHR (EHDS)	Peter Häyhänen
2025-08-04		E Hälsomyndigheten	Regionledningskontoret
RJL 2025/2548		D8.2 EHR Conformity Assessment Scheme assertion document and checklists Svar senast 2025-09-14 Remiss- Förslag till dokument och checklistor för bedömning av regelefterlevnad för hälsodokumentationssystem. D8.2 Xt-EHR (EHDS)	REMISS
2025.12121	I	Remiss - Plandokument-samråd	Karin Hermansson
2025-08-15		Boxholms kommun	Regionledningskontoret
RJL 2025/2725		Svar senast: 2025-10-15 Samråd om ny översiktsplan för Boxholms kommun	REMISS
2025.12110	I	Remiss - Implementeringsguider för EEHRxF, funktionella och tekniska krav och specifikationer för elektroniska patientjournalssystem 01_Xt-EHR_D7 1 Announcement Stakeholder Consultation	Peter Häyhänen
2025-08-19		E-Hälsomyndigheten	Regionledningskontoret
RJL 2025/2713		Svar senast 2025-10-12 Remiss- Europeiskt format för elektroniska patientjournaler Xt-EHR Deliverable 7.1	REMISS
2025.12099	I	Remiss - Konsekvensutredning om upphävande av föreskrifter om utbildningar inom yrkeshögskolan med inriktning medicinsk vårdadministratör.	Anette Peterson
2025-08-19		Myndigheten för yrkeshögskolan	Regionledningskontoret
RJL 2025/2712		Svar senast: 2025-10-31 till registrator@myh.se	REMISS

diarienummer MYH 2025/465.

Remiss - upphävande av föreskrifter om
utbildning till medicinsk vårdadministratör

§ 170**Kurser och konferenser****Beslut**

Regionstyrelsens arbetsutskott beslutar om deltagande vid följande konferenser.

- Inbjudan till *Forskning och framsteg - dialog om kliniska prövningar* den 5 november i Linköping
– En ledamot från den politiska ledningen och en ledamot från oppositionen ges möjlighet att delta.
- Inbjudan till *Regionträff den 23 oktober: Ungas attityder och värderingar - Samtal utifrån regionala perspektiv, digitalt*
– Avstå från deltagande.
- Inbjudan till seminarium *A New Railway for a New Europe* den 14 oktober i Bryssel
– Regionstyrelsens presidium ges möjlighet att delta.
- Studieresa i Oakland den 3-6 december i samband med IHI Forum i Anaheim den 7-10 december
– Regionstyrelsens arbetsutskott ges möjlighet att delta.

Beslutet skickas till

Regionstyrelsen

Från: Norén Elisabeth <elisabeth.noren@rjl.se>

Datum: 23 juni 2025 12:44:46 CEST

Till: Norén Elisabeth <elisabeth.noren@rjl.se>

Ämne: Inbjudan till Forskning och framsteg - dialog om kliniska

Inbjudan till Forskning och framsteg - dialog om kliniska prövningar

1. *uppdrag, mål och uppföljning i Sydöstra sjukvårdsregionen*

Ett av målen i den nationella Life Science-strategin är att öka antalet kliniska prövningar i Sverige och stärka samverkan mellan vård, akademi och industri. För att Sverige ska vara attraktivt för kliniska studier krävs tydliga strukturer, långsiktigt ansvar och regional samordning. Detta är också en prioritering i våra regioner, där Forum Sydost har i uppdrag att främja samverkan och skapa förutsättningar för kliniska studier i hälso- och sjukvården.

Kliniska prövningar är en central del i utvecklingen av framtidens hälso- och sjukvård. För att skapa långsiktighet, ansvarstagande och engagemang i hela vårdorganisationen krävs ett tydligare och bättre förankrat uppdrag. Med detta som utgångspunkt vill vi samla centrala beslutsfattare – *by invitation only* – till ett gemensamt möte den 5 november i Linköping. Målet är att stärka och konkretisera vår gemensamma riktning och därmed skapa goda förutsättningar för framtidens kliniska prövningar i vår sjukvårdsregion.

Vi ser fram emot ditt aktiva deltagande i denna dialog, där vi tillsammans lägger grunden för framtidens kliniska prövningar i Sydöstra sjukvårdsregionen.

Mötet arrangeras av Forum Sydost i samverkan med Lif – de forskande läkemedelsföretagen.

Datum: 5 november 2025

Tid: 12.00–16.30

Plats: Linköpings Konsert & Kongress

Anmälan: Anmälan görs via [anmälningsformuläret](#) senast **18 augusti**.

Med vänliga hälsningar,

Marie Morell, ordförande i regionstyrelsen i Region Östergötland
Rachel De Basso, ordförande i regionstyrelsen i Region Jönköpings län
Angelica Katsanidou, ordförande i regionstyrelsen i Region Kalmar län

Genom

Elisabeth Norén, föreståndare Forum Sydost

Niklas Wallin Bernhardsson, ordförande Lif Sydost

Bakgrund

Kliniska prövningar är centrala för att utveckla nya behandlingar och stärka svensk hälso- och sjukvård. Den nationella Life Science-strategin lyfter behovet av fler prövningar i vården, tydligare styrning och bättre samverkan.

Tidigare i år hölls ett första dialogmöte i vår sjukvårdsregion, med deltagande från bland andra Läke-medelsverket. Fokus låg på prövarens roll och vårdens kapacitet att genomföra kliniska prövningar, samt vilka åtgärder som krävs för att stärka detta. Nationella satsningar som Swetrial har samtidigt inlett arbetet med att stärka stödet för kliniska prövningar.

Mötet den 5 november utgör nästa steg – mot en gemensam riktning med tydligare styrning, ökad förankring och förbättrade samarbetsformer mellan hälso- och sjukvården i Sydöstra sjukvårdsregionen och näringslivet.

Från: Madeleine Stadig <madeleine.stadig@mucf.se>

Skickat: den 24 juni 2025 15:37

Ämne: Regionträff den 23 oktober

Viktig Information: Detta e-postmeddelande kommer från en avsändare utanför Region Jönköpings län. Klicka aldrig på länkar och öppna aldrig bifogade filer om du är osäker på avsändaren eller innehållet.

Om du misstänker att meddelandet är skadligt, vidarebefordra meddelandet till natfiske@rjl.se

Vi vore tacksamma om denna inbjudan vidarebefordras till relevanta tjänstepersoner och politiker inom regionen som arbetar med ungdomsfrågor, ungas delaktighet och/eller civilsamhällesfrågor. Tack!

Regionträff den 23 oktober: Ungas attityder och värderingar - Samtal utifrån regionala perspektiv

Datum och tid: 23 oktober 2025, kl. 13.30–15.00

Plats: Digitalt via Teams

Målgrupp: Regionala tjänstepersoner och politiker med ansvar för ungas delaktighet och civilsamhällesfrågor

Välkommen till höstens digitala Regionträff! Den här gången bjuder vi in till en fördjupad träff utifrån ny kunskap om ungas attityder och värderingar.

Regionträffen kommer utgå ifrån **del 3 av MUCF:s attityd- och värderingsstudie**, med temat *samhälle och delaktighet*.

Under Regionträffen diskuterar vi tillsammans vad resultaten i studien innebär i ett regionalt sammanhang:

- Vad kan ni påverka direkt i ert arbete?
- Vilka frågor kräver samverkan?
- Hur kan civilsamhället vara en samverkanspart och bidra till att öka ungas delaktighet?

Träffen är informell och interaktiv – vi ses i digitala grupprum, utbyter erfarenheter och lär av varandra.

Vi passar också på att lyssna in era tankar om framtidens regionträffar, eftersom MUCF ser över formerna för forumet inför 2026.

📌 **[ANMÄLAN TILL REGIONTRÄFFEN 23 OKT!](#)**

För att delta i Regionträffen bör ni ha läst rapporten och/eller sett sändningen om rapporten på MUCF-idag i förväg – antingen live den 25 september eller i efterhand.

ANMÄLAN TILL MUCF-idag

 Läs redan nu om MUCF:s attityd- och värderingsstudie och MUCF idag: www.mucf.se/attityd-och-varderingsstudie (Del 3 släpps sensommaren 2025)
<https://www.mucf.se/mucfidag>

Läs mer om Regionnätverket på MUCF:s [hemsida](#).

Vi hoppas att du vill vara med och **sprid gärna denna inbjudan till kollegor som också kan vara intresserade av att delta.**

Med vänliga hälsningar,

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)

 För er som är intresserade av samverkan mellan civilsamhället och offentlig sektor vill också vi tipsa om:

**Samverkanskonferens mellan ideell och offentlig sektor – från teori till praktik
13.00-16.00 den 9 september i Stockholm.**

Under denna eftermiddag kommer vi att utforska potentialen i samverkan och skapa en plattform för fortsatt dialog och utveckling.

[Här kan du läsa mer och anmäla dig](#)

Madeleine Stadig

Utvecklingsledare

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Besöksadress: Liedbergsgatan 4, 352 30 Växjö

Postadress: Box 206, 351 05 Växjö

Telefon: 010-1771879; 0766-545949

madeleine.stadig@mucf.se

[Prenumerera på våra nyhetsbrev](#)

www.mucf.se

Invitation

A New Railway for a New Europe

The seminar is held in English.

Please share this with anyone you think would benefit from participating!

UPDATED, with new speakers

Why Sweden Must Build New Main Lines

Date: 14 October 2025

Time: 09:30–11:00 (registration and coffee from 09:00)

Venue: Art 56, Bryssel, Av. des Arts 56, 1000 Bruxelles, Belgien

Dialogue on the Future of the Swedish Railway – Connecting Sweden and Europe

Region Jönköpings län and Region Östergötland warmly invite you – policymakers, business leaders, EU officials, and civil society actors – to join us for a high-level dialogue on the future of railway infrastructure in Sweden and its European context.

As Europe builds forward, **Sweden must not be the missing link**. Our existing railway system is nearing full capacity. Despite a 125% increase in rail travel over the past 30 years, investment in new main lines has lagged. The need is now critical.

With the **Fehmarn Belt fixed link** opening soon, Sweden's role in Europe's transport chain must be strengthened – not weakened.

Moderator: Thomas Becker, Managing Director String Megaregion

Speakers:

Martin Zeitler, Adviser of the European Coordinator, ScanMed

Henrik Dahlin, CEO Green Cargo

Linda Thulin, Trafikverket, president in ScanMed RFC (via video link)

Thomas Becker, Managing Director, STRING Megaregion (DK)

Stig Römer-Winthers, Managing Director Femarn Belt Development (DK)

Ellen Dahl, Regionchef Policy södra Halland och Skåne Area Manager Policy

Åsa Karlsson Björkmarker, Public Affairs, IKEA Älmhult

Rachel De Basso (S) Chair of the Regional Executive Committee, Region Jönköpings Län,

Jan Owe-Larsson (M), Chair of the Committee, Trafik- och samhällsplaneringsnämndens,

Region Östergötland

Why You Should Join

- **Influence the debate:** Help shape the ongoing discussion on the need for new rail infrastructure in Sweden.
- **Gain insights:** Hear from EU/Politicians, industry leaders, regional politicians, and experts.
- **Be heard:** Contribute your perspective via real-time input tools during the seminar.
- **Take part in the next step:** Get our complete toolbox (compiled based on this meeting) for engaging in future discussions on the need for rail infrastructure in Sweden. Follow-up seminars are planned for the spring and summer 2026

Seminar Objectives

- Build a broad alliance of support for new main lines in Sweden (Stockholm–Jönköping–Malmö/Gothenburg), but also for more railway tracks to create redundancy throughout Sweden, as well as faster and more efficient maintenance of the existing railway tracks.
- Turn skepticism into strength – **reframe the narrative**.
- Deliver a concrete message to national policymakers in 2026 – supported by **European voices and facts**.

Structure: A Four-Part Story

1. Europe's Missing Link)

2. The Business Case

Exporters and logistics leaders on capacity and competitiveness

3. Sweden at a Crossroads

How today's decisions impact tomorrow's regions

4. A Call to Action

We present the views received during the meeting and what opportunities there are to participate in future planned activities!

Throughout the meeting, we will have Mentimeter up and running for input and comments. These will be collected, processed and used as the basis for future impact

Invitation form

Please confirm your attendance by 8 October 2025 via

<https://esmaker.net/nx2/s.aspx?id=272065fabb6f>

Do feel free to bring a co-worker with you, and please share this with anyone you think would benefit from participating!

We look forward to your voice in this essential European conversation.

Warm regards,

Per Hellqvist
per.hellqvist@rjl.se
Region Jönköpings län

Linus Johnson
Linus.Johnson@regionostergotland.se
Region Östergötland

Vänliga hälsningar/Best regards,

Pelle Hellqvist

Regional Utveckling, Jönköpings län/Regional Development, County of Jönköping
Samhällskontakter och intressebevakning/ Government Relations and Public Affairs Manager

per.hellqvist@rjl.se

+46 (0) 72 207 12 89

§ 162**Ägardialog med hel- och delägda bolag****Beslut**

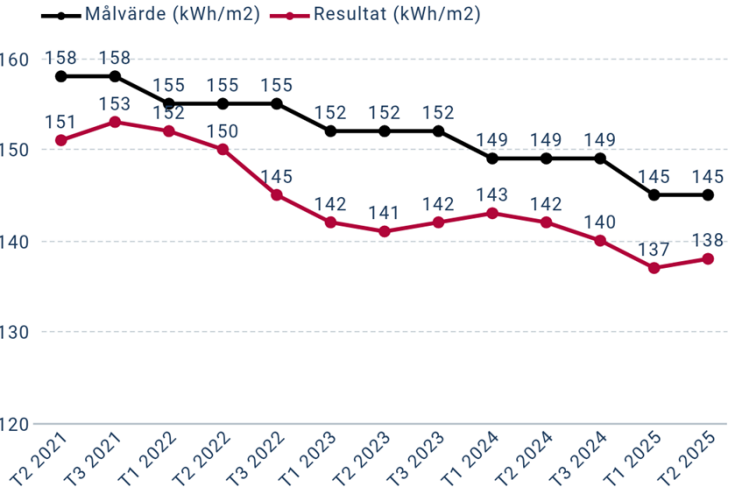
Vid kommande sammanträde med regionstyrelsen den 23 september genomförs ägardialoger med hel- och delägda bolag. Med anledning av ägardialogerna tidigareläggs starttid för sammanträdet till kl. 10.30.

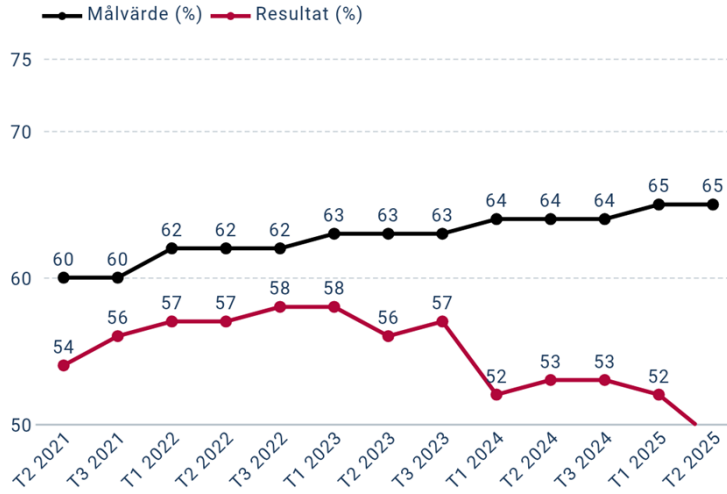
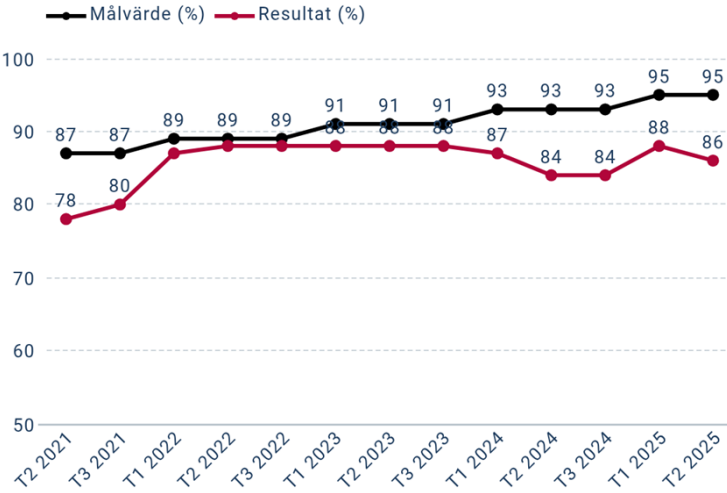
§ 164**Kompetensförsörjning****Beslut**

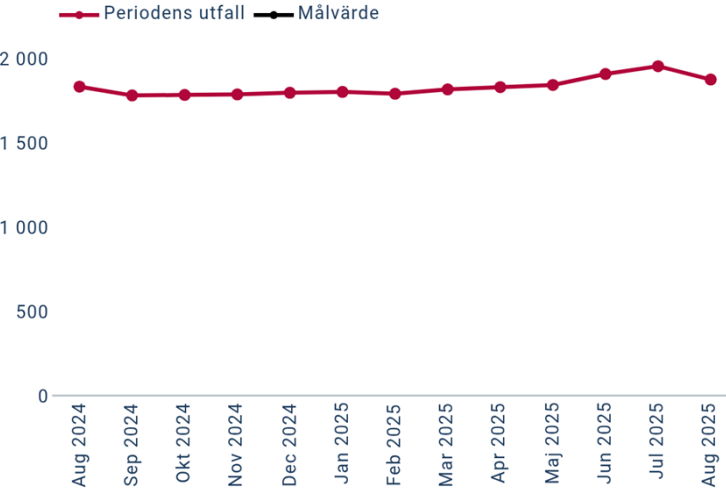
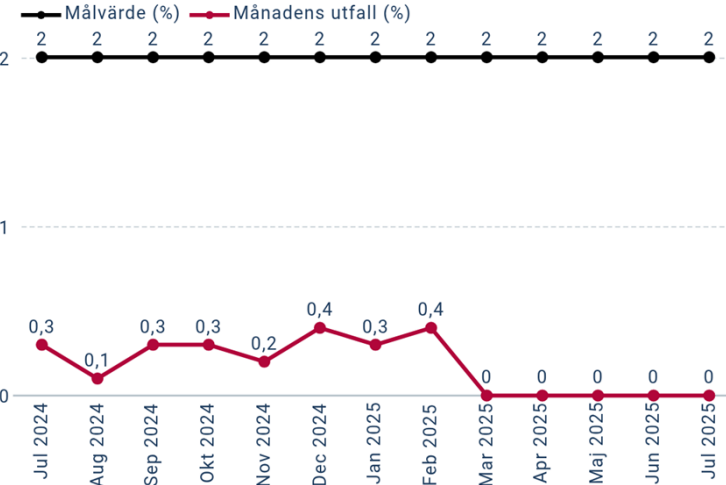
Vid regionstyrelsens sammanträde den 23 september ges en utvärdering av hälso- och sjukvården under sommaren av hälso- och sjukvårdsdirektör.

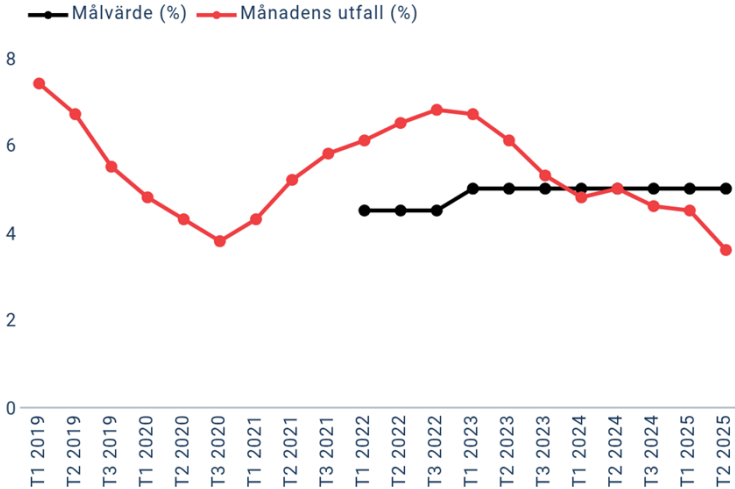
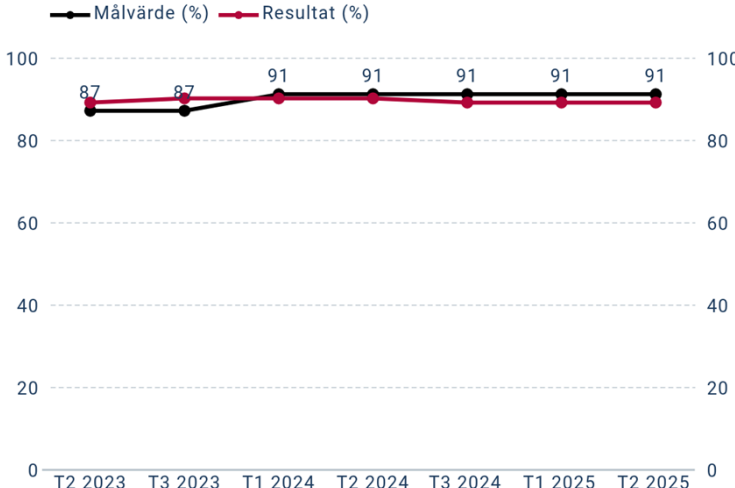
Intern kontroll – månadsrapport regionstyrelsen augusti 2024

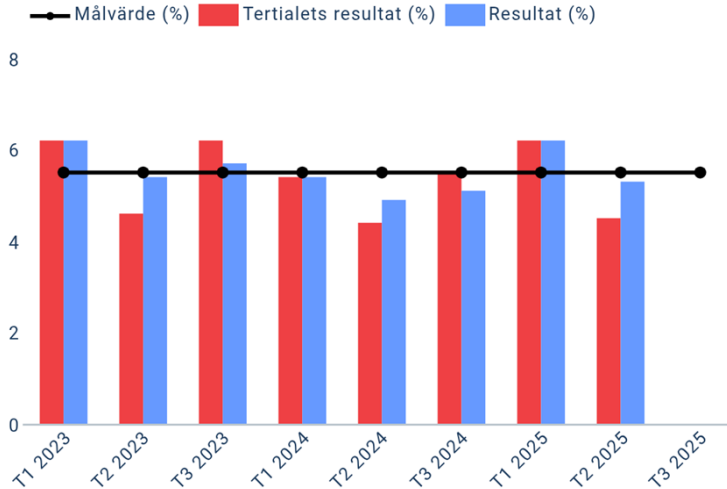
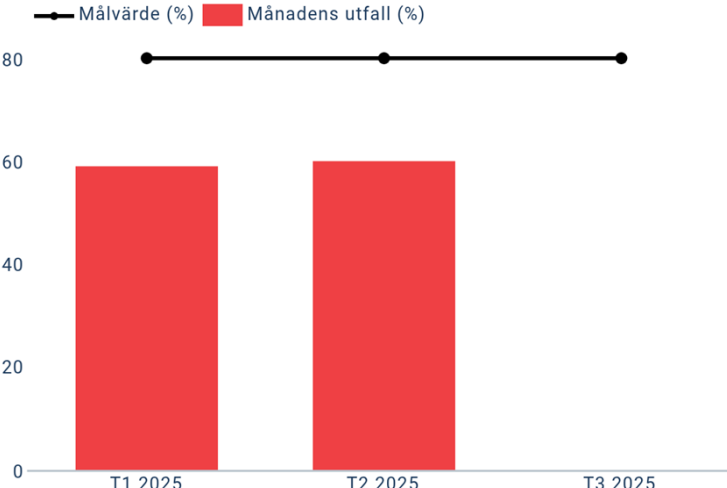
2 2 6 1 av 11 Mätetal

Perspektiv	Mätetal	Resultat	Analys	Diagram																																										
Process och produktion	 Köpt energi (kWh/m2)	138 kWh/m2 	Målet uppnås. Elanvändningen är något högre än för tertial 1 beroende på främst ökat kylbehov under varma sommarmånader, samt högre energianvändning i pågående ombyggnadsprojekt D3/D4.	 <table><thead><tr><th>Tid</th><th>Målvärde (kWh/m2)</th><th>Resultat (kWh/m2)</th></tr></thead><tbody><tr><td>T2 2021</td><td>158</td><td>151</td></tr><tr><td>T3 2021</td><td>158</td><td>153</td></tr><tr><td>T1 2022</td><td>155</td><td>152</td></tr><tr><td>T2 2022</td><td>155</td><td>150</td></tr><tr><td>T3 2022</td><td>155</td><td>145</td></tr><tr><td>T1 2023</td><td>152</td><td>142</td></tr><tr><td>T2 2023</td><td>152</td><td>141</td></tr><tr><td>T3 2023</td><td>152</td><td>142</td></tr><tr><td>T1 2024</td><td>149</td><td>143</td></tr><tr><td>T2 2024</td><td>149</td><td>142</td></tr><tr><td>T3 2024</td><td>149</td><td>140</td></tr><tr><td>T1 2025</td><td>145</td><td>137</td></tr><tr><td>T2 2025</td><td>145</td><td>138</td></tr></tbody></table>	Tid	Målvärde (kWh/m2)	Resultat (kWh/m2)	T2 2021	158	151	T3 2021	158	153	T1 2022	155	152	T2 2022	155	150	T3 2022	155	145	T1 2023	152	142	T2 2023	152	141	T3 2023	152	142	T1 2024	149	143	T2 2024	149	142	T3 2024	149	140	T1 2025	145	137	T2 2025	145	138
Tid	Målvärde (kWh/m2)	Resultat (kWh/m2)																																												
T2 2021	158	151																																												
T3 2021	158	153																																												
T1 2022	155	152																																												
T2 2022	155	150																																												
T3 2022	155	145																																												
T1 2023	152	142																																												
T2 2023	152	141																																												
T3 2023	152	142																																												
T1 2024	149	143																																												
T2 2024	149	142																																												
T3 2024	149	140																																												
T1 2025	145	137																																												
T2 2025	145	138																																												

Perspektiv	Mätetal	Resultat	Analys	Diagram																																										
	 Andel ekologiska livsmedel	49 % 	Resultatet för andelen ekologiska livsmedel ligger under målet och har minskat jämfört med föregående tertial. Bristande tillgång, kvalitetsproblem och omvärldsfaktorer som krig och klimatförändringar påverkar negativt. Vissa enheter når målet, men helheten utmanas av begränsat sortiment, arbetsmiljökrav och menyförändringar. Arbetet med uppföljning, leverantörsdialog och åtgärdsförslag pågår kontinuerligt.	 — Målvärde (%) — Resultat (%) <table><tr><th>Tidpunkt</th><th>Målvärde (%)</th><th>Resultat (%)</th></tr><tr><td>T2 2021</td><td>60</td><td>54</td></tr><tr><td>T3 2021</td><td>60</td><td>56</td></tr><tr><td>T1 2022</td><td>62</td><td>57</td></tr><tr><td>T2 2022</td><td>62</td><td>57</td></tr><tr><td>T3 2022</td><td>62</td><td>58</td></tr><tr><td>T1 2023</td><td>63</td><td>58</td></tr><tr><td>T2 2023</td><td>63</td><td>56</td></tr><tr><td>T3 2023</td><td>63</td><td>57</td></tr><tr><td>T1 2024</td><td>64</td><td>52</td></tr><tr><td>T2 2024</td><td>64</td><td>53</td></tr><tr><td>T3 2024</td><td>64</td><td>53</td></tr><tr><td>T1 2025</td><td>65</td><td>52</td></tr><tr><td>T2 2025</td><td>65</td><td>50</td></tr></table>	Tidpunkt	Målvärde (%)	Resultat (%)	T2 2021	60	54	T3 2021	60	56	T1 2022	62	57	T2 2022	62	57	T3 2022	62	58	T1 2023	63	58	T2 2023	63	56	T3 2023	63	57	T1 2024	64	52	T2 2024	64	53	T3 2024	64	53	T1 2025	65	52	T2 2025	65	50
Tidpunkt	Målvärde (%)	Resultat (%)																																												
T2 2021	60	54																																												
T3 2021	60	56																																												
T1 2022	62	57																																												
T2 2022	62	57																																												
T3 2022	62	58																																												
T1 2023	63	58																																												
T2 2023	63	56																																												
T3 2023	63	57																																												
T1 2024	64	52																																												
T2 2024	64	53																																												
T3 2024	64	53																																												
T1 2025	65	52																																												
T2 2025	65	50																																												
	 Andel svenskproducerat kött, mejeriprodukter och ägg	86 % 	Andelen svenskproducerade livsmedel ligger under målnivån, främst på grund av begränsad tillgång och externa faktorer som salmonella och evakuering. Vissa enheter når målet, och insatser som utbildning och leverantörsdialog bidrar till fortsatt förbättring.	 — Målvärde (%) — Resultat (%) <table><tr><th>Tidpunkt</th><th>Målvärde (%)</th><th>Resultat (%)</th></tr><tr><td>T2 2021</td><td>87</td><td>78</td></tr><tr><td>T3 2021</td><td>87</td><td>80</td></tr><tr><td>T1 2022</td><td>89</td><td>87</td></tr><tr><td>T2 2022</td><td>89</td><td>88</td></tr><tr><td>T3 2022</td><td>89</td><td>88</td></tr><tr><td>T1 2023</td><td>91</td><td>88</td></tr><tr><td>T2 2023</td><td>91</td><td>88</td></tr><tr><td>T3 2023</td><td>91</td><td>88</td></tr><tr><td>T1 2024</td><td>93</td><td>87</td></tr><tr><td>T2 2024</td><td>93</td><td>84</td></tr><tr><td>T3 2024</td><td>93</td><td>84</td></tr><tr><td>T1 2025</td><td>95</td><td>88</td></tr><tr><td>T2 2025</td><td>95</td><td>86</td></tr></table>	Tidpunkt	Målvärde (%)	Resultat (%)	T2 2021	87	78	T3 2021	87	80	T1 2022	89	87	T2 2022	89	88	T3 2022	89	88	T1 2023	91	88	T2 2023	91	88	T3 2023	91	88	T1 2024	93	87	T2 2024	93	84	T3 2024	93	84	T1 2025	95	88	T2 2025	95	86
Tidpunkt	Målvärde (%)	Resultat (%)																																												
T2 2021	87	78																																												
T3 2021	87	80																																												
T1 2022	89	87																																												
T2 2022	89	88																																												
T3 2022	89	88																																												
T1 2023	91	88																																												
T2 2023	91	88																																												
T3 2023	91	88																																												
T1 2024	93	87																																												
T2 2024	93	84																																												
T3 2024	93	84																																												
T1 2025	95	88																																												
T2 2025	95	86																																												

Perspektiv	Mätetal	Resultat	Analys	Diagram
Medarbetare	 Faktiska årsarbetare	1 845 	De verksamhetsområden som ligger under regionstyrelsen har för perioden januari till augusti haft i genomsnitt cirka 40 fler faktiska årsarbetare jämfört med samma period föregående år. En del förklaras av några enheter 2025 gått över till verksamhetsområden som ligger under regionstyrelsen. Andelen faktiska årsarbetare som hör till denna nämnd är cirka 18 % av totala antalet faktiska årsarbetare.	
	 Kostnad för bemanningsföretag (hyrkostnad som andel av egna personalkostnader)	0,1 % 	Hyrpersonal har inte använts sedan februari månad. Verksamhetsstöd och service (1177 telefon) är det verksamhetsområde som ligger under regionstyrelsen som tidigare anlitat bemanningsföretag.	

Perspektiv	Mätetal	Resultat	Analys	Diagram
	 Personalomsättning (andel externa avgångar exkl pension) under de senaste 12 månaderna	3,6 % 	För de verksamhetsområden som ligger under regionstyrelsen varierar den externa personalomsättningen mellan både områden och yrkesgrupper. Under 2025 fortsätter arbetet med syfte att utveckla och behålla personal.	
	 Andel heltidsanställda	89 % 	Andelen heltidsanställda har legat stabilt och ligger strax under målvärdet. Region Jönköpings län tillämpar heltid som norm vilket innebär att medarbetare som vill ha en heltidsanställning erbjuds det. Nyrekryteringar ska också som utgångspunkt vara på heltid. Utifrån ett jämställdhetsperspektiv är det fortfarande en klart lägre andel av kvinnorna som arbetar heltid. Det fortsatt viktigt att ha dialog med medarbetare som inte vill ha en heltidsanställning för att bidra till en ökad jämställdhet samt möta kompetensutmaningen i verksamheten.	

Perspektiv	Mätetal	Resultat	Analys	Diagram																																								
	 Personalhälsa - Sjukfrånvaro %	5,3 % 	Sjukfrånvaron har ökat något jämfört med samma period föregående år. Framför allt har den långa sjukfrånvaron ökat inom vissa verksamheter. Det systematiska arbetsmiljöarbetet är fortsatt viktigt för att skapa goda förutsättningar för hälsofrämjande arbetsplatser, tidiga insatser och en långsiktigt god arbetsmiljö.	 — Målvärde (%) ■ Tertialets resultat (%) ■ Resultat (%) <table><tr><th>Period</th><th>Målvärde (%)</th><th>Tertialets resultat (%)</th><th>Resultat (%)</th></tr><tr><td>T1 2023</td><td>5.5</td><td>6.2</td><td>6.2</td></tr><tr><td>T2 2023</td><td>5.5</td><td>4.6</td><td>5.5</td></tr><tr><td>T3 2023</td><td>5.5</td><td>6.2</td><td>5.5</td></tr><tr><td>T1 2024</td><td>5.5</td><td>5.5</td><td>5.5</td></tr><tr><td>T2 2024</td><td>5.5</td><td>4.4</td><td>5.0</td></tr><tr><td>T3 2024</td><td>5.5</td><td>5.5</td><td>5.2</td></tr><tr><td>T1 2025</td><td>5.5</td><td>6.2</td><td>6.2</td></tr><tr><td>T2 2025</td><td>5.5</td><td>4.6</td><td>5.5</td></tr><tr><td>T3 2025</td><td>5.5</td><td></td><td></td></tr></table>	Period	Målvärde (%)	Tertialets resultat (%)	Resultat (%)	T1 2023	5.5	6.2	6.2	T2 2023	5.5	4.6	5.5	T3 2023	5.5	6.2	5.5	T1 2024	5.5	5.5	5.5	T2 2024	5.5	4.4	5.0	T3 2024	5.5	5.5	5.2	T1 2025	5.5	6.2	6.2	T2 2025	5.5	4.6	5.5	T3 2025	5.5		
Period	Målvärde (%)	Tertialets resultat (%)	Resultat (%)																																									
T1 2023	5.5	6.2	6.2																																									
T2 2023	5.5	4.6	5.5																																									
T3 2023	5.5	6.2	5.5																																									
T1 2024	5.5	5.5	5.5																																									
T2 2024	5.5	4.4	5.0																																									
T3 2024	5.5	5.5	5.2																																									
T1 2025	5.5	6.2	6.2																																									
T2 2025	5.5	4.6	5.5																																									
T3 2025	5.5																																											
	 Andel chefer med 10-35 medarbetare	60 % 	De verksamhetsområden som ligger under regionstyrelsen når inte målet på 80 %. Andel chefer med 10-35 medarbetare är på en liknande nivå jämfört med samma period föregående år. HR-funktionen arbetar med att ta fram fördjupad kunskap om studier och forskning för att kunna stödja omställning och skapa förståelse i de verksamheter där detta är aktuellt.	 — Målvärde (%) ■ Månadens utfall (%) <table><tr><th>Period</th><th>Målvärde (%)</th><th>Månadens utfall (%)</th></tr><tr><td>T1 2025</td><td>80</td><td>60</td></tr><tr><td>T2 2025</td><td>80</td><td>60</td></tr><tr><td>T3 2025</td><td>80</td><td></td></tr></table>	Period	Målvärde (%)	Månadens utfall (%)	T1 2025	80	60	T2 2025	80	60	T3 2025	80																													
Period	Målvärde (%)	Månadens utfall (%)																																										
T1 2025	80	60																																										
T2 2025	80	60																																										
T3 2025	80																																											

Perspektiv	Mätetal	Resultat	Analys	Diagram																																										
	Ekonomi i balans	96 775 tkr	Total budgetavvikelse + 97 miljoner kronor. Se nedan för analys.	Målvärde (tkr) Resultat (tkr) <table><thead><tr><th>Månad</th><th>Målvärde (tkr)</th><th>Resultat (tkr)</th></tr></thead><tbody><tr><td>Aug 2024</td><td>0</td><td>686 448</td></tr><tr><td>Sep 2024</td><td>0</td><td>790 154</td></tr><tr><td>Okt 2024</td><td>0</td><td>790 154</td></tr><tr><td>Nov 2024</td><td>0</td><td>933 625</td></tr><tr><td>Dec 2024</td><td>0</td><td>759 719</td></tr><tr><td>Jan 2025</td><td>0</td><td>277 848</td></tr><tr><td>Feb 2025</td><td>0</td><td>161 392</td></tr><tr><td>Mar 2025</td><td>0</td><td>-233 997</td></tr><tr><td>Apr 2025</td><td>0</td><td>-71 011</td></tr><tr><td>Maj 2025</td><td>0</td><td>-71 011</td></tr><tr><td>Jun 2025</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>Jul 2025</td><td>0</td><td>209 496</td></tr><tr><td>Aug 2025</td><td>0</td><td>96 775</td></tr></tbody></table>	Månad	Målvärde (tkr)	Resultat (tkr)	Aug 2024	0	686 448	Sep 2024	0	790 154	Okt 2024	0	790 154	Nov 2024	0	933 625	Dec 2024	0	759 719	Jan 2025	0	277 848	Feb 2025	0	161 392	Mar 2025	0	-233 997	Apr 2025	0	-71 011	Maj 2025	0	-71 011	Jun 2025	0	0	Jul 2025	0	209 496	Aug 2025	0	96 775
Månad	Målvärde (tkr)	Resultat (tkr)																																												
Aug 2024	0	686 448																																												
Sep 2024	0	790 154																																												
Okt 2024	0	790 154																																												
Nov 2024	0	933 625																																												
Dec 2024	0	759 719																																												
Jan 2025	0	277 848																																												
Feb 2025	0	161 392																																												
Mar 2025	0	-233 997																																												
Apr 2025	0	-71 011																																												
Maj 2025	0	-71 011																																												
Jun 2025	0	0																																												
Jul 2025	0	209 496																																												
Aug 2025	0	96 775																																												
Till och med aug visar de verksamhetsområden som ligger under regionstyrelsen ett överskott på 20 miljoner kronor: • Regionledningskontoret, 4 miljoner kronor • IT-centrum, 10 miljoner kronor • Verksamhetsstöd och service, 6 miljoner kronor Regionledningskontoret redovisar till och med augusti en positiv budgetavvikelse på cirka 4 miljoner kronor, en förbättring med nästan 10 miljoner kronor jämfört med föregående månad. Förbättringen beror främst på att hyreskostnaden för Batterigatan har fördelats till berörda verksamhetsområden samt att kostnader för beredskapsverksamheten har flyttats till Verksamhetsstöd och Service. Överskottet inom IT-centrum förklaras bland annat av försenade PC-utbyten och lägre lönekostnader på grund av vakanser. Dessutom innebär det nya telefoniavtalet lägre kostnader än budgeterat. Samtidigt har behovet av konsulter ökat i samband med arbetet med kontinuitetsplaneringen, men det vägs upp av minskat konsultberoende på längre sikt tack vare rekrytering och god resursplanering. Inom Verksamhetsstöd och service finns flera positiva budgetavvikelser, men tre områden – måltid, hjälpmedelscentralen och närservice – redovisar tillsammans ett underskott på 12 miljoner kronor. Måltidsverksamhetens minus beror på strukturella utmaningar, färre sålda patientportioner i Eksjö och Värnamo samt engångskostnader kopplade till ombyggnationen av produktionsköket i Jönköping. Närservice har höga kostnader för sjukskrivningar inom städ, medan hjälpmedelscentralen belastas av ökade kostnader för behandlingshjälpmedel och höga inköpspriser på bland annat rullstolar och elrullstolar till uthyrningen mot kommunerna. I övrigt förklaras budgetavvikelsen av överskott på totalt cirka 77 miljoner kronor inom centrala anslag/regionövergripande RS (inklusive RF). Denna budgetavvikelse består bland annat av RS gemensamt redovisar ett överskott på 66 miljoner kronor, främst på grund av ej utfördelad budget. Även pensioner och arbetsgivaravgifter bidrar med en positiv avvikelse på 58 miljoner kronor, vilket till stor del förklaras av lägre inflation än beräknat. Skatter, utjämning och generella statsbidrag visar sammantaget ett överskott på 38 miljoner kronor. Här ligger skatteintäkterna visserligen lägre än budget, men detta kompenseras av högre generella statsbidrag och utjämning, bland annat genom ett																																														

Perspektiv	Mätetal	Resultat	Analys	Diagram
	obudgeterat sektorsstöd och ett positivt utfall i utjämningsystemet. Vidare redovisas ett överskott på 23 miljoner kronor inom kompetensutveckling, då antalet antagna till utbildningsanställningar blev färre än beräknat, och 18 miljoner kronor inom regiongemensam IT-utveckling, där kostnaderna varierar beroende på projektstarter och avslut. Riktade statsbidrag visar också ett positivt resultat på 15 miljoner kronor, främst inom psykisk hälsa, inklusive suicidprevention, till följd av två nya bidrag som inte ingick i den ursprungliga budgeten. På minussidan har pensionsmedelsförvaltningen en avvikelse på -133 miljoner kronor. Detta beror framförallt på orealiserade förluster kopplade till börsens utveckling under 2025. Likviditetsmedelsförvaltningen visar också ett underskott på -13 miljoner kronor, främst till följd av lägre ränteintäkter än budgeterat, delvis motverkat av en engångsutdelning från Almi.			
	 Prognos	129 400 tkr	Total prognos + 129 miljoner kronor. Se nedan för analys.	
	De verksamhetsområden som ligger under regionstyrelsen visar en årsprognos på 3 miljoner kronor: • Regionledningskontoret, 0 miljoner kronor • IT-centrum, 0 miljoner kronor • Verksamhetsstöd och service, 3 miljoner kronor Regionledningskontorets prognos består till stora delar av oförbrukade medel inom Folkhälsa och sjukvård. IT-centrum har under större delen av 2025 haft fokus på arbetet med kontinuitetshanteringen. Det har inneburit att andra planerade satsningar har fått skjutas på framtiden. I prognosen har IT-centrum beaktat att större inköp och satsningar som tidigare skjuts fram planeras att genomföras under hösten. Av verksamhetsstöd och service 13 områden förväntas 10 på helår få positiva resultat alternativt nollresultat. Prognosen för dessa områden beräknas till 19 miljoner kronor. Inom områdena måltid, hjälpmedelscentralen samt närservice förväntas större underskott. De åtgärder som behöver göras, för att komma tillrätta med de strukturella problem som finns inom måltidsverksamheten, kan inte genomföras fullt ut innan ombyggnation av köken i Värnamo och Jönköping är klara. I övrigt förklaras prognosen av överskott på totalt 127 miljoner kronor inom centrala anslag/regionövergripande RS (inklusive RF). Utfallet förklaras av flera bidragande faktorer. Resultatenheten RS gemensamt beräknas uppgå till cirka +137 miljoner kronor, vilket huvudsakligen förklaras av att medel avsatta för oförutsedda händelser samt ofördelad budget för hälso- och sjukvård i princip inte tas i anspråk. Skatter, utjämning och generella statsbidrag redovisar en positiv prognos på +57 miljoner kronor. Skatteintäkterna beräknas samtidigt understiga årsbudget med -164 miljoner kronor, men detta motverkas av ett överskott i generella statsbidrag och utjämning motsvarande +220 miljoner kronor. Pensioner och arbetsgivaravgifter uppvisar ett överskott om +77 miljoner kronor, vilket främst förklaras av större minskningar i pensionskostnader än vad som budgeterats. Pensionsmedelsförvaltningen prognosticerar däremot ett underskott om -223 miljoner kronor. Denna negativa avvikelse beror i huvudsak på orealiserade förluster till följd av en nedgång på de globala börserna under 2025.			

Perspektiv	Mätetal	Resultat	Analys	Diagram
	Vidare beräknas riktade statsbidrag ge ett överskott om +52 miljoner kronor, främst till följd av två nya bidrag inom området psykisk hälsa, inklusive suicidprevention, som inte tidigare beaktats i budgeten. Därutöver prognosticeras överskott inom bland annat resultatenheterna regiongemensam IT-utveckling och kompetensutveckling.			

§ 163**Intern kontroll – Månadsrapport 2025 Regionstyrelsen**

Diarienummer: RJL 2025/16

Beslut

Maria Berghem, ekonomidirektör, informerar kort om skatteunderlagsprognos per augusti. Månadsrapport per augusti redovisas vid regionstyrelsens sammanträde den 23 september.

§ 165**Uppdrag om inriktning för Region Jönköpings läns
strategiska arbete med AI**

Diarienummer: RJL 2025/1521

Beslut

Vid regionstyrelsens sammanträde den 23 september ger utvecklingsdirektör en uppdatering av arbetet utifrån uppdrag om inriktning för Region Jönköpings läns strategiska arbete med AI.

§ 88**Uppdrag om inriktning för Region Jönköpings läns strategiska arbete med AI**

Diarienummer: RJL 2025/1521

Beslut

Regionstyrelsen

- ger regiondirektören i uppdrag att ta fram förslag på en övergripande inriktning för Region Jönköpings läns strategiska arbete med artificiell intelligens (AI).

Sammanfattning

Inriktningen ska ge en beskrivning av möjligheter och utmaningar med AI inom regionens verksamhetsområden och utgöra underlag för en politiskt förankrad inriktning för arbetet. Den bör omfatta:

- En omvärldsanalys av AI-utvecklingen med relevans för Region Jönköpings län.
- En beskrivning av pågående eller planerade AI-initiativ inom Region Jönköpings län.
- Förslag på övergripande mål och prioriterade utvecklingsområden.
- Bedömning av behov av kompetenser, infrastruktur och samverkan.
- Förslag på former för styrning, uppföljning och etiska riktlinjer.

En första rapportering av arbetet ska ske till regionstyrelsen i september.

Förslag till beslut

Tommie Ekered (M) yrkar för Samverkan Region Jönköpings län bifall till föreliggande förslag till uppdrag.

Beslutsunderlag

- Uppdrag om inriktning för Region Jönköpings läns strategiska arbete med artificiell intelligens (AI)

Beslutet skickas tillRegionledningskontoret

RS Kontrollmoment 2025 – Systematiskt brandskyddsarbete

1. Bakgrund och syfte

I Regionstyrelsens fastställda intern kontrollplan för 2025 (RJL 2024/4313) finns ett kontrollmoment som avser det systematiska brandskyddsarbetet (SBA). Syftet med detta kontrollmoment är att följa upp efterlevnad och följsamhet till lagstiftning och interna styrdokument gällande systematiskt brandskyddsarbete.

Följande funktioner/roller har fått möjlighet att sakgranska innehållet i rapporten: brandskyddssamordnare inom Verksamhetsstöd och service, ekonomidirektör och kanslidirektör.

2. Metod och avgränsningar

Kontrollmomentet är regionövergripande och har utförts genom:

- intervju med brandskyddssamordnare
- utskick av frågeställningar till ett urval av brandskyddskontrollanter
- kontroll av dokumentation av utförda brandskyddskontroller
- genomgång av riktlinjer, rutiner och arbetssätt gällande systematiskt brandskyddsarbete
- genomgång av dokumentation i Stratsys

Kontrollmomentet omfattar inte det tekniska brandskyddet, där ansvaret ligger på Regionfastigheter.

3. Styrning och organisation

3.1 Lagstiftning

Lag (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO) anger att alla byggnader och anläggningar ska ha ett skäligt brandskydd och att ägare eller nyttjanderättshavare ska vidta åtgärder för att förebygga brand och begränsa skador vid brand. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) ger ut föreskrifter och allmänna råd som förtydligar och specificerar kraven i LSO. De ger också vägledning om hur systematiskt brandskyddsarbete bör bedrivas.

På MBS:s hemsida står följande:

I Statens räddningsverks allmänna råd och kommentarer om systematiskt brandskyddsarbete (SRVFS 2004:3) står, mot bakgrund av bestämmelserna i 2 kap 2 § lag (2003:778) om skydd mot olyckor, att det är skäligt att det för varje verksamhet bedrivs ett systematiskt brandskyddsarbete och att detta dokumenteras. Dokumentationen av brandskyddet bör vara tillräcklig för att säkerställa underhåll och att skäliga brandskyddsåtgärder, både tekniska och organisatoriska, vidtas.

Ett systematiskt brandskyddsarbete kan helt enkelt ses som ett sätt att ha ordning och reda i sitt brandskydd. Ett systematiskt brandskydd bör alltså bedrivas för alla byggnader eller anläggningar, dock i varierande omfattning.

3.2 Brandskyddsorganisation inom RJL

Brandskyddssamordnare

Sedan hösten 2024 finns en ny organisation inom Verksamhetsstöd och service. Inom område miljö, beredskap och säkerhet finns en enhet för miljö och där finns brandskyddssamordnarna (2 medarbetare) som bl.a. ansvarar för processen och rutiner och riktlinjer avseende systematiskt brandskyddsarbete. Brandskyddssamordnarna har även en stödjande funktion, de säkerställer att intranätet är uppdaterat, har löpande kontakt med Räddningstjänsten och håller utbildningar för brandskyddskontrollanterna inom regionen.

Enligt uppgift har brandskyddsarbetet tidigare varit mest fokuserat på verksamheter som bedriver sjukvård, men nu omfattar det hela RJL:s olika verksamheter.

Verksamhetschef/områdeschef

Verksamhetschefen ansvarar för att gällande lagar, föreskrifter, instruktioner och att riktlinjer för det löpande brandsäkerhetsarbetet följs. Skriftlig delegation ska finnas från ledningen. Brandskyddskontrollant utses av verksamhetschef/områdeschef som har till uppgift att genomföra egenkontroller av brandskyddet fyra gånger per år. Kontrollerna ska dokumenteras och rapporteras under respektive verksamhetsområde i Stratsys.

Verksamhetschef/områdeschef ansvarar för att brandskyddsutbildningar genomförs enligt regionens brandutbildningsplan. Arbetet ska bedrivas systematiskt. Arbetssättet kännetecknas av tydliga och väl genomtänkta processer. Processer kan beskrivas som ett flöde av händelser och varje process består av fyra beståndsdelar. Man planerar verksamhet och aktiviteter, genomför dessa, följer upp och utvärderar samt förbättrar och utvecklar verksamheten. Människa, teknik och organisation (MTO) måste hänga ihop.

Personalen har en viktig funktion när det gäller brandsäkerhetsfrågor inom Region Jönköpings län. Därför är det angeläget att alla medarbetare får

kunskap och kännedom om existerande hot eller risker. Alla anställda ska medverka till ett effektivt säkerhetsarbete.

Regionens systematiska brandskyddsarbete gäller som mininivå inom verksamheterna.

Brandskyddskontrollant

Det finns en funktionsbeskrivning avseende rollen som brandskyddskontrollant och i den beskrivningen framgår bl.a. följande:

Brandskyddskontrollanten är ansvarig för att genomföra och dokumentera kvartalskontrollerna för avdelningens brandskydd. Ansvaret för brandskyddsarbetet följer linjeorganisationen. Brandskyddskontrollanterna kan med fördel involveras i den årliga repetitionsutbildningen i brandskydd (e-learning). På så sätt sker en kunskapsöverföring och ökad medvetenhet om regelverk och arbetsplatsens brandskydd av övrig personal.

Det är även till stor hjälp för verksamhetschefer om brandskyddskontrollanten är delaktiga vid introduktion av nyanställda, praktikanter och vikarier för att introducera dem i verksamhetens brandskyddsarbete. Brandskyddskontrollanten skall känna till vem som är ansvarig; LSO 2§, hur organisationen och ansvaret är fördelat.

Enligt uppgift finns det en grundutbildning för brandskyddskontrollanter inom RJL och det ska även från och med år 2026 ske en årlig träff som brandskyddssamordnarna kallar till. Det är brandskyddssamordnarna som ansvarar för grundutbildningen för brandskyddskontrollanterna och den innehåller följande delar:

- Regionens systematiska brandskyddsarbete
- Organisation och ansvar
- Brandskyddsregler, instruktioner och rutiner
- Systematiska brandskyddskontroller
- Rapportering av brandskyddskontroller
- Hur ni läser av brandtablån
- Åtgärder vid brand
- Introduktion av nyanställda

3.3 Riktlinjer och rutiner

På intranätet finns det under Ledning och Styrning/Säkerhet och krisberedskap en egen box för Brandskydd och systematiskt brandskyddsarbete.

Brandskydd och systematiskt brandskyddsarbete

Om brandsäkerhet på arbetsplatsen, riktlinjer och rutiner.

Här finns information samlad som berör:

- ✓ Lagar och författningar inom brandsäkerhet
- ✓ Brandskyddsorganisation och ansvar
- ✓ Brandskyddsregler och instruktioner
- ✓ Brandskyddsutbildning
- ✓ Kontrollistor
- ✓ Rapporter av brandskyddskontroller
- ✓ Brandfarlig vara
- ✓ Byggnadstekniskt brandskydd
- ✓ Riskhantering
- ✓ Tillsyn
- ✓ Uppföljning

Enligt uppgift från brandskyddssamordnarna så pågår just nu en uppdatering av informationen på intranätet och det ska även skapas ett samarbetsrum.

4. Arbetssätt

4.1 Brandskyddskontroll och uppföljning

Anläggningens brandskydd ska kontrolleras internt 4 ggr/år enligt en fastställd plan. Till sin hjälp har brandskyddskontrollanten, de av regionen fastställda, kontrollistorna (finns publicerade på intranätet). På listorna (9 st.) noteras eventuella anmärkningar och åtgärder till Regionfastigheter.

Registrering av utförd brandskyddskontroll ska ske i Stratsys. Det finns instruktioner för hur registreringen i Stratsys ska utföras. Det är enbart registrering av att brandskyddskontrollen har skett som sker i Stratsys, själva kontrollen dokumenteras manuellt på listor som förvaras hos brandskyddskontrollanten.

Listorna ska sparas i minst tre år efter genomförd kontroll. Det anges inte hur listorna ska sparas.

Följande listor/blanketter ska fyllas i 4 ggr/år:

- Utrymningsplaner
- Utrymningsvägar
- Handbrandsläckare
- Inomhusbrandposter
- Brandfilter
- Brandcellsgränser
- Ordning och reda
- Elektrisk utrustning
- Information och utbildning

4.2 Utbildning

På intranätet finns en utbildningsplan för brandskyddsutbildning inom Region Jönköpings län publicerad. Bland annat finns följande utbildningar:

Inriktning	Målgrupp	Tidpunkt
<i>Arbetsplatsnära introduktion</i>	Obligatorisk Ansvarig chef tillse att samtliga nyanställda (även sommarvikarier, praktikanter och studenter) får utbildning	Första arbetsdagen/arbetsveckan
<i>Brandskydd e-utbildning och/eller brandskyddsinformation på APT</i>	Obligatorisk Ansvarig chef tillser att samtliga medarbetare får utbildning, ex. på APT. Enskild medarbetare kan även gå utbildningen.	Genomförs på årsbasis.
<i>Brandskyddsutbildning (genomförs hos Räddningstjänsten)</i>	Obligatorisk Samtlig personals om genomgått brandskydd e-utbildning ska gå denna utbildning. Ansvarig chef anmäler i LOK. Även enskild medarbetare kan anmäla sig i LOK.	Vart fjärde år. Nyanställd personal inom ett år.
<i>Verksamhetsnära brandskyddsutbildning</i>	Är ett komplement till Räddningstjänstens brandskyddsutbildning. Här hålls utbildning på plats i verksamheten och innehåller både teori och	

	en genomgång av lokalerna. Det är brandskyddssamordnarna som håller i utbildningen som även innehåller scenarion och övningar.	

4.3 Lista över brandskyddskontrollanter

Det finns en Excel lista över brandskyddskontrollanterna inom RJL. Enligt uppgift har nuvarande brandskyddssamordnare fått "ärva" listan och det uppges att det finns brister i listan. Det noteras att listan inte är upplagd utifrån RJL:s nuvarande organisationsstruktur med olika verksamhetsområden. Det blir därför svårt att bedöma om samtliga verksamheter har en utsedd brandskyddskontrollant.

5. Resultat

5.1 Brandskyddskontrollanter

Ett urval av brandskyddskontrollanter har valts ut och de har fått besvara ett antal frågeställningar och även skicka in den senaste dokumentationen (de nio checklistorna) av genomförd brandskyddskontroll som ska genomföras 4 gånger per år. Urvalet har gjorts utifrån befintlig lista (som inte utgår från RJL:s olika verksamhetsområden) och omfattar olika verksamheter och är fördelat enligt följande:

Område:	Urval:	Antal svar:
Högländet	6	5
Jönköping	7	4
Värnamo	5	1
Folktandvården	4	3
Verksamhetsstöd och service	2	2
Vårdcentralerna Bra Liv	6	5
Övriga	3	3
Summa:	33	23

Svar och listor har inkommit från 70 % av de tillfrågade brandskyddskontrollanterna. Två påminnelser har skickats ut.

Följande noteras utifrån inkomna svar:

- Brandskyddskontrollerna dokumenteras på de checklistor som finns framtagna.
- Registrering av utförd brandskyddskontroll sker i Stratsys.
- Checklistorna sparas inom verksamheten i minst tre år.

- Det varierar i vilken utsträckning brandskyddskontrollanterna är involverade i utbildning av brandskydd för nyanställda.
- Flera uttrycker att chefens ansvar för brandskyddet kan förtydligas.
- Upplever i vissa fall att det görs dubbelarbete, då fastighetsägaren också utför brandskyddskontroller.
- Digitaliserat arbetssätt önskas, så att man slipper den manuella hanteringen av checklistorna.
- Det är tydligt hur man ska agera vid brand i den egna verksamheten, men otydligare kring hur man ska agera vid ex. brand i en annan del av sjukhuset.
- Önskemål om mer utrymningsövningar.
- Alla verksamheter är inte berörda av alla checklistor, detta framgår inte någonstans vilket gör att det är svårt att bedöma om alla aktuella checklistor är ifyllda.
- Checklista 9 (avser information och utbildning) saknas i vissa fall/är inte alltid ifylld.

5.2 Stratsys

I Stratsys finns en modul som heter "Brandsäkerhet". I denna modul ska det registreras när en brandskyddskontroll skett. Enligt fastställt arbetssätt så ska brandskyddskontroller ske 4 gånger/år med hjälp av de nio olika checklistorna som finns framtagna. I Stratsys sker endast en registrering av att brandskyddskontrollen genomförts, dvs. själva dokumentationen av kontrollen ska ske manuellt på de olika checklistorna som ska förvaras i minst tre år lokalt i en pärm.

Modulen för brandsäkerhet är uppbyggd utifrån Region Jönköpings läns finansiella organisation vilket innebär att den inte speglar den operativa organisationen (där brandskyddskontrollanterna finns) och det finns heller ingen koppling till RJL:s lokaler. Enligt brandskyddssamordnarna ska varje fastighet och varje yta vara knytan till en brandskyddskontrollant för att en god kontroll av brandskyddet ska kunna erhållas. Nuvarande systemstöd stödjer inte detta. Regionfastigheter använder ett annat system för det tekniska brandskyddet och enligt uppgift pågår en förstudie kring om även det systematiska brandskyddsarbetet går att utföras i detta system. Det finns dock ingen tidplan över när denna förstudie ska vara klar.

En översiktlig genomgång av Stratsys gällande kvartal 1 och 2 2025 visar följande att de finns ett mindre antal kliniker/enheter som saknar en registrerad brandskyddskontrollant och som även saknar registrering av att brandskyddskontroll skett för kvartal 1 och 2 2025. Det är en brist att det inte, via Stratsys, går att säkerställa att samtliga verksamheter och lokaler genomför brandskyddskontroller enligt fastställt arbetssätt.

Om man byter brandskyddskontrollant i Stratsys för en klinik/enhet så ändras historiken, dvs. dokumentationen följer inte med verksamheten utan går över till den nya brandskyddskontrollanten.

Brandskyddssamordnarna uppger att Stratsys begränsar möjligheten för dem att få en sammanfattande bild av hur brandskyddsarbetet utförs och de önskar att brandskyddskontrollerna ska digitaliseras, dvs. inte dokumenteras i nuvarande 9 checklistor.

5.3 Utbildning

Enligt fastställd utbildningsplan (se ovan) så är det chefen som har ansvar för att medarbetarna går brandskyddsutbildning enligt fastställd tidplan. Utbildningarna ska registreras i LOK. Enligt uppgift från brandskyddssamordnare så kan ansvariga chefer söka fram i LOK vilka brandskyddsutbildningar som medarbetarna genomfört om det har skett en registrering.

Enligt uppgift från brandskyddssamordnarna så har, per den 7 augusti 2025, 4 787 medarbetare genomfört "Brandskydd e-utbildning". Då många kliniker/enheter ser denna utbildning tillsammans på exempelvis ett APT, så blir de inte med automatik registrerade i LOK utan det kräver en manuell efterregistrering av samtliga medarbetare som deltog. Det har gått ut ett massutskick, via mail, från brandskyddssamordnarna till alla chefer att efterregistreringar måste ske och att de är behjälpliga i detta arbete.

Det är i dagsläget svårt för ansvariga chefer att hålla koll på att samtliga medarbetare följer utbildningsplanen för brandskydd då det krävs att alla utbildningar läggs upp i LOK och att det i många fall kräver en efterregistrering i LOK för varje deltagare.

6. Sammanfattande bedömning och åtgärdsförslag

Kontrollmomentet visar att det finns en fastställd brandskyddsorganisation som beskriver roller och ansvar inom det systematiska brandskyddsarbetet inom Region Jönköpings län. För att skapa ett enhetligt arbetssätt finns det fastställda riktlinjer och rutiner gällande systematiskt brandskyddsarbete som är publicerade på intranätet. Det finns även en framtagen utbildningsplan för brandskyddsutbildningar som ska ge personalen tillräcklig brandskyddskunskap. Dock finns det brister i möjligheten att följa upp genomförda brandskyddskontroller och genomgångna utbildningar.

Vid genomförandet av detta kontrollmoment noteras följande:

- Brandskyddskontrollerna inom det systematiska brandskyddsarbetet dokumenteras både manuellt, genom olika checklistor som ska fyllas i, och digitalt via registrering i Stratsys.
- Modulen för brandsäkerhet i Stratsys är uppbyggd utifrån RJL:s finansiella organisation, vilket inte helt överensstämmer med den operativa verksamheten och dess lokaler.

- Uppbyggnaden i Stratsys gör att det inte på ett enkelt sätt går att säkerställa att brandskyddskontroll har skett enligt fastställda rutiner av samtliga verksamheter och av samtliga lokaler.
- Det saknas rutiner och arbetssätt gällande brandskyddsutbildning för hyrpersonal/hyrbemanning, externa utförare och andra konsulter som arbetar i RJL:s verksamheter och lokaler.
- Det finns önskemål om fler utrymningsövningar och mer verksamhetsnära brandskyddsutbildning.
- I dagsläget krävs, i många fall, en efterregistrering i LOK efter genomförd brandskyddsutbildning, vilket gör att det finns en eftersläpning av uppgifterna samt att det finns en risk för att man glömmer att göra en efterregistrering.
- Vid en genomgång i Stratsys noteras att det finns ett mindre antal kliniker/enheter som saknar registrerad brandskyddskontrollant och registrering av att brandskyddskontroll kvartal 1 och 2 2025 är utförd.
- Om en klinik/enhet byter brandskyddskontrollant i Stratsys så ändras historiken, dvs. dokumentationen följer inte med verksamheten utan den går över till den nya brandskyddskontrollanten.

Följande förslag till åtgärder föreslås för att stärka den interna kontrollen:

- Undersök möjligheten till att digitalisera alla delar i arbetet med brandskyddskontroller.
- Säkerställ att systemstödet för brandskyddsarbetet gör det möjligt att kontrollera att samtliga lokaler och verksamheter utfört brandskyddskontroller enligt fastställda rutiner.
- Om inte alla checklistor är tillämpliga på kliniken/enheten så bör det framgå, så att det är tydligt att de delar som är aktuella har kontrollerats varje kvartal.
- Registrering av genomförda brandskyddskontroller i Stratsys bör följa verksamheten/lokalen, inte den som utfört kontrollen.
- Säkerställ att samtliga verksamheter har en brandskyddskontrollant och att detta registreras i Stratsys. Det är verksamhetschefens/områdeschefens ansvar att utse brandskyddskontrollant.
- Listan över brandskyddskontrollanter bör motsvara regionens nuvarande organisation.
- Säkerställ att rutiner och arbetssätt gällande utbildning i brandskydd även omfattar hyrpersonal/hyrbemanning, IT-konsulter, externa utövare inom RJL:s lokaler, studenter, praktikanter och liknande.
- Oannonserade brandövningar bör genomföras i större utsträckning för att bedöma om utbildningarna är tillräckliga och att alla medarbetare har förstått vad som ska göras när ett brandlarm går.
- Registrering av genomgångna utbildningar inom brandskydd bör ske på ett enkelt och säkert sätt så att det i efterhand går att verifiera att varje medarbetare har genomgått utbildning i brandskydd enligt fastställd utbildningsplan.

RS Kontrollmoment 2025 - Systematiskt arbetsmiljöarbete, årlig uppföljning

1. Bakgrund och syfte

I Regionstyrelsens fastställda intern kontrollplan för 2025 (RJL 2024/4313) finns ett kontrollmoment som avser årlig uppföljning inom det systematiska arbetsmiljöarbetet (SAM). Syftet med detta kontrollmoment är att följa upp efterlevnad och följsamhet till lagstiftning och interna styrdokument gällande årlig uppföljning.

Följande funktioner/roller har fått möjlighet att sakgranska innehållet i rapporten: HR-strateg med ansvar för processen avseende SAM, HR-direktör, ekonomidirektör och kanslidirektör.

2. Metod och avgränsningar

Kontrollmomentet har utförts genom att ta del av dokumentation i Stratsys avseende årlig uppföljning för 2024 och även genom att frågor har ställts till HR-partners inom respektive verksamhetsområde/resultatområde samt till ansvarig HR-strateg vid Regionledningskontoret. Rapporter för årlig uppföljning på regionövergripande nivå och verksamhetsområdes nivå för 2024 har även ingått i kontrollmomentet.

3. Styrning

3.1 Allmänt

Syftet med arbetsmiljölagen (AML) är att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet och att skapa en god arbetsmiljö. Där står det till exempel att arbetsgivaren är ytterst ansvarig för arbetsmiljön och ska leda arbetet mot en bättre arbetsmiljö. Den svenska arbetsmiljölagstiftningen bygger på att arbetsgivaren ansvarar för arbetsmiljön och samverkar med sina arbetstagare för att åstadkomma en bra arbetsmiljö. Arbetstagarnas representant är skyddsombudet/arbetsmiljöombudet.

3.2 Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:1) om systematiskt arbetsmiljöarbete

Enligt 14§ så ska arbetsgivaren varje år följa upp det systematiska arbetsmiljöarbetet. Den årliga uppföljningen ska visa om arbetsmiljöarbetet bedrivs enligt bestämmelserna i dessa föreskrifter och om det fungerar. Om uppföljningen visar att det finns brister i arbetsmiljöarbetet ska arbetsgivaren vidta förbättrande åtgärder.

Resultatet av uppföljningen ska dokumenteras skriftligt om det finns tio eller fler arbetstagare i verksamheten.

Enligt allmänna råd till dessa föreskrifter så kan det finnas skäl för fler uppföljningar än en om året, till exempel efter en omorganisation, ett olycksfall eller ett allvarligt tillbud.

4. Arbetssätt och rutiner

4.1 Interna styrdokument

4.1.1 Rutin - Årlig uppföljning av det systematiska arbetsmiljöarbetet

På intranätet finns det en rutin som beskriver arbetet med den årliga uppföljningen. Följande framgår av rutinen:

Den årliga uppföljningen av arbetsmiljöarbetet är ett lagkrav och är en del av det ansvar du som chef har för arbetsmiljön enligt din mottagna fördelning av arbetsmiljöuppgifter. Syftet med den årliga uppföljningen är att undersöka om arbetsmiljöarbetet bedrivs enligt föreskrifterna om systematiskt arbetsmiljöarbete. Om det inte fungerat bra skall det förbättras. Uppföljningen görs på samtliga nivåer i organisationen.

Frågorna i den årliga uppföljningen ska besvara:

- Uppfyller vi ett välfungerande systematiskt arbetsmiljöarbete?
- Vilka är våra styrkor?
- Vilka är våra förbättringsområden?

Resultaten sammanfattas på nivån över och ger en överblick för styrning och förbättring av arbetsmiljöarbetet så att det ger en god arbetsmiljö för alla.

Chefer tillsammans med skyddskommittén ansvarar för årlig uppföljning

Enligt Region Jönköpings läns samverkansavtal är det chefer tillsammans med skyddskommittén som ansvarar för årlig uppföljning vilket innebär att planera, kontrollera, följa upp och utvärdera det systematiska arbetsmiljöarbetet på alla nivåer.

I Region Jönköpings län ingår även uppföljning av arbetet för lika rättigheter och möjligheter i den årliga uppföljningen. De lagar som uppföljningen utgår från är:

- Arbetsmiljöverkets föreskrift 2023:1 Systematiskt arbetsmiljöarbete
- Diskrimineringslagen 2008:567

Årlig uppföljning på arbetsplatsen görs senast den 31 oktober

Senast 31 oktober varje år ska du som är chef på arbetsplatsnivå undersöka hur arbetsmiljöarbetet har fungerat under året.

Uppföljningen, är ett underlag inför planering av kommande års arbetsmiljöarbete. Det är inte arbetsmiljön som ska granskas utan **hur** ni jobbar med arbetsmiljön.

Så här går det till på arbetsplatsen:

1. Tillsammans med skyddsombudet (några medarbetare i de fall skyddsombud saknas) svarar ni på frågorna i checklistan för årlig uppföljning i Stratsys.
2. Skriv en åtgärd till förbättring vid ett Delvis- eller Nej-svar. Kommentera gärna svaret för att nivån över ska förstås.
3. Chefen fattar beslut om eventuella förbättringsåtgärder och om det finns behov av att åtgärda direkt eller om det ska tas fram ett förslag till åtgärd som görs längre fram.
4. Eventuella åtgärder som inte kan genomföras inom nivån, lämnas vidare till nästa nivå. Fyll i åtgärden på egna nivåns årliga uppföljning, välj överordnad chef som ansvarig och kommunicera åtgärden med överordnad chef som i sin tur kan lyfta det i samverkan vid behov.
5. Klarmarkera den årliga uppföljningen när den är klar. Det behöver göras för att ditt verksamhetsområde ska kunna följa upp hur stor andel som har genomfört den.

Årlig uppföljning på överordnade nivåer görs i skyddskommittén vid olika tider beroende på nivå. För år 2025 gäller en tillfällig rutin för chefer som är överordnad chef på klinik- eller områdesnivå, verksamhetsområdesnivå eller regionövergripande nivå.

Överordnad chef tar vanligtvis del av vad underliggande nivåer svarat direkt i Stratsys. Tekniska begränsningar gör att det i år är svårt att se detta. Därför behöver överordnad chef fånga upp från underliggande nivåer vilka områden som behöver förbättras. Det görs genom att ha dialog med de ansvariga cheferna, till exempel via ledningsgrupperna, om vilka av frågorna i årlig uppföljning som har blivit gula eller röda och resulterat i åtgärder.

Denna tillfälliga rutin beror på att organisationsträdet inte stämmer fullt ut med hur vi bedriver arbetsmiljöarbetet.

Process och tidplan för olika nivåer

1. Nivå - Arbetsplats

Årlig uppföljning genomförs på arbetsplatsen tillsammans med skyddsombudet. **Klart senast den 31 oktober.** Chef är ansvarig.

2. Nivå - klinik/område

Årlig uppföljning genomförs på klinik/områdesnivå i skyddskommittén. Skyddskommittén tar fram förslag på åtgärder. Chef fattar därefter beslut om

prioriterade åtgärder för kliniken/området. En rapport skrivs tillsammans med skyddskommittén som sammanfattar hur områdets systematiska arbetsmiljöarbete fungerar. **Klart senast 30 november.** Chef för kliniken eller området är ansvarig.

3. Nivå - Verksamhetsområde

Årlig uppföljning genomförs på verksamhetsområdesnivå i skyddskommittén. Skyddskommittén som tar fram förslag på åtgärder. Verksamhetsområdets direktör fattar därefter beslut om prioriterade åtgärder för verksamhetsområdet. En rapport skrivs tillsammans med skyddskommittén som sammanfattar hur verksamhetsområdets systematiska arbetsmiljöarbete fungerar. **Klart senast 31 december.** Verksamhetsområdets direktör är ansvarig.

4. Nivå - Regionövergripande

Årlig uppföljning genomförs på regionövergripande nivå i CSG. CSG tar fram förslag på åtgärder. Regiondirektör fattar därefter beslut om prioriterade åtgärder för organisationen. En rapport skrivs tillsammans med CSG som sammanfattar hur Region Jönköpings läns systematiska arbetsmiljöarbete fungerar. **Klart senast 31 januari.** Ansvarig är regiondirektör tillsammans med HR-direktör.

Rapporten redovisas till regionstyrelsen och nämnder **senast 31 mars.** Ansvarig är regiondirektör tillsammans med HR-direktör. Regionstyrelsen och nämnder är ytterst ansvariga och får därmed en redovisning av hur det systematiska arbetsmiljöarbetet fungerar i Region Jönköpings län och att verksamheten drivs i enlighet med arbetsmiljölagen och föreskrifterna för arbetsmiljön.

4.1.2 Fördelning av arbetsmiljöuppgifter

Det finns en blankett för fördelning av arbetsmiljöuppgifter som gäller samtliga chefsled inom RJL. Denna blankett ska skrivas under av chef som tar emot respektive fördelar arbetsmiljöuppgifter. Till denna blankett finns ett avsnitt som beskriver uppgiftsfördelning inom Region Jönköpings län. Här framgår följande:

Chefer underställda verksamhetschefer

- ☐ Kontinuerligt informera verksamhetschefen om arbetsmiljöarbetet på arbetsplatsen.

Verksamhetschef eller motsvarande

- ☐ Kontinuerligt, minst en gång årligen, redovisa till direktör eller motsvarande om klinikens/områdets årliga uppföljning samt handlingsplan för systematiskt arbetsmiljöarbete.

Direktör eller motsvarande

- ☐ Kontinuerligt, minst en gång årligen, redovisa till regionledningen om verksamhetsområdets årliga uppföljning samt handlingsplan för systematiskt arbetsmiljöarbete.

4.1.3 Skyddsombud

På intranätet beskrivs skyddsombudets roll och skyddsområden. Det framgår att det ska finnas minst ett skyddsombud på arbetsplatser som har fler än fem medarbetare. En av dem utses till huvudskyddsombud.

Ett skyddsombud är en förebild inom arbetsmiljöområdet och verkar inom alla föreskrifter, såväl organisatorisk och social arbetsmiljö som fysisk arbetsmiljö.

4.2 Stratsys

RJL använder Stratsys som systemstöd för det systematiska arbetsmiljöarbetet. Det uppges på intranätet att verktyget följer lagkrav och ska användas i det dagliga arbetsmiljöarbetet, vid arbetsmiljöronder, vid förändringar och i den årliga uppföljningen.

Det finns e-utbildningar och grundläggande arbetsmiljöutbildningar för de medarbetare som ska arbeta med SAM i Stratsys. Det finns utsedda HR-partners för samtliga verksamhetsområden/resultatområden som ska fungera som stöd i arbetet i Stratsys och det finns även en systemförvaltning som ska hjälpa till med teknik och behörighet. Information om kontaktuppgifter till dessa HR-partners finns både i Stratsys och på intranätet.

Digitalisering av dokumentationen av det systematiska arbetsmiljöarbetet ska bl.a. ge en gemensam struktur och arbetssätt i hela organisationen, en enklare och tydligare överblick för chefer avseende SAM-arbetet, en samlad dokumentation som möjliggör att det blir lättare att gå tillbaka och se tidigare arbete och arbetet blir inte beroende av enskilda personer.

Stratsys består av följande delar för SAM, där årlig uppföljning är en del.

Start	Min årsplan	1. Undersök 2. Riskbedöm och 3. Åtgärda v	4. Följ upp/ handlingsplan	Årlig uppföljning	Rapporter

5. Resultat vid kontroll i Stratsys

När detta kontrollmoment genomförs så är den årliga uppföljningen inte klar för 2025, vilket innebär att kontroll av följsamhet till arbetssätt och lagkrav gällande den årliga uppföljningen avser 2024 i Stratsys.

SAM-modulen i Stratsys är uppbyggt utifrån RJL:s finansiella organisation, vilket inte fullt ut stämmer överens med hur RJL bedriver arbetsmiljöarbetet. Detta gör att det är svårt att göra en bedömning om årlig uppföljning har skett enligt de

olika nivåer som RJL fastställt. Enligt uppgift pågår det en översyn av detta, men det finns ingen tidplan för när det förväntas vara klart.

5.1 Nivå – arbetsplats

Då Stratsys inte är uppbyggt utifrån den operativa organisationen så är det inte möjligt att på ett enkelt sätt bedöma hur många och vilka arbetsplatser som ska genomföra årlig uppföljning på denna nivå. Vid en slumpmässig kontroll i Stratsys så noteras att det finns arbetsplatser där dokumentation om årlig uppföljning saknas.

Enligt uppgift från HR vid Regionledningskontoret är det 468 arbetsplatser som klarmarkerat att årlig uppföljning för 2024 är klar. Då det inte går att få ut information om hur många arbetsplatser det totalt finns inom varje verksamhetsområde och inom regionen totalt så går det inte att göra en bedömning hur stor andel detta motsvarar. Systemet kan i dagsläget inte ge information om antalet arbetsplatser som motsvarar 100 %.

5.2 Nivå – klinik/område

Vid en genomgång i Stratsys så noteras att årlig uppföljning i stor omfattning är ifyllt på klinik/områdesnivå för de verksamhetsområden som finns under Nämnden för Folkhälsa och sjukvård. Några avvikelser noteras för Folktandvården.

Det noteras vissa avvikelser gällande årlig uppföljning på klinik/områdesnivå för vissa verksamhetsområden som finns under Regionstyrelsen och Nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet.

5.3 Nivå – verksamhetsområde

I Stratsys går det att utläsa/verifiera att det skett en årlig uppföljning på verksamhetsområdesnivå för 2024 för samtliga verksamhetsområden/resultatområden förutom för Utbildning och Kultur. Från HR vid regionledningskontoret har rapporter framtagna för årlig uppföljning för följande verksamhetsområden erhållits:

- Medicinsk vård
- Kirurgisk vård
- Vårdcentralerna Bra Liv
- Folktandvården
- Psykiatri, rehabilitering och diagnostik
- Verksamhetsstöd och service

Dessa innehåller en sammanfattning som i varierande omfattning beskriver hur det systematiska arbetsmiljöarbetet fungerat under året och vad som behöver förbättras. Rapporterna innehåller sedan resultatet (Ja, Delvis och Nej) för de olika frågeställningarna i Stratsys uppdelat på områdena:

- Delaktighet och Samverkan
- Policy och mål

- Rutiner, riktlinjer och föreskrifter
- Undersök, riskbedöm och åtgärda
- Följ upp

Det finns även möjlighet i rapporten att skriva kommentarer och åtgärder för varje fråga. Detta har använts i varierande omfattning av ovanstående verksamhetsområden.

Från HR vid Regionledningskontoret har rapporter för årlig uppföljning även erhållits för nedanstående verksamhetsområden:

- IT-centrum
- Regionledningskontoret
- Kommunal utveckling
- Länsstrafiken
- Regional utveckling

Dessa rapporter följer inte rapportmallen för årlig uppföljning utan innehåller enbart frågeställningarna i Stratsys (i tabellformat) med svar Ja, Delvis eller Nej. Merparten av de frågeställningar som har svar Delvis eller Nej har en åtgärd, men det finns även fall där åtgärd saknas.

För Regionledningskontoret finns enbart ett word-dokument med rubriken *"Sammanfattning av årlig uppföljning RLK"*. I detta kortfattade dokument finns det fem frågeställningar där det finns behov av ytterligare insatser.

5.4 Nivå – regionövergripande

Det finns en rapport på regionövergripande nivå som handlar om det systematiska arbetsmiljöarbetet. Det uppges att resultatet har presenterats för regiondirektör, regionstyrelsen och nämnderna.

I sammanfattningen uppges att den årliga uppföljningen har fungerat bra och styrkor och förbättringsområden finns beskrivna. Rapporten är uppdelad i olika avsnitt utifrån följande områden:

1. Delaktighet och samverkan
2. Policy och mål
3. Rutiner, riktlinjer och föreskrifter
4. Undersöka, riskbedöm och åtgärda
5. Följ upp
6. Uppgiftsfördelning
7. Kunskap, utbildning och introduktion
8. Anlita företagshälsovård
9. Arbetsskador och tillbud, sjukfrånvaro

De sju första avsnitten (enligt ovan) bygger på frågeställningar i Stratsys som presenteras i tabellform under varje avsnitt. I kommentar till varje frågeställning anges hur många verksamhetsområden som svarat Ja, Delvis eller Nej. På

verksamhetsområdesnivå anges att det är 11 områden totalt som omfattas. För vissa frågeställningar finns åtgärdsförslag beskrivna.

Det finns en handlingsplan beskriven som ska gälla för alla verksamhetsområden 2025.

5.5 Svar från HR-organisationen

I detta avsnitt beskrivs de svar som kommit från HR-partners som fungerar som stöd när det gäller den årliga uppföljningen i Stratsys. Svar avseende den regionövergripande nivån har inkommit från HR stab vid Regionledningskontoret.

Regionledningskontoret, IT-centrum, Länstrafiken, Region utveckling Utbildning och kultur och Kommunal utveckling

Här sker årlig uppföljning inte fullt ut enligt de nivåer som RJL:s rutin anger. Det anges att det alltid sker på verksamhetsområdesnivå, och att vissa även gör på klinik/områdesnivå och på arbetsplatsnivå.

Det anges att skyddsombud ska finnas inom verksamheterna. Det framgår inte av dokumentationen av årlig uppföljning vilka som deltagit på den årliga uppföljningen.

Rapporter för årlig uppföljning tas inte fram på samtliga nivåer (klinik/område och verksamhetsområde) för alla verksamheter i detta avsnitt. Det anges att Regionledningskontoret saknar rapport på verksamhetsområdesnivå, men att det finns på klinik/områdesnivå. Det uppges att det finns rapporter om årlig uppföljning både på klinik/områdesnivå och verksamhetsnivå för IT-centrum, Länstrafiken och delvis för Regional utveckling.

Det uppges finnas en viss otydlighet kring på vilken nivå den årliga uppföljningen ska göras på. Arbete med åtgärder görs främst på klinik/områdesnivå och det brukar tas fram en handlingsplan som ansvarig chef och skyddsombud arbetar med och ofta tas det fram ett slutdatum för de aktuella åtgärderna.

Medicinsk vård

Enligt uppgift har årlig uppföljning genomförts på 64 av totalt 75 enheter (arbetsplatsnivå) inom Medicinsk vård. På kliniknivå har samtliga kliniker, 16 st, genomfört årlig uppföljning. Vissa enheter har inte gjort en egen årlig uppföljning utan ingår i klinikens sammanställning. Det uppges att alla enheter som ska göra årlig uppföljning har genomfört den.

Samtliga kliniker har skyddsombud, som representerar hela kliniken och dess underliggande enheter. På vissa kliniker har varje enhet (arbetsplats) eget skyddsombud, beroende på hur man är lokaliserad i länet. Skyddsombud inom Medicinsk vård är oftast samma person som fackligt förtroendevald, vilket ofta innebär att både Vårdförbundet, Kommunal, Vision och Läkarförbundet är delaktiga i arbetsmiljöronder, riskbedömningar och årlig uppföljning. Det finns en sammanställning över de fackligt förtroendevalda Medicinsk vårds arbetsplatsyta.

Det finns ingen möjlighet att skriva närvarolista i Stratsys på vilka som deltagit vid årlig uppföljning. Vissa klinker har kommenterat om någon av de fackliga representanterna saknas. I de fall årlig uppföljning genomförs på en protokollförd samverkan finns närvarande representanter dokumenterade i protokollet, men oftast läggs årlig uppföljning som ett separat möte och dessa protokollförs inte.

Rapporterna avseende årlig uppföljning skrivs på kliniknivå och av totalt 16 kliniker har 5 kliniker skrivit rapport årlig uppföljning. Åtgärderna i årlig uppföljning hamnar i en handlingsplan tillsammans med andra åtgärder från ronder och riskbedömningar.

En HR-partner och HR-chef har fått delegerat från direktör att skriva en sammanfattning av den årliga uppföljningen på VO-nivå. De går då igenom samtliga enheters svar i årlig uppföljning och skriver en sammanställning i Stratsys som direktören sedan går igenom. Rapporten genererar åtgärder som finns i handlingsplanen. Inom Medicinsk vård finns utbildning för cheferna gällande systematiskt arbetsmiljöarbete och det genomförs "call-in" för chefer kring olika teman under året, däribland ett som handlar om årlig uppföljning. HR-chef inom Medicinsk vård informerar om årlig uppföljning på ledningsgrupp för verksamhetschefer och HR-partner informerar i klinikernas ledningsgrupper.

Det finns önskemål och behov av en enklare organisationsstruktur i Stratsys. Nuvarande struktur försvårar arbetet med uppföljning, främst på en övergripande nivå. Nuvarande struktur i Stratsys uppges skapa otydligt för de chefer som har flera ansvarsnummer och det är svårt att veta på vilket ansvar man ska göra ronder, årlig uppföljning osv. Det finns även en otydligt i Stratsys gällande vilka rapporter som cheferna ska skriva och överlag finns en viss osäkerhet över vad cheferna förväntas göra i Stratsys.

Kirurgisk vård

Enligt uppgift så finns det 18 kliniker och ca 35-45 arbetsplatser inom Kirurgisk vård. Det varierar hur många arbetsplatser klinikerna har under sig. För vissa är det inte aktuellt att göra årlig uppföljning på någon annan nivå än kliniknivå, exempelvis Ögonkliniken. Alla kliniker inom Kirurgisk vård har enligt uppgift gjort årlig uppföljning på någon nivå. De flesta kliniker väljer att göra sin årliga uppföljning på kliniknivå.

Det är olika hur man valt att använda registreringen "klar" samt "ej aktuell för rapportering", vilket bidrar till att antal klarmarkerade årlig uppföljning är missvisande i både hur många det borde vara men även hur många som faktiskt är utförda.

Det uppges att det finns något skyddsombud på alla arbetsplatser, dock inte inom varje fackförbund. De flesta som genomfört årlig uppföljning har angivit att skyddsombud är med. En klinik med stor samverkansgrupp har gjort den årliga

uppföljningen av chefer och sedan presenterat den i samverkan med öppenhet för förändringar. Där delvis har uppgivits har någon eller några skyddsombud saknats men tagit del av rapporteringen i efterhand.

Enligt uppgift har inga kliniker inom Kirurgisk vård skapat rapporter för årlig uppföljning. Verksamheterna har fokuserat på att genomföra att årlig uppföljning och åtgärderna har hamnat i handlingsplanen. Det uppges att det är svårt att se nyttan med en rapport och rapportfunktionen i årlig uppföljning har inte upplevts tillförlitlig då man inte har kunnat följa underliggande enheters svar i den.

Rapporten gällande årlig uppföljning på verksamhetsområdesnivå baseras på svaren i den årliga uppföljningen på kliniknivå och den arbetades fram i samverkan mellan representanter från staben samt fackliga företrädare.

Det finns ingen fastställd rutin eller utarbetad process för att följa åtgärderna efter årlig uppföljning. Åtgärderna följs upp via Stratsys och till viss del via arbetsmiljönätverket inom HR-organisationen. För varje åtgärd finns en ansvarig och ett datum när åtgärden ska vara utförd.

Psykiatri, rehabilitering och diagnostik (PRD)

Det uppges att det inom PRD är ca 84 st arbetsplatser som ska genomföra årlig uppföljning, men det poängteras att det finns olika uppfattningar om på vilken nivå den årliga uppföljningen ska genomföras. Samtliga arbetsplatser uppges ha skyddsombud och de flesta arbetsplatser har uppgivit att skyddsombud deltagit på den årliga uppföljningen. I vissa fall har checklistan även gått igenom tillsammans med samtliga medarbetare på enheten. Samtliga kliniker har lyft den årliga uppföljningen i skyddskommittén, där checklistan har gått igenom på kliniknivå med en genomgång av alla underliggande enheters svar. Även på verksamhetsområdesnivå har detta genomförts.

Rapporter för årlig uppföljning har tagits fram på kliniknivå och de finns tillgängliga på verksamhetsområdesnivå. Det uppges dock att det kan förekomma någon enstaka klinik som ännu inte har upprättat en rapport för årlig uppföljning. Varje HR-partner har tillgång till rapporten för sin respektive klinik.

Alla kliniker förväntas årligen ta fram en egen rapport i samband med att checklistan för årlig uppföljning genomförs. Dessa klinikrapporter utgör grunden för VO:s årliga uppföljningsrapport som presenteras för VO:s samverkansgrupp. VO-nivåns årliga uppföljningsrapport baseras således på klinikernas respektive rapporter.

Det uppges att det i dagsläget inte finns några beslutade åtgärder på VO-nivå då alla frågeställningar besvarats med JA. På de nivåer där åtgärder har identifierats följer man följande rutin:

- Varje åtgärd tilldelas en ansvarig person.
- Ett slutdatum anges och ett uppföljningstillfälle planeras in.

- Den ansvariga personen får en påminnelse när det närmar sig slutdatum.
- Åtgärden förs dessutom in i arbetsplatsens arbetsmiljöhandlingsplan.

På så sätt säkerställs att åtgärderna blir vidtagna och att det finns en struktur för uppföljning.

Följande utvecklingsmöjligheter kopplat till arbetssättet för årlig uppföljning har identifierats:

- **Systemstöd:** En förbättring av organisationsträdet i Stratsys skulle underlätta mycket. I nuläget försvåras arbetet eftersom det finns många ansvar som inte är relevanta att dokumentera på, och det gör uppföljningen mer komplex. Överskådligheten på VO- och klinisknivå blir otydlig och kräver mycket extra administrativt arbete.
- **Integrering i verksamhetsstyrningen:** Den årliga uppföljningen skulle kunna lyftas in i verksamhetsplanen för att skapa tydligare koppling och struktur.

Vårdcentralerna Bra Liv

Inom Vårdcentralerna Bra Liv ska varje vårdcentral göra årlig uppföljning och det har genomförts enligt uppgift från HR-partner. Det finns enheter som ex. Tenhult som ingår i Rosenhälsan och då görs årlig uppföljning där. Viss otydlighet i Stratsys p.g.a. att vissa nivåer som är upplagda inte ska rapportera.

Inom Bra Liv är det någon enstaka vårdcentral som inte har något skyddsombud alls. Många vårdcentraler har ett par skyddsombud. Det är få vårdcentraler som har full representation från respektive förbund i samverkan. Det finns en Excel fil som innehåller information om skyddsombud/fackliga representanter och den uppdateras löpande vid förändringar. I Stratsys är det inte dokumenterat med namn vilka skyddsombud som deltagit vid årlig uppföljning. Merparten av vårdcentralerna har angivit i Stratsys att skyddsombudet medverkat.

Det uppges att det hela tiden förs en dialog kring SAM och arbetet i Stratsys och vikten av att följa upp åtgärderna. Det ser dock lite olika ut på de olika vårdcentralerna och man har kommit lite olika långt i användandet av systemstödet Stratsys.

Vidare uppges att genomgång och introduktion för chefer i Bra Liv har skett sedan start gällande det systematiska arbetsmiljöarbetet i Stratsys och då även kring årlig uppföljning och vad som krävs enligt lag. Det går ut påminnelser till cheferna när årlig uppföljning ska göras enligt fastställd tidplan. Det framhålls att det finns en medvetenhet hos cheferna att det ska göras men däremot kan ”nyttan” med årlig uppföljning diskuteras mer ofta. Det är viktigt att förstå vinsterna med arbetet och att det leder till något positivt på arbetsplatsen på sikt. Det framhålls att cheferna ibland kan se det som ytterligare en administrativ uppgift som ska göras och många upplever att de arbetar med arbetsmiljö hela tiden, däremot är det inte alltid som det dokumenteras.

Folktandvården

Inom Folktandvården ska samtliga arbetsplatser (dvs. varje separat Folktandvårdsklinik i länet) som har personal anställd på arbetsplatsen genomföra årlig uppföljning. Det finns arbetsplatser utan anställd personal s.k. annex kliniker och dessa genomför inte årlig uppföljning. Klinikernas rapporter sammanställs per automatik till nivån över, dvs. till nivå klinik/område. På denna nivå skrivs ingen rapport då det inte finns någon mottagare i form av en stab eller ledning. Under 2024 hade Folktandvården som helhet 8 arbetsplatser som inte genomförde Årlig uppföljning.

Generellt sett uppges att Folktandvården har en god tillgång på skyddsombud, det kan dock variera över tid. Det finns en uppföljning över vilka arbetsplatser som under vissa perioder saknar skyddsombud. Inom Folktandvården ska skyddsombud alltid vara med på årlig uppföljning. Om det för perioden saknas skyddsombud involveras hela eller delar av personalgruppen på berörd arbetsplats.

Rapport med analys av resultatet skrivs enbart på Verksamhetsområdesnivå. Arbetsplatserna besvarar enbart checklistan i Stratsys. HR inom Folktandvården har tillgång till alla checklistor och rapporter.

Årlig uppföljning på Verksamhetsområdesnivå sker i samverkan, vilket innebär att parterna går igenom underliggande enheters checklistor och därefter görs en sammanvägd bedömning av resultaten. HR partner inom arbetsmiljö ansvarar därefter för att skriva ihop den rapport/analys som sedermera blir del av Regionens totala rapport.

Det uppges att det tyvärr saknas dokumenterade åtgärder för vissa svar som besvarats med Delvis eller Nej. Rutinen är att det ska dokumenteras en åtgärd oavsett nivå (arbetsplats eller verksamhetsområde) om man svarat delvis eller nej.

Varje chef/arbetsplats som genomför checklistan årlig uppföljning ansvarar även för att upprätta, genomföra och följa upp åtgärder för att hantera de svar som besvarats med Nej eller Delvis. På verksamhetsområdesnivå sker bedömning i samverkan om det är många arbetsplatser som brister i någon punkt från checklistan. I så fall kan arbetsgivaren besluta om insatser som ska beröra hela eller delar av verksamhetsområdet. Genom att använda Stratsys för åtgärderna blir ansvarig för respektive åtgärd påmind om att genomföra och följa upp åtgärder.

Det framförs att det finns ett behov av ett bättre systemstöd för chefer som är ansvariga för flera arbetsplatser. I dessa fall görs i stor utsträckning en årlig uppföljning på en arbetsplats istället för att göra på samtliga arbetsplatser. Det finns också förbättringspotential kring att få årlig uppföljning att fylla en verklig funktion och göra nytta för chefen och arbetsplatsen.

Verksamhetsstöd och service

Nuvarande struktur och organisationsträd i Stratsys gör det svårt att få en klar bild över hur många arbetsplatser inom Verksamhetsstöd och service som ska

genomföra årlig uppföljning. Det behöver ligga checklistor på flera nivåer där ingen rapportering sker för att det ska kunna aggregeras upp. En bedömning görs att det är ca 75-80 arbetsplatser som ska göra årlig uppföljning och det uppges att man har kontroll över att dessa enheter gör detta.

Det är endast en arbetsplats som enligt uppgift saknar skyddsombud och alla övriga har svarat att skyddsombud är närvarande vid den årliga uppföljningen och att checklistan är genomgången med dem. I vissa fall är även alla medarbetare med under genomgången och listan gås även igenom med skyddskommittén.

Vid svar Delvis eller Nej så tas åtgärder fram (både på arbetsplats, områdes och verksamhetsområdes nivå). Det anges en ansvarig medarbetare för varje åtgärd.

Alla kliniker/områden förväntas årligen ta fram en egen rapport i samband med att checklistan för årlig uppföljning genomförs. Dessa klinik/områdesrapporter utgör grunden för VO:s årliga uppföljningsrapport. HR-chefen har ansvaret att sammanställa alla områdes rapporter för att sedan presentera rapporten i VO:s samverkansgrupp. VO-nivåns årliga uppföljningsrapport baseras således på de olika områdenas respektive rapporter. Ledningsgruppen inom Verksamhetsstöd och service informeras om handlingsplanen, och de hålls sedan informerade löpande under året. Handlingsplanen från den årliga uppföljningen på VO-nivå ligger som en stående punkt på dagordningen, så den följs upp vid varje samverkansmöte under året. Handlingsplanen avslutas och läggs till handlingarna i samband med "uppföljning av handlingsplaner" i slutet av året.

Regionövergripande nivå

Den regionövergripande rapporten gällande årlig uppföljning har utgått från de svar som varje verksamhetsområde lämnat i Stratsys. Arbetet har till stor del varit manuellt, eftersom systemet i nuläget inte möjliggör automatisk sammanställning av svaren från samtliga enheter på grund av hur organisationsträdet är uppbyggt. Enligt uppgift får enskild fråga och svar gås igenom och summeras manuellt för att få en bild av hur det ser ut på regionövergripande nivå. Det uppges att detta manuella arbetssätt även gäller för många större verksamhetsområden.

Sammanställningen av kommentarer och förslag på åtgärder bygger på det som verksamhetsområdena har angett i sina respektive rapporter som styrkor och förbättringsområden, samt utifrån strategisk planering. Utgångspunkten har varit det som rapporterats in från de underliggande nivåerna, och sedan har det gjorts en bedömning av vad som är rimligt att lyfta på regionövergripande nivå. Den samlade bilden utgörs därför av både konkret återslag från verksamhetsområdena och en sammanvägd rimlighetsbedömning gjord av Centrala samverkansgruppen.

Eftersom det finns många arbetsplatser inom organisationen sker förändringar successivt från år till år. Det medför att vissa frågor – särskilt de som rör den grundläggande systematiken i det systematiska arbetsmiljöarbetet, såsom att undersöka, riskbedöma, åtgärda och följa upp i Stratsys – ofta återkommer. Trots

detta ger uppföljningen en värdefull indikation på både styrkor och förbättringsområden i organisationen.

På regionövergripande nivå tas i regel generella åtgärder fram, ofta kopplade till övergripande prioriteringar och insatser som även återfinns i budget eller andra strategiska dokument. Det uppges finnas en viss otydlighet i rutinerna för hur åtgärder som föreslås i den årliga uppföljningen ska följas upp.

5.6 Utvecklingsområden

HR stab vid regionledningskontoret har bl.a. identifierat följande utvecklingsområden gällande SAM för att utveckla uppföljningsprocessen och öka dess värde:

1. Stärka delaktigheten i uppföljningen

- **Gör chefer och skyddsombud delaktiga** i processen – från planering till rapportering – så att processen ger verkligt värde för verksamheten, medarbetare och chefer.
- **Stärk medarbetarperspektivet** genom att uppmuntra till reflektion och dialog med skyddsombudet eller arbetsgruppen – inte enbart chefsanalys.
- **Förtydliga syftet med uppföljningen:** Den handlar om *hur* vi arbetar med arbetsmiljön, inte hur den ser ut – och bör ses som ett verktyg för förbättring, inte bara en administrativ rutin.

2. Tydlig återkoppling och lärande

- **Kommunicera resultat och återkoppling tydligare** – t.ex. genom kort nyhet, tack till deltagare och exempel på hur rapporterna tas om hand.
- **Sammanställ lärdomar årligen** för att visa gemensamma mönster, framgångsfaktorer och förbättringsbehov.

3. Tydliggöra ansvar och systematik

- **För att stärka tydligheten i ansvarsfördelningen behöver organisationsstrukturen förbättras så att ansvar i högre grad följer chefsled. Ett möjligt utvecklingsområde är att undersöka funktioner i Stratsys som kan stödja detta – exempelvis möjligheten att tagga enheter på ett sätt som möjliggör automatisk summering, eller att bygga upp en organisationsstruktur där alla verksamhetsområden ligger på samma nivå. Det skulle underlätta uppföljning, ge bättre systemstöd och möjliggöra mer träffsäkra sammanställningar.**
- **Säkerställ att åtgärder från regionövergripande rapporter kommuniceras till verksamhetsområden (VO) på ett sätt som möjliggör lokal anpassning och genomförande. Tydlig återkoppling är avgörande för**

att VO ska veta vilka prioriterade insatser som gäller och hur de bör omsättas i det lokala arbetsmiljöarbetet.

- **Säkerställ uppföljning av föregående års åtgärder** i nästa års uppföljning, för att koppla identifierade behov till faktisk handling över tid.

4. Stärka systemstödet

- **Utveckla systemfunktionalitet** – till exempel för att möjliggöra automatiserade sammanställningar och enklare hantering i Stratsys.

5. Flexibilitet och fördjupning av teman

- **Anpassa vissa frågor från år till år** för att följa upp specifika insatser eller utvecklingsområden.
- **Fördjupa särskilda teman**, t.ex. rutiner för OSA, digital arbetsmiljö eller arbetsanpassning, för att få bättre underlag för analys och förbättring.

HR:s roll: HR kan bidra till att formulera kompletterande frågor i dialog med verksamheter, arbetsmiljöspecialister och samverkansparter. Det ger förankring och ökar relevansen i uppföljningen.

6. Sammanfattande bedömning och åtgärdsförslag

Den årliga uppföljningen av det systematiska arbetsmiljöarbetet (SAM) är ett viktigt verktyg för att säkerställa att det systematiska arbetsmiljöarbetet bedrivs effektivt och att arbetsplatsen är en säker och hälsosam arbetsplats. Den årliga uppföljningen syftar bl.a. till att:

- ✓ Säkerställa efterlevnad av lagar, riktlinjer och interna styrdokument.
- ✓ Utvärdera effektivitet, dvs. om arbetsmiljöarbetet leder till förbättrad arbetsmiljö.
- ✓ Identifiera brister och svagheter i arbetsmiljöarbetet.
- ✓ Följa upp åtgärder och säkerställa att de fått önskad effekt.
- ✓ Identifiera förbättringsområden.
- ✓ Dokumentera och kommunicera till berörda parter för att öka transparens och engagemang avseende arbetsmiljöarbetet.

Vid genomförandet av detta kontrollmoment noteras följande:

- Årlig uppföljning är ett lagkrav och det finns en fastställd rutin och ett fastställt arbetssätt för alla nivåer inom regionens verksamheter som ska tillämpas och följas.
- SAM-modulen i Stratsys är inte uppbyggd utifrån den operativa organisationen vilket gör att det inte enkelt går att bedöma om årlig uppföljning är genomförd på alla nivåer (4 nivåer) och i hela organisationen i enlighet med RJL:s fastställda rutin.

- En översiktlig genomgång i Stratsys och genom svar från HR-partners visar att årlig uppföljning inte fullt ut genomförs på de nivåer som fastställs i rutinen (4 olika nivåer) utan det skiljer sig åt mellan de olika verksamhetsområdena. Vissa verksamhetsområden genomför årlig uppföljning på arbetsplatsnivå, klinik/områdesnivå och sedan verksamhetsområdesnivå. I vissa fall finns årlig uppföljning enbart på kliniknivå/områdesnivå och verksamhetsområdesnivå.
- Nuvarande systemstöd i Stratsys ger inte ett ändamålsenligt stöd till cheferna avseende att det på ett enkelt sätt går att få en överblick av att årlig uppföljning utförts för de olika nivåerna under. Det är oklart hur många arbetsplatser som ska utföra årlig uppföljning i systemet vilket försvårar för nivån över att ta del av hur det systematiska arbetsmiljöarbetet fungerar och vad som behöver förbättras.
- Det finns fall då skyddsombud/medarbetare inte har deltagit på årlig uppföljning på arbetsplatsnivå och det dokumenteras inte i Stratsys vilka som deltagit på den årliga uppföljningen.
- Det noteras att de rapporter som tagits fram på verksamhetsområdesnivå för 2024 inte i alla delar följer mallen för rapport om årlig uppföljning. Detta innebär att det blir svårt att säkerställa att alla delar kommer med när rapporten på regionövergripande nivå ska sammanställas och där utvärdering ska ske hur det systematiska arbetsmiljöarbetet inom RJL fungerat.
- Det finns frågeställningar (på olika nivåer) som besvarats med Delvis eller Nej och där åtgärdsförslag saknas i Stratsys.
- Det är inte helt tydligt hur åtgärdsförslagen ska följas upp.
- De utvecklingsområden som HR identifierat är viktiga för att fortsatt utveckla det systematiska arbetsmiljöområdet inom regionen. Många av utvecklingsområdena hänger samman med att organisationsträdet i Stratsys behöver ändras och bättre överensstämmer med den operativa organisationen.

Följande förslag till åtgärder föreslås för att stärka den interna kontrollen:

- Bedömning görs att arbetet med att få in rätt organisationsträd i Stratsys gällande det systematiska arbetsmiljöarbetet bör prioriteras. Det är svårt att vidareutveckla det systematiska arbetsmiljöarbetet och få engagemang och förståelse från chefer och medarbetare om inte systemstödet fungerar som ett ändamålsenligt, effektivt och tydligt stöd som överensstämmer med den operativa organisationen.
- Säkerställ att årlig uppföljning av det systematiska arbetsmiljöarbetet sker på de nivåer som fastställts enligt RJL:s rutin. I detta arbete finns HR-partners utsedda som stöd till ansvariga chefer.
- Säkerställ att den årliga uppföljningen även tydligt inkluderar en uppföljning av arbetet för lika rättigheter och möjligheter.

- Säkerställ att samtliga verksamhetsområden tar fram en rapport tillsammans med skyddskommittén avseende årlig uppföljning som sammanfattar och besvarar frågan hur verksamhetsområdets systematiska arbetsmiljöarbete fungerat under året.
- Säkerställ att skyddsombud/medarbetare deltar på årlig uppföljning på arbetsplatsnivå. Enligt RJL:s rutiner ska det finnas skyddsombud på varje arbetsplats som har fler än fem medarbetare.
- Säkerställ att åtgärder dokumenteras vid ett Delvis eller Nej-svar och att åtgärdsförslagen hanteras på olika nivåer enligt gällande rutin.
- Tydliggör hur åtgärdsförslagen/vidtagna åtgärder inom årlig uppföljning ska följas upp på olika nivåer.

RS Kontrollmoment 2025 – Rutiner och arbetssätt avseende kontroll av belastningsregister och legitimation

1. Bakgrund och syfte

I Regionstyrelsens fastställda intern kontrollplan för 2025 (RJL 2024/4313) finns ett kontrollmoment som avser uppföljning och kontroll av efterlevnad avseende lagstiftning och interna styrdokument gällande kontroll av belastningsregister och legitimation avseende berörda yrkeskategorier.

Ett legitimationsyrke är ett yrke där den som utför arbetet måste ha en specifik *legitimation*. Legitimationen får man genom att genomföra viss utbildning och legitimationen fungerar som ett erkännande av att personen har de rätta kunskaperna och färdigheterna som krävs för att få utöva yrket. Att det krävs legitimation är ett sätt att skydda allmänheten och framför allt säkerställa att de som arbetar inom yrket har rätt kompetens och att de följer de etiska regler och standarder som finns.

Vid rekrytering av medarbetare inom viss verksamhet ska en registerkontroll utföras, dvs. en kontroll mot *belastningsregistret*.

Syftet med detta kontrollmoment är att kartlägga arbetssätt, rutiner och interna styrdokument gällande dessa processer/områden samt att kontrollera följsamhet till dessa och till gällande lagstiftning.

Följande funktioner/roller har fått möjlighet att sakgranska innehållet i rapporten: chef för Kompetensförsörjningsenheten, HR-strateg inom HR-stab, HR-direktör, ekonomidirektör och kanslidirektör.

2. Metod och avgränsningar

Kontrollmomentet har utförts genom intervjuer med personer inom HR och Kompetensförsörjningsenheten (KFE) för att få en bild av arbetssätt, rutiner och interna styrdokument. Följsamheten till styrdokument och lagstiftning kontrolleras genom att frågor skickats ut till ett urval av chefer som utför rekryteringar inom berörda områden, till rekryteringsspecialister samt till HR-funktionen inom vissa verksamhetsområden.

3. Legitimationsyrken

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen ansvarar för att föra ett register över legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal och personal med bevis om rätt att använda yrkestiteln

undersköterska (HOSP-registret). Uppgifterna i registret används för upplysning om hälso- och sjukvårdspersonalens behörighet till arbetsgivare, apotek, myndigheter och allmänhet samt för tillsyn. Dessutom utgör registeruppgifterna underlag för statistik och prognoser över tillgången på hälso- och sjukvårdspersonal.

HOSP-registret innehåller följande uppgifter:

- legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal
- personal med bevis om rätt att använda yrkestiteln undersköterska

Huvuddelen av uppgifterna i registret kommer från hälso- och sjukvårdspersonalens egna ansökningar om legitimation eller bevis om rätt att använda yrkestiteln undersköterska. Vissa uppgifter hämtas också från folkbokföringen och ”Svensk utbildningsnomenklatur”. Uppgifter om behörighetsinskränkningar inhämtas från Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN) och domstol.

Enligt Socialstyrelsen så finns det för närvarande 22 legitimationsyrken inom vården. Dessa är följande:

- apotekare
- arbetsterapeut
- audionom
- barnmorska
- biomedicinsk analytiker
- dietist
- fysioterapeut eller sjukgymnast
- hälso- och sjukvårdskurator
- kiropraktor
- läkare
- logoped
- naprapat
- optiker
- ortopedingenjör
- psykolog
- psykoterapeut
- röntgensjuksköterska
- receptarie
- sjukhusfysiker
- sjuksköterska
- tandhygienist
- tandläkare.

Socialstyrelsen är personuppgiftsansvarig för behandlingen av personuppgifter i HOSP-registret. Ändamålet med behandlingen är att fullgöra den skyldighet som myndigheten har att föra en aktuell förteckning över legitimerad hälso- och

sjukvårdspersonal och personal med bevis om rätt att använda yrkestiteln undersköterska.

Som huvudregel är uppgifterna i HOSP-registret offentliga, men om det finns särskild anledning att anta att den registrerade eller någon närstående till denne lider men om en uppgift röjs skyddas den uppgiften av sekretess.

Skolverket

En person som har en lärarexamen, förskollärarexamen eller en fritidspedagogexamen kan ansöka om att få lärarlegitimation eller förskollärarlegitimation hos Skolverket. Efter att en person fått sin legitimation registrerar Skolverket behörigheterna i lärar- och förskollärrregistret. En lärare som saknar lärarlegitimation får inte sätta betyg självständigt utan ska göra det tillsammans med en legitimerad lärare. Det finns inte samma krav på legitimation för lärare inom folkhögskolan.

Vem som helst har rätt att begära utdrag ur registret, till exempel för att få veta om en viss person har legitimation. Om man begär utdrag om någon annans behörigheter skickas utdraget via Skolverkets krypterade tjänst för säkra meddelanden. Tjänsten används för att Skolverket ska kunna skicka personuppgifter digitalt på ett säkert sätt som följer dataskyddsförordningen/GDPR.

Antal anställda inom Region Jönköpings län

I nedanstående tabell finns det antal medarbetare inom RJL som har en legitimation inom de legitimationsyrken som förs i Socialstyrelsens register. Vissa medarbetare har flera legitimationer varför legitimationer i kombination visas nedan. Det bör även noteras att alla medarbetare med legitimation inte alltid arbetar inom sitt yrke.

Legitimerad yrkesgrupp (HSA)	Antal anställda
Apotekare	30
Apotekare Läkare	2
Apotekare Receptarie	2
Arbetsterapeut	260
Audionom	37
Barnmorska Biomedicinsk analytiker Sjuksköterska	1
Barnmorska Sjuksköterska	269
Biomedicinsk analytiker	338
Biomedicinsk analytiker Läkare	3
Biomedicinsk analytiker Sjuksköterska	2
Biomedicinsk analytiker Tandläkare	1
Dietist	42
Fysioterapeut	136
Hälso- och sjukvårdskurator	77
Hälso- och sjukvårdskurator Psykoterapeut	10
Kiropraktor Sjuksköterska	1

Logoped	54
Logoped Läkare	1
Läkare	1 202
Läkare Psykoterapeut	2
Läkare Röntgensjuksköterska	1
Läkare Sjukgymnast	5
Läkare Sjuksköterska	16
Optiker	16
Ortopedingenjör	6
Psykolog	129
Psykolog Psykoterapeut	17
Psykoterapeut	4
Psykoterapeut Sjuksköterska	3
Receptarie	23
Receptarie Sjuksköterska	1
Röntgensjuksköterska	140
Röntgensjuksköterska Sjuksköterska	3
Sjukgymnast	137
Sjukhusfysiker	16
Sjuksköterska	3 093
Sjuksköterska Tandhygienist	1
Tandhygienist	131
Tandläkare	179
SUMMA:	6 391

När det gäller legitimerade lärare så fördelas de enligt nedanstående tabell. När det gäller lärare så sker inte samma automatiska uppdatering till Skolverkets register som det gör mot Socialstyrelsen HOSP-register. Tabellen visar att vi har en lärare inom gymnasieskolan som är obehörig, dvs. saknar lärarlegitimation.

AID [Anställning grund B-Dyk A]			
AID	Personalkategori	Antal anställda tills vidare	Antal vid...
Deltotaler	Deltotaler	106	
401012 Lärare gymnasieskola, allmänna ämnen	22504 Gymnasielärare, leg	19	
401012 Lärare gymnasieskola, allmänna ämnen	22513 Förstelärare	3	
401013 Lärare gymnasieskola, yrkesämnen	22503 Gymnasielärare	4	
401013 Lärare gymnasieskola, yrkesämnen	22506 Gymnasielärare obehörig	1	
401013 Lärare gymnasieskola, yrkesämnen	22509 Yrkeslärare	23	
401013 Lärare gymnasieskola, yrkesämnen	22518 Yrkeslärare, leg	8	
401015 Lärare, folkhögskola	29620 Lärare, folkhögsk	32	
401015 Lärare, folkhögskola	29622 Lärare, folkhögsk obeh	13	
401016 Speciallärare	22517 Speciallärare	3	

4. Lagstiftning

4.1 Lag (2013:852) om registerkontroll av personer som ska arbeta med barn

1 § Den som erbjuds en anställning i staten, en kommun, en region, ett företag eller en organisation ska, om arbetet innebär direkt och regelbunden kontakt med barn, på begäran av den som erbjuder anställningen visa upp ett utdrag ur det register som förs enligt lagen (1998:620) om belastningsregister.

2 § I denna lag avses med

- företag: en fysisk eller juridisk person som bedriver näringsverksamhet, och
- organisation: en juridisk person som inte är företag.

3 § Ett utdrag ur belastningsregistret ska på begäran även visas upp av den som erbjuds eller tilldelas uppgifter som innebär direkt och regelbunden kontakt med barn inom sådan verksamhet som avses i 1 § om det sker genom

1. uppdrag,
2. anställning hos någon som ingått avtal med den som bedriver verksamheten, eller
3. praktiktjänstgöring.

Registerutdraget ska i fall som avses i första stycket visas upp för den inom verksamheten som beslutar om att anlita eller ta emot någon på ett sådant sätt som avses där.

4 § Registerutdrag som avses i denna lag får inte vara äldre än ett år. I lagen (1998:620) om belastningsregister finns bestämmelser om att regeringen får meddela föreskrifter om vilka uppgifter ett sådant utdrag ska innehålla.

5 § En kontroll av ett registerutdrag får inte dokumenteras på något annat sätt än genom en anteckning om att utdraget har visats upp.

6 § Om det i en annan lag eller förordning finns bestämmelser som reglerar registerkontroll för arbete som innebär direkt och regelbunden kontakt med barn inom verksamhet som omfattas av denna lag, ska de tillämpas i stället för bestämmelserna i denna lag.

4.2 Skollag (2010:800)

Enligt 2 kapitlet i skollagen framkommer följande:

Registerkontroll av personal

Skyldighet att visa upp registerutdrag

31 § Den som erbjuds en anställning inom förskolan, förskoleklassen, fritidshemmet, grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan, anpassade gymnasieskolan eller sådan pedagogisk verksamhet som avses i 25 kap. ska visa upp ett utdrag ur det register som förs enligt lagen (1998:620) om belastningsregister för den som erbjuder anställningen. Utdraget

ska vara högst ett år gammalt. Den som inte har visat upp ett sådant registerutdrag får inte anställas.

32 § En kontroll av ett registerutdrag enligt 31 § ska dokumenteras genom en anteckning om att utdraget har visats upp. Anteckningen ska göras av den inom verksamheten som beslutar om att anställa, anlita eller ta emot någon. Någon annan dokumentation om kontrollen får inte göras.

Enligt www.skolverket.se omfattar kravet på registerkontroll personal som har direktkontakt med barn, till exempel rektorer, lärare och fritidspedagoger. Men även administrativ personal, vaktmästare, lokalvårdare, kökspersonal och annan personal omfattas.

Kommentar:

Enligt Skollagen så har Region Jönköpings län som arbetsgivare en skyldighet att begära och kontrollera ett utdrag från belastningsregistret för den som erbjuds en anställning inom de verksamheter som finns uppräknade i Skollagen, däribland finns gymnasieskolan. Den som inte har lämnat registerutdrag får inte anställas, anlitas eller tas emot i verksamheten.

4.3 Förordning (1999:1134) om belastningsregister

Förordning (1999:1134) om belastningsregister innehåller ytterligare bestämmelser kring belastningsregistrets innehåll och vilka som har rätt att få uppgifter ur belastningsregistret. Följande framgår av 11 §:

Uppgifter ur belastningsregistret om brott som lett till någon annan påföljd än penningböter ska lämnas ut om det begärs av:

5. en statlig eller kommunal myndighet som beslutar om anställning av personal inom psykiatrisk sjukvård, vård av utvecklingsstörda, vård av barn och ungdom eller tvångsvård av missbrukare, i fråga om den som myndigheten avser att anställa eller anlita som uppdragstagare

5. Styrning

5.1 Rutin för registerkontroll

Regiongemensam rutin - utkast

Enligt uppgift från HR vid Regionledningskontoret så finns det flera rutiner för registerkontroll i olika delar av RJL:s verksamheter. Nu görs en översyn av dessa rutiner och tanken är att det ska finnas en regiongemensam rutinbeskrivning.

Vid genomförandet av detta kontrollmoment så finns det ett utkast till en rutin för "Registerkontroll vid anställning". I utkastet framgår att RJL:s förhållningssätt är att registerkontroll endast ska begäras i de fall det finns ett lagkrav. Lagkrav uppges finnas för personer som Region Jönköpings län avser att anställa, anlita som uppdragstagare eller genomföra praktiktjänstgöring i verksamheter där arbetet innebär direkt och regelbunden kontakt med barn finns lagkrav på att

genomföra registerkontroll. Aktuell lagstiftning är *Lag (2013:852) om registerkontroll av personer som ska arbeta med barn* samt *Skollagen (2010:800)*.

I utkastet till rutinbeskrivning så ges exempel på verksamheter som regelmässigt ska genomföra registerkontroll i Region Jönköpings län och dessa exempel är:

- * Barn- och ungdomspsykiatri
- * Barnkliniken
- * Gymnasieskolor
- * Elevhem

Vidare framgår följande i utkastet till den regiongemensamma rutinen:

Utgångspunkten i Region Jönköpings län är att registerkontroll inte ska genomföras för personer som vi avser att anställa eller anlita som uppdragstagare inom psykiatrisk sjukvård, vård av personer med intellektuell funktionsnedsättning, vård av barn och ungdom eller tvångsvård av missbrukare.

Enligt *Förordning (1999:1134) om belastningsregister* samt *Förordning (1999:1135) om misstankeregister* är det dock möjligt för en arbetsgivare att genomföra registerkontroll även i ovanstående verksamheter. I Region Jönköpings län ska detta dock tillämpas restriktivt. När ett behov i dessa verksamheter uppstår har arbetsgivaren rätt att själv vända sig direkt till polisen och begära ut ett utdrag från belastningsregistret.

I verksamheter som inte räknas upp enligt ovan ska inte registerkontroll genomföras.

Alla som avses anställas oavsett anställningsform, dvs såväl tidsbegränsade som tillsvidareanställningar. Redan anställda omfattas inte av registerkontrollen, även om dessa inom ramen för anställningen erhåller nya arbetsuppgifter.

Alla som tas in som uppdragstagare i berörda verksamheter samt de som gör praktiktjänstgöring och studenter.

Det är den sökande själv som begär utdrag ur belastnings- och/eller misstankeregistret. Det är arbetsgivarrepresentanten som ska kontrollera utdraget ur belastnings- och/eller misstankeregistret (gäller både det digitala registerutdraget och det fysiska registerutdraget).

Arbetsgivaren har inte rätt att behålla eller ta en kopia av registerutdraget, men det är viktigt att det noteras att en kontroll är genomförd samt vilket datum som registerutdraget utfärdades. Noteringen görs i kandidatens ansökan i rekryteringsportalen. Vid direktanställning görs en notering i beslutsunderlaget.

Rutinen innehåller även ett avsnitt kring hur bedömning av registerkontrollen ska ske.

Rutin inom verksamhetsområdet Psykiatri, rehabilitering och diagnostik

Verksamhetsområdet Psykiatri, rehabilitering och diagnostik (PRD) har skriftliga rutiner avseende registerkontroll och en instruktion och flödesbeskrivning gällande utdrag ur belastningsregistret och misstankeregistret. Enligt uppgift har PRD inarbetade rutiner och arbetssätt gällande att registerutdrag ska begäras vid bl.a. anställning av personal som avser att arbeta inom psykiatrisk sjukvård och vård av barn och ungdomar (under 18 år). Dessa skriftliga rutiner beskriver tydligt hur genomförandet av kontroll av registerutdrag från polisen ska gå till, vad arbetsgivarrepresentanten ska kontrollera, hur bedömning ska gå till och hur dokumentationen ska ske av att kontrollen av utdraget från belastningsregistret har skett.

Enligt uppgift är det väsentligt för berörda verksamheter inom PRD att utföra dessa kontroller för att uppnå en säkrare och tryggare miljö för patienter, studenter, medarbetare, med flera. Det har även förekommit incidenter inom PRD som visat att det är mycket viktigt att dessa kontroller genomförs.

Rutin för Verksamhetsförlagd utbildning (VFU)

Region Jönköpings län tar emot ett stort antal VFU-studenter varje år. De studenter som tas emot utbildar sig inom över 20 olika professioner och tiden de är inom RJL:s olika verksamheter motsvarar ca 11 000 veckor/år. I början av 2024 togs ett informationsblad/en rutin fram som innebar att från och med vårterminen 2024 skulle RJL begära att studenter som erbjuds verksamhetsförlagd utbildning (VFU) med patientnära kontakt skulle uppvisa ett utdrag från belastningsregistret. Enligt uppgift från studierektor vid Futurum så pågår ett arbete med att fastställa rutiner och arbetssätt gällande belastningsregister och det sker i samråd/dialog med lärosäten som RJL samarbetar med. Det finns även olika nätverk, både regionalt och nationellt där denna fråga diskuteras. Den rutin som togs fram i början av 2024 har pausats på grund av att HR nu arbetar med en regiongemensam rutin.

Enligt uppgift har de olika lärosätena som RJL samarbetar med från och med hösten 2024 skrivit in i sina utbildningsplaner att det kan bli aktuellt för studenterna att uppvisa utdrag ur belastningsregistret vid verksamhetsförlagd utbildning inom RJL. Det framhålls att det i dagsläget är oklart hur dokumentation ska ske gällande att ansvarig chef har tagit del av utdraget från belastningsregistret.

Inhyrd personal

Enligt uppgifter från inköp och materialförsörjning så gäller det generellt att en konsult ska ha en svensk legitimation och två års klinisk erfarenhet efter erhållen legitimation/specialistbevis.

I det nationella bemanningsavtalet finns det krav på leverantörens rekrytering av konsult. Här finns bl.a. specificerat att leverantören ska ha dokumenterade rutiner avseende rekryteringsprocessen för de konsulter som ska tjänstgöra inom

regionerna. Vidare ska leverantören kontrollera legitimation och ev. specialistbevis hos Socialstyrelsen (HOSP) och de ska också kontrollera ev. anmälningar hos IVO. De ska också göra kontroll gentemot misstanke- och belastningsregistret, sex månader före att konsult presenteras för Beställare. Konsult som är misstänkt, dömd eller åtalad för sexbrott, våldsbrott eller narkotikabrott får inte presenteras.

Vid upprepade brister i rekryteringsprocessen anses det utgöra väsentligt avtalsbrott.

5.2 Region Jönköpings läns rekryteringsprocess

RJL:s rekryteringsprocess finns beskriven på intranätet. I rekryteringsprocessen finns det en del som benämns ”Urval” och där beskrivs bl.a. kontroller av legitimation och IVO. Följande framgår för denna del:

Kontroller

Kontroll av legitimation och IVO

Kontroll av legitimation (Socialstyrelsen och Skolverket) och eventuell anmälan (IVO) ska alltid göras innan anställning. Det gäller alla befattningar med krav på skyddad yrkestitel eller legitimation vid extern rekrytering. Uppgifter om specialistsjuksköterskor enligt högskoleförordningen finns inte i registret. Kandidat behöver inkomma med intyg för sin specialistutbildning. Intyget ska lämnas till rekryterande chef.

HR-partner eller rekryteringsspecialist ansvarar för att kontrollera legitimation och tillsyns- och klagomålsärenden. Förfrågningar görs till både Socialstyrelsen och Skolverket (legitimation) och Inspektionen för vård och omsorg, IVO (tillsynsärenden).

- Kontroller skickas enbart på den/de kandidater som ligger under intervjufliken.
- När chef gjort sitt urval och flyttat kandidaterna till intervjufliken är det chefens ansvar att kontakta Rekryteringsspecialist/HR-partner för att informera om att kontroller ska skickas.
- Rekryteringsspecialist/HR-partner bifogar kontrollerna under respektive kandidat i rekryteringsportalen.
- Det är chefens ansvar att löpande gå in och titta i rekryteringsportalen om kontroller mottagits.

Ansvarig: Chef, HR-partner och rekryteringsspecialist

Brottsregister

Vid rekryteringar inom barnverksamhet, skolverksamhet (barn under 18 år) och psykiatrisk verksamhet sker utdrag av belastnings- och misstankeregistret.

Ansvarig: Chef

5.3 Rekryteringsportalen

Rekryteringsportalen är ett IT-stöd framtaget för att stödja regionens rekryteringsprocess. Rekryteringsprocessen innehåller riktlinjer för hela processen från kort- och långsiktiga bedömningar av personalbehov till introduktion av nyanställda och utvärdering av rekryteringsarbetet. HR-direktören är systemägare av Rekryteringsportalen och det finns även en utsedd systemförvaltare. Leverantör är Powerinit Sverige AB.

Enligt uppgift från Kompetensförsörjningsenheten (KFE) så rekommenderas att alla rekrytering ske i rekryteringsportalen. RJL har ca 600 chefer som har möjlighet att rekrytera personal. På Kompetensförsörjningsenheten finns 17 rekryteringsspecialister som ska stödja regionens olika verksamheter. Det framhålls att KFE först bildades för att vara ett stöd till regionens olika vårdverksamheter men att de nu ska vara ett stöd för all verksamhet. KFE arbetar i

dagsläget inte som rekryteringsstöd för Vårdcentralerna Bra Liv och i begränsad omfattning åt Folk tandvården.

I rekryteringsportalen lägger HR-partner eller rekryteringsspecialist manuellt in vilka kontroller som ska göras för den aktuella tjänsten. I grunduppgifter finns det möjlighet att lägga in AID-kod, utbildningskrav, referenstagning och vilka kontroller som ska göras, exempelvis legitimationskontroll och kontroll av belastningsregister. Det är chefens ansvar att de kontroller som ska göras läggs in i grunduppgifterna, men det är rekryteringsspecialisten eller HR-partnern som ska hjälpa till med detta. De kontroller som läggs in i grunduppgiften kommer sedan med som kontrollrutor med möjlighet att bocka i dessa när kontrollerna genomförts. Enligt uppgift så kan anställningen inte gå igenom om kontrollerna inte är ifyllda. Läggs dock inte kontrollerna om legitimation och belastningsregister in i grunduppgifterna kommer det inte finnas någonstans att dokumentera att de genomförts och då kan en anställning gå igenom utan att kontrollerna genomförts.

6. Kontroll av legitimation och utdrag från belastningsregister

6.1 Arbetssätt vid rekrytering

I detta avsnitt beskrivs hur kontroll av legitimation för legitimationsyrken och kontroll av utdrag från belastningsregistret utförs i olika delar av RJL:s verksamhet.

6.1.1. Första linjens chefer

För att få en bild av arbetssätt och rutiner avseende kontroll av legitimation och utdrag från belastningsregistret så har frågor ställts till 61 st chefer (första linjens chef). De chefer som ingår i urvalet kommer från verksamhetsområdena; Vårdcentralerna Bra Liv, Psykiatri, rehabilitering och diagnostik, Folk tandvården, Kirurgisk vård, Medicinsk vård och Utbildning och kultur.

Av 61 tillfrågade chefer så har svar erhållits från 47 st (77 %). Följande frågor skickades ut till urvalet av chefer:

1. Vilka rutiner har ni för att kontrollera legitimation (Socialstyrelsen, Skolverket) vid anställning av personal inom något av legitimationsyrkena eller med skyddad yrkestitel?
2. Hur dokumenterar ni kontrollen av legitimation?
3. Förekommer det att ni anställer personal inom er verksamhet där det är aktuellt med kontroll av utdrag från belastningsregistret? Beskriv vid vilka typer av anställningar detta är aktuellt för och hur ni utför och dokumenterar den kontrollen.
4. Upplever ni att Region Jönköpings län har tydliga riktlinjer kring kontroll av legitimation och belastningsregister? Vad kan eventuellt behöva utvecklas/stärkas i denna process?

5. Upplever ni att ni har tillräcklig kännedom om gällande lagstiftning kring i vilka situationer RJL har skyldighet respektive möjlighet att kontrollera utdrag från belastningsregister?
6. Vilket stöd av HR/dialog med HR har ni gällande kontroller av legitimation och belastningsregister?

Vårdcentralerna Bra Liv

Enligt inkomna svar så sker alltid kontroll av legitimation vid nyanställning om personen inte sedan tidigare är anställd inom RJL, då har legitimationskontroll redan skett. Dokumentation uppges ske i Rekryteringsportalen, i Heroma eller i LOK. HR-organisationen är stöd åt rekryterande verksamheter när det gäller kontroll av legitimation. Det sker inga kontroller av utdrag ur belastningsregistret inom Vårdcentralerna Bra Liv. Det upplevs finnas tydliga riktlinjer och rutiner gällande kontroll av legitimation. Det uppges att frågan kring belastningsregister kommer upp ibland inom Vårdcentralerna Bra Liv.

Folktandvården

Inom Folktandvården är det respektive HR-partner som ansvarar för att genomföra kontroll av legitimation och tillsynsärenden i de rekryteringsprocesser där det är aktuellt. Detta görs innan anställning ingås med en kandidat och säkerställs genom funktion i Rekryteringsportalen. Rekryterande chef ansvarar för att stämna av att kontrollen är genomförd och godkänd innan anställning ingås.

Om anställning behöver ske innan legitimation erhållits (t ex studenter) så anställs kandidaten som tandvårdsbiträde. Anställningen görs om till gällande legitimationsyrke efter att giltig legitimation erhållits. Medarbetaren inkommer då med legitimation till ansvarig chef, och kontroll görs därefter av HR-partnern innan nytt anställningsavtal tas fram.

Genomförd kontroll dokumenteras i Rekryteringsportalen. Legitimationen samt datum för denna registreras i Heroma och legitimationen sparas i aktuell personakt.

Det uppges inte vara aktuellt att inhämta utdrag från belastningsregistret vid anställning av medarbetare inom Folktandvården.

Det sker ett nära samarbete och en kontinuerlig dialog mellan ansvariga chefer och HR-organisationen inom Folktandvården vid rekryteringar och kontroller som görs i samband med detta.

Kirurgisk vård

Inom Kirurgisk vård uppges att det är HR-partner eller Rekryteringsspecialist som utför kontroll av legitimation mot Socialstyrelsens register och dokumenterar detta i Rekryteringsportalen eller Heroma. Samtliga chefer som svarat uppger att kontroll av belastningsregister inte är aktuellt inom deras verksamheter men att det finns en viss otydlighet kring vad det är som gäller avseende detta. Stödet från och dialogen med HR i rekryteringsärenden uppges fungera väl.

Medicinsk vård

När det gäller kontroll av legitimation mot HOSP-registret hos Socialstyrelsen så sker det av antingen ansvarig chef eller av HR (HR-partner eller Rekryteringsspecialist) och dokumentation sker i Rekryteringsportalen och/eller personakten i Heroma. Flera verksamheter som ingår i urvalet är inte berörda av kontroll av belastningsregister, men de som är det svarar att de kontrollerar utdrag från belastningsregister och dokumenterar detta i Rekryteringsportalen. Det finns chefer som efterfrågar tydligare riktlinjer kring kontroll av belastningsregister och det finns även de som framhåller att det borde finnas ett bättre digitalt stöd och att det automatiskt skulle framgå vilka kontroller som ska göras vid anställning av olika yrkesgrupper. Kontroll av undersköterska (skyddad yrkestitel) uppges innebära viss manuell hantering.

Psykiatri, rehabilitering och diagnostik

Merparten uppger att kontroll av legitimation utförs av HR och dokumenteras i Rekryteringsportalen. Flera uppger att HR ger signal när detta är klart och då kan rekryteringen fortsätta. Gällande kontroll av utdrag från belastningsregistret så är det rekryterande chef som ansvarar för att kontrollera detta och dokumentera att det är utförts i Rekryteringsportalen.

Inom PRD finns enligt uppgift väl inarbetade riktlinjer/rutiner för kontroll av belastningsregister och enligt nuvarande rutin så ska registerutdrag begäras vid anställning av personal som avser att arbeta inom nedanstående områden:

- psykiatrisk sjukvård,
- vård av personer med funktionsvariation,
- tvångsvård av missbrukare,
- vård av barn och ungdomar (under 18 år).
- stöd och serviceinsatser åt barn (under 18 år) inom ramen för LSS (lagen om stöd och service till funktionshindrade) och
- barn (under 18 år) där arbetet innebär direkt eller regelbunden kontakt med barn huvudsakligen utan vårdnadshavarens eller annan vuxens närvaro.

Begäran om registerutdrag för ovan nämnda områden omfattas av:

- alla som erbjuds anställning,
- redan anställda medarbetare i Region Jönköpings län som söker arbete internt,
- personal som hyrs in från bemanningsföretag,
- praktikanter/studenter (utbildningspraktik, arbetspraktik eller liknande)

Utbildning och kultur

Vid de gymnasieskolor som finns inom Region Jönköpings län uppges att kontroll av lärarlegitimation sker vid nyanställning. Dokumentation uppges ske i vissa fall i checklista för nyanställda och i vissa fall i Rekryteringsportalen. Checklistan sparas i personakt på skolan.

Kontroll av utdrag ur belastningsregistret görs för alla som ska anställas inom gymnasieskolorna, även för de som ska göra VFU, studenter eller om någon ska arbetsträna inom gymnasieskolan. Någon uppger att kontrollen dokumenteras i checklistan för nyanställda och någon uppger att det är lite otydligt/oklart var dokumentationen ska göras.

Enligt uppgift från HR så har avstämning skett med rektorerna vid genomförandet av detta kontrollmoment och det finns ett fastställt arbetssätt för att kontrollera utdrag ur belastningsregistret samt legitimation. Denna rutin behöver dock dokumenteras och göras tillgänglig på RJL:s intranät. Det uppges även att rutinen samtidigt kommer att justeras och kompletteras för att säkerställa att processerna kring anställningar inom legitimationsyrken samt hanteringen av belastningsregister följer en gemensam, enhetlig och kvalitetssäkrad arbetsgång, i linje med den som redan tillämpas inom hälso- och sjukvården.

6.1.2 Rekryteringsspecialister

Frågor kring kontroll av legitimation för legitimationsyrken och kontroll av belastningsregister har ställts till samtliga rekryteringsspecialister inom Kompetensförsörjningsenheten. Alla rekryteringsspecialister har svarat och i nedanstående avsnitt så görs en sammanfattande beskrivning av deras svar.

Kontroll av legitimation för legitimationsyrken

Vid rekrytering av legitimerad personal eller personal med skyddad yrkestitel inom hälso- och sjukvården så ska en legitimationskontroll genomföras via Socialstyrelsens HOSP-register och det ska även ske en kontroll om det finns några tillsynsärenden hos IVO. Rekryteringsspecialisten lägger in en kontrollruta i Rekryteringsportalen för dessa båda kontroller efter att en chef har startat ett rekryteringsärende i Rekryteringsportalen. När svaret från Socialstyrelsen och IVO kommer så ska det laddas upp som en bilaga på kandidatens profil och kontrollrutorna ska bockas i. När det gäller legitimationskontroll av berörda yrken inom skolan så genomför respektive skola själv denna kontroll mot Skolverket och enligt uppgift förvaras lärarlegitimationerna på respektive skola, i ett arkivskåp. Det bedöms finnas en viss otydlighet hur denna kontroll av lärarlegitimation dokumenteras och om det görs i Rekryteringsportalen.

Om IVO-kontrollen visar någon anmärkning, kontaktar rekryteringsspecialisten den rekryterande chefen för att stämma av om mer information bör inhämtas. Om så är fallet, begärs ytterligare uppgifter in från IVO som lämnas över till rekryterande chef som ansvarar för att bedöma innehållet.

Det framkommer att dessa kontroller (legitimation och IVO) görs på externa kandidater. För de som redan är anställda inom Region Jönköpings län (intern rörlighet) görs inga kontroller.

Samtliga rekryteringsspecialister är väl insatta i arbetssätt och rutiner kring kontroller av legitimation och tillsynsärenden hos IVO, men då det bygger på viss manuell hantering i systemet så uppges det alltid finnas en viss risk för att kontrollerna inte läggs in i Rekryteringsportalen och då kan de förbises. Rekryteringsportalen har i dagsläget ingen spärrfunktion som förhindrar fortsatt hantering trots att kontroller saknas. I rekryteringsärenden är både rekryteringsspecialist, HR-partner och rekryterande chef inblandade och det kan alltid finnas en risk gällande vem som ska göra vissa kontroller. Dock uppges att risken är liten för detta då inblandade parter är väl insatta i arbetssätt och rutiner.

Kontroll av utdrag från belastningsregister

När det gäller kontroll av utdrag ur belastningsregistret så uppges att det är rekryterande chef som ansvarar för att denna kontroll blir utförd innan anställning sker och i vissa fall hjälper rekryteringsspecialisten till med detta. Det är samma förfarande här att en kontroll behöver läggas till i Rekryteringsportalen och sedan ska det bockas i att kontrollen är utförd. Det är rekryterande chef som ska bocka i att kontrollen är genomförd då det är chefen som ska ta del av utdraget från belastningsregistret och bedöma innehållet. Rekryteringsspecialisten hjälper till att formulera annonsen där det ska framgå att en sådan kontroll kommer att genomföras. Det framförs att när det gäller rekrytering av skolpersonal bör det förtydligas att kontrollrutan för utdrag ur belastningsregistret alltid ska ingå redan vid uppstart av rekryteringen i rekryteringsportalen. För att säkerställa en enhetlig och rättssäker process behöver rutiner för hantering av både belastningsregisterutdrag och kontroll av legitimerad personal inom skolorna finnas tydligt nedskrivna och lättillgängliga för berörda verksamheter.

Övrigt

KFE:s rutiner och processer finns dokumenterade på intranätet de upplevs som tydliga. KFE utbildar nyrekryterade chefer och HR kring vad som gäller i rekryteringsprocessen.

Det framförs att när det gäller övriga ärenden exempelvis direktanställning, förlängning av vikariat eller annan tidsbegränsad anställning så är det HR-partner som ansvarar för kontrollerna. Det noteras att när det rör sig om ex. direktanställning så hanteras inte ärendet på samma sätt i Rekryteringsportalen och det är inte lika tydligt om kontroller genomförts. Det kan ju vara så att en redan anställd går till en anställning inom en verksamhet där det krävs ex. kontroll av utdrag från belastningsregistret och då är denna kontroll inte genomförd sedan tidigare.

Det framkommer önskemål om att systemet själv skulle känna av vilka kontrollrutor som är kopplade till anställning av olika yrkesroller och

legitimationsyrken. Alla rekryteringsspecialister arbetar med olika områden, och de hjälper varandra vid ex. ledigheter och hög arbetsbelastning.

Det framförs att det finns en viss osäkerhet vad som gäller kring belastningsregister ute i vissa verksamheter och att det kan finnas ett behov av förtydligande av den processen.

6.2 Anställning innan legitimation erhållits

När en person anställs innan legitimation erhållits anställs personen som ex. omvårdnadsassistent och då erhålls ett anställningsavtal där det framgår att anställningen övergår till anställning som t.ex. sjuksköterska vid uppvisande av legitimation. Enligt uppgift från HR stab vid Regionledningskontoret, så skickas legitimationsbevis till aktuell chef och sedan vidare till HR. HR kontrollerar att uppgifterna i PDF:en stämmer, via Socialstyrelsens register eller ett internt register där det framgår om befintliga medarbetare har legitimation (som uppdateras dygnsvis, läses in via HOSP). Efter den kontrollen gör HR ett nytt underlag för anställning som skickas till löneenheten där det skapas ett nytt anställningsavtal (eller anställningsinformation) till medarbetaren med rätt kategori. I det nya underlaget registreras SUN-kod och datum för legitimation. PDF:en där examen visas sparas i Heroma dokumentarkiv.

6.3 Direktanställning

Det förekommer s.k. direktanställningar, dvs. anställningar som inte annonseras ut, då det kan vara förlängningar av tidigare anställning, förändring av anställningen osv. Enligt KFE ska även dessa anställningar ske i Rekryteringsportalen. Vid en kontroll i Rekryteringsportalen på direktanställningar där kontroll mot belastningsregister skulle kunna vara aktuell så noteras att det inte finns dokumenterat i Rekryteringsportalen om kontroll mot belastningsregister är utförd. Det finns däremot angivet om kontroll av legitimation är utförd och att IVO-kontroll och identitetskontroll är utförda.

6.4 Inhyrd personal

Enligt det nationella bemanningsavtalet så är det leverantörens ansvar att kontrollera belastningsregister och legitimation på de konsulter de rekryterar. Enligt uppgift så innehåller avropsblanketten en ruta, se nedan där RJL kan ange om aktuellt avrop avser en sådan verksamhet där det krävs utdrag ur belastningsregistret. Detta innebär att leverantören är skyldig att kontrollera aktuell konsult gällande belastningsregistret, men utdraget skickas inte med till den som avropar (ex. RJL). Däremot kan RJL begära att konsulten tar med och uppvisar utdraget från belastningsregistret den första dagen på uppdraget.

Behövs utdrag ur belastningsregistret / misstankeregistret enligt svensk lagstiftning	☒ Ja ☐ Nej

Enligt uppgift från ett antal beställare inom Region Jönköpings län som arbetar med hyrbemanning så följer de bemanningsavtalen och gör generellt inga egna

kontroller av utdrag från belastningsregister eller legitimation gällande hyrpersonal.

Det framkommer vid samtal med beställare av hyrbemanning att det finns ett behov av förtydliganden vad som gäller kring belastningsregister för inhyrd personal, vilka möjligheter RJL har att få se utdrag för inhyrda konsulter osv.

6.5 Indragna legitimationer

Det kommer kontinuerligt mail från Socialstyrelsen med information om indragna legitimationer. Dessa mail kommer till löneenheten som kontrollerar om anställning finns i Heroma eller i Historiken. Finns aktuell anställning eller avslutad anställning, vidarebefordras mailet till berörd HR-chef, därefter raderas mailet i löneenhetens inkorg. Finns ingen aktuell eller avslutad anställning raderar löneenheten mailet från Socialstyrelsen direkt.

HR gör även enligt uppgift en årlig kontroll mellan HSA-katalogen¹ och HOSP-registret. Kontrollen görs enligt uppgift genom att man filtrerar fram alla AID-etiketter som är relevanta och sedan kontrolleras om det finns någon i en vald Etikett som saknar legitimation enligt HSA-katalogen. Fel som kan uppstå är att legitimationen exempelvis ligger på personnumret och i RJL:s system finns ett samordningsnummer. Enligt uppgift från HR så tas kontakt med aktuell verksamhet vid avvikelser.

6.6 Stickprovskontroll i Rekryteringsportalen

PRD

Ett stickprov på ett 10-tal avslutade anställningar inom PRD har gjorts med avseende på om det finns dokumenterat att kontroll av legitimation och utdrag från belastningsregistret är utfört. Det noteras inga avvikelser i detta urval.

Utbildning och kultur

Ett stickprov på sju avslutade anställningar inom RJL:s gymnasieskolor har tagits ut och där har det kontrollerats om det finns dokumenterat i Rekryteringsportalen att kontroll av legitimation (i de fall det är aktuellt) och kontroll av utdrag ur belastningsregistret.

I fem fall finns det dokumenterat att kontroll av belastningsregister har genomförts. I de fall i urvalet (tre fall) där det är fråga om ett legitimationsyrke så saknas det dokumentation i Rekryteringsportalen om att den kontrollen är utförd.

¹ HSA är en elektronisk katalog som innehåller kvalitetssäkrade uppgifter om personer, funktioner och enheter i Sveriges kommuner, regioner och hos vissa privata vårdgivare. Det finns en nationell katalog och en lokal katalog. För att administrera RJL's lokala HSA-katalog används ett system som heter CDA.

7. Sammanfattande bedömning och åtgärdsförslag

En kontroll av belastningsregistret är en viktig åtgärd för att skydda sårbara grupper, upprätthålla säkerhet och förtroende, samt följa lagkrav.

Kontroll av legitimation inom legitimationsyrken, särskilt inom hälso- och sjukvård, är en viktig process för att säkerställa patientsäkerheten. IVO har tillsynsansvar för legitimationsyrken och kan utreda om en person inte lever upp till kraven för sin legitimation.

Inom skolan krävs legitimation för vissa yrken, framför allt lärare och förskollärare och det är Skolverket som utfärdar dessa legitimationer. När det gäller kontroll av belastningsregister inom skolan syftar det till att säkerställa att barn och elever garanteras en trygg och säker skolgång. Skolinspektionen granskade nyligen kontrollen av utdrag ur belastningsregistret inför anställning på grundskolor. Resultatet visar att drygt tre fjärdedelar av de granskade skolorna brister i registerkontrollen. Den vanligaste bristen är att dokumentationen av registerkontrollen saknas för en eller flera anställda. I flera fall har registerutdraget uppvisats för annan än den som anställer.

Som arbetsgivare är det väsentligt att ha tydliga rutiner och arbetssätt för både kontroll av legitimation av personer inom något av legitimationsyrkena samt kontroll av utdrag från belastningsregister där det finns lagkrav och lagstöd för det.

Vid genomförandet av detta kontrollmoment noteras följande:

- Det finns etablerade arbetssätt och rutiner avseende kontroll av legitimation gällande aktuella legitimationsyrken. Avseende hälso- och sjukvårdens verksamheter finns rutinerna dokumenterade i RJJ:s rekryteringsprocess. Under kontrollmomentets genomförande har rutinerna för kontroll av legitimation inom RJJ:s skolverksamhet förtydligats och dokumenterats på intranätet. Det har även gått ut information till berörda verksamheter/chefer.
- Inom hälso- och sjukvården dokumenteras kontroll av legitimation mot Socialstyrelsens HOSP-register främst i Rekryteringsportalen. Inom Folk tandvården och Vårdcentralerna Bra Liv anges att dokumentation även kan ske i Heroma och LOK.
- Rutiner för att dokumentera kontroll av legitimation av legitimationsyrken inom området Utbildning och kultur, där RJJ:s gymnasieskolor ingår, uppges ske antingen i Rekryteringsportalen eller i en checklista för nyanställda som sedan sparas i personakten på skolan.
- Det pågår ett arbete med att ta fram en regiongemensam rutin för registerkontroll vid anställning. Vid detta kontrollmoments genomförande var inte denna rutin fastställd. Utifrån erhållet utkast till den nya rutinen noteras följande:

- I den nya regiongemensamma rutinen anges att utgångspunkten i Region Jönköpings län är att registerkontroll endast ska göras för personer som Region Jönköpings län avser att anställa, anlita som uppdragstagare eller genomföra praktiktjänstgöring i verksamheter där det finns lagkrav. Lagkrav finns i Lag (2013:852) om registerkontroll av personer som ska arbeta med barn samt Skollagen (2010:800).
- Rutinen innehåller exempel på verksamheter inom RJL som regelmässigt ska genomföra registerkontroll. Dessa verksamheter är Barn- och ungdomspsykiatri, Barnkliniken, Gymnasieskolor och Elevhem.
- I rutinen anges att vad som menas med direkt och regelbunden kontakt med barn får avgöras med hänsyn till den aktuella verksamheten. I bedömningen ska hänsyn tas till vilken typ av kontakter det rör sig om, vilken intensitet kontakterna har samt om de alltid utförs i närvaro av vårdnadshavare eller annan vuxen.
- Det noteras att det finns verksamheter som kan innebära direkt och regelbunden kontakt med barn som inte nämns i rutinen.
- Utgångspunkten i Region Jönköpings län är att registerkontroll inte ska genomföras för personer som regionen avser att anställa eller anlita som uppdragstagare inom psykiatrisk sjukvård, vård av personer med intellektuell funktionsnedsättning, vård av barn och ungdom eller tvångsvård av missbrukare. Enligt Förordning (1999:1134) om belastningsregister samt Förordning (1999:1135) om misstankeregister är det dock möjligt för en arbetsgivare att genomföra registerkontroll även i ovanstående verksamheter. Enligt den nya rutinen ska Region Jönköpings län dock tillämpa detta restriktivt. Inom PRD finns det i dagsläget väl inarbetade rutiner för kontroll av belastningsregister och enligt nuvarande rutin så ska registerutdrag begäras vid anställning av personal inom ovan nämnda verksamheter.
- Det framgår av den regiongemensamma rutinen hur dokumentation av kontroll av utdrag från belastningsregister ska gå till och att det är en arbetsgivarrepresentant som ska utföra kontrollen.
- Kontroller av legitimation för legitimationsyrken samt kontroll av utdrag från belastningsregister läggs till manuellt i Rekryteringsportalen, vilket innebär att en anställning kan genomföras utan att dessa kontroller genomförs eller dokumenteras. Systemet stödjer i dagsläget inte att kontroller kopplas till rekrytering av viss typ av tjänst.
- Det saknas spärrar och möjlighet till påminnelse i systemet (Rekryteringsportalen) gällande kontroller av legitimation och utdrag från belastningsregistret.

- Det finns rutiner för att ta hand om de mail kring indragna legitimationer som kommer från Socialstyrelsen och det genomförs även årliga kontroller av HR mellan HSA-katalogen och HOSP-registret.
- Dokumentation avseende kontroll av legitimation och utdrag från belastningsregistret sker inte på ett enhetligt sätt inom Regionens berörda verksamheter.
- Det finns en viss osäkerhet gällande vilka möjligheter RJL har gällande att kontrollera utdrag från belastningsregistret gällande inhyrd personal i berörda verksamheter.
- Det finns verksamheter som efterfrågar tydligare riktlinjer kring kontroll av belastningsregister och ett bättre digitalt stöd där det automatiskt skulle framgå vilka kontroller som ska göras vid anställning av olika yrkesgrupper.

Följande förslag till åtgärder föreslås för att stärka den interna kontrollen:

- Säkerställ att dokumentation avseende kontroll av legitimation för samtliga legitimationsyrken som finns inom Region Jönköpings län sker på ett enhetligt sätt.
- Säkerställ att kontroll av utdrag från belastningsregistret alltid sker av en arbetsgivarrepresentant.
- Säkerställ att dokumentation av kontroll av utdrag från belastningsregistret sker på ett enhetligt sätt inom alla berörda verksamheter inom Region Jönköpings län.
- Utred/förtydliga vad som gäller avseende kontroll av utdrag från belastningsregister gällande inhyrd personal i de verksamheter där det finns ett lagkrav/lagstöd för denna kontroll.
- Undersök möjligheten till att utveckla systemstödet (Rekryteringsportalen) för att minska manuell hantering kring kontroller av legitimation och utdrag från belastningsregister. Automatiska spärrar och påminnelsefunktioner kring kontroll av legitimation och utdrag från belastningsregistret skulle underlätta hanteringen.
- Säkerställ att den nya regiongemensamma rutinen för registerkontroll implementeras i berörda verksamheter då det framkommit att det finns önskemål om ökad kunskap och tydligare riktlinjer gällande just utdrag från belastningsregistret.

- Det bör fastställas en tidplan för när den nya riktlinjen avseende registerkontroll ska utvärderas, då den till viss del innebär förändringar för vissa verksamheter samtidigt som det finns pågående lagförslag kring bl.a. utökade registerkontroller.

§ 160**Rapport till och från andra mötesforum****Beslut**

Ordföranden och Stina Sinclair (KD) rapporterar från lärträff för Modellkoncept för jämställdhet i Jönköping den 3-4 september.

Tommie Ekered (M) rapporterar från sammanträde med nämnden för trafik, infrastruktur och miljö den 2 september där inriktningsbeslut gällande bolagsbildning för Krösatågen behandlades. Ärendet lyfts för beslut vid regionstyrelsens sammanträde den 23 september.

Regionstyrelsens arbetsutskott lägger informationen till handlingarna.

§ 167**Remiss – Ökad tydlighet, stärkt samverkan –
förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik (SOU
2025:85)**

Diarienummer: RJL 2025/2317

Beslut

Regionstyrelsens arbetsutskott föreslår regionstyrelsen

- godkänna föreliggande yttrande som svar till Landsbygds- och infrastrukturdepartementet.

Sammanfattning

Region Jönköpings län har av Landsbygds- och infrastrukturdepartementet getts möjlighet att yttra sig över remiss av betänkandet Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik (SOU 2025:85).

Region Jönköpings läns inställning är att arbetet med att stärka samordning och långsiktighet inom den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken välkomnas. Region Jönköpings län bedömning av betänkandet sammanfattas i följande huvudpunkter:

- en tydlig rollfördelning där regionerna ges fortsatt huvudansvar för det regionala utvecklingsuppdraget och som möjliggör för statliga myndigheter att bidra i genomförandet av regionala utvecklingsstrategier.
- långsiktig finansiering som möter de behov som finns i olika delar av landet och som balanserar och om möjligt sammanför kompensatoriska insatser med utvecklande insatser. Delar kring finansiering som utreds behöver beskrivas i ett sammanhang där inte minst tillgång till EU-medel är avgörande och utgör en stor del av det regionala utvecklingskapitalet.
- ett system för uppföljning som stödjer lärande och anpassning.
- att demokratin värnas som bärande delar av utvecklingspolitiken.
- att utredningens fokus på den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken beskrivs i ett större sammanhang, exempelvis

utifrån andra uppdrag som åligger regionerna och ur ett europeiskt perspektiv.

Förslag till beslut

Ordföranden, Tommie Ekered (M), Linnéa Götesson (VD) och Per Eriksson (C) yrkar bifall till föreliggande förslag till yttrande.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse
- Förslag till yttrande daterat 2025-09-23
- Beslut Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet 2025-09-03 § 109
- Beslut Nämnd för trafik, infrastruktur och miljö 2025-09-02 § 107
- Remiss - Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik (SOU 2025:85)

Beslutet skickas till

Regionstyrelsen

Remiss - Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik (SOU 2025:85)

Förslag till beslut

Regionstyrelsen

- godkänner föreliggande yttrande som svar till Landsbygds- och infrastrukturdepartementet.

Sammanfattning

Region Jönköpings län har av Landsbygds- och infrastrukturdepartementet getts möjlighet att yttra sig över remiss av betänkandet Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik (SOU 2025:85).

Region Jönköpings läns inställning är att arbetet med att stärka samordning och långsiktighet inom den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken välkomnas. Region Jönköpings län bedömning av betänkandet sammanfattas i följande huvudpunkter:

- en tydlig rollfördelning där regionerna ges fortsatt huvudansvar för det regionala utvecklingsuppdraget och som möjliggör för statliga myndigheter att bidra i genomförandet av regionala utvecklingsstrategier.
- långsiktig finansiering som möter de behov som finns i olika delar av landet och som balanserar och om möjligt sammanför kompensatoriska insatser med utvecklande insatser. Delar kring finansiering som utreds behöver beskrivas i ett sammanhang där inte minst tillgång till EU-medel är avgörande och utgör en stor del av det regionala utvecklingskapitalet.
- ett system för uppföljning som stödjer lärande och anpassning.
- att demokratin värnas som bärande delar av utvecklingspolitiken.
- att utredningens fokus på den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken beskrivs i ett större sammanhang, exempelvis utifrån andra uppdrag som åligger regionerna och ur ett europeiskt perspektiv.

Ärendebeskrivning

Region Jönköpings län har av Landsbygds- och infrastrukturdepartementet getts möjlighet att yttra sig över remiss av betänkandet Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik (SOU 2025:85).

Regeringen har tillsatt en utredning med uppdrag att lämna förslag på hur den framtida regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken ska inriktas och utformas och arbetet slutredovisas 1 juni 2026. Syftet är att stärka möjligheterna för att uppnå målen med båda politikområden. Utredningen har valt att ta fram ett delbetänkande som lyfter hur den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken på nationell, regional och lokal nivå kan utvecklas, med syfte att tydliggöra roller och ansvar, stärka samverkan samt förbättra styrning och uppföljning inom det regionala utvecklingsuppdraget och landsbygdspolitiken.

I delbetänkandet tas ingen ställning i frågeställningar som lyfts och förslag till reformer av den regionala utvecklingspolitiken och den sammanhållna landsbygdspolitiken redovisas i slutbetänkandet i samlad form till regeringen. Dock ges det förslag på ändring av lag om regionalt utvecklingsansvar för att förtydliga samarbetet med det civila samhället.

Region Jönköpings län välkomnar möjligheten att komma med yttrande över Remiss av delbetänkandet Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik (SOU 2025:85). Region Jönköpings läns inställning är att arbetet med att stärka samordning och långsiktighet inom den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken välkomnas.

Region Jönköpings län bedömning av betänkandet sammanfattas i följande huvudpunkter:

- en tydlig rollfördelning där regionerna ges fortsatt huvudansvar för det regionala utvecklingsuppdraget och som möjliggör för statliga myndigheter att bidra i genomförandet av regionala utvecklingsstrategier.
- långsiktig finansiering som möter de behov som finns i olika delar av landet och som balanserar och om möjligt sammanför kompensatoriska insatser med utvecklande insatser. Delar kring finansiering som utreds behöver beskrivas i ett sammanhang där inte minst tillgång till EU-medel är avgörande och utgör en stor del av det regionala utvecklingskapitalet.
- ett system för uppföljning som stödjer lärande och anpassning.
- att demokratin värnas som bärande delar av utvecklingspolitiken.
- att utredningens fokus på den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken beskrivs i ett större sammanhang, exempelvis utifrån andra uppdrag som åligger regionerna och ur ett europeiskt perspektiv.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse
- Förslag till yttrande daterat 2025-09-23
- Beslut Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet 2025-09-03 § 109
- Beslut Nämnd för trafik, infrastruktur och miljö 2025-09-02 § 107
- Remiss - Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik (SOU 2025:85)

Beslutet skickas till

- Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Jane Ydman
Regiondirektör

Karin Hermansson
Regional utvecklingschef

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Remiss - Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik (SOU 2025:85)

Sammanfattning

Region Jönköpings län har getts möjlighet att yttra sig över rubricerat förslag, Betänkande Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik SOU 2025:85.

Region Jönköpings län välkomnar möjligheten att lämna synpunkter på delbetänkandet och ser positivt på att Sveriges sammanhållna utveckling utreds. En samlad översyn av den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken är angelägen för att utveckla och förbättra förutsättningarna för långsiktig utveckling i hela landet. En sammanhållen utvecklingspolitik med tydliga roller, starkare samverkan och långsiktiga resurser är avgörande för konkurrenskraft och hållbar utveckling på lokal, regional, nationell och europeisk nivå.

Region Jönköpings län ser positivt på delbetänkandet och på den öppna process som utredningen valt. För framtidens utvecklingspolitik krävs:

- en tydlig rollfördelning där regionerna ges fortsatt huvudansvar för det regionala utvecklingsuppdraget och som möjliggör för statliga myndigheter att bidra i genomförandet av regionala utvecklingsstrategier.
- långsiktig finansiering som möter de behov som finns i olika delar av landet och som balanserar och om möjligt sammanför kompensatoriska insatser med utvecklande insatser. Delar kring finansiering som utreds behöver beskrivas i ett sammanhang där inte minst tillgång till EU-medel är avgörande och utgör en stor del av det regionala utvecklingskapitalet.
- ett system för uppföljning som stödjer lärande och anpassning.
- att demokratin värnas som bärande delar av utvecklingspolitiken.
- att utredningens fokus på den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken beskrivs i ett större sammanhang, exempelvis utifrån andra uppdrag som åligger regionerna och ur ett europeiskt perspektiv.

Synpunkter på förslaget

Region Jönköpings län välkomnar möjligheten att komma med yttrande över Remiss av delbetänkandet Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik (SOU 2025:85).

Region Jönköpings läns inställning är att arbetet med att stärka samordning och långsiktighet inom den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken välkomnas. Region Jönköpings län bedömning av betänkandet sammanfattas i följande huvudpunkter:

En sammanhållen utvecklingspolitik

Region Jönköpings län förordar en utvecklingspolitik som beaktar det territoriella, som bidrar till att skapa ett sammanhållet Sverige och som syftar till att främja utveckling utifrån varje plats specifika förutsättningar. Vi ser positivt på att utredningen vill utveckla målen för den territoriella politiken. Vi vill betona att inomregionala skillnader inte bara behöver beaktas, utan behöver vara utgångspunkten för att utveckla likvärdiga möjligheter i hela landet. Den kunskap som finns och den genomförandekraft som skapas på lokal och regional nivå är en förutsättning för detta. Utveckling av landsbygder är redan idag starkt integrerade i det regionala utvecklingsarbetet och vi välkomnar att utredningen har fokus på både regional utvecklingspolitik och landsbygdspolitik.

Platsens förutsättningar bör vara utgångspunkten

Staten har en viktig roll att verka för att det inte blir alltför stora skillnader mellan olika delar av landet vad gäller till exempel utvecklingsnivå, förutsättningar att arbeta och driva företag liksom levnadsförhållanden i övrigt. Alltför stora skillnader riskerar att leda till ökad polarisering och minskad sammanhållning. Staten behöver följa utvecklingen i olika delar av landet och utifrån det tillskjuta resurser. Som regionalt utvecklingsansvarig aktör har vi, tillsammans med länets kommuner och andra aktörer, god kännedom om platsens förutsättningar och skapar och bidrar på så sätt till en framgångsrik platsutveckling. Vi instämmer i att den rumsliga dimensionen behöver stärkas och välkomnar att myndigheter föreslås att arbeta tydligare utifrån ett territoriellt perspektiv. Den förväntan som finns på myndigheter att bidra i det regionala utvecklingsuppdraget behöver tydliggöras.

Roller och ansvar för ett effektivt och ändamålsenligt flernivåstyre

Det regionala utvecklingsansvaret och de uppdrag som omfattas av detta bör vara likalydande för alla regioner. Utvecklingsarbetets form kan dock behöva skilja sig åt utifrån geografiska och socioekonomiska förutsättningar i varje region. Regionernas långsiktiga ansvar för regional utveckling, bygger på mångårig samverkan med kommuner, näringsliv, civilsamhälle och akademi. Den rollen måste fortsatt stärkas. En tydligare ansvarsfördelning mellan stat och region är nödvändig för ett mer ändamålsenligt och effektivt arbete. Staten behöver ta ett tydligare ansvar för samordning och styrning mellan olika myndigheter och

departement. Detta för att öka förutsättningarna för att myndigheter på ett ändamålsenligt sätt kan bidra till en hållbar regional utveckling. Det finns idag behov av att statliga myndigheter tydligare beaktar och bidrar i genomförandet av regionala utvecklingsstrategier. Länsstyrelserna och regionernas ansvar när det gäller det regionala utvecklingsarbetet behöver tydliggöras.

Samverkan inom och över gränser

Samverkan är en naturlig del och en förutsättning för genomförandet av det regionala utvecklingsuppdraget. Som regionalt utvecklingsansvarig aktör leder, samordnar och deltar vi i samverkan på lokal, regional, nationell och europeisk nivå. Vi samverkar också över länsgränser. Att denna samverkan utgår ifrån lokala och regionala förutsättningar med invånarna i fokus skapar utveckling som håller över tid. Interregionalt samarbete är viktigt för frågor som sträcker sig över administrativa gränser och måste bygga på regionala initiativ och behov för att bli långsiktigt hållbar. Den regionala utvecklingen bidrar idag till mål på den europeiska arenan. Genom samverkan med andra europeiska regioner, bland annat vad gäller utveckling och innovation inom styrkeområden, bidrar regional nivå idag till europeiska mervärden. Det regionala självstyret möjliggör också för civilsamhällets aktörer att bidra till lokal och regional utveckling.

Finansiering

Finansiering från regional, statlig och europeisk nivå är en förutsättning för genomförande av det regionala utvecklingsuppdraget. Långsiktighet och förutsägbarhet gällande tillgång till finansiering över tid bidrar till den regionala nivåns möjligheter att skapa hållbar utveckling. EU:s sammanhållningspolitik spelar här en viktig roll. Sammanhållningspolitiken behöver byggas utifrån regionala förutsättningar och behov. Bättre samordning behövs på nationell nivå. Regional nivå har goda förutsättningar att bidra till utveckling som gynnar svensk och europeisk utveckling och konkurrenskraft. Från regionalt håll ser vi med oro på den utveckling som sker där beslut kring EU:s strukturfonder flyttas från regional nivå till statlig nivå och där det politiska inflytandet över beslut tas bort. För att utredningen på bästa sätt ska kunna fokusera på finansieringsfrågan, vilken i första hand gäller statliga 1.1-medel, är det viktigt att belysa detta i ett sammanhang där det regionala utvecklingskapitalet kommer från flera nivåer och där EU-medel utgör en betydande del. Inför nästa programperiod, där det föreslås en ökad centralisering, och ett större nationellt inflytande på fördelning av EU-medel inom landet är det av största vikt att nationell nivå beaktar den regionala nivåns betydelse. Att visa tillit till att regionerna inom sitt regionala utvecklingsansvar har förmågan och kunskapen att hantera utvecklingsmedel är en framgångsfaktor.

Uppföljning och lärande

Region Jönköpings län håller med om att uppföljning av den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken är viktigt. Vi välkomnar förslaget om ett mer sammanhållet system för uppföljning och analys. Vi ställer oss dock tveksamma till att en övergripande verksamhetslogik, i linje med Tillväxtverkets

modell för förändringslogik, är rätt väg att gå. En enhetlig verksamhetslogik riskerar att osynliggöra regionala skillnader och skapa ineffektivitet i genomförandet. Det behövs en uppföljningsmodell som speglar regional diversitet och som i första hand kan användas för lärande och utveckling.

Demokratiskt perspektiv

Det regionala utvecklingsuppdraget har sin legitimitet i det regionala självstyret och den demokratiska förankringen. Demokratiperspektivet är centralt och var ett av skälen till överföringen av det regionala utvecklingsansvaret från länsstyrelserna till regionerna. Vi delar inte utredningens bild av att den politiska styrningen är svag. Beslut baseras på kunskap och överblick över lokala och regionala förhållanden. Regioner har möjlighet att tillsammans med kommuner bygga en politisk arena. I vårt län har vi goda erfarenheter och en styrka i en samverkan på olika nivåer där region och kommuner arbetar för länets utveckling och för att få till en fungerande vardag för invånarna. Den regionala nivån är avgörande för att samla aktörer och ge demokratisk legitimitet åt utvecklingspolitiken. Att utvecklingsansvaret ligger nära medborgarna stärker legitimiteten och möjligheten till lokal anpassning. Det är särskilt viktigt i omställningsprocesser där genomförandekraft på lokal och regional nivå är avgörande. Kommunerna, näringslivet och civilsamhällets aktörer har viktiga roller för att skapa omställning.

Regional utveckling i ett större sammanhang

Förutom det regionala utvecklingsansvaret har regionerna andra uppdrag som är lagstadgade. Det finns en logik i det breda uppdrag som idag åligger regionerna och det finns en logik i att regionerna är beroende av samverkan med kommunerna. Regionerna ansvarar idag både för välfärd och utveckling för sina invånare. Tillsammans med andra möter regionerna på olika sätt invånarnas behov. Människor väljer att bosätta sig där det finns arbete, utbildning, en god livsmiljö, tillgång till kultur samt möjlighet till jobb, skola och fritidsaktiviteter. Där det finns människor finns också behov av hälso- och sjukvård, kollektivtrafik, utbildning mm. Företag är beroende av tillgång till välutbildad arbetskraft och en fungerande infrastruktur. Välmående företag ger fler arbetstillfällen vilket i sin tur ger ökade skatteintäkter. En fördel i slutbetänkandet kan vara att ta hänsyn till och beskriva det större sammanhang där den regionala utvecklingspolitiken verkar och också utifrån det bedöma hur landsbygdspolitiken har bäst förutsättningar att verka i ett större sammanhang. Ju bättre helheten fungerar, desto starkare blir platsen, för både invånare och företag. I en beskrivning av ett större sammanhang bör också europeiska perspektiv beaktas.

Balans mellan kompensatoriska inslag och utvecklingsinsatser

Utvecklingspolitiken behöver balansera mellan att vara kompensatorisk och att driva utveckling. Gemensamt för dessa insatser är att hantera skillnader i förutsättningar mellan olika geografier. Kompensatoriska inslag kan vara nödvändiga. Det kan dock vara en fördel om kompensatoriska insatser utformas så att de kopplas till långsiktiga mål för hållbar utveckling.

Avslutande synpunkter

Vi ser positivt på delbetänkandet och på den öppna process som utredningen valt. För framtidens utvecklingspolitik krävs:

- en tydlig rollfördelning där regionerna ges fortsatt huvudansvar för det regionala utvecklingsuppdraget och som möjliggör för statliga myndigheter att bidra i genomförandet av regionala utvecklingsstrategier.
- långsiktig finansiering som möter de behov som finns i olika delar av landet och som balanserar och om möjligt sammanför kompensatoriska insatser med utvecklande insatser. Delar kring finansiering som utreds behöver beskrivas i ett sammanhang där inte minst tillgång till EU-medel är avgörande och utgör en stor del av det regionala utvecklingskapitalet.
- ett system för uppföljning som stödjer lärande och anpassning.
- att demokratin värnas som bärande delar av utvecklingspolitiken.
- att utredningens fokus på den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken beskrivs i ett större sammanhang, exempelvis utifrån andra uppdrag som åligger regionerna och ur ett europeiskt perspektiv.

Rachel De Basso
Regionstyrelsens ordförande

2025-09-03

§ 109**Remiss - Ökad tydlighet, stärkt samverkan,
förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik**

Diarienummer: RJL 2025/2317

Karin Hermansson, regional utvecklingsdirektör informerar om remiss av betänkandet Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik.

Regeringen har tillsatt en utredning med uppdrag att lämna förslag på hur den framtida regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken ska inriktas och utformas. Syftet med förslagen är att stärka möjligheterna för att uppnå målen med båda politikområdena. Arbetet slutredovisas 1 juni 2026.

Region Jönköpings län har av Landsbygds- och infrastrukturdepartementet getts möjlighet att yttra sig över remissen som kommer att behandlas av regionstyrelsen.

Informationen anmäls och läggs till handlingarna.

§ 107**Remiss Ökad tydlighet, stärkt samverkan,
förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik (SOU
2025:85)****Beslut**

Nämnden tackar för informationen och lägger den till handlingarna.

Sammanfattning

Karin Hermansson, regional utvecklingsdirektör, informerar nämnden om remissen Ökad tydlighet, stärkt samverkan, förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik (SOU 2025:85). Utredningens huvudsakliga uppdrag presenteras enligt följande:

- genomföra en samlad bedömning av den regionala politiken och landsbygdspolitiken
- analysera samhällsutmaningar
- föreslå ansvarsfördelning inom och mellan staten, regioner och kommuner
- föreslå hur aktörernas samverkan kan utvecklas
- föreslå hur resurser ska fördelas.

Remissen behandlas av regionstyrelsen 23 september.

Ökad tydlighet, stärkt samverkan

– förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik

Delbetänkande av

SVESAM – Utredningen för Sveriges sammanhållna utveckling

Stockholm 2025

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2025:85

SOU och Ds finns på [regeringen.se](https://www.regeringen.se) under Rättsliga dokument.

Svara på remiss – hur och varför
Statsrådsberedningen, SB PM 2021:1.

Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på [regeringen.se/remisser](https://www.regeringen.se/remisser).

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet

Omslag: Elanders Sverige AB

Tryck och remisshantering: Elanders Sverige AB, Stockholm 2025

ISBN 978-91-525-1331-6 (tryck)

ISBN 978-91-525-1332-3 (pdf)

ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Regeringen beslutade den 11 juli 2024 att ge en särskild utredare i uppdrag att lämna förslag på hur den framtida regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken ska inriktas och utformas (dir. 2024:69). Till särskild utredare utsågs samma dag fil. mag. Martin Olauzon. Övriga medverkande anges på nästa sida.

Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 juni 2026. Det står utredaren fritt att dessförinnan redovisa delar av arbetet i ett eller flera delbetänkanden. Genom föreliggande delbetänkande har vi alltså valt att nyttja den möjligheten.

Utredningen har antagit namnet SVESAM – Utredningen för Sveriges sammanhållna utveckling.

Martin Olauzon svarar som särskild utredare ensam för innehållet i delbetänkandet. Han har tagit råd av och mottagit underlag från utredningens sakkunniga och experter liksom av sekretariatet som därigenom väsentligen bidragit till betänkandet.

I delbetänkandet används därför ”vi-formen”. Det hindrar inte att skilda uppfattningar kan finnas.

Utredningen överlämnar härmed delbetänkandet *Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik* (SOU 2025:85).

Stockholm i juni 2025

Martin Olauzon

Anna Hedberg
Per Helldahl
Jonas Widell

Förteckning över de som har deltagit i utredningens arbete

Särskild utredare

Martin Olauzon, 2024-07-11–

Sakkunniga

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Örjan Hag, 2024-10-23–

Anna Wikström, 2024-10-23–2025-03-11

Alexandra Helgesson, 2025-03-11–

Frida Nordholm, 2024-10-23–

Finansdepartementet

Alexander Bjerner, 2024-10-23–

Felicia Andreassen, 2024-10-23–

Klimat- och näringslivsdepartementet

Karl Westberg, 2024-10-23–

Emilie Anér, 2024-10-23–

Experter

Statliga myndigheter

Lars Wikström, Tillväxtverket, 2024-10-23–

Torbjörn Danell, Tillväxtanalys, 2024-10-23–

Ingela Nilsson, Sametinget, 2024-10-23–

Ulrika Holmgren, Landsbygdsnätverket vid Jordbruksverket,
2024-10-23–

Maria Wikhall, Statskontoret, 2024-10-23–

Katarina Ljunggren, Länsstyrelsen i Norrbottens län, 2024-10-23–

Kommuner och regioner

Karin Hermansson, Region Jönköpings län, 2024-10-23–

Ellinor Ivarsson, Sveriges Kommuner och Regioner, 2024-10-23–

Organisationer

Klas Fritzon, Hela Sverige ska leva, 2024-10-23–

Jonas Nordin, Företagarna, 2024-10-23–

Hallgeir Aalbu, Regeringskansliet i Norge, 2024-10-23–

Forskare

Josefina Syssner, Linköpings universitet, 2024-10-23–

Sekretariat

Anna Hedberg, utredningssekreterare, 2024-10-14–

Per Helldahl, utredningssekreterare, 2025-02-01–2025-06-13¹

Jonas Widell, utredningssekreterare, 2025-03-01–

¹ Per Helldahl har medverkat som utredningssekreterare genom att Statskontoret lämnat s.k. stabsbiträde.

Innehåll

Sammanfattning	11
1 Författningsförslag.....	23
1.1 Förslag till lag om ändring i lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar	23
2 Uppdrag och arbete	25
2.1 Uppdraget.....	25
2.2 Varför ett delbetänkande?	26
2.3 Utredningsarbetet.....	26
2.4 Delbetänkandets disposition.....	27
3 Utgångspunkter och huvudfrågor.....	29
3.1 Utredningens tre huvudfrågor	30
3.2 Mål för en framtida territoriell politik.....	31
3.3 Utmaningar för en territoriell politik	33
3.4 Ett uppdrag att föreslå förändring	39
3.5 Platsens betydelse – ett territoriellt synsätt på en modern utvecklingspolitik.....	40
3.6 Dagens administrativa geografi påverkar utvecklingen av en ny politik.....	42
3.7 Ett perspektiv till 2050 – långsiktighet och hållbarhet över tid.....	46

3.8	Tydlighet i ansvarsfördelning och styrning	47
3.9	Ett samverkande system för utveckling	50
3.10	Landsbygdernas utveckling i särskilt fokus	51
4	Politik för regional utveckling och landsbygdsutveckling	53
4.1	Politik riktad till olika geografier har funnits under lång tid	54
4.2	Breda målformuleringar och medel inom många utgiftsområden	62
4.3	Ansvarsfördelningen inom regional utvecklingspolitik och landsbygdspolitik.....	66
4.4	Uppdrag till statliga myndigheter utvecklar kunskap och lärande	68
4.5	Landsbygderna ser olika ut och landsbygdsområden finns i samtliga län	71
4.6	EU:s rättsakter, program och strategier påverkar utformningen av nationell politik.....	74
5	En sammanhållen territoriell politik kräver tydligare ansvarsfördelning och styrning	79
5.1	Utgångspunkter för en sammanhållen territoriell politik	80
5.2	Målen för den territoriella politiken behöver bli tydligare	84
5.3	Det saknas en sammanhållen styrning av den territoriella politiken.....	90
5.4	Uppföljning och utvärdering av politikens insatser finns men helhetsbild saknas	101
5.5	Den territoriella politiken behöver bli mer sammanhållen	105

6	En ny territoriell politik kräver samverkan.....	111
6.1	Tvärsektoriella uppgifter och mål förutsätter samverkan mellan flera aktörer	112
6.2	En effektiv samverkan kräver tydliga roller	114
6.3	Ett samverkande system för utveckling.....	116
6.4	Tydligare regler om samråd i lagen om regionalt utvecklingsansvar	132
7	Regional utvecklingspolitik och landsbygds politik – ett eller två politikområden?.....	141
7.1	Både likheter och skillnader mellan regional utvecklingspolitik och landsbygds politik.....	142
7.2	Landsbygdernas särskildheter ger motiv för politik och insatser.....	147
7.3	Flera avvägningar behöver göras för att ta ställning till frågan om ett eller två politikområden.....	151
7.4	Hur ska territoriella perspektiv ges utrymme i en förnyad politik?	153
7.5	Fördelarna med ett gemensamt politikområde ser ut att överväga.....	161
8	Konsekvenser av utredningens förslag.....	165
8.1	Utgångspunkter för konsekvensanalysen	165
8.2	Tydligare regler om samråd i lagen om regionalt utvecklingsansvar	166
9	Författningskommentar	167
9.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar.....	167
	Referenser	169

Bilagor

Bilaga 1	Kommittédirektiv 2024:69.....	177
Bilaga 2	Kontakter hittills under arbetet.....	201

Sammanfattning

Utredningens uppdrag är att lämna förslag till hur den framtida regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken ska inriktas och utformas. Förslagen ska stärka möjligheterna att uppnå målen för de båda politikområdena.

Utredningen har valt att ta fram ett delbetänkande. Syftet är att redovisa pågående arbete och även ge underlag till diskussion och möjlighet till inspel i utredningsarbetet.

Inledningsvis vill vi understryka att regeringen är vår uppdragsgivare och att det styr såväl de val vi gör under arbetet som vilken typ av förslag vi slutligen lägger fram. Detta delbetänkande har således ett fokus på det man kan kalla grundläggande förutsättningar för en territoriell politik som regeringen har mandat att styra och påverka.

Utgångspunkter och huvudfrågor

Utredningen redovisar ett antal utgångspunkter och huvudfrågor som kommer att vägleda arbetet fram mot den slutliga redovisningen av uppdraget.

Utredningens tre huvudfrågor

Utifrån regeringens direktiv och som en ram för det fortsatta utredningsarbetet formulerar vi följande tre huvudfrågor.

1. Finns det behov av att förändra och förtydliga statliga myndigheters, inklusive länsstyrelser, och regioners ansvar och uppgifter inom den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken? Vilka förändringar ska i så fall föreslås? Ska regeringens

styrning av politiken förändras och i så fall hur? Hur ska regionernas möjligheter att genomföra det regionala utvecklingsarbetet effektiviseras och stärkas?

2. Vilka hinder finns i dag för samordningen av statliga myndigheter, inklusive länsstyrelser, inom den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken? Vilka hinder finns i dag för samverkan mellan statliga myndigheter, inklusive länsstyrelser, regioner och kommuner? Hur kan samordning och samverkan effektiviseras och stärkas?
3. Ska den regionala utvecklingspolitiken och den sammanhållna landsbygdspolitiken slås samman till ett område med ett nytt gemensamt mål? Hur ska det målet i så fall formuleras och följas upp? Vad ska en förnyad politik fokusera på?

Mål för en framtida territoriell politik

I utredningens uppdrag ingår att ta ställning till nuvarande mål för den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken. Målet för den regionala utvecklingspolitiken är *utvecklingskraft med stärkt lokal och regional konkurrenskraft för en hållbar utveckling i alla delar av landet*. Det övergripande målet för den sammanhållna landsbygdspolitiken är *en livskraftig landsbygd med likvärdiga möjligheter till företagande, arbete, boende och välfärd som leder till en långsiktigt hållbar utveckling i hela landet*.

I det fortsatta arbetet med mål för en framtida territoriell politik kommer perspektiven hållbar utveckling och att hela landet ska tas tillvara för att uppnå denna utveckling att vara centrala. Begreppet territoriell sammanhållning, det vill säga att skillnaderna i levnadsförhållanden mellan olika delar av landet inte bör vara alltför stora, kommer att vägleda utredningens arbete.

Utredningen kommer vidare att analysera på vilka sätt staten kan vidta åtgärder för att uppnå en rimlig balans i utvecklingsförutsättningar mellan olika geografier. Vi kommer slutligen att pröva hur staten bör hantera balansen mellan en politik som verkar kompensatoriskt för en territoriell sammanhållning och en som fokuserar på enskilda läns förutsättningar att uppnå en hållbar regional utveckling.

Utmaningar att ta hänsyn till

Utredningen utgår i sitt arbete från ett antal möjligheter men också utmaningar för hur en modern politik för utveckling utifrån ett territoriellt perspektiv bör utformas. Bland de utmaningar vi behandlar ingår följande:

- Hur kan de sektorsperspektiv som präglar politik och förvaltning balanseras i syfte att uppnå mer av helhetssyn i en framtida territoriell politik?
- Vilka konsekvenser kommer den långsiktiga utvecklingen av den europeiska sammanhållningspolitiken att medföra för Sveriges del?
- Hur kan vi möta de demografiska förändringar som är utmanande för en positiv utveckling i hela landet?
- Hur kan behovet av omställning för att möta miljö- och klimatutmaningar hanteras inom ramen för en territoriell politik för hållbar utveckling?
- Hur kan en framtida territoriell politik bidra till att stärka Sveriges sociala sammanhållning?
- Vilka möjligheter och utmaningar följer av den tekniska utvecklingen och vad innebär det för en territoriell politik?
- Hur kan en territoriell politik bidra till samhällets robusthet och beredskap i vid mening?

Sektorspolitiken behöver geografiska glasögon

Att sektorspolitiken tar geografiska hänsyn och bidrar till målen för politiken är avgörande för Sveriges sammanhållna utveckling och kommer att vara en bärande del i en förnyad territoriell politik. Utredningen menar att arbetet med att aktivera andra politikområden att ta geografiska hänsyn behöver intensifieras och förstärkas.

Ett uppdrag att föreslå långsiktig förändring

Vi uppfattar vårt uppdrag som att vi grundligt ska pröva dagens politik i syfte att föreslå konkreta reformer av såväl mål, organisering, ansvarsfördelning, finansiering som arbetssätt. Det finns således ett behov av att tänka nytt och överväga reformer inom de båda politikområdena.

Utredningen anlägger ett långsiktigt perspektiv på såväl analys som resonemang och kommande bedömningar och konkreta förslag – vi arbetar därför med ett tidsperspektiv fram till 2050. Det innebär att vi försöker ta hänsyn till att våra förslag ska kunna användas och vara relevanta under en lång tid och ha en inbyggd möjlighet till flexibilitet och förändring.

Utredningens förslag ska utgå från behovet av en överskådlig och tydlig organisering och ansvarsfördelning. Inslag av en differentierad ansvarsfördelning kan dock komma att prövas.

Utvecklingsansvaret ses över – länsindelningen består

Vi bedömer att de uppgifter som regionerna har enligt lagen om regionalt utvecklingsansvar bör ligga kvar på regionerna. Det finns dock ett behov av att i övrigt noga pröva dagens ansvarsförhållanden och samverkansformer. Vår analys kommer därför att utgå från att staten och regionerna har ett delat ansvar för det regionala utvecklingsarbetet. De statliga myndigheternas medverkan i genomförandet av en framtida territoriell politik är inte minst av det skälet av central betydelse för kommande analyser, bedömningar och förslag.

Inom de närmaste åren saknas, enligt vår bedömning, förutsättningar för en mer genomgripande reform av nuvarande länsindelning eller av indelningen i kommuner. Våra kommande förslag ska därför kunna anpassas även till andra geografier än dagens läns- och kommunindelning. Möjligheter till och stimulans av samverkan över läns- och kommungränser är också viktiga att analysera vidare. Vidare är behovet av att åstadkomma en mer samlad stat centralt för en framtida territoriell politik.

En sammanhållen territoriell politik kräver tydligare ansvarsfördelning och styrning

Grunderna för en territoriell politik

Utredningen använder territoriell politik som ett samlingsbegrepp för den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken. Vi bedömer att en sammanhållen territoriell politik bör innehålla *mål* som är tillräckligt tydliga för att ge en riktning åt politiken och för att följa upp insatser, en *ansvarsfördelning* som stödjer ett arbete mot de mål som har satts upp och en *uppföljning* av politiken som gör det möjligt att utvärdera de insatser som genomförts. På ett övergripande plan behövs det dessutom en *styrning* som ser till att de olika beståndsdelarna harmonierar med varandra och att den politik som bedrivs leder i önskvärd riktning.

Utredningen har identifierat tre övergripande värden för en territoriell politik. Dessa tre värden är *territoriell sammanhållning*, *effektiv och platsbaserad samordning* samt *lokal och regional förankring*. Vi analyserar de befintliga målen, styrningen och ansvarsfördelningen utifrån dessa värden.

Det saknas en sammanhållen styrning av den territoriella politiken

Vi konstaterar att de förutsättningar på systemnivå som behövs för att åstadkomma en sammanhållen territoriell politik inte finns på plats i dag. Målen för politiken är inte tillräckligt tydliga, vilket bland annat försvårar uppföljningen av politiken. Ansvarsfördelningen är inte heller tillräckligt tydlig för att de olika aktörerna på ett effektivt sätt ska kunna planera och genomföra insatser som skapar förutsättningar för att uppnå politikens mål. Otydligheten innebär också att förutsättningarna för samverkan inte är tillräckligt goda. Det saknas slutligen ett system för uppföljning som gör det möjligt att i tillräcklig utsträckning utvärdera den förda politiken, vilket inte minst är viktigt för att uppnå ett lärande i politikgenomförandet.

Vår övergripande slutsats är att den territoriella politiken i nuläget inte är tillräckligt sammanhållen. Det är statens ansvar att ett sammanhållet system som gör det möjligt att uppnå målen för en territoriell politik finns på plats.

Målen behöver bli tydligare ...

Vi gör bedömningen att det behövs mål som tydligt visar vilka förändringar i samhället som regeringen vill uppnå med den territoriella politiken. De övergripande värdena territoriell sammanhållning, effektiv och platsbaserad samordning samt lokal och regional förankring bör ingå i dessa mål.

... liksom ansvarsfördelningen och styrningen

Vi bedömer vidare att det behövs en tydlig ansvarsfördelning inom den territoriella politiken, så att var och en av aktörerna vet vad de ska göra för att bidra till att uppnå målen för politiken. En tydlig ansvarsfördelning skapar också bättre förutsättningar för att aktörerna ska kunna samverka på ett sätt som bidrar till att uppnå dessa mål.

En övergripande verksamhetslogik bör tas fram som visar hur förändringen ska uppnås och vad de olika aktörerna ska bidra med.

Styrningen av myndigheter inom den territoriella politiken bör vara verksamhetsanpassad. Detta innebär att uppdragen till respektive myndighet bör vara utformade på ett sätt som gör det tillräckligt tydligt hur det är tänkt att myndigheten ska bidra till målen för den territoriella politiken. På så sätt får myndigheterna bättre förutsättningar att omsätta styrningssignalerna i lämpliga åtgärder. Styrningen inom den territoriella politiken bör vidare utgå från en analys av vilka myndigheter som är mest centrala för att uppnå målen inom politikområdet.

Uppföljning finns men en helhetsbild saknas

Vi bedömer att det behövs ett sammanhållet system för uppföljning av den territoriella politiken. I detta system bör ingå regelbundet återkommande analyser som gör det möjligt att följa utvecklingen i landets olika geografier. Systemet bör också göra det möjligt att på ett övergripande plan följa styrning och insatser inom den territoriella politiken och huruvida denna politik uppnår sitt mål. Det är viktigt att den uppföljning som sker har tydliga inslag av lärande, det vill säga att analyser omsätts i åtgärder för att förbättra den politik som bedrivs. Genom en övergripande verksamhetslogik för den territoriella politiken skulle förutsättningarna för en sammanhållen uppföljning stärkas.

Vi arbetar vidare mot ett sammanhållet system

Sammanfattningsvis bedömer utredningen att en förnyad territoriell politik bör bedrivas i ett sammanhållet system där mål, styrning och uppföljning hänger ihop. Utredningen avser att i slutbetänkandet presentera ett förslag om utformningen av en framtida territoriell politik.

En ny territoriell politik kräver samverkan

Tvärsektoriella frågor förutsätter samverkan

Utredningen konstaterar att samverkan, ofta i form av flerparts-samverkan, är nödvändig för att tvärsektoriella frågor ska kunna hanteras. De regionala utvecklingsfrågorna liksom landsbygdsfrågorna är tvärsektoriella och berör många politikområden och många aktörer, som statliga myndigheter, kommuner och regioner. Detta ställer krav på att regeringens styrning är sammanhållen, det vill säga att styrningen utgår från verksamhetsområden och ett helhetsperspektiv snarare än utifrån enskilda myndigheter.

Förutsättningar för och hinder mot samverkan

Vi har identifierat vissa förutsättningar för och hinder mot samverkan. En skyldighet för statliga myndigheter, inklusive länsstyrelser, regioner eller kommuner att samverka förutsätter att detta kommer till uttryck som en uppgift eller ett uppdrag för de berörda och att sakfrågan omfattas av samtliga aktörers kompetens. Vidare krävs det en tydlighet i vad som förväntas. Behovet av och målet med samverkan bör vara tydligt, liksom respektive aktörs roll och ansvar. Kostnader för samverkan kan också utgöra ett hinder för samverkan om inte nyttan bedöms överstiga dessa kostnader.

Slutligen kan det vara en utmaning för de statliga myndigheterna att möta 21 regioner och 290 kommuner. För kommunernas och regionernas del kan det handla om olika kontakter med ett stort antal statliga myndigheter, som inte alltid är samordnade sig emellan. Myndigheterna kan vidare ha olika regionala indelningar vilket kan försvåra arbetet för kommuner och regioner.

Samtidigt bör det påpekas att länsstyrelserna har förutsättningar att utifrån ett statligt helhetsperspektiv arbeta sektorsövergripande samt att inom sina ansvarsområden samordna olika samhällsintressen och statliga myndigheters insatser.

Ett samverkande system för utveckling

Staten kan sägas ha en form av systemansvar för att olika samhällsaktörer aktivt och effektivt ska kunna bidra till regional utveckling i hela landet och till en positiv framtid i Sveriges landsbygder. En tydlig styrning och ansvarsfördelning är viktig för att skapa förutsättningar för en effektiv samverkan mellan aktörerna och verksamheterna där de gemensamt kan nyttja resurser och kompetenser. Som tidigare nämnts finns det i dag brister vad gäller tydligheten på dessa områden.

Utredningen kommer därför att analysera och i slutbetänkandet lämna förslag till hur ett flexibelt och effektivt system för ansvarsfördelning, styrning och samverkan bör se ut inom den aktuella politiken.

En av våra utgångspunkter är den kommunala och regionala självstyrelsens betydelse, vars potential bör tas tillvara. Kommunerna bör mer än i dag kunna involveras i en effektiv samverkan med

andra för att uppnå målen med politiken. Det finns även en potential i att i än högre utsträckning involvera civilsamhällets aktörer, näringslivet och urfolk och nationella minoriteter i arbetet. Olika typer av samspel mellan aktörer med olika ansvar, kompetenser och perspektiv bör därför utvecklas i en framtida territoriell politik.

Vi anser att metoder och arbetssätt som används inom ramen för leadermetoden är intressanta, särskilt för möjligheter till utvecklad samverkan, och vi kommer att titta vidare på hur de skulle kunna nyttjas i större skala. Utvärderingar har pekat på både fördelar och utvecklingsmöjligheter med leaderarbetet, bland annat att strukturella effekter av insatserna skulle kunna öka på flera sätt.

Hur kan vi uppnå en effektiv samverkan?

I det regionala utvecklingsarbetet förekommer i dag ett stort antal metoder för att åstadkomma samverkan, utöver den författningsreglerade samverkan och den nationella strategin. Regeringen ger inte bara uppdrag till myndigheter att till exempel samordna eller främja samverkan mellan olika aktörer, däribland regionerna, utan erbjuder också regioner att utföra vissa uppgifter. På området finns det också ett formaliserat dialogforum där politiker och tjänstemän träffas och diskuterar långsiktiga och strategiska frågor.

Utredningen kommer inför slutbetänkandet att fördjupa analysen av de olika samverkansformerna och deras för- och nackdelar.

Vi kan konstatera att det kan ta lång tid att bygga upp en fungerande samverkan. Regeringens styrning bör därför, enligt vår uppfattning, vara långsiktig och anpassad efter respektive aktörs förutsättningar. Det är viktigt att det är tydligt vad som förväntas av aktörerna, vad samverkan ska omfatta samt vad som ska uppnås med samverkan. Samverkan mellan aktörerna bör vara utformad så att den leder till konkreta resultat som bidrar till att målen på området uppfylls.

Kostnaderna för samverkan kan ibland vara höga. Hur samverkan ska utformas bör bland annat styras av att kostnaderna inte ska överstiga nyttan.

Sammantaget bedömer utredningen att ett samverkande system för utveckling kan bidra till att målen för den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken uppnås. Vi kommer att återkomma

med konkreta förslag, inklusive författningsförslag, i slutbetänkandet.

Tydligare regler om samråd i lagen om regionalt utvecklingsansvar

Utredningen bedömer dock att det redan nu finns ett behov av att förtydliga bestämmelsen om samråd i lagen om regionalt utvecklingsansvar.

Vi föreslår att den aktuella bestämmelsen ändras så att det tydligt framgår att en region ska samråda med företrädare för det civila samhällets organisationer och näringslivet i länet. Detta är ett förtydligande och innebär inte en ändring i sak.

Vidare föreslår vi att en hänvisning till lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk ska föras in i den aktuella bestämmelsen. Tillägget syftar till att öka tydligheten genom att påminna regionerna om deras skyldighet att samråda enligt minoritetslagen.

Den föreslagna ändringen bör enligt utredningens bedömning kunna träda i kraft den 1 juli 2026.

Regional utvecklingspolitik och landsbygdspolitik – ett eller två politikområden?

Det finns ett nära samband mellan den regionala utvecklingspolitiken och den sammanhållna landsbygdspolitiken, bland annat eftersom de två politikområdena har likartade mål. Det nära sambandet innebär en otydlig gränsdragning mellan de två politikområdena, vilket medfört att styrning, genomförande och uppföljning har försvårats.

Utredningen gör i delbetänkandet preliminära bedömningar om vad en sammanslagning av politikområdena skulle kunna innebära. Däremot tar vi inte slutlig ställning till frågan om ett eller två politikområden, utan återkommer till det i slutbetänkandet.

Fler skillnader än likheter mellan politikområdena

Utredningen konstaterar att det både finns likheter och skillnader mellan politikområdena. Den främsta gemensamma nämnaren är den grundläggande förutsättningen om platsens betydelse och att geografin är något som politiken måste beakta och hantera. Skillnaderna är fler, till exempel har den regionala utvecklingspolitiken funnits under betydligt längre tid än landsbygdspolitiken. Inom den regionala utvecklingspolitiken är de olika aktörernas ansvar och uppgifter reglerade och det finns en nationell finansiering. Detta saknas inom landsbygdspolitiken.

Landsbygdernas särskildheter ska beaktas

Landsbygdernas behov och förutsättningar behöver, enligt vår bedömning, ges större utrymme i såväl den nationella som regionala politiken. Detta kan uppnås på flera tänkbara sätt, där en väg att gå kan vara en ny gemensam politik för regional utveckling och landsbygdsutveckling där landsbygdsdimensionen klart tydliggörs.

Vi ser en farhåga i att landsbygdsens frågor riskerar att hamna i skymundan av städer och tätorter i en gemensam politik. En territoriell politik behöver kunna hantera alla geografiers förutsättningar och behov. Samtidigt förtjänar landsbygder, inklusive områden som öar och skärgårdar, särskild uppmärksamhet i en utvecklingspolitik för hela landet.

Avvägningar för att ta ställning till frågan om ett eller två politikområden

Utredningen har identifierat avvägningar som behöver göras för att i slutbetänkandet kunna ta ställning till frågan om ett eller två politikområden. Balansen mellan en politik som verkar kompensatoriskt för en territoriell sammanhållning och en som fokuserar på enskilda läns förutsättningar att uppnå hållbar regional utveckling är en sådan avvägning. En annan avvägning är den mellan flexibilitet och enhetlighet. Det finns ett behov av insatser som motsvarar platserns specifika förutsättningar, samtidigt som politiken bör vara överblickbar och förståelig. Regelverk kan behöva anpassas efter

platsers förutsättningar och möjligheter till varierande tillämpning behöver finnas. Ansvarsfördelning, uppgifter och möjligheter till samverkan är också avgörande avvägningar för att kunna ta ställning till frågan om politikområden.

En gemensam politik kan innebära ökad tydlighet, bättre samordning och förenkling

Utredningens preliminära bedömning är att en sammanslagning av politikområdena skulle kunna bidra till en bättre överblickbarhet, vilket kan underlätta såväl genomförande som uppföljning av politiken. En samordning av insatser som i dag finns i de två politikområdena innebär att överlappningar skulle kunna undvikas. En sådan samordning kan även leda till förenklingar för företagare och andra som utgör målgrupp för politikens insatser. Skillnaderna mellan de två politikområdena bedöms inte vara ett hinder för att slå ihop dem till ett område med ett gemensamt mål.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar

Härigenom föreskrivs att 9 § lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 §¹

En region ska samråda med företrädare för *berörda* organisationer och näringslivet i länet.

En region ska samråda med företrädare för *det civila samhällets* organisationer och näringslivet i länet.

I lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk finns bestämmelser om samråd med de nationella minoriteterna i frågor som berör dem.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

¹ Senaste lydelse 2019:944.

2 Uppdrag och arbete

2.1 Uppdraget

Utredningens uppdrag är, enligt regeringens direktiv,¹ att lämna förslag på hur den framtida regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken ska inriktas och utformas. Syftet med förslagen ska vara att stärka möjligheterna för att uppnå målen för de båda politikområdena.

I uppdraget ingår att bedöma om den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken även i fortsättningen ska vara två separata politikområden med varsitt mål, eller om de bör slås samman till ett politikområde med ett gemensamt mål. Om en sammanslagning föreslås ska också ett förslag till nytt gemensamt mål tas fram. Utredningen ska vidare analysera om det finns behov av att förändra de statliga myndigheternas, inklusive länsstyrelsernas, och regionernas ansvar och uppgifter inom de båda politikområdena samt i så fall föreslå förändringar. Arbetet ska också identifiera hinder och vid behov föreslå hur samordningen mellan statliga myndigheter, inkl. länsstyrelser, och samverkan mellan statliga myndigheter, regioner och kommuner kan utvecklas för att bidra till att uppnå målen för de båda politikområdena.

En central utgångspunkt för arbetet är Riksrevisionens granskning av den regionala utvecklingspolitiken (RiR 2022:8) liksom andra relevanta underlag, analyser och utvärderingar som gjorts av verksamheter knutna till de båda politikområdena. De kopplingar som finns mellan den nationella politiken och EU:s sammanhållningspolitik lyfts också fram och ska beaktas.

¹ Dir. 2024:69.

Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 juni 2026. Det står utredaren fritt att dessförinnan redovisa delar av arbetet i ett eller flera delbetänkanden. Genom föreliggande delbetänkande har vi alltså valt att nyttja denna möjlighet som regeringen ger.

Utredningen har antagit namnet SVESAM – Utredningen för Sveriges sammanhållna utveckling.

2.2 Varför ett delbetänkande?

Utredningen har valt att ta fram ett delbetänkande. Detta beslut har föregåtts av en bred diskussion med såväl uppdragsgivaren som olika aktörer inom offentlig, privat och civil sektor. Vi har uppfattat att många av dem som visat intresse för utredningen gärna ser en möjlighet att ta del av vårt pågående arbete och även ges möjligheter att reflektera över detta och att lämna medskick till utredningen. Syftet med delbetänkandet är därför att redovisa pågående arbete och även ge underlag till diskussion och inspel i utredningsarbetet.

Vi vill här understryka att utredningen ännu är i ett formativt skede. Det innebär dels att huvuddelen av arbetet återstår, dels att vi ännu inte tagit ställning i centrala frågeställningar som framgår av regeringens direktiv eller vår egen problembeskrivning.

Utredningens bedömningar och förslag, inklusive författningsförslag, kommer alltså i huvudsak att redovisas i vårt kommande slutbetänkande. Förslag till reformer av den regionala utvecklingspolitiken och den sammanhållna landsbygdspolitiken redovisas således i juni 2026 i samlad form till regeringen.

Delbetänkandet innehåller dock ett enskilt författningsförslag vilket syftar till att förtydliga medverkan från det civila samhällets organisationer i det regionala utvecklingsarbetet.

2.3 Utredningsarbetet

Utredningsarbetet har bedrivits på sedvanligt sätt. Utredningen har hittills hållit fyra sammanträden med den grupp av sakkunniga och experter som utsetts att biträda arbetet. Utredaren och sekretariatet har dessutom haft överläggningar med sakkunniga och experter enskilt och i andra konstellationer.

Vi har även arbetat med den referensgrupp av representanter för civilsamhället som Landsbygds- och infrastrukturdepartementet formerat inom ramen för pågående översyn av landsbygdspolitiken.

Utredningen har därutöver haft ett betydande antal möten med företrädare för nationella statliga myndigheter, länsstyrelser, regioner, kommuner, Sveriges Kommuner och Regioner, andra utredningar liksom med representanter för näringslivet, civilsamhället och akademien.² Därutöver har vi givit uppdrag till tre forskare eller konsulter³ för att ytterligare belysa de olika frågeställningar som regeringen lyfter i direktiven till utredningen.

2.4 Delbetänkandets disposition

I kapitel 1 redovisar utredningen ett förslag till förtydligande i 9 § lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar.

I kapitel 2 beskrivs i korthet utredningens uppdrag, skälen för att lämna ett delbetänkande liksom hur utredningsarbetet genomförts.

Kapitel 3 ägnas åt att tydliggöra ett antal utgångspunkter och huvudfrågor som ska vägleda arbetet fram mot slutredovisningen av uppdraget i juni 2026.

I kapitel 4 redovisar och diskuterar utredningen översiktligt de båda aktuella politikområdena och deras utveckling fram tills i dag.

Kapitel 5 analyserar styrningen av och ansvarsfördelningen inom den regionala utvecklingspolitiken och den sammanhållna landsbygdspolitiken.

I kapitel 6 för utredningen resonemang kring behovet av och förutsättningarna för en utvecklad strategisk samverkan mellan berörda aktörer inom de båda politikområdena. Vi utvecklar även bakgrunden till och skälen för det författningsförslag som lämnas i kapitel 1.

Kapitel 7 går igenom och diskuterar frågan om den regionala utvecklingspolitiken och den sammanhållna landsbygdspolitiken fortfarande ska vara två separata politikområden eller om de bör slås samman till ett gemensamt område.

² Se bilaga 2.

³ Detta avser uppdrag till Albin Algotsson, Erik Fahlbeck och Göran Hallin, vilkas rapporter framgår av referenslistan.

Kapitel 8 ägnas åt utredningens konsekvensanalys kopplat till författningsförslaget i kapitel 1.

I kapitel 9 redovisar vi slutligen våra författningskommentarer.

3 Utgångspunkter och huvudfrågor

I detta kapitel redovisar vi ett antal utgångspunkter och huvudfrågor som kommer att vägleda arbetet fram mot den slutgiltiga redovisningen av uppdraget i juni 2026. Redovisningen bör läsas som en nulägesbeskrivning då fler frågeställningar kan komma att visa sig motiverade att hantera under arbetets gång.

Inriktningen är, som nämnts, att i delbetänkandet redovisa och diskutera centrala frågeställningar och utgångspunkter. Syftet är alltså att redovisa pågående arbete och även ge underlag till inspel i det fortsatta utredningsarbetet.

Utredningens bedömningar och förslag, inklusive författningsförslag, kommer däremot i huvudsak att redovisas i vårt kommande slutbetänkande. Våra förslag till reformer redovisas alltså, i samlad form, till regeringen i juni 2026.

Utgångspunkterna bygger huvudsakligen på regeringens direktiv¹ och de erfarenheter vi hittills gjort under utredningsarbetet. Även tidigare arbeten såsom statliga utredningar och rapporter av relevans för uppdraget liksom andra centrala dokument som till exempel den nationella strategin för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030,² i fortsättningen benämnd den nationella strategin, har gett vägledning i arbetet.

Våra bedömningar av vad som bör prioriteras i arbetet bygger vidare på en omfattande dialog med förtroendevalda och andra representanter för offentlig verksamhet och samhället i stort.³

Delbetänkandet innehåller slutligen även ett enskilt författningsförslag som syftar till att förtydliga det civila samhällets organisationers medverkan i det regionala utvecklingsarbetet.

¹ Dir. 2024:69.

² Skr. 2020/21:133.

³ Se förteckning av genomförda dialoger i bilaga 2.

3.1 Utredningens tre huvudfrågor

I regeringens direktiv⁴ till utredningen lyfts inledningsvis tre frågor som rör centrala och övergripande aspekter på en framtida politik för regional utveckling och landsbygdsutveckling.

Utredningens uppdrag är omfattande och direktiven listar ett betydande antal frågeställningar på olika detaljnivå. Vi väljer därför här att koppla direktivens tre inledande frågor till andra närliggande frågeställningar som regeringen adresserar. Utifrån detta formulerar vi tre huvudfrågor för det pågående arbetet.

Utredningens bedömning: Som en ram för det fortsatta utredningsarbetet formulerar vi tre huvudfrågor:

1. Finns det behov av att förändra och förtydliga statliga myndigheters, inklusive länsstyrelser, och regioners ansvar och uppgifter inom den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken? Vilka förändringar ska i så fall föreslås? Ska regeringens styrning av politiken förändras och i så fall hur? Hur ska regionernas möjligheter att genomföra det regionala utvecklingsarbetet effektiviseras och stärkas?
2. Vilka hinder finns i dag för samordningen av statliga myndigheter, inklusive länsstyrelser, inom den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken? Vilka hinder finns i dag för samverkan mellan statliga myndigheter, inklusive länsstyrelser, regioner och kommuner? Hur kan samordning och samverkan effektiviseras och stärkas?
3. Ska den regionala utvecklingspolitiken och den sammanhållna landsbygdspolitiken slås samman till ett område med ett nytt gemensamt mål? Hur ska det målet i så fall formuleras och följas upp? Vad ska en förnyad politik fokusera på?

Dessa tre frågeområden ser utredningen som centrala att besvara i det kommande slutbetänkandet då uppdraget redovisas i sin helhet. Huvudfrågorna utgör därigenom också en ram för det fortsatta utredningsarbetet. Regeringens uppdrag⁵ till utredningen att förtyd-

⁴ Dir. 2024:69, s. 1 f.

⁵ Dir. 2024:69, s. 7 ff.

liga politikens omfattning och avgränsning liksom att göra en samlad bedömning av de båda politikområdena ger vidare centrala förutsättningar för att kunna besvara de tre huvudfrågorna.

3.2 Mål för en framtida territoriell politik

Utredningens uppdrag är att lämna förslag på hur den framtida regionala utvecklingspolitiken och den sammanhållna landsbygdspolitiken ska inriktas och utformas. Dessa två politikområden kallar vi med ett gemensamt begrepp *territoriell politik*. I uppdraget ingår bland annat att ta ställning till nuvarande mål för de båda områdena.

Utredningens bedömning:

- Perspektiven hållbar utveckling och att hela landet ska tas tillvara i arbetet med att uppnå denna utveckling är centrala för utredningens fortsatta arbete.
- Begreppet territoriell sammanhållning ska vägleda utredningens arbete. Vi kommer därför att analysera på vilka sätt staten kan vidta åtgärder för att uppnå en rimlig balans i utvecklingsförutsättningar mellan olika geografier.
- Vi kommer vidare att pröva hur staten bör hantera balansen mellan en politik som verkar kompensatoriskt för en territoriell sammanhållning och en som fokuserar på enskilda läns förutsättningar att uppnå hållbar regional utveckling.

Målet för den regionala utvecklingspolitiken är *utvecklingskraft med stärkt lokal och regional konkurrenskraft för en hållbar utveckling i alla delar av landet*.⁶

Det övergripande målet för den sammanhållna landsbygdspolitiken är *en livskraftig landsbygd med likvärdiga möjligheter till företagande, arbete, boende och välfärd som leder till en långsiktigt hållbar utveckling i hela landet*.⁷

⁶ Prop. 2019/20:1, utgiftsområde 19, s. 11; bet. 2019/20:NU2; rskr. 2019/20:113.

⁷ Bet. 2017/18:NU19; rskr. 2017/18:360.

Vid en första blick på de båda målformuleringarna framgår att de delar flera beståndsdelar; inte minst fokus på ”hållbar utveckling” och att denna utveckling ska ske i ”hela landet”. Perspektiven hållbar utveckling och att hela landet ska tas tillvara i arbetet med att uppnå denna utveckling blir därför centrala utgångspunkter för såväl utredningens arbete med eventuella förslag till målformuleringar som övriga analyser, bedömningar och förslag.

Behovet av en politik för territoriell sammanhållning

I arbetet med att analysera ovan nämnda huvudfrågor kommer vi även att återkomma till frågeställningar kopplade till den regionala utvecklingspolitikens och den sammanhållna landsbygdspolitikens mål. Utredningen kommer att beskriva och analysera hur dessa har förändrats över tid för att se vilka erfarenheter som är viktiga att ta med i utvecklingen av utredningens övergripande uppdrag att: ”... lämna förslag på hur den framtida regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken ska inriktas och utformas ...”.

Begreppet territoriell sammanhållning⁸ kommer att vägleda arbetet. Som vi ser på begreppet handlar det om att på politisk väg söka motverka oönskade skillnader mellan delar av ett land eller mellan olika geografier. Vi kommer i detta sammanhang att analysera på vilka sätt staten kan vidta åtgärder för att uppnå en rimlig balans i utvecklingsförutsättningar mellan olika geografier.

Utredningen kommer därför under arbetet med slutbetänkandet att analysera frågan om balansen mellan å ena sidan en politik som verkar kompensatoriskt för att åstadkomma en territoriell sammanhållning och å andra sidan en politik som fokuserar på respektive läns förutsättningar att utifrån egna prioriteringar uppnå hållbar regional utveckling.

⁸ Territoriell sammanhållning är ett begrepp som förekommer i EU-fördraget. Vår definition av territoriell sammanhållning sammanfaller i allt väsentligt med den som används där. Se Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, Europeiska unionens officiella tidning (2016-06-07), C 202/47, artikel 174.

Grundläggande förutsättningar i fokus i delbetänkandet

Utredningen vill understryka att regeringen är vår uppdragsgivare och att det styr såväl de val vi gör under arbetet som vilken typ av förslag vi slutligen lägger fram. Våra förslag riktar sig därför till regeringen och rör frågor som denna kan och bör hantera. Detta delbetänkande har således ett fokus på det man kan kalla grundläggande förutsättningar för en territoriell politik som regeringen har mandat att styra och påverka.

Vi behandlar därför ämnen som rör hur regeringen kan fördela ansvar mellan olika aktörer och utveckla styrning och uppföljning av politiken. Vi analyserar också hur staten kan stimulera samråd, samordning och samverkan i syfte att involvera olika samhällsaktörer i arbetet med att skapa hållbar utveckling i hela landet. Här vill vi särskilt understryka näringslivets och det civila samhällets viktiga roller.

Delbetänkandet analyserar också regeringens centrala direktivfråga om den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken även i fortsättningen ska vara två separata områden eller om de ska slås samman till ett politikområde med ett nytt gemensamt mål.

I delbetänkandet försöker vi alltså att lägga en grund för vårt fortsatta arbete med kommande förslag till reformer av den territoriella politiken, som ska redovisas i juni 2026. Vår ambition är att i slutbetänkandet återkomma med konkreta förslag till hur den framtida territoriella politiken ska inriktas och utformas inom olika samhällsområden.

3.3 Utmaningar för en territoriell politik

Utredningen utgår i sitt arbete från ett antal möjligheter men också utmaningar för hur en modern politik för utveckling utifrån ett territoriellt perspektiv bör kunna utformas. I detta avsnitt diskuterar vi kortfattat några av de utmaningar som vi kommer att arbeta vidare med. Sannolikt kommer fler relevanta utmaningar, och även möjligheter, att tydliggöras i det fortsatta arbetet med ett slutbetänkande.

Utredningens bedömning: Bland utmaningar vi behandlar ingår följande:

- Hur kan de sektorsperspektiv som präglar politik och förvaltning balanseras i syfte att uppnå mer av helhetssyn i en framtida territoriell politik?
- Vilka konsekvenser kommer den långsiktiga utvecklingen av den europeiska sammanhållningspolitiken att medföra för Sveriges del?
- Hur kan vi möta de demografiska förändringar som är utmanande för en positiv utveckling i hela landet?
- Hur kan behovet av omställning för att möta miljö- och klimatutmaningar hanteras inom ramen för en territoriell politik för hållbar utveckling?
- Hur kan en framtida territoriell politik bidra till att stärka Sveriges sociala sammanhållning?
- Vilka möjligheter och utmaningar följer av den tekniska utvecklingen och vad innebär det för en territoriell politik?
- Hur kan en territoriell politik bidra till samhällets robusthet och beredskap i vid mening?

Sektorsperspektiven behöver balanseras

Vårt samhälle, och därmed vår samhällsorganisation, är komplex. Samhälle, politik och förvaltning präglas av en långtgående specialisering som många gånger är nödvändig för att hantera stora och komplicerade samhällsutmaningar. Det är dock utredningens mening att denna långtgående specialisering och sektorisering av den offentliga förvaltningen på olika nivåer behöver balanseras med perspektiv som ger möjligheter till en mer tvärsektoriell helhetssyn på samhällsutvecklingen.

En väg att gå är att väga av olika sektorerers intressen mot ett territoriellt synsätt som syftar till en helhetssyn. För att kunna göra en sådan avvägning i det vardagliga arbetet i förvaltningens olika delar krävs en ökad medvetenhet och kunskap om territoriella perspektiv. Detta gäller inte minst nationella statliga myndigheter.

I den nationella strategin klargör regeringen att "[d]et territoriella perspektivet i den regionala utvecklingspolitiken innebär att potentialen i varje geografiskt område tas till vara utifrån sina särskilda förutsättningar."⁹

Helhetssyn och minskad sektorisering lyftes också fram av den parlamentariska Ansvarskommittén som viktiga argument för deras förslag om en ny utformning av den regionala utvecklingspolitiken.¹⁰ Kommittén framhöll bland annat att "[f]ör att motverka avigsidor med sektoriseringen inom staten föreslår kommittén att de nuvarande formerna för beredning, beslut och styrning kompletteras med ett territoriellt perspektiv."¹¹

Enligt förordningen (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete ska statliga myndigheter inom sina verksamhetsområden verka för att målet för den regionala utvecklingspolitiken uppnås. Myndigheterna ska även i sin verksamhet i så stor utsträckning som möjligt ta hänsyn till regionala förutsättningar när det är lämpligt.¹² Här kommer utredningen särskilt att analysera länsstyrelsernas möjligheter att bidra till en framtida territoriell politik, bland annat genom att samordna olika statliga verksamheter och intressen.

Även Tillväxtverkets förslag om att ge statliga myndigheter som regeringen anser är särskilt viktiga för den regionala utvecklings- och landsbygdspolitik i uppdrag att analysera och redovisa genomförandet av sektorspolitiken utifrån ett territoriellt perspektiv förtjänar att lyftas fram i detta sammanhang.¹³

Utvecklingen av den europeiska sammanhållningspolitiken

Den europeiska sammanhållningspolitiken, liksom de resurser som är knutna till denna, har varit och är viktiga för genomförandet av Sveriges regionala utvecklingspolitik och landsbygdspolitik. Sedan inträdet i EU 1995 har den nationella politiken kunnat utvecklas bland annat med finansiering från sammanhållningspolitiken och den gemensamma jordbrukspolitik.

⁹ Skr. 2020/21:133, s. 25.

¹⁰ SOU 2007:10, s. 76.

¹¹ SOU 2007:10, s. 86.

¹² 18 § förordning (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete.

¹³ Tillväxtverket 2025a.

Utredningen kommer därför att analysera utvecklingen av den europeiska sammanhållningspolitiken i relation till våra utredningsfrågor. I skrivande stund diskuteras sammanhållningspolitikens utformning och innehåll efter 2027. Utredningen kommer att följa denna process med stort intresse. Vi har dessutom ambitionen att se på utvecklingen i ett längre perspektiv än enbart inför kommande programperiod. Vår bedömning är att den europeiska sammanhållningspolitiken, liksom jordbrukspolitiken, kommer att genomgå betydande förändringar under de kommande decennierna. Därför är det viktigt att vår analys berör hur Sverige som nation kan hantera möjliga förändringar på europeisk nivå.

En utmanande demografi

Det är mycket som pekar på att lokala och regionala utmaningar kopplade till den demografiska utvecklingen kommer att bli en central fråga att hantera i en framtida territoriell politik för hållbar utveckling.

Tillväxtverket tecknar i en ny rapport¹⁴ en bild av att sjunkande födelsetal och låg invandring ger stora utmaningar, särskilt i de glesare delarna av vårt land. Även om befolkningsutvecklingen generellt är positiv eller stabil så visar många landsbygdskommuner på en svag befolkningstillväxt. Befolkningens genomsnittsalder ökar också snabbare än hittills. Bilden av en åldrande befolkning gäller för alla län liksom de flesta kommuner. De befolkningsframskrivningar man hänvisar till visar på en lägre befolkningstillväxt och negativ befolkningsutveckling i flera län.

SKR lyfter också i sin senaste ekonomirapport¹⁵ att den svagare befolkningsutvecklingen innebär stora förändringar för kommuners och regioners olika verksamheter. En studie från Nordregio om demografiska utmaningar för kommuner och regioner i nordiska länder ger en liknande bild¹⁶.

Frågan om den demografiska utvecklingen på kortare och längre sikt kommer därför att vara central för utredningens analyser, bedömningar och förslag.

¹⁴ Tillväxtverket 2025c.

¹⁵ SKR 2025a, s. 8 ff.

¹⁶ Nordregio 2025.

Förutsättningar för omställning i hela landet

Regeringen framhåller att den regionala utvecklingspolitiken ska bidra till omställningen till ett hållbart samhälle.¹⁷ En del av detta är att stärka miljö- och klimatperspektiven. Politiken ska skapa förutsättningar för en omställning där hela landet är med. Men förutsättningarna för omställning kan variera mycket mellan olika delar av landet.

Sammantaget är utvecklingen kopplad till miljö och klimat negativ och behovet av insatser för att vända utvecklingen stort. På samma gång visar den tekniska utvecklingen liksom olika sätt att styra och påverka människors och företags beteende att det finns goda möjligheter att nå framgång i ett aktivt miljö- och klimatarbete. Näringslivets och civilsamhällets möjligheter att bidra i omställningsarbetet behöver tas tillvara.

Förutsättningar för omställning till ett hållbart samhälle behöver finnas i alla delar av landet. Vi kommer i det fortsatta arbetet analysera hur en framtida territoriell politik kan hantera dessa frågor. Samverkan mellan sektorer och politikområden är av stor betydelse, inte minst handlar det om myndigheternas arbete. Länsstyrelserna har en viktig roll på den regionala nivån, både som expertmyndighet för miljö- och klimatfrågor med mera och som samverkanspart med regionerna.

Ett samhälle som håller samman

Ett viktigt mål för en modern territoriell politik bör vara ett Sverige som håller ihop. Oavsett var i landet människor bor och verkar ska alla känna delaktighet och ha möjligheter att bidra och få del av resurser på ett sätt som upplevs som rättvist och rimligt. I dag finns det tecken som tyder på att den traditionellt starka sammanhållningen i det svenska samhället utsätts för prövningar.

Utredningen kommer att diskutera hur samhällsutvecklingen påverkar möjligheterna att stärka den territoriella sammanhållningen i vårt land. I denna del avser vi också att koppla resonemang, bedömningar och förslag till syftet med den europeiska sammanhållningspolitiken, det vill säga att stärka den ekonomiska, sociala och territoriella sammanhållningen i Europa. Andra europeiska dokument

¹⁷ Skr. 2020/21:133.

och processer som kan ge vägledning är Territoriella agendan 2030 och EU-kommissionens långtidsvision för unionens landsbygdsområden 2040.

Den tekniska utvecklingen ger möjligheter – och utmaningar

Den tekniska utvecklingen påverkar snart sagt varje del av det moderna samhället. Innovationer och nya sätt att använda teknik förändrar våra liv liksom möjligheterna till snabb utveckling i samtliga samhällssektorer. Utmaningarna med anledning av teknikutvecklingen kan se olika ut i olika delar av landet.

Under senare år har fokus i hög grad legat på de nya möjligheter och utmaningar som digitaliseringen för med sig. Men vi behöver också se till den potential som finns inom många andra, kanske mer traditionella, områden där tekniken kan bidra till ökad effektivitet och tillgänglighet. Självklart behöver en utredning om utveckling i hela landet ha förmåga att väga in såväl den tekniska utvecklingens möjligheter som dess utmaningar i analyser, bedömningar och förslag.

Ett robust samhälle med beredskap för kris och förändring

Sverige, Europa och världen upplever en mer osäker och oförutsägbart tid än på decennier. Hot och risker av olika slag präglar på många sätt vår vardag och det offentliga samtalet. Vår beredskap att förebygga, möta och hantera dessa hot och risker är därför i fokus för snart sagt all offentlig, privat och ideell verksamhet.

Utredningen kommer därför att även analysera den territoriella politikens betydelse för och koppling till samhällets beredskap och robusthet i vid mening.

I arbetet kommer vi att analysera behovet av territoriella perspektiv och hänsynstagande för såväl livsmedelsberedskap som beredskap för att kunna möta samhällskriser av skilda slag.

3.4 Ett uppdrag att föreslå förändring

Enligt regeringens direktiv ska, som nämnts ovan, utredningen lämna förslag på hur den framtida regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken ska inriktas och utformas. Vi uppfattar detta som ett tydligt uppdrag och mandat att pröva de båda politikområdena förutsättningslöst och ur ett brett perspektiv som inkluderar politikens mål, organisering och genomförande liksom dess förutsättningar för lärande och utveckling.

Utredningens bedömning: Regeringen har förväntningar på en grundlig prövning av dagens politik, i syfte att kunna föreslå konkreta reformer av såväl mål, organisering, ansvarsfördelning, finansiering som arbetssätt.

Bland annat mot bakgrund av att regeringen och andra aktörer återkommande lyfter brister i nuvarande politik ser vi ett behov av att tänka nytt och överväga tydliga reformer av dagens politik och dess genomförande.

Sammantaget innebär det att vi ser ett brett uppdrag med en tydlig förväntan från uppdragsgivaren om att vi ska genomföra en grundlig prövning av de båda politikområdena, som ger förutsättningar att tänka nytt och konstruktivt. Riksrevisionens och andra aktörers ifrågasättande av både styrning och genomförande av den regionala utvecklingspolitiken ger ytterligare grund för omprövning.

Utifrån denna omprövning ska vi sedan lägga väl avvägda och konkreta förslag till mål, organisering, ansvarsfördelning och finansiering liksom konkreta arbetssätt i framtidens politik.

Regeringens avgränsningar av uppdraget

Av direktiven framgår att utredningen ska fokusera på vissa frågor men också avgränsa sitt arbete.¹⁸ I punktform är dessa avgränsningar:

- förslag ska i första hand påverka utgiftsområde 19 Regional utveckling och vissa delar av utgiftsområde 23 Areella näringar,

¹⁸ Dir. 2024:69, s. 5.

landsbygd och livsmedel som rör landsbygdsutveckling och landsbygdspolitik,

- förslag som påverkar andra delar av utgiftsområde 23 eller andra utgiftsområden får inte innebära förändringar av etablerade mål för de utgiftsområdena,
- uppdraget omfattar inte frågor som rör EU:s lagstiftning om och nationellt genomförande av den framtida sammanhållningspolitiken eller fiskeripolitiken,
- uppdraget omfattar inte heller frågor som rör EU:s lagstiftning om, nationellt genomförande av eller processer vad gäller den nuvarande och framtida gemensamma jordbrukspolitiken, dock ingår samverkan som omfattar Leader i uppdraget,
- utredningen ska inte lämna förslag som omfattas av det kommunala planmonopolet enligt plan- och bygglagen (2010:900), samt
- inte heller att lämna förslag på förändringar av den statliga infrastrukturplaneringsprocessen eller förslag på enskilda infrastrukturobjekt eller satsningar.

3.5 Platsens betydelse – ett territoriellt synsätt på en modern utvecklingspolitik

En utredning som ska lämna förslag om framtidens regionala utvecklingspolitik och landsbygdspolitik bör med självklarhet utgå från det som med olika uttryck benämns som platsens betydelse, ett rumsligt perspektiv eller ett territoriellt synsätt.

Utredningens bedömning:

- Utredningen ska genomgående anlägga ett territoriellt perspektiv på de analyser, bedömningar och förslag vi behandlar.
- Vi ska också pröva frågan om hur en framtida territoriell politik konkret bör utformas för att kunna sägas utgå från olika platserns unika förutsättningar.

- Ett territoriellt perspektiv är särskilt viktigt att betona i analysen av hur statens olika verksamheter bidrar till hållbar regional utveckling och landsbygdsutveckling.

Regeringens nationella strategi klargör, som nämnts, att en politik för hållbar regional utveckling behöver utgå från ett tydligt territoriellt perspektiv.¹⁹ Utredningens utgångspunkt är också att anlägga ett territoriellt eller geografiskt perspektiv på de analyser, bedömningar och förslag som vi behandlar. Våra kommande förslag ska också genomgående betona platsers betydelse och utgå ifrån att de samhällsutmaningar olika politikområden har att ta sig an bör bygga på territoriellt grundade analyser.

Med en platsbaserad politik menar vi att denna tar hänsyn till de unika förutsättningar som en plats har. Men den kan också handla om att föra en politik som har platsen som ett objekt för insatser med syfte att ändra platsens förutsättningar i riktning mot ett önskat läge.²⁰ Inslag i en sådan politik kan till exempel vara omfattande system som den kommunalekonomiska utjämningen. Men det kan också vara mer avgränsade satsningar som stöd till en viss grupp av kommuner²¹ eller stöd till dagligvarubutiker i glesare områden.²²

I det fortsatta arbetet kommer utredningen att pröva frågan om hur en framtida territoriell politik konkret kan utgå från platsens betydelse ur båda dessa perspektiv.

Det territoriella perspektivet är naturligt att utgå ifrån när vi diskuterar regionernas och kommunernas, liksom länsstyrelsernas, uppdrag och arbete. Den regionala och lokala geografin är en självklar utgångspunkt för deras verksamheter. Däremot är det utredningens uppfattning att det även för dessa aktörer finns möjligheter att utveckla synen på platsens betydelse. Det kan bland annat handla om skillnader i inomregional och inomkommunal utveckling. En bättre bild av hur utvecklingen skiftar inom län, och kommuner, är en central utgångspunkt för ett tydligare landsbygdsperspektiv i en framtida territoriell politik.

¹⁹ Skr. 2020/21:133, s. 1.

²⁰ Se t.ex. Syssner 2023. I OECD 2025b utvecklas argumenten för en platsbaserad politik och dess relevans för hållbar utveckling i en regional kontext.

²¹ Se t.ex. förordningen (2018:152) om statsbidrag till socioekonomiskt eftersatta kommuner.

²² Förordningen (2000:284) om stöd till kommersiell service.

Perspektivet att platsens betydelse är central för utveckling blir än tydligare när vi vänder blicken mot de nationella statliga myndigheterna. I landsbygdspropositionen från 2018 klargör regeringen att de statliga myndigheterna kan göra mer för att bidra till hela landets utveckling: ”Sveriges långsiktiga tillväxt och utveckling är beroende av levande landsbygder. Staten och den nationella sektorspolitiken har dock inte alltid fullt ut bidragit till att skapa tillräckliga förutsättningar för olika aktörer att ta tillvara möjligheter till hållbar utveckling och tillväxt samt hantera de utmaningar som delar av Sveriges landsbygder står inför.”²³

De nationella statliga myndigheternas och andra utgiftsområdens²⁴ bidrag till att förverkliga målen för den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken är också tydligt utpekade i våra direktiv.²⁵ Frågor kopplade till de nationella sektorsintressenas bidrag till politikgenomförandet kommer alltså vara av central betydelse för vårt fortsatta arbete med ett slutbetänkande.

3.6 Dagens administrativa geografi påverkar utvecklingen av en ny politik

Dagens geografiska indelning består – tills vidare

Sveriges indelning i län och kommuner har diskuterats under lång tid. Förändringar har också genomförts, till exempel genom omfattande kommunindelningsreformer på 1950- respektive 1970-talet. Även länsindelningen har justerats vid några tillfällen om än inte i sin helhet. Flera statliga utredningar har också presenterat förslag på hur en förändrad läns-²⁶ och/eller kommunindelning skulle kunna se ut och åstadkommas.²⁷

Utredningens bedömning:

- Vi utgår från att det, inom de närmaste åren, inte finns förutsättningar för en mer genomgripande reform av nuvarande länsindelning eller av indelningen i kommuner.

²³ Prop. 2017/18:179, s. 14.

²⁴ Dvs. förutom utgiftsområde 19 och delar av utgiftsområde 23.

²⁵ Dir. 2024:69, s. 8.

²⁶ Och därmed även landstings-/regionindelningen.

²⁷ Se t.ex. SOU 2007:10, SOU 2016:48, SOU 2020:8 eller SOU 2024:6.

- Det bör dock finnas en öppenhet och förmåga att anpassa utredningens kommande förslag även till andra geografier än dagens läns- och kommunindelning.
- Möjligheter och stimulans till samverkan över läns- och kommungränser är bland annat därför viktiga att analysera vidare.
- Behovet av att åstadkomma en mer samlad stat är central för en framtida territoriell politik. I arbetet med att uppnå detta bör länsstyrelserna ha en central roll.
- Utredningens förslag ska utgå från behovet av en överskådlig och tydlig organisering och ansvarsfördelning. Dock kan inslag av en differentierad ansvarsfördelning komma att provas.

Frågan har, som sagt, diskuterats och utretts under lång tid men i dagsläget talar litet för att den politiska viljan finns att ändra Sveriges geografiska indelning. Utredningen bedömer därför att det inte finns förutsättningar för en mer genomgripande reform av vår administrativa indelning under de närmaste åren.²⁸

Eftersom utredningen anlägger ett perspektiv fram till år 2050 bör det självklart finnas en öppenhet för att indelningsförändringar kan komma att ske längre fram i tiden. De förslag vi ska presentera i vårt slutbetänkande ska därför utgå från att politiken och dess aktörer bör ha en förmåga att verka också i en annan geografisk indelning än dagens. Det kan till exempel handla om andra funktionella geografier än dagens administrativa indelning.

Även om det kan finnas goda skäl att på längre sikt se över indelningen i såväl län som kommuner bör man också se och ta vara på de fördelar som finns med dagens geografiska struktur. Här kan till exempel nämnas en relativ geografisk närhet, jämfört med tidigare föreslagna ”storlän”,²⁹ liksom en väl inarbetad geografi som olika aktörer känner till och där det finns tillgång till upparbetade samverkansmönster. Invånarnas trygghet och känsla av identitet är något som är av stort värde i arbetet för en hållbar utveckling i hela landet.

²⁸ Här ska tilläggas att regeringen nyligen dels tagit initiativ till att pröva frågan om kommun-sammanslagningar på frivillig väg genom Kommunperspektivutredningen (SOU 2024:6) och andra initiativ. Se regeringens pressmeddelande 2025-04-03: Regeringen stärker mindre kommuners kapacitet.

²⁹ Se t.ex. SOU 2016:48, s. 163 ff.

Samverkan över läns- och kommungränser

Utredningens bedömning att läns- och/eller kommunindelningen knappast kommer att ändras i närtid ger bland annat argument för att det finns anledning att se över möjligheterna till samverkan över rådande administrativa gränser.

Över åren har vi sett en ökande rörlighet av människor, varor och tjänster som på olika sätt motiverar att mer funktionella samband beaktas i det regionala utvecklingsarbetet liksom i landsbygdsutvecklingen.

Regeringen lyfter också i utredningens direktiv att vi ska ”analysera hur den regionala indelningen för vissa statliga myndigheter kan underlätta samordning och samverkan för att uppnå målen inom den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken.”³⁰ Vi kommer därför att se över hur förordningen (2022:593) om vissa förvaltningsmyndigheters regionala indelning kan ge möjligheter för statliga myndigheter att bättre samordna sitt arbete ur ett territoriellt perspektiv. Inte minst länsstyrelsernas möjligheter att samordna nationella myndigheter skulle kunna underlättas av en mer ensad statlig indelning.

En mer samlad stat ger bättre möjligheter för samverkan med regionerna men också med kommuner, näringsliv och civilsamhällets organisationer. Utredningen kommer därför att analysera dessa frågor vidare med inriktningen att i slutbetänkandet återkomma med förslag som underlättar och stimulerar samverkan.

I sammanhanget kommer även arbetet inom de programområden³¹ (NUTS 2) som används med koppling till den europeiska sammanhållningspolitiken att beaktas. Samverkan som i vissa fall uppstått utifrån denna geografi är också relevant för den framtida utvecklingspolitiken.

Hänsyn till olika förutsättningar – asymmetri en möjlighet?

Sverige är ett ytstort land, ett av de största i Europa. Samtidigt är invånarantalet relativt begränsat och ojämnt fördelat över ytan. Den största kommunen har nästan en miljon invånare, medan den

³⁰ Dir. 2024:69, s. 18.

³¹ NUTS är den regionala indelning som används inom EU för statistikredovisning. NUTS 2 används bland annat för regionalfondens insatser.

minsta har under 2 500 invånare. Våra 21 län, som regionerna verkar inom, varierar också mycket i såväl invånarantal som yta.

Mot bakgrund av detta ligger det nära till hands att fundera över om någon form av differentierad uppgiftsfördelning bör övervägas i framtiden. Det vill säga om det i en framtida territoriell politik går att arbeta med inslag av en asymmetrisk samhällsorganisation. Detta bör övervägas särskilt med tanke på vår bedömning att en reform av läns- och/eller kommunindelningen inte förefaller trolig inom de närmaste åren.

Den parlamentariska Ansvarskommittén diskuterade frågan om en differentierad uppgiftsfördelning i sitt slutbetänkande 2007. Bland annat står det att ”Kommittén har analyserat frågan om en differentierad uppgiftsfördelning och konstaterar att en mer utvecklad asymmetri inte skulle medverka till en överskådlig och tydlig samhällsorganisation, vare sig för medborgarna eller för samhället i stort.”³²

Den parlamentariska Kommunutredningen³³ diskuterade också frågan om asymmetriska lösningar för primärkommunernas del. Förutom att man konstaterade att viss asymmetri redan nu förekommer så är kommittén generellt tveksam till asymmetri som en lösning på kommunernas nuvarande och framtida utmaningar.

Diskussionen om möjliga asymmetriska lösningar har alltså uppmärksammats av andra aktörer. Bland dessa kan nämnas en rapport i ämnet från Tillväxtanalys.³⁴

Mot bakgrund av att det gått snart 20 år sedan Ansvarskommittén gjorde sin analys av regionernas förutsättningar, och den utveckling som varit sedan dess, finns det anledning att återigen diskutera frågan om en differentierad uppgiftsfördelning. Det faktum att skillnaderna i förutsättningar för utveckling och tillväxt mellan olika delar av landet på en del sätt ökat sedan början av 2000-talet ger också motiv för en förnyad analys.

Utredningen vill redan nu klargöra att vi ser att de problem med asymmetriska lösningar som Ansvarskommittén, Kommunutredningen och andra har lyft fortfarande är aktuella. Målsättningen för den framtida ansvarsfördelningen inom områdena regional utveckling och landsbygdsutveckling är fortsatt att den ska vara enhetlig

³² SOU 2007:10, s. 83 f.

³³ SOU 2020:8, s. 498 ff.

³⁴ Tillväxtanalys 2017, särskilt kap. 6.

och därmed överblickbar och förståelig för medborgarna. Samtidigt behöver den vara funktionell ur ett verksamhetsperspektiv. Vi återkommer till frågan i slutbetänkandet.

3.7 Ett perspektiv till 2050 – långsiktighet och hållbarhet över tid

Utredningen menar att de stora och komplexa utmaningar som en platsbaserad politik för utveckling har att ta sig an kräver stabila och långsiktiga förutsättningar.

Utredningens bedömning:

- Utredningen anlägger ett långsiktigt perspektiv på såväl analys som resonemang och kommande bedömningar och konkreta förslag – vi arbetar därför med ett tidsperspektiv fram till 2050.
- Det innebär att vi försöker ta hänsyn till att våra förslag ska kunna användas och vara relevanta under lång tid och ha en inbyggd möjlighet till flexibilitet och förändring.

Den senaste regionalpolitiska utredningen presenterades 2000.³⁵ Året därefter lämnade regeringen förslag till en ny regional utvecklingspolitik.³⁶ Justeringar av politikens innehåll och genomförande har genomförts sedan dess men någon samlad analys har inte gjorts.

Landsbygdspolitiken har utretts av parlamentariska kommittéer inte mindre än två gånger sedan millennieskiftet.³⁷ Utredningen gör dock en preliminär bedömning att dessa utredningar ännu inte i någon betydande grad påverkat ansvarsfördelning, regeringens styrning eller politikgenomförandet.

Den analys och de förslag som denna utredning senare ska presentera bör därför bygga på att politiken ska kunna ligga fast över en längre tidsperiod. Det gäller inte minst de ansvars- och styrningsmässiga grunderna. Politiken behöver samtidigt ha en förmåga till flexibilitet att möta nya förutsättningar och utmaningar.

³⁵ SOU 2000:87.

³⁶ Prop. 2001/02:4.

³⁷ SOU 2006:101 resp. SOU 2017:1.

Utredningen väljer alltså att anlägga ett långsiktigt perspektiv som grund för vår analys liksom för våra bedömningar och kommande förslag till en framtida territoriell politik för Sverige. Det tidsperspektiv som utredningen söker överblicka omfattar därför tiden fram till 2050.

3.8 Tydlighet i ansvarsfördelning och styrning

Av regeringens direktiv framgår att de båda politikområdena bör kännetecknas av en ökad tydlighet jämfört med i dag. I direktiven hänvisar regeringen återkommande till Riksrevisionens granskning av den regionala utvecklingspolitiken.

Riksrevisionen drar bland annat slutsatsen att politikområdet kännetecknas av "... bristande tydlighet, långsiktighet och helhetsperspektiv i regeringens styrning och organisering av statens insatser, med konsekvenser för bland annat samverkan mellan sektorer och förvaltningsnivåer, utvärderingen av politikens samlade effekter och regionernas förutsättningar för att hantera det regionala utvecklingsansvaret."³⁸

Vår första huvudfråga syftar till att ta reda på om det finns behov av att förändra och förtydliga statliga myndigheters, inklusive länsstyrelser, och regioners ansvar och uppgifter inom den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken. Vi ska också utreda vilka förändringar som i så fall bör föreslås. Dessutom ska vi se över om regeringens styrning av politiken bör förändras och i så fall hur. Utredningen ska även lägga fram förslag på hur regionernas möjligheter att genomföra det regionala utvecklingsarbetet ska effektiviseras och vid behov stärkas.

Kopplat till detta ska vi också "lämna förslag på hur regeringen kan styra och organisera den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken på ett sätt som innebär att länsstyrelsernas möjligheter att inom sin verksamhet även beakta ett tillväxtorienterat perspektiv kan stärkas."³⁹

Utredningen har, bland annat i syfte att öka tydligheten, identifierat tre övergripande värden som kan ses som grundläggande för förståelsen av och utformandet av en modern territoriell politik.

³⁸ Riksrevisionen 2022, s. 62.

³⁹ Dir. 2024:69, s. 16.

Dessa är *nationell och territoriell sammanhållning, effektiv och platsbaserad samordning*, samt *lokal och regional förankring*. De tre värdena kan enligt utredningen ses som grundläggande argument för att det överhuvudtaget behövs en territoriell politik.

I kapitel 5 diskuterar vi mer ingående frågor om styrning och ansvarsfördelning och redogör för våra bedömningar av hur dessa frågor bör tas vidare i arbetet med ett slutbetänkande.

Det regionala utvecklingsansvaret ses över och förtydligas

Frågan om det regionala utvecklingsansvaret och dess organisatoriska hemvist har varit i fokus när territoriell politik diskuterats under de senaste decennierna. Argument har brutits mot varandra och känslorna har ibland gått höga.

Utredningens bedömning:

- De uppgifter som samtliga regioner har enligt lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar bör ligga kvar på regionerna.
- Utredningen ser dock behov av att i övrigt noga pröva de ansvarsförhållanden och samverkansformer som berörs inom den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken.
- Särskilt medverkan från statens olika verksamheter i genomförandet av en framtida territoriell politik är av central betydelse för kommande analyser, bedömningar och förslag.

Sedan 2019 är frågan om ansvarsfördelning delvis avgjord på så sätt att i samtliga 21 län har respektive region ansvar för vissa uppgifter knutna till regional utveckling enligt lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar. Dessa uppgifter är att:

- utarbeta och fastställa en strategi för länets utveckling och samordna insatser för genomförandet av strategin,
- fastställa mål och prioriteringar för det regionala kompetensförsörjningsarbetet och tillhandahålla bedömningar av länets kompetensbehov inom offentlig och privat sektor på kort och lång sikt,

- besluta om användningen av vissa statliga medel för regionalt utvecklingsarbete,
- följa upp, låta utvärdera och årligen till regeringen redovisa resultaten av det regionala utvecklingsarbetet,
- utföra uppgifter inom ramen för EU:s strukturfondsprogram, samt
- upprätta och fastställa länsplaner för regional transportinfrastruktur.

Av regeringens direktiv framgår att utredningen ska ta sig an frågan om hur regionernas möjligheter att genomföra det regionala utvecklingsarbetet kan effektiviseras och vid behov stärkas.⁴⁰ Vi tolkar regeringen som att frågan om regionernas ansvar för ovan nämnda uppgifter därför knappast bör bli föremål för en förnyad bedömning. När vi analyserar och bedömer frågan om hur förutsättningarna för det regionala utvecklingsarbetet bör kunna förtydligas och effektiviseras kommer vi även att ha i åtanke den korta tid som gått sedan nuvarande ansvarsfördelning genomfördes fullt ut 2019.

Detta innebär dock inte att utredningen ser att dagens ansvarsförhållanden och samverkansformer skulle fungera väl. Tvärtom ger olika bedömningar, inte minst Riksrevisionens granskning, att uppdraget på flera sätt är otydligt och att genomförandet av politiken liksom samverkan kring olika uppdrag på området inte fungerar effektivt. Bland annat därför kommer utredningen att lägga betydande fokus på att analysera och ta fram förslag till hur ansvarsförhållanden, samverkan och genomförande av politiken kan effektiviseras.

Vår analys kommer att utgå från att staten och regionerna har ett delat ansvar för det regionala utvecklingsarbetet. Ansvarsfördelning liksom regeringens styrning behöver bland annat därför förtydligas för regionerna och för statens olika aktörer.

Dessutom bör utgångspunkterna för ansvar och genomförande av politiken vara tydliga och relevanta för kommunerna, näringslivet och civilsamhället. Allt för att möjliggöra och stimulera en utvecklad samverkan där olika aktörers resurser och kompetens tas tillvara.

⁴⁰ Dir. 2024:69, s. 16.

I detta är det inte minst lika viktigt att klargöra hur länsstyrelserna, som statens företrädare i samma geografi som regionerna verkar, på ett effektivare sätt än i dag kan nyttjas i arbete och samverkan för länens och landsbygders utveckling.

Våra förslag till hur en ökad tydlighet i det regionala utvecklingsarbetet kan uppnås återkommer vi till i slutbetänkandet.

En tydligare begreppsanvändning

Av direktiven framgår att utredningen har att ”analysera begreppen territoriellt perspektiv, hänsyn till regionala förutsättningar och landsbygdsperspektiv samt föreslå vilka begrepp som bör användas i styrning och uppföljning av den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken ...”.⁴¹

Utredningen ser behov av att se över begreppsanvändningen inom de båda politikområdena i syfte att öka förutsättningarna för en ökad tydlighet, effektivare styrning och förbättrade möjligheter till samverkan mellan aktörer med ansvar inom den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken. Vi kommer därför att återkomma med förslag på en tydligare begreppsanvändning i utredningens slutbetänkande.

3.9 Ett samverkande system för utveckling

En av utredningens huvudfrågor handlar om vilka hinder det finns för samordning av statliga myndigheter, inklusive länsstyrelser, inom den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken. Vi ska också analysera vilka hinder det finns för samverkan mellan statliga myndigheter, inklusive länsstyrelser, regioner och kommuner. Dessutom ska vi se över hur samordning och samverkan kan effektiviseras och stärkas.

För utredningen är behovet av goda förutsättningar för en effektiv samordning och samverkan centrala. Vi ska därför analysera förutsättningar för och hinder mot samordning och samverkan och påbörjar det arbetet i delbetänkandet. I detta ingår att redovisa sam-

⁴¹ Dir. 2024:69, s. 11

verkansformer som används i dag och diskutera hur samverkan fungerar i praktiken inom de båda politikområdena.

Bland de ämnen vi ska arbeta vidare med kan nämnas det ansvar som staten, enligt vår bedömning, har för att ge förutsättningar för samverkan. En sådan roll kan ses som att ha ett systemansvar för att olika samhällsaktörer aktivt och effektivt ska kunna bidra till en positiv utveckling i hela landet.

Det gemensamma ansvaret för regional utveckling som staten och regionerna har behöver analyseras och förtydligas. Betydelsen av att statens olika verksamheter aktivt kan delta i den territoriella politiken kan inte nog understrykas om målen för politiken ska kunna förverkligas i handling. I praktiken bygger dagens arbete för regional utveckling och landsbygdsutveckling på en flerpartssamverkan där olika samhällsaktörer bidrar utifrån sina roller, kompetenser och resurser i bred mening. Utredningen betonar därför värdet av att kommunerna, näringslivet och det civila samhällets organisationer ges goda möjligheter att delta i arbetet för en hållbar utveckling i hela Sverige.

I kapitel 6 diskuterar vi mer ingående frågor om samordning, samverkan och samråd samt redogör för våra bedömningar av hur dessa frågor bör tas vidare i arbetet med ett slutbetänkande.

3.10 Landsbygdernas utveckling i särskilt fokus

Uppdraget att bedöma om den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken ska slås samman till ett område med ett nytt gemensamt mål är central och ska besvaras i det kommande slutbetänkandet i juni 2026. Utredningen kommer även att återkomma med förslag till vad en förnyad politik bör fokusera på för att långsiktigt stärka hela landets utveckling.

Vi vill redan här poängtera att det är ett mål i sig för vårt arbete att lämna förslag som syftar till att ge förutsättningar för en generellt positiv utveckling för Sveriges landsbygder. Den nuvarande sammanhållna landsbygdspolitikens mål, ”en livskraftig landsbygd med likvärdiga möjligheter till företagande, arbete, boende och välfärd som leder till en långsiktigt hållbar utveckling i hela landet”,⁴² är

⁴² Bet. 2017/18:NU19; rskr. 2017/18:360.

därför fortsatt en central utgångspunkt för vårt arbete och för kommande förslag.

De erfarenheter som dragits under arbetet med den sammanhållna landsbygdspolitiken sedan 2018 bör också tas tillvara i det framtida politikgenomförandet, oavsett om politiken organiseras i ett eller två politikområden.

Landsbygdernas specifika förutsättningar, dess särskildheter, motiverar riktade hänsyn och insatser. Utredningen menar att politiken behöver ge förutsättningar för att både hantera utmaningar och ta vara på möjligheter som finns i landsbygderna.

I kapitel 7 diskuterar vi mer ingående frågorna om ett eller två politikområden liksom om landsbygdsperspektivets betydelse. Vi redogör där också för våra bedömningar av hur dessa frågor bör tas vidare i arbetet med ett slutbetänkande.

4 Politik för regional utveckling och landsbygdsutveckling

I det här kapitlet tittar vi på hur dagens regionala utvecklingspolitik och landsbygdspolitik har vuxit fram över tid. Kapitlet beskriver också innehållet i politiken, ansvarsfördelningen och politikens koppling till EU-program och strategier. Vi använder begreppet *territoriell politik* som ett samlingsbegrepp för den regionala utvecklingspolitiken och den sammanhållna landsbygdspolitiken. *Regionalpolitik* används i texten som ett övergripande begrepp för den politik som över tid har haft olika benämningar, men som avgränsas av politikområdet regional utveckling.

Under åren har olika typer av geografiskt riktade insatser presenterats av de regeringar som har suttit vid makten, inom olika utgifts- och politikområden. Insatser för landsbygdsutveckling fanns under lång tid främst genom den gemensamma jordbrukspolitiken, GJP. Det var först 2018 när landsbygdspropositionen¹ presenterades som en nationell politik för Sveriges landsbygder tog form. Regionalpolitiken har en avsevärt längre historia, där dagens utvecklingsriktade politik har föregåtts av politik med skilda målsättningar och innehåll.

Kapitlet inleds med en beskrivning av hur den nationella territoriella politiken har utvecklats fram till i dag. Därefter redogör vi för mål och medel för de två politikområdena, följt av ett avsnitt om ansvarsfördelningen inom regional utvecklingspolitik respektive landsbygdspolitik. Vi redogör sen för uppdrag till statliga myndigheter inom de två politikområdena, samt för ett resonemang om landsbygdsbegreppet. Kapitlet avslutas med en beskrivning av EU-program och strategier av relevans för territoriell politik.

¹ Prop. 2017/18:179.

4.1 Politik riktad till olika geografier har funnits under lång tid

Politik för landsbygdsutveckling och regional utveckling har funnits i olika former under lång tid. I det här avsnittet redogör vi för hur dagens regionala utvecklingspolitik och landsbygdspolitik har vuxit fram. Vi beskriver också landsbygdsperspektiven i regionalpolitiken under de senaste 30 åren.

Den regionala utvecklingspolitiken tar form

I mitten av 1960-talet presenterades det som brukar kallas den första regionalpolitiska propositionen i Sverige.² Riktlinjerna för den lokaliseringspolitik som föreslogs var att främja en lokalisering av näringslivet som skulle bidra till en snabb ekonomisk tillväxt. Bland annat infördes så kallat lokaliseringsstöd till företag i framför allt mellersta och norra Sverige under den här tiden.

Under 1970-talet betonades vikten av den stora regionalpolitiken, det vill säga hur staten utformar politiken inom områden som infrastruktur, försvar eller utbildning för att ta regionala hänsyn. Till exempel utlokaliserades omkring 10 000 arbetstillfällen vid statliga myndigheter från Stockholm till 16 orter runt om i landet.

Senare delen av 1970-talet och en bit in på 1980-talet präglades av kriser för flera svenska basindustrier. Parallellt med den offentliga sektorns expansion utvecklades en tilltro till möjligheterna att genom samhällsplanering styra utvecklingen i önskad riktning. Politiken innehöll krispaket till bland annat varvsindustrin och textilindustrin, som fick stor påverkan på situationen i berörda delar av landet. Under den här tiden lanserades ett nytt verktyg, genom vilket det så kallade länsanslaget förstärktes med medel för projektfinansiering. Det nya anslaget kan ses som grunden till dagens regionala utvecklingsanslag, de så kallade 1:1-medlen.

Under 1990-talet introduceras ambitionen att låta regionalpolitiken utvecklas till en politik för utveckling av hela landet. Den ekonomiska krisen i början av 1990-talet innebar att det inte längre var enbart de norra delarna av landet som drabbades av krisen utan även områden längre söderut. Ett exempel på regionalpolitiska åtgärder

² Prop. 1964:185.

var att den tidigare avslutade länsplaneringen återkom i ny tappning genom så kallade regionala tillväxtavtal, sedermera regionala tillväxtprogram. Avsikten var att kommuner, vissa statliga myndigheter inklusive länsstyrelser (och de nybildade regionala självstyrelseorganen i vissa län) skulle komma överens om den för varje län bästa användningen av resurser för att stärka den regionala tillväxten.

Genom EU-medlemskapet 1995 fick Sverige bland annat tillgång till finansiering via strukturfonderna, vilket innebar ett resurstillskott till de regionala utvecklingsmedlen och särskilt för olika typer av utvecklingsprojekt och regionala företagsstöd. EU:s sammanhållningspolitik, med syfte att stärka den ekonomiska, sociala och territoriella sammanhållningen, blev en del av ramverket för utvecklingsfrågor i Sverige. Det finns också tecken på att regionernas ställning har stärkts genom EU-medlemskapet, i och med det intresse för och fokus på regionernas utvecklingsfrågor som finns inom EU.³

I regeringens proposition 1998, *Regional tillväxt – för arbete och välfärd*,⁴ presenterades en ny regional näringspolitik med fokus på att tillväxtpotentialen bättre tas tillvara om näringspolitiken anpassas till lokala och regionala förutsättningar, tillsammans med en regionalpolitik som inriktades på att stödja utvecklingen i utsatta regioner, främst de så kallade skogslänen. En särskild del av regionalpolitiken utgjorde i vissa avseenden glesbygds- och landsbygdspolitik.

Regionalpolitiska utredningen, som i september 2000 överlämnade sitt slutbetänkande till regeringen, är den senaste offentliga utredningen om utformningen av regionalpolitiken i Sverige.⁵ Utredningen slog fast att en nationell politik för regional utveckling ska bestå av både traditionell sektorspolitik och av decentralisering genom ökat utrymme för lokala hänsyn och prioriteringar. Förslagen grundades på uppfattningen att statens roll är att formulera mål och finansiera åtgärder medan det praktiska genomförandet bör hanteras av andra aktörer. Utredningen presenterades som ett nytt decentraliserat sätt att arbeta med den offentliga sektorns medel för regional utveckling.

³ Rönnblom 2008; Blom, Johansson och Persson, 2022.

⁴ Prop. 1997/98:62.

⁵ SOU 2000:87.

En ny regional politik med inriktning på utveckling presenterades av regeringen 2001 i propositionen *En politik för tillväxt och livskraft i hela landet*.⁶ I propositionen föreslogs ett nytt politikområde för hela landet, där regionalpolitik och regional näringspolitik inom näringspolitiken tillsammans bildade den nya regionala utvecklingspolitiken. Målet för den nya politiken var väl fungerande och hållbara lokala arbetsmarknadsregioner med en god servicenivå i alla delar av landet. De regionala tillväxtprogrammen utgjorde basen i det långsiktiga arbetet för en hållbar regional utveckling.

Regeringens skrivelse *Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030*⁷ (i fortsättningen kallad nationella strategin) utgör inriktningen för den nuvarande regionala utvecklingspolitiken. Strategin har fyra strategiska områden samt prioriteringar för respektive område.⁸

Dagens regionala utvecklingspolitik är en bred politik som utgår från avgörande samhällsutmaningar och de tre hållbarhetsdimensionerna. Miljö- och klimataspekter är tydligt adresserade och av strategin framgår att den regionala utvecklingspolitiken ska bidra till omställningen till ett hållbart samhälle. Genomförandet av Agenda 2030 och ett stort antal av de globala målen för hållbar utveckling är centrala för politiken. Förutsättningarna för en hållbar regional utveckling varierar mellan olika delar av landet och därför behöver insatserna ha ett territoriellt perspektiv.

Gemensam jordbrukspolitik med insatser för landsbygdsutveckling⁹

Historiskt sett har staten inriktat politiken för landsbygder mot i första hand de areella näringarna, och särskilt jordbruket. Ända sedan efterkrigstiden har politiken haft ambitionen att modernisera jordbrukssektorn, med stort fokus på struktumvandling och rationella produktionsenheter. 1990 beslutade Sveriges riksdag att avreglera jordbruket och politiken skulle verka för omställning av jordbruket till annat företagande i landsbygder. Avregleringen var en följd av den livsmedelspolitiska reformen¹⁰ som innebar att jord-

⁶ Prop. 2001/02:4.

⁷ Skr. 2020/21:133.

⁸ Riksrevisionen 2022.

⁹ Avsnittet baseras till stor del på Ds 2018:10.

¹⁰ Prop. 1989/90:146.

bruket skulle verka på samma villkor som andra näringar och att produktionen skulle styras av konsumenternas efterfrågan. Jordbruket i norra Sveriges skulle bevaras genom riktade stöd till vissa produktionsgrenar, främst mjölkproduktion.

Genom medlemskapet i EU 1995 infördes EU:s gemensamma jordbrukspolitik (GJP), till att börja med i form av ett miljöprogram för jordbruket. Insatser för landsbygdsutveckling fanns under 1995–1999 i de så kallade målprogram som var en del av strukturfonderna. Miljöprogrammet inom GJP ersattes under kommande budgetperiod 2000–2006 av ett miljö- och landsbygdsprogram, där den så kallade andra pelaren innehöll insatser för landsbygdsutveckling. I de två programperioderna mellan 2007 och 2022 samlades insatserna för landsbygdsutveckling i det svenska landsbygdsprogrammet.

I propositionen från 1998 om riktlinjer för Sveriges arbete med GJP¹¹ redogjorde regeringen för sin bedömning att politiken på sikt måste förändras i grunden, bland annat för att tillgodose behovet av regional näringslivsutveckling och landsbygdsutveckling. Sedan EU-reformen av jordbrukspolitikerna 1999 har landsbygdsutveckling, som andel av den totala jordbruksbudgeten på EU-nivå, ökat i betydelse fram till reformen 2013 då utvecklingen i stället blev den motsatta. Sverige har under hela sin tid i EU verkat för en ökad marknadsorientering, men i reformen av GJP 2013 fick förespråkare för en återreglering av jordbruket stort inflytande på utfallet av EU-förhandlingarna.

Miljöåtgärder har alltsedan medlemskapet i EU fått stort utrymme i de svenska landsbygdsprogrammen och har motsvarat upp emot 70 procent av dess budget. Reformarbetet inför landsbygdsprogrammet som inleddes 2013 resulterade i utökade möjligheter till insatser för landsbygdsutveckling, exempelvis infördes möjligheten att stödja investeringar i idrottsanläggningar. En av de budgetmässigt största insatserna under de senaste programperioderna har varit stöd för bredbandsutbyggnad på landsbygden.¹²

¹¹ Prop. 1997/98:142.

¹² Bredbandsstödet är sedan 2022 ett nationellt stöd och ingår således inte i den strategiska planen för GJP.

Det så kallade gemenskapsinitiativet Leader¹³ introducerades i Sverige 1995, med fokus på lokalt utvecklingsarbete. Fram till och med 2006 fanns Leader i separata åtgärdsprogram (Leader II samt Leader+) och från och med 2007 blev Leader en del av landsbygdsprogrammen.

Under den senaste programperioden har fokus för genomförandet av GJP i Sverige inte breddats mot mer generella landsbygdsinsatser utan i stället smalnats av mot jordbruk och livsmedelsproduktion. Sverige har i dag inte ett separat landsbygdsprogram utan ett gemensamt dokument för genomförandet av GJP i Sverige; Sveriges strategiska plan för den gemensamma jordbrukspolitiken 2023–2027 (den strategiska planen). Alla medlemsländer ska arbeta utifrån tre allmänna och nio särskilda mål, där ett allmänt mål är att förbättra livet i landsbygdsområden och ett särskilt mål är att bidra till en levande landsbygd. Det är i huvudsak åtgärder inom Leader som inriktas mot landsbygdsutveckling.¹⁴ Av budgetpropositionen för 2023 framgår att regeringens avsikt var att flera åtgärder som hittills hanterats inom GJP i stället skulle utformas som nationella stöd.

Utvecklingen fram till en sammanhållen landsbygdspolitik

En parlamentarisk kommitté tillsattes 2004, med uppdrag att föreslå en långsiktig strategi för den nationella landsbygdspolitiken.¹⁵ Kommittén överlämnade sitt slutbetänkande 2006 och i det lyftes bland annat lokalt inflytande, sektorsamverkan och kunskapsutveckling med fokus på landsbygden som avgörande för att nå målen om en ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar utveckling av landsbygden.

Regeringens skrivelse *En strategi för att stärka utvecklingskraften i Sveriges landsbygder*¹⁶ hade ambitionen att ta ett samlat grepp om landsbygdsfrågorna och utgick bland annat från ovan nämnda utredning. Därutöver gjordes en inventering av förslag från civilsam-

¹³ Leader är en förkortning av den franska meningen *Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale*. Det betyder Samordnade aktiviteter för ekonomisk utveckling på landsbygden.

¹⁴ Andra insatser som anges för att bidra till målet om levande landsbygder är investeringsstöd för diversifiering och utveckling av livsmedelskedjan, stöd till samarbete samt stöd till kompetensutveckling. Mer information om den strategiska planen finns på Jordbruksverkets webbplats.

¹⁵ SOU 2006:101.

¹⁶ Skr. 2008/09:167.

hället samt från ett antal myndigheter. I skrivelsen lyftes att landsbygdernas förutsättningar ska tas till vara för att bidra till den egna och hela landets hållbara utveckling. Behovet av insatser från politik inom fler områden än regional tillväxt och landsbygdsutveckling slogs fast, liksom avsikten att arbeta med landsbygdssäkring av politiska beslut och insatser. Skrivelsen kan ses som ett steg på vägen att hantera landsbygders och regioners utveckling samlat.

Parlamentariska landsbygdskommittén tillsattes 2015 med uppdrag att lämna förslag till en sammanhållen politik för långsiktigt hållbar utveckling i Sveriges landsbygder. Slutbetänkandet *För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd*¹⁷ innehöll ett stort antal förslag, bland annat förslag till förordning om statliga myndigheters ansvar för landsbygdsutveckling och förslag till ändringar i ett antal myndigheters instruktioner.

Den sammanhållna landsbygdspolitiken lanserades genom propositionen *En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder*,¹⁸ som antogs av riksdagen 2018. Politiken presenterades som sektorsövergripande och med beröring med många olika sakområden. Huvudsakligt underlag för propositionen var den parlamentariska landsbygdskommitténs betänkande. Inriktningen och målen för politiken skulle ses som en plattform för att kunna utforma beslut och åtgärder för livskraftiga landsbygder. Propositionen innehåller särskilt angelägna områden för en långsiktigt hållbar utveckling i Sveriges landsbygder och förslag om styrning och organisering av politiken.

Regeringen gick inte vidare med landsbygdskommitténs författningsförslag om statliga myndigheters ansvar för landsbygdernas utveckling. Genom en nyligen beslutad ändring av Tillväxtverkets instruktion har dock myndigheten fått utpekade uppgifter inom den sammanhållna landsbygdspolitiken.¹⁹

¹⁷ SOU 2017:1. Kommittén lämnade även ett delbetänkande; SOU 2016:26.

¹⁸ Prop. 2017/18:179.

¹⁹ Se 1 och 4 §§ förordningen (2009:145) med instruktion för Tillväxtverket. De aktuella ändringarna trädde i kraft den 12 maj 2025.

Landsbygdsperspektiv i regionalpolitiken

Landsbygdsperspektiv har funnits i regionalpolitiken på olika sätt och varierande grad under åren. Redan i propositionen från 1964²⁰ fanns särskilda insatser för gles- och landsbygder, bland annat för att främja företagens utveckling och säkerställa service. I utredningsdirektiven framhölls utflyttningen från landsbygden och storstädernas tillväxt som ett huvudsakligt problem.

Utmaningar och behov av insatser för gles- och landsbygder fick utrymme inom regionalpolitiken i början av 1990-talet, bland annat genom att landsbygdsutveckling var ett prioriterat område för de regionala strategier som togs fram av länsstyrelserna. I regeringens proposition *Bygder och regioner i utveckling*²¹ föreslogs en omfattande satsning på landsbygdsutveckling. Riksdagen beslutade med anledning av propositionen bland annat om ett nytt landsbygdsstöd som ersatte det tidigare glesbygdssstödet. Dessutom förstärktes stödet till dagligvarubutiker och drivmedelsstationer i serviceglesa områden. Behovet att lyfta gles- och landsbygder i regionalpolitiken lyftes särskilt.

I EU:s sammanhållningspolitik fanns redan under 1990-talet insatser med fokus på strukturomvandling i landsbygdsområden, genom de så kallade mål 5b- och mål 6-programmen som Sverige fick del av i och med EU-medlemskapet 1995.

När den nya regionala utvecklingspolitiken tog form under början av 2000-talet tonades landsbygds- och glesbygdsperspektiven ned jämfört med den tidigare politiken. 2004 ändrades namnet på utgiftsområdet från *Regional utjämning och utveckling* till enbart *Regional utveckling*. Riksdagen beslutade 2001 om *En politik för tillväxt och livskraft i hela landet*.²² I politiken lyftes så kallade funktionella regioner, med 81 lokala arbetsmarknadsregioner. Inom dessa skulle tätorter och gles- och landsbygder ses som kompletterande områden. Bedömningen var att med ett sådant synsätt minskade betydelsen av en särskild gles- och landsbygdsdimension.

Som en del av en omstrukturering av flera myndigheter avvecklades Glesbygdsverket 2009. I budgetpropositionen för 2010²³ framgick följande: ”Inom utgiftsområdet fanns myndigheten Glesbygds-

²⁰ Prop. 1964:185.

²¹ Prop. 1993/94:140.

²² Prop. 2001/02:4; bet. 2001/02:NU4; rskr. 2001/02:118.

²³ Prop. 2009/10:1, utgiftsområde 19, s. 9.

verket, vilken avvecklades den 31 mars 2009. Verksamheten som bedrevs vid myndigheten har övergått till Tillväxtverket och Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (Tillväxtanalys).”

Av den nuvarande nationella strategin framgår att de landsbygder som kännetecknas av bland annat sviktande arbetsmarknad och hög grad av demografisk obalans har utmaningar som kan behöva uppmärksammas särskilt. Beroendeförhållanden och vikten av ömsesidigt utbyte mellan invånare och verksamheter i städer och landsbygder nämns särskilt. De fyra strategiska områden som pekas ut är tvärsektoriella och alla insatser ska ha ett territoriellt perspektiv. I strategin uttrycks att politiken ska inriktas mot att alla delar av landet ges möjligheter att utvecklas efter sina särskilda förutsättningar. Regeringen lägger fast att ”ju fler delar av landet som är utvecklingskraftiga och hållbara, desto bättre för Sverige”.

Ny strategi för levande och trygga städer

I början av 2025 presenterade regeringen en ny inriktning för stadsutvecklingspolitiken, genom skrivelsen *En strategi för levande och trygga städer*.²⁴ Stadsutveckling är, precis som landsbygdsutveckling och regional utveckling, ett tvärsektoriellt politikområde. Målet för den regionala utvecklingspolitiken är ett av de mål som pekas ut som relevanta för stadsutvecklingen. I strategin läggs fast att ”utvecklingen av relationerna och synergierna mellan städer och omgivande områden är viktiga för såväl städernas som hela Sveriges utveckling och för människors möjligheter att kunna bo, leva och verka i hela landet”.

²⁴ Skr. 2024/25:96.

4.2 Breda målformuleringar och medel inom många utgiftsområden

Övergripande mål och delmål för landsbygdspolitiken

Propositionen *En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder*²⁵ anger det övergripande målet för landsbygdspolitiken som ”En livskraftig landsbygd med likvärdiga möjligheter till företagande, arbete, boende och välfärd som leder till en långsiktigt hållbar utveckling i hela landet”. Riksdagen antog regeringens förslag till övergripande mål. Det övergripande målet bryts ned i tre delmål:

- Landsbygdernas förmåga att ta till vara förutsättningarna för företagsamhet och sysselsättning är långsiktigt hållbar, samtidigt som miljömålen nås. Landsbygderna bidrar till en positiv utveckling av Sveriges ekonomi.
- Landsbygderna bidrar till att stärka Sveriges konkurrenskraft i en utveckling mot en cirkulär, biobaserad och fossilfri ekonomi och till ett hållbart nyttjande av naturresurserna samt till att relevanta miljö kvalitetsmål uppfylls.
- Likvärdiga förutsättningar för människor att arbeta, bo och leva i landsbygderna.

Mål och strategiska områden för regionala utvecklingspolitiken

Målet för den regionala utvecklingspolitiken är ”Utvecklingskraft med starkt lokal och regional konkurrenskraft för en hållbar utveckling i alla delar av landet”.²⁶ Inga delmål är formulerade för den regionala utvecklingspolitiken, men i den nationella strategin preciseras att utvecklingskraft handlar om ekonomisk, social och miljömässig hållbar utveckling där de tre dimensionerna är integrerade och ömsesidigt beroende av varandra.²⁷ Fyra strategiska områden för politiken har identifierats:

²⁵ Prop. 2017/18:179.

²⁶ Skr. 2020/21:133, s. 7.

²⁷ Preciseringsen kommer från Budgetpropositionen 2020 där skälen för regeringens förslag till nytt mål framgår. Ett av skälen som angavs var att målet innebär en större samstämmighet med målen för landsbygdspolitiken, vilka har en tydlig utgångspunkt i Agenda 2030-målen. Benämningen på utgiftsområdet var fortfarande Regional tillväxtpolitik, vilket sedan ändrades till Regional utvecklingspolitik i budgetpropositionen 2021.

- Likvärdiga möjligheter till boende, arbete och välfärd i hela landet.
- Kompetensförsörjning och kompetensutveckling i hela landet.
- Innovation och förnyelse samt entreprenörskap och företagande i hela landet.
- Tillgänglighet i hela landet genom digital kommunikation och transportsystem.

Mål och målgrupper har förändrats över tid

Målen för regionalpolitiken har förändrats från ett mer utjämnade perspektiv till dagens inriktning om utveckling i respektive region för att bidra till hela landets utveckling. Från mitten av 1990-talet och framåt har målen egentligen inte varit territoriellt formulerade, om vi med det avser utjämning mellan eller inom regioner.²⁸

Inom EU:s jordbrukspolitik har det även under tidigare programperioder funnits målformuleringar om landsbygdsutveckling. Det har bland annat handlat om att uppnå en territoriellt balanserad utveckling av ekonomier och samhällen på landsbygden eller att främja en diversifierad ekonomi och öka livskvaliteten på landsbygden.²⁹ De tidigare formuleringarna liknar i viss mån dagens mål för den sammanhållna landsbygdspolitiken. I de svenska landsbygdsprogrammen har miljöåtgärderna getts stort utrymme, med mål som bland annat kopplar an till nationella miljökvalitetsmål. En delvis liknande skrivning finns med i ett av delmålen för den sammanhållna landsbygdspolitiken.

Målgruppen för politikens insatser har också förändrats över tid, även om näringslivets och företagens konkurrenskraft har varit och alltjämt är viktigt. Som beskrivits ovan har regionalpolitikens fokus skiftat från större företag och basindustrier till företag mer generellt, i vissa fall med inriktning mot små och medelstora företag. Villkor för företagandet är centralt också för den sammanhållna landsbygdspolitiken; i propositionen från 2018³⁰ framhålls vikten av konkurrenskraftiga landsbygdsnärings. Med landsbygdsnärings avses såväl

²⁸ Hallin 2025.

²⁹ Under programperioderna 2007–2013 och 2014–2022 fanns den typen av målformuleringar.

³⁰ Prop. 2017/18:179, s. 8.

företag inom areella näringar som andra företag med verksamhet i landsbygder.

Invånarnas möjligheter till boende, arbete och välfärd

Båda politikområdena har också målformuleringar eller strategiska områden som handlar om att människor, det vill säga invånarna, ska ha möjligheter till boende, arbete och välfärd i hela landet respektive i landsbygder. Insatser inom politikområdena riktas inte direkt till individer, men kan bidra till grundläggande förutsättningar för invånarna. Det kan till exempel handla om insatser som bidrar till tillgången på kommersiell och offentlig service i alla delar av landet.

Kompetensförsörjning är ett annat exempel på insatsområde som kan bidra till att möta invånarnas behov. Regionalt utvecklingsansvariga jobbar för att stärka länets kompetensförsörjning tillsammans med ett antal andra aktörer.³¹ Även om det bakomliggande syftet är att möta arbetsmarknadens behov och skapa en konkurrenskraftig ekonomi så kan individer som söker arbete gynnas av insatserna för kompetensförsörjning.

Sammantaget finns det insatser inom både regional utvecklingspolitik och landsbygdspolitik som bidrar till goda villkor och förutsättningar för länets eller landsbygdens invånare. Men för att möta invånarnas behov kopplat till boende, arbete och välfärd i hela landet är insatser inom många andra politikområdena avgörande.³² Utredningen kommer återkomma till hur andra politik- och utgiftsområden behöver ta hänsyn till förutsättningar och prioriteringar för regional utveckling och landsbygdsutveckling.

Insatser inom många utgiftsområden är viktiga för att nå målen

I budgetpropositionen för 2025³³ skriver regeringen att insatser inom många olika utgiftsområden är av betydelse för att uppnå målen för både den sammanhållna landsbygdspolitik och den regionala utvecklingspolitiken. För landsbygdspolitikens genom-

³¹ Det är till exempel utbildningsanordnare, näringslivsorganisationer och myndigheter inklusive länsstyrelser.

³² I den nationella strategin preciseras vilka andra utgiftsområden och mål som är av särskild betydelse för den regionala utvecklingspolitiken.

³³ Prop. 2024/25:1 utgiftsområde 19, s. 7 samt utgiftsområde 23, s. 62.

förande pekas bland annat arbetsmarknadspolitiken, näringspolitiken, miljöpolitiken och kulturpolitiken ut som betydelsefulla. Av nationella strategin framgår att genomförandet av den regionala utvecklingspolitiken ska vara samordnad med landsbygdspolitiken, politiken för hållbar stadsutveckling,³⁴ miljöpolitiken samt andra berörda politikområden.

Medel för att nå målet inom den regionala utvecklingspolitiken och den sammanhållna landsbygdspolitiken finns inom många utgiftsområden i statens budget.³⁵ Det finns också särskilda medel avsatta i statens budget för regional utveckling. Inom utgiftsområde 19, Regional utveckling, finns anslaget 1:1 Regionala utvecklingsåtgärder som främst fördelas till regionerna och Tillväxtverket. Dessa medel används till utgifter för bland annat statsbidrag till projektverksamhet, regionala företagsstöd och stöd till kommersiell service. Inom utgiftsområdet finns också anslagen 1:2 Transportbidrag samt 1:3 Europeiska regionala utvecklingsfonden och Fonden för en rättvis omställning perioden 2021–2027. Det senare används för utbetalningar av EU-medel. Den totala utgiftsramen 2025 för utgiftsområde 19 är 4 294 miljoner kronor.

Genomförandet av landsbygdspolitiken presenterades 2019 som en kombination av styrning till myndigheter och en så kallad budgetram, för att möjliggöra olika satsningar från år till år. Under åren 2020–2023 var denna budgetram mellan cirka 650 och 750 miljoner kronor per år, där större poster var exempelvis medel för vägunderhåll, livsmedelsstrategi och bredbandsutbyggnad.

Sedan 2024 har inga särskilda medel avsatts för den sammanhållna landsbygdspolitiken från utgiftsområde 23, Areella näringar, landsbygd och livsmedel. Däremot har insatser finansierats utanför den tidigare budgetramen, exempelvis stöd till kommersiell service i landsbygder, stöd till civila samhällets organisationer (Hela Sverige ska leva, Skärgårdarnas Riksförbund, Bygdegårdarnas Riksförbund, Lokal Utveckling Sverige) och stöd till landsbygdskommuner för näringslivsutveckling och socioekonomisk utveckling. Satsningar

³⁴ I februari 2025 beslutade regeringen om en ny strategi för levande och trygga städer. I skr. 2024/25:96 presenterar regeringen en ny inriktning för stadsutvecklingspolitiken.

³⁵ Se prop. 2024/25:1, utgiftsområde 19, s. 8 respektive utgiftsområde 23, s. 12, för en sammanställning.

på bredband finns fortsatt men inom andra utgiftsområden.³⁶ I det fortsatta arbetet kommer utredningen även titta på hur andra politikområden bidrar till målen för politiken.

4.3 Ansvarsfördelningen inom regional utvecklingspolitik och landsbygdspolitik

I det här avsnittet beskriver vi kortfattat ansvarsfördelningen inom de båda politikområdena regional utvecklingspolitik och landsbygds- politik.

Staten och regionerna har ett delat ansvar för regional utvecklingspolitik

I budgetpropositionen för 2025 framgår bland annat att för att uppnå målet för den regionala utvecklingspolitiken ska villkoren för att bo, verka och leva i hela landet stärkas. Utvecklingskraften i städer, tätorter samt gles- och landsbygder ska tillvaratas.³⁷ För att uppnå målet politiken är det viktigt med en bredd av insatser inom många utgiftsområden. Tvärsektoriell styrning av resurser inom många utgiftsområden samt regional hänsyn och ett territoriellt perspektiv är av betydelse för att skapa mer ändamålsenliga insatser för att nå målet för den regionala utvecklingspolitiken.

Regionerna har en central uppgift inom den regionala utvecklingspolitiken. Enligt lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar ska varje region utarbeta och fastställa en strategi för länets utveckling och samordna insatser för genomförandet av strategin. Av lagen framgår också att regionen ska samverka med länets kommuner samt länsstyrelsen och övriga berörda statliga myndigheter, och att regionen ska samråda med företrädare för berörda organisationer och näringslivet i länet. Vidare framgår i lagen att statliga myndigheter som bedriver verksamhet i länet ska beakta den strategi som fastställts för länets utveckling.

³⁶ Regeringen har under maj 2025 lanserat en digitaliseringsstrategi, som bland annat lägger fast att alla människor och företag ska ha tillgång till samhällstjänster och service via bredband. Insatser för bredband finansieras främst inom utgiftsområde 22 Kommunikationer. Därutöver finns stöd för utbyggnad av ortssammanbindande nät i de två nordligaste regionalfondsprogrammen, Övre respektive Mellersta Norrland.

³⁷ Prop. 2024/25:1, utgiftsområde 19, s. 39.

Förordningen (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete slår fast att den regionala utvecklingsstrategin ska upprättas utifrån en analys av de särskilda förutsättningarna för hållbar regional tillväxt och utveckling i länet. Analysen ska ha ett territoriellt perspektiv inklusive hänsyn till funktionella regionala samband såväl inom som över läns- och landsgränserna samt till olika typer av landsbygder och tätorter. Det framgår också att den regionala utvecklingsstrategin ska utarbetas i samverkan med berörda kommuner, regioner samt länsstyrelser och andra berörda statliga myndigheter. Förordningen stadgar också att statliga myndigheter inom sina verksamhetsområden ska verka för att målet för den regionala utvecklingspolitiken uppnås. När det är lämpligt ska myndigheterna i sin verksamhet i så stor utsträckning som möjligt ta hänsyn till regionala förutsättningar.

Som tidigare nämnts är också den nationella strategin, som regeringen beslutade om 2021, central för arbetet med regional utveckling. Den nationella strategin med dess strategiska områden och prioriteringar är vägledande för inriktningen av de regionala utvecklingsstrategierna och styrande för användningen av de statliga medlen för regionalt utvecklingsarbete. Strategin ska även främja en ändamålsenlig medverkan från statliga myndigheter i det regionala utvecklingsarbetet.³⁸

Staten anslår medel för regionala utvecklingsåtgärder, anslag 1:1 i budgetpropositionens utgiftsområde 19 (Regional utveckling). Eftersom regional utveckling är ett tvärsektorielt område bidrar även medel inom andra utgiftsområden till att uppnå målet inom området. Utöver detta använder regionerna egna medel till regional utveckling.

Ingen aktör med ansvar för landsbygdspolitiken på regional nivå

Landsbygdspolitiken kommer framför allt till uttryck i landsbygdspropositionen, som regeringen beslutade om 2018 och som innehåller förslag till en sammanhållen politik för Sveriges landsbygder.³⁹

I budgetpropositionen för 2025 konstaterar regeringen att landsbygdernas utveckling är avgörande för hela Sveriges framgång. Villkoren för att bo, leva och verka i landsbygderna ska därför stärkas.

³⁸ Skr. 2020/21:133, s. 1.

³⁹ Prop. 2017/18:179.

Regeringen konstaterar vidare att det för att uppnå målet för en sammanhållen landsbygdspolitik behövs en bredd av olika insatser inom många utgiftsområden.⁴⁰ Med andra ord är landsbygdspolitiken liksom den regionala utvecklingspolitiken ett tvärsektorielt område.

Tillväxtverket har i uppdrag att samordna statliga myndigheter i genomförandet av landsbygdspolitiken.⁴¹ Däremot finns ingen utpekad aktör som har ansvaret för att samordna genomförandet av landsbygdspolitiken på regional nivå. Det innebär att ingen aktör på regional nivå har ansvar för samverkan mellan regionen, länets kommuner och statliga myndigheter inklusive länsstyrelsen, eller samråd med civila samhällets organisationer och näringslivet i länet vad gäller genomförande av landsbygdspolitiken.

4.4 Uppdrag till statliga myndigheter utvecklar kunskap och lärande

Regeringen har beslutat om ett stort antal myndighetsuppdrag som handlar om regional utveckling och landsbygdsutveckling ur olika aspekter. I många av uppdragen involveras regionala aktörer som länsstyrelser och regioner, de senare i vissa fall via SKR.

Tillväxtverket har en central roll i de flesta uppdrag inom området, antingen som ansvarig aktör, samordnare eller i en stödjande funktion. Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (Tillväxtanalys) har också ansvar för eller medverkar i flera uppdrag, bland annat med koppling till företagsfrämjande insatser, regionalfonden och analysverksamhet.

Genomförandet av den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken är nära sammankopplat med och beroende av insatser inom andra politikområden. I detta avsnitt redovisas endast exempel på uppdrag som är direkt kopplade till de två aktuella politikområdena. Redovisningen nedan är heller inte uttömmande utan visar exempel på uppdrag som utvecklar kunskap och bidrar till lärande om regional utveckling och landsbygdsutveckling.

⁴⁰ Prop. 2024/25:1, utgiftsområde 23, s. 62.

⁴¹ Regeringsbeslut 2018-07-12 i ärendet N2018/04123/HL. Se även förordningen (2009:145) med instruktion för Tillväxtverket.

Enligt förordningen (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete ska alla statliga myndigheter verka för att målen för den regionala utvecklingspolitiken nås. Förordningen lägger fast att Tillväxtverket ska stödja andra myndigheters medverkan i det regionala utvecklingsarbetet samt att länsstyrelserna ska främja andra statliga myndigheters medverkan i det regionala utvecklingsarbetet.

Den nationella strategin pekar ut myndigheter som har verksamheter av särskild betydelse för att nå målen. Under 2024 fick 12 sektorsmyndigheter och samtliga länsstyrelser i uppdrag att redovisa hur deras verksamheter bidrar till målen för den regionala utvecklingspolitiken och sammanhållna landsbygdspolitiken. Tillväxtverket har i uppdrag att sammanställa och analysera redovisningarna från dessa myndigheter.⁴² I samma regeringsbeslut får Tillväxtverket i uppdrag att leda och samordna ett myndighetsnätverk för dialog, metodutveckling och lärande avseende statliga myndigheters uppgifter inom regional utvecklingspolitik och sammanhållna landsbygdspolitik. Länsstyrelserna ingår i nätverket och regionerna har möjlighet att medverka.

Ett regeringsbeslut om myndighetsuppdrag inom ramen för den sammanhållna landsbygdspolitiken presenterades i anslutning till lanseringen av politiken.⁴³ I beslutet tydliggörs att Tillväxtverket ska vara den myndighet som verkar för ett samordnat agerande inom en sammanhållna landsbygdspolitik. I det ingår bland annat att stödja statliga myndigheters medverkan i genomförandet av politiken och att ta till vara synergier och erfarenheter inom den regionala tillväxtpolitiken, näringspolitiken och övriga berörda politikområden.

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, har sedan 2019 fått finansiering av regeringen att stärka forskningen kring Sveriges landsbygder genom förbättrad och ökad samordning och samverkan mellan aktörer som bedriver forskning inom landsbygdsutveckling och regional utveckling i Sverige.⁴⁴ Detta är en del av den sammanhållna landsbygdspolitiken.⁴⁵

⁴² Regeringsbeslut 2024-03-14 i ärendet LI2024/00652. De nationella myndigheter som ingår i uppdraget är Arbetsförmedlingen, Boverket, Energimyndigheten, Jordbruksverket, Kulturrådet, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Myndigheten för yrkeshögskolan, Naturvårdsverket, Post- och telestyrelsen, Riksantikvarieämbetet, Trafikverket och Vinnova.

⁴³ Regeringsbeslut 2018-07-12 i ärendet N2018/04123/HL.

⁴⁴ Uppdraget finns i regleringsbrev till Formas.

⁴⁵ I regleringsbrevet för 2025 har SLU även fått i uppdrag att bidra med forskningsbaserade kunskapsunderlag som stöd till SVESAM.

Tillväxtverket har regeringens uppdrag att följa upp både den sammanhållna landsbygdspolitiken och den regionala utvecklingspolitiken. Myndigheten har utvecklat en modell för uppföljning av landsbygdspolitiken och fördjupade rapporter har presenterats 2021 och 2024.⁴⁶ Myndigheten följer den regionala utvecklingspolitiken på flera sätt, bland annat genom årliga rapporter till regeringen om regionernas arbete⁴⁷ och uppföljningsrapporter om projektverksamhet, företagsstöd samt stöd till kommersiell service och transportbidrag. Därutöver följs regionalfondsprogram inklusive Interreg-program och Fonden för en rättvis omställning upp.

Tillväxtverket har också i uppdrag att följa upp genomförandet av den nationella strategin⁴⁸. Därutöver ska Tillväxtverket bland annat bidra till att utveckla de regionala företagsstöden samt projektverksamheten avseende jämställdhet, integration och miljö, inklusive klimat, för att därmed bidra till omställningen till en hållbar regional utveckling. Uppdraget ska genomföras i samarbete med regionerna.

Ett annat exempel är regeringens uppdrag till Tillväxtverket att inrätta och medverka i ett nationellt analysnätverk för hållbar regional utveckling. Ett antal myndigheter har fått i uppdrag att medverka och Tillväxtverket kan vid behov erbjuda andra organisationer med analysverksamhet av relevans för området att delta i nätverkets arbete.⁴⁹

Ytterligare ett uppdrag är Myndighetssamverkan för kompetensförsörjning och livslångt lärande, där Tillväxtverket tillsammans med åtta statliga myndigheter har i uppdrag att bidra till en bättre fungerande kompetensförsörjning. Arbetet samordnas av Myndigheten för yrkeshögskolan. Tillväxtverket har även i uppdrag att stödja det regionala kompetensförsörjningsarbetet och strukturer för validering på regional nivå.

Ett relativt nytt uppdrag från regeringen beslutades 2024 och innebär att Tillväxtverket, Boverket, Trafikverket och länsstyrelserna har i uppdrag att erbjuda regionerna stöd om strategisk planering i det regionala utvecklingsarbetet.⁵⁰

⁴⁶ Tillväxtverket 2021, 2024b.

⁴⁷ Redovisningen görs enligt förordning (2024:99) om resultatredovisning i det regionala utvecklingsarbetet.

⁴⁸ Regeringsbeslut 2025-04-16 i ärendet LI2025/00841.

⁴⁹ Regeringsbeslut 2022-06-30 i ärendet N2022/01543.

⁵⁰ Regeringsbeslut 2024-05-02 i ärendet LI2024/01013.

Tillväxtverket har sedan 2018 i uppdrag att förmedla statsbidrag till 30 socioekonomiskt eftersatta kommuner.⁵¹ Till och med 2024 hade myndigheten även i uppdrag att utveckla företagsklimatet i 39 gles- och landsbygdskommuner genom att fördela medel för att kunna genomföra generella näringslivsfrämjande insatser.⁵²

Därutöver kan regeringen också ge uppdrag till myndigheter om att utlysa medel som olika aktörer kan ansöka om, däribland regionerna. Tillväxtverket har både utlysningar där regionerna är den enda målgruppen och utlysningar där regionerna är en av flera målgrupper.⁵³ Även andra myndigheter har fått i uppdrag av regeringen att utlysa medel som bland annat de regionalt utvecklingsansvariga kan söka.⁵⁴

4.5 Landsbygderna ser olika ut och landsbygdsområden finns i samtliga län

Då landsbygder är ett centralt begrepp för utredningen ser vi ett behov att tala om vad vi menar med landsbygder. Enligt Tillväxtverket finns ingen exakt och allmänt spridd definition av begreppet landsbygder. Definitionen kan variera beroende på syftet eller sammanhanget för avgränsningen. Det kan till exempel vara kopplat till stödgivning inom EU-program, nationella insatser av olika slag eller insamling av statistik.

I landsbygdsbegreppet, som utredningen ser det, ingår tätortsnära landsbygder, landsbygder på längre avstånd från tätorter, glesbygder, öar och skärgårdar samt mindre tätorter; det vill säga alla områden utom stora och medelstora städer med närliggande områden. Landsbygderna är dessutom ofta sammanvävda med tätorter och städer, och påverkas av generell politik och insatser som riktas mot både städer och landsbygder.⁵⁵

För bland annat statistikändamål kan en indelning baserad på kommuner vara motiverat. Sveriges 290 kommuner kan delas in i sex kommuntyper, baserat på befolkning och resväg till tätort. Tre

⁵¹ Se förordningen (2018:152) om statsbidrag till socioekonomiskt eftersatta kommuner.

⁵² Regeringsbeslut 2021-12-16 i ärendet N2021/03083.

⁵³ Se till exempel regeringsbeslut 2019-06-13 i ärendet N2019/02162/RTL.

⁵⁴ Statskontoret 2021, s. 41 ff.

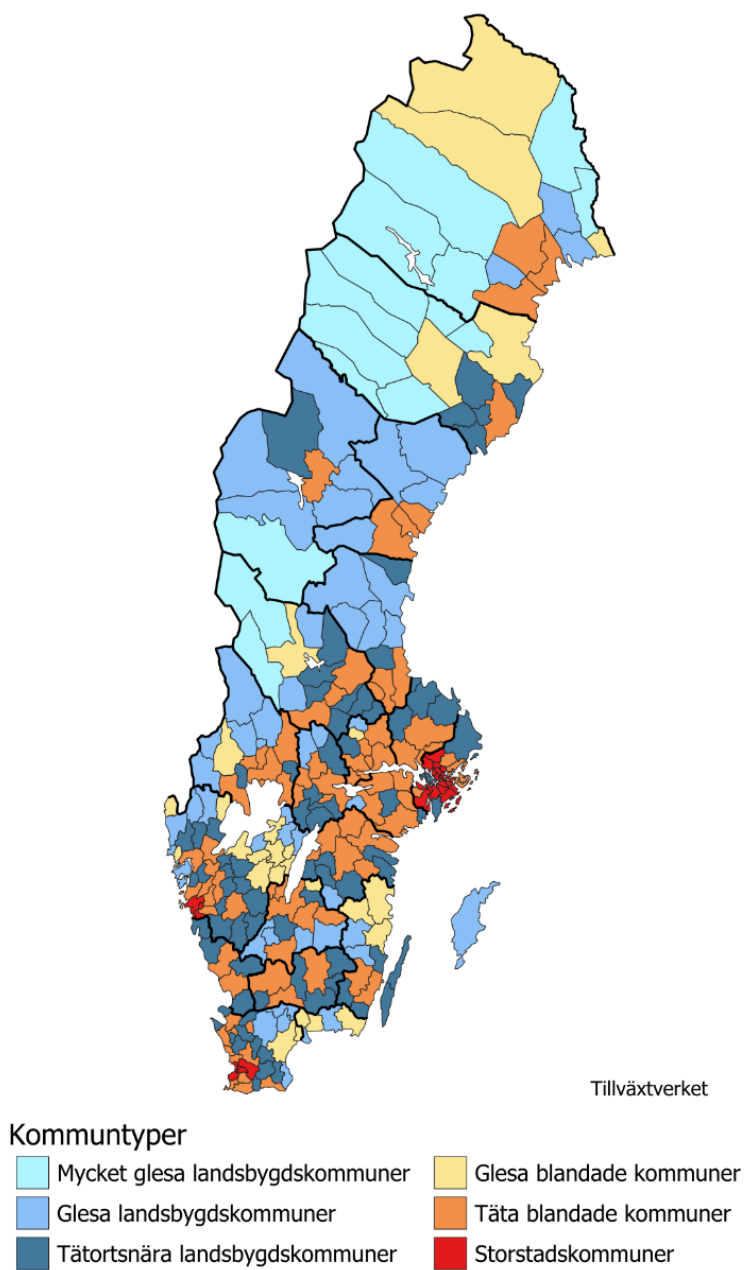
⁵⁵ Inom ramen för Uppdrag Landsbygd vid SLU pågår under 2025 en studie om samband mellan landsbygder och städer, som kan vara av intresse för utredningens fortsatta arbete. En annan studie om hur stads- och landsbygdsområden utvecklas och samverkar är Nordregio 2024.

av dessa kommuntyper klassas som landsbygdskommuner.⁵⁶ Kartan i figur 4.1 nedan visar hur kommunerna i landet fördelas på de sex kommuntyperna.

I de tre grupperna med landsbygdskommuner bor cirka 17 procent av hela landets befolkning. Indelningen baseras på administrativa gränser (kommuner), men det är även möjligt att få information på en mer detaljerad nivå eftersom grunden är koordinatsatt data på kilometerrutenivå. En analys kan till exempel visa hur befolkningsutvecklingen förändras inom en kommun, vilket kan vara av intresse för planering av frågor som kollektivtrafik, barnomsorg med mera.

⁵⁶ Storstadskommuner (26 kommuner), Täta kommuner nära en större stad (87 kommuner), Glesa blandade kommuner (29 kommuner), Landsbygdskommuner nära en större stad (80 kommuner), Glesa landsbygdskommuner (53 kommuner) och Mycket glesa landsbygdskommuner (15 kommuner). Indelningen är gjord av Tillväxtverket och baserad på den definition som togs fram av Tillväxtanalys 2014.

Figur 4.1 Kommuntyper i Sverige

Landets 21 län skiljer sig förstås åt med avseende på geografiska och andra förutsättningar. Värt att notera är att i samtliga län finns landsbygdsområden och landsbygdskommuner. Som exempel kan nämnas att Uppsala län har en av landets största landsbygdsbefolkningar medan Stockholms skärgård i flera avseenden är att betrakta som glesbygdsområde. Som en följd av länens geografi tar landsbygderna olika stor plats i det regionala utvecklingsarbetet och därtill kopplade strategier. Det är också många kommuner som delar utmaningen att hantera skillnader mellan glesare och tätare områden inklusive centralorter.

4.6 EU:s rättsakter, program och strategier påverkar utformningen av nationell politik

I fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, även kallat EUF-fördraget eller Rom-fördraget, finns flera artiklar om ekonomisk, social och territoriell sammanhållning. I artikel 174 tydliggörs att EU ska sträva efter att minska skillnaderna mellan olika regioners utvecklingsnivåer. Landsbygdsområden, de nordligaste regionerna med mycket låg befolkningstäthet, öregioner, gränsregioner och bergsregioner nämns som berörda regioner för vilka särskilda hänsyn behövs.

Utvecklingen inom EU, och särskilt för sammanhållningspolitiken och de fonder som har bäring på landsbygdsutveckling och regional utveckling, har betydelse för utformningen av en förnyad territoriell politik.

Utredningen följer utvecklingen av EU-strategier och program i arbetet med en förnyad politik för hela landet. Innehåll och prioriteringar i flera av dessa dokument kan ge vägledning för utformningen av en territoriell politik i en svensk kontext.

Fonder med syfte att minska skillnader och bidra till sammanhållning

Unionens långtidsbudget utgör finansieringsram för närmare 40 EU-program för Sveriges del under programperioden 2021–2027. Sammanhållningspolitiken för innevarande period har bland annat fokus på grön och digital omställning och kompetensförsörjning. Andra

viktiga delar är gränsöverskridande samarbeten, det vill säga samarbeten mellan medlemsländer och regioner för att lösa gemensamma problem och för att lära sig av varandras erfarenheter och på så sätt utveckla politik och arbetssätt inom regional utveckling.

EU:s fonder för tillväxt och sysselsättning har som syfte att minska skillnaderna mellan regioner, bidra till sammanhållning och till ett öppet och säkert Europa. De fonder som är knutna till dessa syften står för cirka en tredjedel av EU:s budget under nuvarande programperiod. Här ingår bland annat Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling, Europeiska socialfonden+ och Europeiska havs-, fiskeri- och vattenbruksfonden.

Program som är särskilt viktiga för landsbygdsutveckling och regional utveckling är regionalfondsprogrammen (ett nationellt och åtta regionala program i Sverige) och den strategiska planen för den gemensamma jordbrukspolitiken, GJP. Det handlar om de delar av strategiska planen som innehåller åtgärder för landsbygdsutveckling, främst Leader i den nuvarande perioden. Därutöver kan åtgärder för jordbruket, samiska näringar och andra delar med inriktning mot miljö och klimat i den strategiska planen vara av stor betydelse för både landsbygdsutveckling och regional utveckling.

Förberedelser pågår vid Europeiska kommissionen och i medlemsländerna inför nästa programperiod som börjar 2028. Kommissionens förslag till ny långtidsbudget och nytt regelverk förväntas sommaren 2025. Kommissionen presenterade i februari 2025 ett meddelande med titeln Vägen till nästa fleråriga budgetram.⁵⁷ Meddelandet syftar till att inleda en diskussion om utmaningar och prioriteringar som bör beaktas. Kommissionen identifierar bland annat behovet att stärka den europeiska konkurrenskraften och försvarsförmågan samt hantera den irreguljära migrationen och bekämpa klimatförändringen.

⁵⁷ Europeiska kommissionen. COM (2025) 46.

Långtidsvisionen för landsbygdsområden vill ge utrymme för lokala röster

Europeiska kommissionen presenterade 2021 en långsiktig vision för unionens landsbygdsområden – för starkare, sammanlänkade, resilienta och välmående landsbygdsområden år 2040.⁵⁸ Kommissionen ser flera utmaningar för landsbygderna men också många möjligheter. Visionen innehåller tio mål och fyra åtgärdsområden samt förslag om en handlingsplan för att nå visionen. För att tillgodose landsbygdsbefolkningens behov och arbeta gemensamt med visionen bildas en s.k. landsbygdpakt, både en gemensam inom EU och i respektive medlemsland. Kommissionen inrättade också ett observationsorgan för att förbättra insamling och analys av data från landsbygderna. Att utveckla synergier och förbättra samverkan mellan de EU-fonder och program som bidrar till landsbygders utveckling pekas ut som särskilt viktigt. Kommissionen pekade ut de nationella landsbygdsnätverken som viktiga aktörer för arbetet med långtidsvisionen i de olika medlemsländerna.

EU:s långtidsvision för landsbygdsområden välkomnades av den svenska regeringen och bedömdes vara i linje med den svenska landsbygdspolitiken. Visionen ansågs också ha potential för Sveriges genomförande av miljömål och Agenda 2030.⁵⁹ Det kan exempelvis vara att utgå från lokala röster och skapa förutsättningar för inkluderande samverkansformer som till exempel leadermetoden. Arbets sättet med så kallade landsbygdspakter har också den inriktningen och medlemsländernas arbete kan få stöttning via det vid EU-kommissionen etablerade Rural Pact Support Office. I varje medlemsland finns en ansvarig person utsedd som rapporterar till EU-kommissionen om arbetet med visionen och landsbygdspakten i sitt land.

Den territoriella agendan preciserar vad som behövs för att nå sammanhållning

Den territoriella agendan 2030⁶⁰ har underrubriken En framtid för alla platser och är ett mellanstatligt ramverk med ambitionen att konkretisera arbetet med territoriell sammanhållning. I nationella

⁵⁸ Europeiska kommissionen. COM (2021) 345 final.

⁵⁹ Regeringskansliet 2021. Faktapromemoria 2020/21:FPM127.

⁶⁰ Territorial Agenda 2030. 2020-12-01.

strategin presenteras agendan som ”ett vägledande policydokument med prioriteringar för en rättvis utveckling respektive en grön territoriell utveckling”.⁶¹

I den territoriella agendan preciseras att många olika aktörer behövs för att nå territoriell sammanhållning; arbetet behöver bedrivas inom EU, hos de olika länderna samt på regional och lokal nivå i alla geografier. Agendan beaktar ett antal andra politiska ramverk och agendor, däribland FN:s agenda 2030 för hållbar utveckling och mål för hållbar utveckling (2015), förslaget om EU:s framtida sammanhållningspolitik 2021–2027 (2018), EU-agendan för städer (2016), OECD:s principer för stads- och landsbygdspolitik (2019), den europeiska gröna given (2020) och relevanta slutsatser från ordförandeskap i Europeiska unionens råd.

En översyn av agendan har genomförts under 2024 och en ministerdeklaration har presenterats våren 2025 under det polska ordförandeskapet i EU:s ministerråd. Medlemsstaterna ställde sig bakom deklarationen på ett informellt ministermöte för sammanhållningspolitik, territoriell sammanhållning och urbana frågor den 21 maj 2025.⁶²

⁶¹ Skr. 2020/21:133, s. 13.

⁶² Ministry of Development Funds and Regional Policy, Republic of Poland. Joint declaration. 2025-05-01.

5 En sammanhållen territoriell politik kräver tydligare ansvarsfördelning och styrning

I det här kapitlet analyserar vi styrningen av och ansvarsfördelningen inom den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken. Vi använder begreppet *territoriell politik* som ett samlingsbegrepp för dessa två politikområden. Vår övergripande slutsats är att den territoriella politiken i nuläget inte är tillräckligt sammanhållen. Den är disparat och spretig sett till såväl mål som styrning, verktyg och uppföljning. Denna slutsats gäller de båda politikområdena regional utvecklingspolitik och landsbygdspolitik var för sig, och i ännu högre grad när vi ser på de båda politikområdena sammantaget.

Vi konstaterar att ansvarsfördelningen mellan aktörerna måste bli tydligare för att var och en ska veta vad de ska göra och hur de ska bidra till att de övergripande målen ska uppnås. En större tydlighet i ansvarsfördelning är också nödvändig för att berörda aktörer ska kunna samverka med varandra på ett effektivt sätt.

Kapitlet inleds med en teoretisk beskrivning av vad en sammanhållen territoriell politik innebär. Därefter analyserar vi målen för de båda politikområdena. Följande avsnitt ägnar vi åt ansvarsfördelningen inom politikområdena och hur de styrs av regeringen. I nästa avsnitt analyserar vi uppföljningen av politikområdena. Slutligen gör vi några övergripande bedömningar om hur en sammanhållen territoriell politik skulle behöva se ut. Dessa bedömningar kommer att ligga till grund för de konkreta förslag om styrning och ansvarsfördelning som vi avser att lägga fram i slutbetänkandet i juni 2026.

5.1 Utgångspunkter för en sammanhållen territoriell politik

I detta avsnitt presenterar vi några teoretiska utgångspunkter för en sammanhållen territoriell politik. Vi tar upp dessa begrepp i tur och ordning, det vill säga att vi först fokuserar på begreppet ”sammanhållen” för att sedan diskutera några grundläggande värden för en territoriell politik.

Vad en sammanhållen territoriell politik innebär

Vi bedömer att en sammanhållen territoriell politik har vissa huvudsakliga beståndsdelar. För det första krävs det *mål* som är tillräckligt tydliga för att ge en riktning åt politiken och för att följa upp om de insatser som genomförs har gett önskat resultat. För det andra krävs det en *ansvarsfördelning* som stödjer ett arbete mot de mål som har satts upp. För det tredje behöver det ske en *uppföljning* av politiken som gör det möjligt att utvärdera de insatser som genomförts och bedöma om politiken behöver utvecklas på något sätt. På ett övergripande plan behövs det dessutom en *styrning* som ser till att de olika beståndsdelarna harmonierar med varandra och att den politik som bedrivs leder i önskvärd riktning.

Att se till att det finns ett system som skapar förutsättningar för att politiken planeras och genomförs på ett sammanhållet sätt är statens ansvar.

Övergripande värden för en territoriell politik

Utredningen har preliminärt identifierat tre övergripande värden för en territoriell politik, som vi i nuläget utgår från som ett ramverk för vår analys. Dessa tre värden, som kan beskrivas som tre grundläggande argument för att det överhuvudtaget behövs en territoriell politik, är *territoriell sammanhållning*,¹ *effektiv och platsbaserad samordning* samt *lokal och regional förankring*. Vilka av dessa som väger tyngst kan skifta över tid och mellan olika ideologiska

¹ Notera skillnaden i betydelse mellan ”territoriell sammanhållning” och ”en sammanhållen politik”. Det förra syftar på egenskaper hos staten och samhället i stort medan det senare syftar på den politik som förs.

ståndpunkter, men vi hävdar att en territoriell politik på ett eller annat sätt bör förhålla sig till och tillgodose dessa grundläggande värden.²

Vi kommer att analysera dels hur de befintliga målen inom den territoriella politiken tar hänsyn till dessa värden, dels i vilken utsträckning de stöds av den befintliga styrningen och ansvarsfördelningen inom den territoriella utvecklingspolitiken.

Territoriell sammanhållning

Ett argument för en territoriell politik utgår från territoriell sammanhållning.³ Skillnaderna mellan olika delar av landet bör enligt denna argumentationslinje inte bli för stora när det gäller till exempel utvecklingsnivå, förutsättningar att arbeta och driva företag och levnadsförhållanden i övrigt. Det kan handla om såväl skillnader mellan olika län som inom län, till exempel mellan städer och landsbygder. Alltför stora skillnader kan leda till bristande sammanhållning och tillit mellan medborgarna och till myndigheter. Staten bör därför vidta åtgärder för att uppnå en rimlig balans i utvecklingsförutsättningar mellan och inom olika län. Inslag i en sådan politik kan som vi nämnt tidigare vara till exempel omfattande system som den kommunalekonomiska utjämningen, men också mer avgränsade satsningar som stöd till en viss grupp av kommuner eller stöd till dagligvarubutiker i mer glesbefolkade områden.

Algotson hävdar att territoriell sammanhållning under lång tid utgjort kärnan i det han benämner ”regionalpolitikens overrideologi”. När regionalpolitiken började ta form i Sverige på 1960-talet var den en reaktion på regionala olikheter i tillväxttakt. De ojämlika möjligheter till konsumtion dessa olikheter gav upphov till uppfattades som ett potentiellt hot mot enhetsstatens sammanhållning. Algotson hävdar dock att utvecklingen de senaste decennierna kan tolkas som att den territoriella sammanhållningen håller på att glöm-

² Vi bedömer att de tre värdena i huvudsak är i linje med det som man inom forskningen talar om som en platsbaserad politik. Vi utvecklar vår syn på platsens betydelse och en platsbaserad politik i kapitel 3.

³ Territoriell sammanhållning är ett begrepp som förekommer i EU-fördraget. Vår definition av territoriell sammanhållning sammanfaller i allt väsentligt med den som används där. Se Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, Europeiska unionens officiella tidning, C 326-127, artikel 174.

mas bort som en överideologi för regionalpolitiken.⁴ Men det finns skäl som talar för att den territoriella sammanhållningen återigen lyfts fram som ett centralt värde i en territoriell politik. För det första finns det en trend där skillnaderna ökar mellan regionerna när det gäller sådana utvecklingsmått som inkomst och andelen högutbildad arbetskraft, vilket på sikt kan leda till en sämre territoriell sammanhållning.⁵ För det andra innebär större hot i vår omvärld och därmed ökade krav på beredskap att en god territoriell sammanhållning kommer att bli allt viktigare.

Effektiv och platsbaserad samordning

Ett annat viktigt argument för en territoriell politik är effektivitetsargumentet. Genom att insatser av olika aktörer samordnas på ett effektivt sätt, kan de komplettera varandra och bidra till att möta de utmaningar och ta vara på den potential som finns i olika geografier. Detta förutsätter att insatserna utgår från och är anpassade till den givna platsens unika förutsättningar. Helhetssyn och minskad sektorisering lyfts fram av Ansvarskommittén i dess slutbetänkande som viktiga argument för deras förslag om en ny utformning av den regionala utvecklingspolitiken.⁶ Ett viktigt mål är att tillvarata tillväxtmöjligheter i alla delar av landet.⁷ Vi sammanfattar detta argument i termer av att en territoriell politik ska ge möjlighet till en *effektiv och platsbaserad samordning*.

Denna diskussion relaterar till begreppet ”utvecklingskraft” som Ansvarskommittén definierar som ”offentliga verksamheters förmåga till fortlöpande utveckling och genomgripande förnyelse av metodik, arbetssätt och organisation för att verksamheterna skall tillgodose medborgarnas behov”.⁸ Begreppet utvecklingskraft är dock svårt att använda sig av analytiskt eftersom det har genomgått en betydelseglidning över tid. I den nationella strategin för hållbar regional utveckling, som regeringen beslutade om 2021, står det att ”[u]tvecklingskraft handlar om att skapa en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling där de tre dimensionerna är

⁴ Algotson 2025, s. 7 f. Algotson använder begreppet ”regionalpolitik” som ett övergripande begrepp som också innefattar den regionala utvecklingspolitik som tillämpas i dag.

⁵ Tillväxtanalys 2018, s. 6.

⁶ SOU 2007:10, s. 76.

⁷ SOU 2007:10, s. 181.

⁸ SOU 2007:10, s. 76.

integrerade och ömsesidigt beroende av varandra.”⁹ Här definieras utvecklingskraft på ett sätt som är mycket nära begreppet utveckling, medan vi vill sätta fokus på aktörerna och hur de samordnar sina insatser för att bidra till utveckling.

Lokal och regional förankring

Ytterligare ett skäl som kan anföras för en territoriell politik är att föra besluten närmare medborgarna. Ansvarskommittén konstaterar att såväl ett regionalt (kommunalt) organ som en statlig myndighet har demokratisk legitimitet, men att ett regionalt politiskt organ ger regioninvånarna rätt att råda över sina egna angelägenheter direkt via regionalt utsedda politiska företrädare. Detta är grundtanken bakom den kommunala självstyrelsen.¹⁰

Vidare är lokal förankring en viktig framgångsfaktor för att bedriva regionalt utvecklingsarbete.¹¹ Medverkan av lokala aktörer leder dels till att dessa aktörer känner ett större ägarskap i det arbete som bedrivs, dels till att verksamheten kan anpassas efter behoven genom att man tar vara på lokala aktörers kunskap. Lokal förankring är alltså viktigt inte enbart av principiella skäl utan även av effektivitetsskäl, som ett sätt att ta fram lokalt anpassade insatser (se Effektiv och platsbaserad samordning ovan).

Mål, ansvarsfördelning och styrning bör utformas på ett sätt som stöder de övergripande värdena för en territoriell politik

Vi bedömer att en territoriell politik bör ta hänsyn till de tre övergripande värden vi diskuterar ovan – territoriell sammanhållning, effektiv och platsbaserad samordning samt lokal och regional förankring. De olika beståndsdelarna i en territoriell politik, såväl mål som politikens styrning och uppföljning, bör vara i linje med och stödja dessa värden. Vi kommer därför att utgå från dessa värden som ett slags analytiskt ramverk när vi i avsnitten 5.2–5.4 behandlar de olika beståndsdelarna i den befintliga regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken.

⁹ Skr. 2020/21:133, s. 7.

¹⁰ SOU 2007:10, s. 184.

¹¹ Syssner 2023, s. 11. Obs. att papplet behandlar *place-based policies in public goods provision*, en kategori där vi bedömer att regional utveckling ingår.

Tvärsektoriell styrning innebär särskilda utmaningar

Tvärsektoriella frågor kännetecknas av att de kräver insatser inom flera olika verksamhetsområden och regelkomplex för att politiken ska förverkligas.¹² Därmed kan både regional utvecklingspolitik och landsbygds politik betraktas som tvärsektoriella politikområden. Enligt Statskontoret saknar regeringens politik i tvärsektoriella områden ofta en tydlig inriktning, det vill säga att regeringen inte har uttryckt något tydligt behov eller några tydliga mål för arbetet med frågorna. Myndigheterna kan då inte hantera de tvärsektoriella frågorna på ett sätt som gör att de når resultat i sina verksamheter.¹³

Statskontoret lägger fram ett antal rekommendationer för regeringens styrning av tvärsektoriella frågor. Regeringen bör ange en tydlig inriktning för politiken, förtydliga vilka effekter i samhället den vill att politiken ska leda till och peka ut vilka de centrala aktörerna är. Regeringen bör också anpassa styrningen efter myndigheternas förutsättningar, till exempel genom att uppdragen till myndigheterna är verksamhetsanpassade. För att skapa goda förutsättningar för samverkan mellan myndigheter bör regeringen också i sin styrning förtydliga behovet av och målet med samverkan, samt vad respektive aktörs roll och ansvar är.¹⁴ Vi bedömer att dessa iakttagelser och rekommendationer är relevanta för såväl den regionala utvecklingspolitiken som landsbygds politiken.

5.2 Målen för den territoriella politiken behöver bli tydligare

I det här avsnittet analyserar vi målen för den regionala utvecklingspolitiken och landsbygds politiken.

Utredningens bedömning: Det behövs mål som tydligt visar vilka förändringar i samhället som regeringen vill uppnå med den territoriella politiken. De övergripande värdena territoriell sammanhållning, effektiv och platsbaserad samordning samt lokal och regional förankring bör ingå i dessa mål.

¹² Statskontoret 2022b, s. 5.

¹³ Statskontoret 2022b, s. 5 f.

¹⁴ Statskontoret 2022b, s. 7.

Breda mål ställer krav på tydlig och verksamhetsanpassad styrning

Målet för den regionala utvecklingspolitiken är utvecklingskraft med stärkt lokal och regional konkurrenskraft för en hållbar utveckling i alla delar av landet. Detta mål framgår av den nationella strategin,¹⁵ såväl som av budgetpropositionen för 2025.¹⁶ Av lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar framgår att med regionalt utvecklingsarbete avses insatser för att skapa en hållbar regional tillväxt och utveckling. I förordningen (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete framgår att det regionala utvecklingsarbetet ska bedrivas i syfte att uppfylla målet för den regionala utvecklingspolitiken samt mål eller motsvarande i programmen för Europeiska regionala utvecklingsfonden samt i förekommande fall omställningsplanen för Fonden för en rättvis omställning. Vidare framgår att ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet ska vara en integrerad del i analyser, strategier, program och insatser i det regionala utvecklingsarbetet.

Av den nationella strategin framgår att utvecklingskraft handlar om att skapa en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling där de tre dimensionerna är integrerade och ömsesidigt beroende av varandra. Vidare ska den regionala utvecklingspolitiken vara en del av genomförandet av Agenda 2030.¹⁷ Den nationella strategin identifierar fyra strategiska områden som ligger till grund för den regionala utvecklingspolitiken, som vi återger i kapitel 4. Till varje strategiskt område har kopplats ett antal prioriteringar. Det första strategiska området, Likvärdiga möjligheter till boende, arbete och välfärd i hela landet, har till exempel följande tre prioriteringar: hög livskvalitet med goda och attraktiva livsmiljöer; god samhällsplanering; och god tillgång till kommersiell och offentlig service.¹⁸

Målet, med tillhörande strategiska områden, är mycket brett formulerat i och med att det anknyter till Agenda 2030 och därmed omfattar en hållbar utveckling i såväl ekonomiskt, socialt som miljömässigt avseende. Det innebär att ett stort antal myndigheter och aktörer på olika nivåer behöver bidra för att uppnå målet. Såväl de

¹⁵ Skr. 2020/21:133, s. 7.

¹⁶ Prop. 2024/25:1, utgiftsområde 19, s. 7.

¹⁷ Skr. 2020/21:133, s. 7.

¹⁸ Skr. 2020/21:133, s. 28.

fyra strategiska områdena som de tillhörande prioriteringarna i sig är också mycket brett formulerade. Vi konstaterar att breda mål ställer krav på att styrningen av de myndigheter som ska bidra till målen är tillräckligt tydlig och verksamhetsanpassad för att myndigheterna ska kunna omsätta styrsignalerna i praktiska åtgärder.

Vidare finns det skäl att ställa frågan om huruvida målet för den regionala utvecklingspolitiken blivit alltför brett i sin formulering. En alltför bred målformulering kan göra det svårare för aktörerna att göra prioriteringar och utforma verkningsfulla insatser. Utredningen avser att återvända till denna diskussion om prioriteringar i slutbetänkandet.

Det är oklart vad den regionala utvecklingspolitiken syftar till i ett större perspektiv

Det är inte helt tydligt vad den regionala utvecklingspolitiken syftar till på ett övergripande plan. Exempelvis är det inte klart vilka av värdena territoriell sammanhållning, effektiv och platsbaserad samordning samt lokal och regional förankring som politiken ska tillgodose och hur balansen mellan de olika värdena ska se ut. Det gör det också svårt att bedöma i vilken utsträckning politiken uppnår sitt syfte och om insatser inom politiken är lämpliga och tillräckliga.

Vi analyserar målet för den regionala utvecklingspolitiken utifrån de övergripande värden vi identifierade i avsnitt 5.1. I slutbetänkandet kommer vi att återkomma till diskussionen om mål och lägga fram förslag om reviderade mål.

Det är oklart hur den regionala utvecklingspolitiken ska stärka territoriell sammanhållning

Det är oklart vilken betydelse *territoriell sammanhållning* har inom ramen för den regionala utvecklingspolitiken och hur det värdet ska tillgodoses. Målet för den regionala utvecklingspolitiken är alltså ”utvecklingskraft med stärkt lokal och regional konkurrenskraft för en hållbar utveckling *i alla delar av landet*”, där de kursiverade orden kan tolkas som att de syftar till territoriell sammanhållning. Innebörden av ”i alla delar av landet” utvecklas dock inte.

Vi ser den övergripande, nationella sammanhållningen som en viktig beståndsdel i en territoriell sammanhållning. En sådan sammanhållning kräver i sin tur att förhållandena mellan olika delar av landet inte blir alltför olika. Vi bedömer att det i dag inte finns något tydligt mål som styr politiken mot att motverka alltför stora skillnader mellan olika geografier.

För att politiken ska kunna stärka den territoriella sammanhållningen krävs att insatser inom en bredd av utgiftsområden genomförs på ett samordnat sätt. I utredningens direktiv ingår att översiktligt bedöma hur andra utgiftsområden än utgiftsområdena 19 och 23 har bidragit till att uppnå målen för den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken.¹⁹ Vi kommer att återvända till denna fråga i slutbetänkandet.

Effektiv och platsbaserad samordning är ett viktigt värde för den regionala utvecklingspolitiken

Något som framgår tydligt är att det övergripande värdet *effektiv och platsbaserad samordning* ingår i den regionala utvecklingspolitikens mål. Den nationella strategin anger nämligen att "[d]en regionala utvecklingspolitiken ska inriktas mot att alla delar av landet ges möjligheter att *utvecklas efter sina särskilda förutsättningar*" (kursiv tillagd).²⁰ Det anges också att den regionala utvecklingspolitiken har geografiska områden som utgångspunkt och att "sektorssamordning och flernivåsamverkan är centralt. Med sektorssamordning menas samordning mellan olika sektorer, bl.a. statliga myndigheter. Med flernivåsamverkan menas samverkan mellan olika nivåer, dvs. internationellt, nationellt, regionalt och lokalt."²¹

¹⁹ Dir. 2024:69, s. 8.

²⁰ Skr. 2020/21:133, s. 7.

²¹ Skr. 2020/21:133, s. 7.

Den nationella strategin säger ingenting om balansen mellan sammanhållning och varje regions möjlighet att utvecklas efter sina förutsättningar

Som vi beskriver i kapitel 3 finns det en balans mellan å ena sidan en politik som verkar kompensatoriskt för att åstadkomma en territoriell sammanhållning och å andra sidan en politik som fokuserar på respektive läns möjligheter att uppnå en hållbar regional utveckling. För att ta ett förenklat exempel skulle regeringen kunna välja att satsa resurser i delar av landet där förutsättningarna för utveckling är mest gynnsamma, för att maximera utvecklingen för landet som helhet, eller att satsa resurser kompensatoriskt i de delar av landet där förutsättningarna är sämre. Mellan dessa alternativ kan det behöva göras en avvägning. Varken målet för den regionala utvecklingspolitiken, eller den nationella strategin som helhet, ger någon vägledning om hur sådana avvägningar ska hanteras.

Det krävs en större tydlighet om vilken geografi regionerna ska utgå från

Den regionala utvecklingspolitiken utgår i stor utsträckning från länen. De förhållanden som en territoriell politik ska ta hänsyn till kan dock vara komplexa och länen är inte en optimal indelning i alla avseenden. För det första kan skillnaderna i levnadsförhållanden, näringslivets förutsättningar med mera vara väl så stora inom länen som mellan dem.²² För det andra sammanfaller funktionella regioner sällan med länsgränserna. Exempelvis kan myndigheter som Trafikverket ha ett större funktionellt perspektiv i sin planering, som innebär att de måste samverka med flera regioner parallellt.²³ Detta talar sammantaget för att det behövs en territoriell politik som tar hänsyn till att lämpliga operativa områden kan vara såväl större som mindre än de befintliga länen.

Regionerna får dock inte mycket vägledning som styr dem mot att ta hänsyn till geografiska faktorer som inte sammanfaller med länsgränserna. I 9 § förordningen (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete anges visserligen att analysen i en regional utvecklingsstrategi ska ha ett territoriellt perspektiv inklusive hänsyn till funktio-

²² Hallin 2025, s. 5.

²³ Blom, Johansson och Persson 2022, s. 51.

nella regionala samband såväl inom som över läns- och landsgränserna samt till olika typer av landsbygder och tätorter. Men Tillväxtverket gör iakttagelsen att det territoriella perspektivet endast i undantagsfall verkar styra regionernas prioritering.²⁴ En rapport som tagits fram av SLU med finansiering från Tillväxtverket anger att det inom regionala geografiska perspektivet i regionernas arbete med regional utvecklingspolitik är ”svagt”, men att det skiljer sig mellan olika regioner och att arbetet med rumsliga perspektiv är under utveckling.²⁵ Vidare ger 8 § förordningen (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete regionerna möjlighet att upprätta gemensamma utvecklingsstrategier som gäller flera län, men regionerna har vad vi känner till inte använt sig av denna möjlighet.

Landsbygdspolitikens mål påminner om den regionala utvecklingspolitikens

Det övergripande målet för landsbygdspolitik, som fastslås i Landsbygdspropositionen, är följande: ”En livskraftig landsbygd med likvärdiga möjligheter till företagande, arbete, boende och välfärd som leder till en långsiktigt hållbar utveckling i hela landet”.²⁶ Utifrån det övergripande målet formuleras i propositionen tre delmål (se avsnitt 4.2). Ett av delmålen är: ”Landsbygdernas förmåga att ta till vara förutsättningarna för företagsamhet och sysselsättning är långsiktigt hållbar, samtidigt som miljömålen nås. Landsbygderna bidrar till en positiv utveckling av Sveriges ekonomi.”²⁷ Detta delmål anknyter till det värde vi benämner effektiv och platsbaserad samordning. Ett annat delmål – ”Likvärdiga förutsättningar för människor att arbeta, bo och leva i landsbygderna” – anknyter till territoriell sammanhållning.

²⁴ Tillväxtverket 2025b, s. 13. Forskarna Jörgen Johansson och Mikael Löfström hävdar vidare i en rapport framtagen på uppdrag av Tillväxtverket att de regionala utvecklingsstrategierna har en svag förankring i den specifikt regionala kontexten. Se Tillväxtverket 2024a, s. 25, 30.

²⁵ SLU och Tillväxtverket 2025, s. 73 f. SKR anger i ett underlag framtaget till utredningen, specifikt med fokus på landsbygdsperspektiven i det regionala utvecklingsarbetet, att samtliga regioner i sitt arbete utgår från att landsbygdsperspektivet är en integrerad del av det regionala utvecklingsuppdraget. Utredningen kommer att analysera detta underlag i slutbetänkandet.

²⁶ Prop. 2017/18:179, s. 1.

²⁷ Prop. 2017/18:179, s. 21.

Som vi konstaterar i kapitel 7 liknar landsbygdspolitikens och den regionala utvecklingspolitikens mål varandra i stor utsträckning. För det första är de snarlika rent innehållsmässigt.²⁸ För det andra är de mycket brett formulerade, vilket innebär att det kan vara en utmaning för relevanta aktörer att omsätta dem i handling genom lämpliga prioriteringar och åtgärder. Den breda formuleringen av målen innebär också att de är svåra att följa upp och utvärdera.

5.3 Det saknas en sammanhållen styrning av den territoriella politiken

I det här avsnittet analyserar vi styrningen av den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitikerna. Vi konstaterar att styrningen av politiken inte är tillräckligt sammanhållen och att ansvars- och uppgiftsfördelning inte är tillräckligt tydliga. Vidare styr inte regeringen statliga myndigheter på ett sätt som skapar förutsättningar för en sammanhållen styrning av den regionala utvecklingspolitiken. De statliga myndigheternas geografiska indelning skapar också samordningssvårigheter eftersom de i stor utsträckning skiljer sig både sinsemellan och gentemot regionerna.

Vi konstaterar att förutsättningarna för att uppnå målet för den regionala utvecklingspolitiken i praktiken försämrades då regionerna fick överta det regionala utvecklingsansvaret. Detta hänger samman med att de statliga myndigheterna, som styrs av regeringen och som regionerna har svårt att påverka, har en mycket viktig roll för att förverkliga den regionala utvecklingspolitiken. Samtidigt har regeringens styrning av de statliga myndigheterna inte varit tydlig nog för att myndigheterna ska ha förutsättningar att bidra till att uppnå målen för den regionala utvecklingspolitiken.

En viktig del av styrningen av den territoriella politiken är fördelningen av statliga medel för regional utveckling, som har stor betydelse för regionernas möjligheter att i praktiken utföra sina uppgifter inom den regionala utvecklingspolitiken. Denna fråga avhandlar vi dock inte här utan återkommer till i slutbetänkandet.

²⁸ Fahlbeck 2025, s. 9.

Ansvar och uppgifter inom den regionala utvecklingspolitiken är otydligt definierade

Den regionala utvecklingspolitiken omfattar ett stort antal myndigheter och aktörer på olika nivåer. Med de regelverk som finns i dag är de olika aktörernas ansvar och uppgifter inte tillräckligt tydliga. Riksrevisionen konstaterar i sin granskning att denna otydlighet leder till att samverkan mellan de olika aktörerna inte fungerar tillräckligt väl och att det finns svaga förutsättningar för ett effektivt samlat statligt agerande för att nå politikens mål.²⁹

Tillväxtverket har i flera rapporter efterfrågat att regeringen tar fram en verksamhetslogik för såväl den regionala utvecklingspolitiken som landsbygdspolitiken.³⁰ Vi bedömer att en sådan verksamhetslogik skulle kunna tydliggöra hur målen för den territoriella politiken ska uppnås, genom att klargöra hur det är tänkt att olika aktörer ska bidra.

Utredningens bedömning: Det behövs en tydlig ansvarsfördelning inom den territoriella politiken, så att var och en av aktörerna vet vad de ska göra för att bidra till att uppnå målen för politiken. En tydlig ansvarsfördelning skapar också bättre förutsättningar för att aktörerna ska kunna samverka på ett sätt som bidrar till att uppnå dessa mål.

En övergripande och sammanhållen verksamhetslogik bör tas fram som visar hur förändringen ska uppnås och vad de olika aktörerna ska bidra med.

Det behövs en tydligare ansvarsfördelning mellan stat och region

Både stat och region har viktiga roller inom den regionala utvecklingspolitiken. Staten lägger fast regelverken för den regionala utvecklingspolitiken genom lag och förordning och står för en betydande del av finansieringen. Vidare styr regeringen de statliga myndigheter som ska bidra till att genomföra den regionala utvecklingspolitiken. Regionerna har vissa uppgifter kopplade till regional utveckling, vilket

²⁹ Riksrevisionen 2022, s. 5.

³⁰ Se till exempel Tillväxtverket 2025b, s. 4.

benämns som det regionala utvecklingsansvaret. Med dagens ansvarsfördelning mellan stat och region är det inte tillräckligt tydligt hur en samordnad styrning av politikområdet ska kunna ske, så att en sammanhållen politik i praktiken går att genomföra. Vi beskriver denna brist på tydlighet i det som följer.

Enligt 5 § lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar ska varje region utarbeta och fastställa en strategi för länets utveckling och samordna insatser för genomförandet av strategin. Regeringens nationella strategi, med dess strategiska områden och prioriteringar, ska vara vägledande för inriktningen av den regionala utvecklingsstrategin.³¹ Viktigt i sammanhanget är att det inte är regionerna som har huvudansvaret för de flesta av de sakområden som den regionala utvecklingspolitiken berör. Det ansvaret finns hos andra aktörer, bland annat hos statliga myndigheter. Enligt 10 § lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar ska statliga myndigheter som bedriver verksamhet i ett givet län beakta den strategi som fastställts för länets utveckling. Konstruktionen förutsätter alltså en väl fungerande samverkan mellan de aktörer som bidrar till den regionala utvecklingspolitiken.

Regionerna har en svår uppgift när de ska samordna insatser för att genomföra den strategi de har fastställt, eftersom de inte kan styra de statliga myndigheter vars insatser de är beroende av. De statliga myndigheterna ska visserligen beakta den regionala utvecklingsstrategin, men de lyder under regeringen och om signalerna från regering respektive region inte är förenliga ska de prioritera att följa regeringens styrning. Det finns inte heller någon självklar arena för att lösa ut de situationer med motstridiga signaler som kan uppstå. Länet är inte alltid en lämplig geografi att förhålla sig till eftersom de styrningssignaler från regeringen som det är fråga om kan beröra större geografier än så. Det kan också vara fler än en statlig myndighet som berörs i en sådan situation, vilket ytterligare komplicerar bilden. Risker är att den regionala utvecklingsstrategin antingen inte går att genomföra eller att den blir tandlös och i praktiken inte får så stor effekt på insatser som har betydelse för länets utveckling.

³¹ Skr. 2020/21:133, s. 1.

Det är omstritt hur stark den demokratiska förankringen av den regionala utvecklingspolitiken är i regionerna

Ett viktigt skäl till att regionerna fick överta det regionala utvecklingsansvaret var att stärka den regionala förankringen i det regionala utvecklingsarbetet.³² Men det finns olika uppfattningar om huruvida detta har uppnåtts eller ej. Enligt en rapport från Tillväxtverket, som utarbetats av forskarna Jörgen Johansson och Mikael Löfström, kännetecknas regionala utvecklingsstrategier av en avsaknad av en partipolitisk dimension. ”Istället präglas dokumenten av konsensus om behovet av kraftsamling.”³³ Vidare finns det i strategierna få hänvisningar till det civila samhället och dess betydelse för regionalt utvecklingsarbete.³⁴ I rapporten konstateras vidare att ”med en svag demokratisk förankring i förhållande till exempelvis politiska partier, medborgare och organisationsliv försvagas politikens underifrånperspektiv”. Därmed försvagas också möjligheten att låta det regionala utvecklingsarbetet växa fram utifrån de specifika förutsättningarna i respektive region.³⁵

Å andra sidan har SKR i kommunikation med utredningen lyft fram att den process som leder fram till den regionala utvecklingsstrategin i de flesta fall präglas av delaktighet från såväl politiker och tjänstepersoner i region och kommuner som företrädare för näringsliv, akademi och det civila samhället. Det är enligt SKR en process som kännetecknas av engagemang och som skapar förankring.

Regeringens otydliga styrning av statliga myndigheter gör att arbete med territoriellt perspektiv inte prioriteras

Utredningens bedömning: Styrningen av myndigheter inom den territoriella politiken bör vara verksamhetsanpassad. Detta innebär att respektive myndighets uppgifter och uppdrag bör vara utformade på ett sätt som gör det tillräckligt tydligt hur det är tänkt att myndigheten ska bidra till målen för den territoriella politi-

³² SOU 2007:10, s. 184 f.

³³ Tillväxtverket 2024a, s. 28.

³⁴ Tillväxtverket 2024a, s. 31.

³⁵ Tillväxtverket 2024a, s. 28.

ken. På så sätt får myndigheterna bättre förutsättningar att om-
sätta styrningssignalerna i lämpliga åtgärder.

Styrningen inom den territoriella politiken bör utgå från en
analys av vilka myndigheter som är mest centrala för att uppnå
målen inom politikområdet.

Vi beskrev i föregående avsnitt att ansvarsfördelningen inom den
regionala utvecklingspolitiken inte skapar förutsättningar för en
sammanhållen styrning av den regionala utvecklingspolitiken. I det
här avsnittet tittar vi på hur regeringen faktiskt bedriver denna styr-
ning.

Som vi har konstaterat ska statliga myndigheter som bedriver
verksamhet i ett givet län, enligt lagen (2010:630) om regionalt
utvecklingsansvar, beakta den strategi som fastställts för länets
utveckling. Av 18 § förordningen (2017:583) om regionalt utveck-
lingsarbete framgår att statliga myndigheter inom sina verksam-
hetsområden ska verka för att målet för den regionala utvecklings-
politiken uppnås. Vidare anger den nationella strategin ett stort
antal myndigheter och andra statliga aktörer som har verksamheter
av särskild betydelse för möjligheterna att uppnå den regionala ut-
vecklingspolitikens mål. Det handlar om samtliga länsstyrelser, samt-
liga universitet och högskolor och totalt 41 andra myndigheter och
andra statliga aktörer.³⁶

Vare sig lag, förordning eller den nationella strategin anger dock
tydligt *vad* det är de statliga myndigheterna ska göra inom ramen för
den regionala utvecklingspolitiken. Riksrevisionen konstaterar i sin
granskning att regeringen ofta är otydlig med sina förväntningar på
myndigheterna och deras samverkan med regionerna.³⁷

I mars 2024 fick myndigheter av särskild betydelse för den regio-
nala utvecklingspolitiken och den sammanhållna landsbygdspoliti-
ken i uppdrag att redovisa hur deras verksamhet har bidragit till
målen för den regionala utvecklingspolitiken och den samman-
hållna landsbygdspolitiken samt i relevanta delar hur deras verk-
samhet har varit av betydelse för EU:s sammanhållningspolitik.
Det handlar om länsstyrelserna samt ytterligare tolv statliga myn-

³⁶ Skr. 2020/21:133, s. 12.

³⁷ Riksrevisionen 2022, s. 6.

digheter.³⁸ Uppdraget kan betraktas som ett steg i rätt riktning när det gäller regeringens styrning, eftersom det pekar ut att vissa myndigheter är av särskilt betydelse för genomförandet av politiken.

Men vi bedömer att regeringens styrning fortfarande behöver bli tydligare när det kommer till vad dessa myndigheter ska bidra med.

Vi konstaterar att det potentiellt är en mycket komplex uppgift för de statliga myndigheterna att samverka med 21 olika regioner och ta hänsyn till lika många regionala utvecklingsstrategier. Komplexiteten ökar då det finns beröringspunkter mellan två eller flera myndigheters verksamheter, vilket alltså kräver att dessa myndigheter samverkar såväl med varandra som med de 21 regionerna. Uppgiften att samverka är alltså komplex och potentiellt tids- och resurskrävande. Enligt Statskontorets rapport om tvärsektoriell styrning prioriterar myndigheter dessutom ofta mål inom sin egen sektor framför tvärsektoriella mål.³⁹ Därför behövs det en styrning från regeringen som är tillräckligt tydlig för att myndigheterna ska arbeta på ett sätt som ger förutsättningar för att målen för den regionala utvecklingspolitiken ska kunna uppnås. Vi bedömer att styrningen i dag inte är tillräckligt tydlig.

Enligt Tillväxtverkets sammanställning är den regionala utvecklingspolitiken inte styrande för de statliga myndigheterna

Som vi beskrev ovan har vissa myndigheter av särskild betydelse för den regionala utvecklingspolitiken och den sammanhållna landsbygdspolitiken i uppdrag att redovisa hur deras verksamhet har bidragit till målen för de båda politikområdena. Tillväxtverket ska enligt samma uppdrag lämna anvisningar för, samt sammanställa och analysera redovisningarna från de tolv myndigheterna.⁴⁰ I sin sammanställning av myndigheternas bidrag till den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken konstaterar Tillväxtverket att det i myndigheternas redovisningar oftast inte framkommer om och i så fall hur såväl den nationella strategin som regionala utvecklingsstrategier påverkar inriktningen på myndigheternas verksam-

³⁸ Regeringsbeslut 2024-03-14 i ärende LI2024/00652. De tolv myndigheterna är Arbetsförmedlingen, Boverket, Energimyndigheten, Jordbruksverket, Kulturrådet, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Myndigheten för yrkeshögskolan, Naturvårdsverket, Post- och telestyrelsen, Riksantikvarieämbetet, Trafikverket och Vinnova.

³⁹ Statskontoret 2022b, s. 11.

⁴⁰ Regeringsbeslut 2024-03-14 i ärende LI2024/00652.

heter och insatser. På så sätt, skriver Tillväxtverket, förefaller den regionala utvecklingspolitiken inte vara styrande för myndigheternas medverkan i det regionala utvecklingsarbetet.⁴¹

Riksrevisionen konstaterar att statliga myndigheters medverkan i den regionala utvecklingspolitiken är beroende av att de får tydliga uppdrag från regeringen. Utan tydliga krav och förväntningar riskerar regionala perspektiv att prioriteras ned.⁴² Detta stämmer väl överens med en iakttagelse som Tillväxtverket gör i sin senaste rapport om myndigheternas bidrag till den regionala utvecklingspolitiken, nämligen att myndigheternas delaktighet i arbetet för regional utveckling och landsbygdsutveckling är tydligare där det finns uppdrag som inkluderar samverkan med regioner och kommuner. Det handlar till exempel om uppdrag inom kompetensförsörjning, regional strategisk planering och stadsutveckling.⁴³ Vissa av dessa uppdrag finansieras också genom utgiftsområde 19.

Vi bedömer att regeringens styrning av de statliga myndigheterna inom ramen för den regionala utvecklingspolitiken i nuläget är för otydlig för att myndigheterna ska omsätta styrsignalerna i åtgärder som ger förutsättningar att uppnå målen inom politikområdet.

Tillväxtverket har en central roll inom regional utveckling men begränsade möjligheter att påverka andra myndigheter

Tillväxtverket har en viktig roll inom den regionala utvecklingspolitiken som innebär att samordna, stödja och följa samt rapportera om, bidra till och delta i det regionala utvecklingsarbetet. Detta konstaterar Riksrevisionen. Tillväxtverket stödjer såväl regioner som andra statliga myndigheter i deras arbete med regional utveckling.⁴⁴ Dessutom fungerar Tillväxtverket som ett stöd till Regeringskansliet, bland annat i och med att myndigheten utformar en mall för regionernas redovisningar utifrån förordningen (2024:99) om resultatredovisning av det regionala utvecklingsarbetet.

Riksrevisionen lyfter dock att Tillväxtverket har ett begränsat mandat för att få med andra statliga myndigheter i arbetet med regional utveckling. De statliga myndigheternas arbete med regio-

⁴¹ Tillväxtverket 2025a, s. 9 f.

⁴² Riksrevisionen 2022, s. 28.

⁴³ Tillväxtverket 2025a, s. 9 f.

⁴⁴ Riksrevisionen 2022, s. 27.

nal utveckling bygger på deras egna prioriteringar, och Tillväxtverket har haft svårt att identifiera målgruppen för sitt arbete riktat till statliga myndigheter.⁴⁵ Tillväxtverket kan som statlig myndighet inte styra andra myndigheter, men vi konstaterar Tillväxtverket skulle få bättre förutsättningar att stödja myndigheterna i deras arbete med koppling till regional utveckling om denna styrning var anpassad till respektive myndighets verksamhet. Vi kommer att återkomma till denna fråga i slutbetänkandet.

Länsstyrelsernas roll bör tydliggöras i fråga om regional utveckling

Tidigare var det länsstyrelserna som hade det regionala utvecklingsansvaret. Detta ansvar har flyttats över till regionerna, vilket var en lång process som påbörjades 1998 och fullbordades först 2019 då de regioner som var sist ut övertog det regionala utvecklingsansvaret.⁴⁶ Länsstyrelsernas breda uppdrag innebär att de även fortsatt har många uppgifter som har koppling till regional utveckling. Därför är det viktigt att samverkan mellan länsstyrelser och regioner fungerar väl. Men Riksrevisionen konstaterar att samverkan mellan länsstyrelse och region på länsnivå försvåras av att länsstyrelsernas roll i fråga om regional utveckling är otydlig.⁴⁷

Statskontoret diskuterar denna fråga i rapporten *Regional utveckling – regionernas erbjudanden och länsstyrelsernas roll*. Där konstateras att länsstyrelsernas uppgifter berör det regionala utvecklingsarbetet på flera sätt. För det första har länsstyrelserna i sin instruktion ett övergripande uppdrag att främja länets utveckling och de ska även inom sitt ansvarsområde samordna olika samhällsintressen och statliga myndigheters verksamhet. För det andra har länsstyrelserna uppgifter inom flera sakområden som har bäring på regional utveckling, till exempel hållbar samhällsplanering och boende, energi och klimat med mera.⁴⁸

⁴⁵ Riksrevisionen 2022, s. 27 f.

⁴⁶ Blom, Johansson och Persson 2022, s. 81. I många län hade ett regionförbund eller samverkansorgan det regionala utvecklingsansvaret under en mellanperiod.

⁴⁷ Riksrevisionen 2022, s. 29.

⁴⁸ Statskontoret 2021, s. 71 f.

Statskontoret drar slutsatsen att länsstyrelserna spelar en betydelsefull roll i det regionala utvecklingsarbetet. Samtidigt uppfattar länsstyrelserna sin roll inom regional utveckling som otydlig.⁴⁹

För att sammanfatta: Ansvarsfördelningen mellan regionerna och länsstyrelserna har blivit otydlig i och med att regionerna övertagit det regionala utvecklingsansvaret samtidigt som länsstyrelserna har ett stort antal uppgifter som har betydelse för det regionala utvecklingsarbetet. Regeringen har inte gjort tillräckligt för att klargöra ansvarsfördelningen mellan regionerna och länsstyrelserna. Vi konstaterar också att en väl fungerande samverkan mellan regioner och länsstyrelser, och andra statliga myndigheter som har uppgifter som rör regional utveckling, är en förutsättning för att regionalt utvecklingsarbete ska fungera väl. Vidare konstaterar vi att länsstyrelserna med sitt breda uppdrag att främja länets utveckling, och att inom sitt ansvarsområde samordna olika samhällsintressen och statliga myndigheters insatser, kan fylla en viktig funktion i samordningen av statliga myndigheters arbete inom ramen för den framtida territoriella politiken. Vi kommer att utreda denna fråga vidare i slutbetänkandet.

Myndigheternas interna geografiska indelningar matchar inte med varandra och med regionerna

Många statliga myndigheter har uppdrag som kräver att de har en regional eller lokal närvaro. Det handlar bland annat om Trafikverket, Arbetsförmedlingen och Skogsstyrelsen. Dessa myndigheter har därför en regional nivå i sin organisation. Men indelningen i regioner skiljer sig i viss utsträckning från myndighet till myndighet. Den överensstämmer inte heller alltid med länsgränserna och därmed inte heller med regionernas gränser.⁵⁰ Denna bristande matchning försvårar samverkan mellan statliga myndigheter och regioner i frågor kopplade till regional utveckling. När gränserna för myndigheternas regionindelningar inte matchar med regionernas gränser kan det till exempel leda till att fler parter behöver vara involverade från vardera sidan, vilket gör att såväl samordning som samverkan blir mer komplicerad.

⁴⁹ Statskontoret 2021, s. 65.

⁵⁰ Blom, Johansson och Persson 2022, s. 147.

De senaste åren har regeringen tagit initiativ som ska bidra till en tydligare statsförvaltning på regional nivå, bland annat genom förordningen (2022:593) om vissa förvaltningsmyndigheters regionala indelning, där Sverige delas in i sex större geografiska områden. Statens servicecenter och Arbetsförmedlingen hör till de myndigheter som i nuläget följer den nya indelningen. Regeringen införde 2022 också en indelning av Sveriges län i sex civilområden, vars gränser sammanfaller med de sex regioner som nämns ovan. Syftet med reformen var att återuppbygga och kraftsamla totalförsvaret.⁵¹ Varje civilområde har en civilområdesansvarig länsstyrelse, vars uppgifter framgår av förordningen (2022:525) om civilområdesansvariga länsstyrelser.

Ansvar och uppgifter i landsbygdspolitiken är ännu otydligare än i den regionala utvecklingspolitiken

Ett relativt stort antal statliga myndigheter har haft i uppdrag enligt regleringsbrev att bidra till landsbygdspolitiken.⁵² Dessa regleringsbrevsuppdrag ersattes i mars 2024 av ett uppdrag till länsstyrelserna och tolv andra statliga myndigheter att redovisa hur deras verksamhet har bidragit till målen för den regionala utvecklingspolitiken och den sammanhållna landsbygdspolitiken.⁵³ Uppdraget i sig ger dock ingen tydlig styrning av på vilket sätt myndigheterna ska bidra till landsbygdspolitikens mål i sin verksamhet. Tillväxtverket konstaterar i sin sammanställning av länsstyrelsernas och de tolv myndigheternas redovisningar att de flesta myndigheterna ger intryck av att redovisa uppdrag och insatser inom olika sektorsområden som de i efterhand sorterar in inom den regionala utvecklings- och landsbygdspolitiken.⁵⁴ Landsbygdspolitiken, liksom den regionala utvecklingspolitiken, ser alltså inte ut att vara styrande för myndigheternas verksamhet.

Tillväxtverket har en viktig roll i och med att myndigheten enligt 1 § i sin instruktion bland annat ska främja en hållbar landsbygdsutveckling och verka för att regeringens mål för den sammanhållna landsbygdspolitiken uppnås.⁵⁵ Enligt 4 § i sin instruktion ska

⁵¹ Tillväxtverket 2024a, s. 33 f.

⁵² Tillväxtverket 2024b, s. 38.

⁵³ Regeringsbeslut 2024-03-14 i ärende LI2024/00652.

⁵⁴ Tillväxtverket 2025a, s. 9.

⁵⁵ Förordningen (2009:145) med instruktion för Tillväxtverket.

Tillväxtverket också bidra till samordning och genomförande av den sammanhållna landsbygdspolitiken. Dessutom har myndigheten ett särskilt uppdrag att stärka genomförandet av landsbygdspolitiken och verka för att de landsbygdspolitiska målen nås. Detta ska ske bland annat genom att Tillväxtverket ska verka för ett samordnat agerande hos statliga myndigheter och stödja de statliga myndigheternas medverkan i genomförandet av politiken.⁵⁶ Det finns däremot ingen aktör som inom landsbygdspolitiken har motsvarande roll som regionerna inom den regionala utvecklingspolitiken, det vill säga att ta fram regionala strategier och samordna insatser på regional nivå. Det framgår visserligen i 9 § förordningen (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete att en region när den genomför en analys inför upprättandet av en regional utvecklingsstrategi ska ta hänsyn bland annat till olika typer av landsbygder. Men det innebär inte något ansvar för att samordna genomförandet av landsbygdspolitiken på regional nivå.

Vidare är landsbygderna en mer vagt definierad geografisk kategori än länen. Det innebär att det inte finns någon aktör som företräder landsbygderna på samma sätt som regionerna gör inom den regionala utvecklingspolitiken. Det faktum att "landsbygd" inte har någon tydlig operativ definition skapar också en osäkerhet om vilka områden som är föremål för politiken. Det kan leda till att olika aktörer i praktiken arbetar efter olika definitioner av landsbygd, vilket i sin tur kan få till följd att samordningen mellan aktörerna brister.

Landsbygdspolitikens målstruktur består av ett övergripande mål med tre delmål,⁵⁷ vilka vi återgav i avsnitt 4.2. Även delmålen är av bred och övergripande karaktär. I övrigt innehåller politiken ett antal tidsbegränsade satsningar i budgetpropositioner (som nu är avslutade) samt ett antal bedömningar i Landsbygdspropositionen som också avser tidsbegränsade åtgärder. Ett exempel på en sådan bedömning är: "En organisation för service på lokal nivå bör inrättas inom Statens servicecenter."⁵⁸ Politikområdet framstår till stor del som en "kappa" för sådana tidsbegränsade satsningar och initiativ. Det saknas en tydlig styrning och ansvarsfördelning samt permanenta resurser som skapar förutsättningar för att uppnå de mer övergripande målen i Landsbygdspropositionen.

⁵⁶ Regeringsbeslut 2018-07-12 i ärende N2018/04123/HL.

⁵⁷ Prop. 2017/18:179, s. 17.

⁵⁸ Prop. 2017/18:179, s. 75.

Vi bedömer sammanfattningsvis att ansvarsfördelningen inom landsbygdspolitiken är än mer otydlig jämfört med den regionala utvecklingspolitiken, särskilt på en regional nivå.

5.4 Uppföljning och utvärdering av politikens insatser finns men helhetsbild saknas

Ett sammanhållet system för uppföljning av territoriell politik har två huvudsakliga beståndsdelar. För det första behöver det ske en regelbundet återkommande och tillräckligt fördjupad analys av utvecklingen i landets olika geografier. För det andra behövs det en uppföljning av de åtgärder som genomförts inom politikområdet, så att det blir möjligt att på ett övergripande plan följa om och i vilken utsträckning dessa åtgärder bidragit till att uppfylla målen för politikområdet. Ingen av dessa två beståndsdelar finns fullt ut på plats i dag.

Utredningens bedömning: Det behövs ett sammanhållet system för uppföljning av den territoriella politiken. I detta system bör ingå regelbundet återkommande analyser som gör det möjligt att följa utvecklingen i landets olika geografier. Systemet bör också göra det möjligt att på ett övergripande plan följa styrning och insatser inom den territoriella politiken och huruvida denna politik uppnår sina mål. Det är viktigt att den uppföljning som genomförs har ett inslag av lärande, det vill säga att analyser omsätts i åtgärder för att förbättra den politik som bedrivs.

Genom en övergripande verksamhetslogik för den territoriella politiken skulle förutsättningarna för en sammanhållen uppföljning stärkas.

Det saknas en tillräckligt systematisk analys av nuläget i landets olika geografier

Ett effektivt system för analys och uppföljning behöver vara grundat i en god nulägesanalys. Det krävs att riksdag och regering har tillgång till en tillräckligt fördjupad analys av nuläget, exempelvis hur levnadsnivå och utveckling skiljer sig mellan och inom län och

vilka utmaningar medborgare och företag möter i olika geografier, för att utforma en territoriell politik som ger förutsättningar att hantera utmaningarna och ta vara på potentialen i landets olika geografier. Genom att återkommande göra en sådan nulägesanalys blir det möjligt att analysera om politiken, inklusive insatser på olika nivåer, är ändamålsenlig eller om riksdag eller regering behöver ta initiativ till justeringar.

Uppföljning och analys av nuläget i landets regioner genomförs i dag av bland annat Tillväxtverket.⁵⁹ Uppföljningen i budgetpropositionens utgiftsområde 19 fokuserar på indikatorer grundade på den nationella strategins prioriteringar.⁶⁰ Det som framför allt saknas är det framåtblickande perspektivet, där en systematisk analys kopplas till bedömningar av nuläget och behov av ytterligare åtgärder inom den regionala utvecklingspolitiken. Sådana åtgärder kan till exempel vara att justera fördelningen av regionala utvecklingsmedel till regionerna eller att ändra i uppdragen till statliga myndigheter.

Den regionala utvecklingspolitiken följs upp på flera sätt men den övergripande analysen brister

Både Tillväxtverket och Tillväxtanalys har flera uppgifter som innebär att på olika sätt följa upp, analysera eller utvärdera insatser inom den regionala utvecklingspolitiken på flera sätt. Denna uppföljning och analys bidrar med värdefull information, bland annat om vilka insatser som genomförs och om effekterna av enskilda satsningar såsom bidrag. Uppföljningen och analyserna ger dock inte någon samlad bild av insatsernas effekter och i vilken utsträckning de bidrar till målen för politikområdet. Framför allt saknas det en systematisk uppföljning av insatser som görs inom andra utgiftsområden än regional utveckling. Detta är en väsentlig brist eftersom regional utveckling är ett tvärssektoriellt område där målen bara kan uppnås genom samverkande insatser från myndigheter inom olika sektorer.

Tillväxtverket genomför återkommande analyser inom området regional utveckling. Bland annat har myndigheten i uppdrag att sammanställa och analysera redovisningar av det regionala utvecklings-

⁵⁹ Tillväxtverket 2025c, Tillväxtverket 2023a.

⁶⁰ Prop. 2024/25:1, utgiftsområde 19, s. 13–19.

arbetet från regionerna⁶¹ och att sammanställa och analysera de redovisningar vissa statliga myndigheter har i uppdrag att göra av hur deras verksamhet bidrar till målen för den regionala utvecklingspolitiken.⁶² De sammanställningar som Tillväxtverket genomför inom ramen för dessa uppdrag omfattar alltså endast själva insatserna som genomförs inom politikområdet. De innehåller alltså inte någon analys av hur insatserna faktiskt har bidragit till målen för den regionala utvecklingspolitiken. Tillväxtverket genomför även uppföljning av exempelvis specifika stöd.⁶³

Tillväxtanalys genomför analyser av olika stöd inom ramen för den regionala utvecklingspolitiken. Bland annat har myndigheten gjort en effektutvärdering av det regionala investeringsstödet åren 2010–2016. Tillväxtanalys konstaterar att stödet ledde till positiva effekter på företagens överlevnad och sysselsättning, men inte på produktiviteten.⁶⁴ Till de övriga analyser som Tillväxtanalys genomfört på senare år inom regional utvecklingspolitik hör en utvärdering av transportbidraget.⁶⁵

Regeringen redovisar i budgetpropositionen ett antal indikatorer för den övergripande hållbara utvecklingen i Sveriges län. Dessa indikatorer baseras på de strategiska områdena och prioriteringarna i den nationella strategin.⁶⁶ Det finns dock ingen möjlighet att koppla utvecklingen inom respektive indikator till de insatser som gjorts inom den regionala utvecklingspolitiken. Budgetpropositionen innehåller också bedömningar av i vilken utsträckning det regionala utvecklingsarbetet har bidragit till målen för politikområdet, men det är inte alltid helt tydligt vilken analys som ligger till grund för dessa bedömningar.⁶⁷

Utredningen ser sammanfattningsvis att det finns en brist på övergripande analys av den regionala utvecklingspolitiken. Det behövs bättre analyser av huruvida de insatser som genomförs leder till att målen uppfylls. Vi ser också att det lärande perspektivet inom politiken behöver stärkas, det vill säga att insatserna justeras och kompletteras utifrån den uppföljning och de analyser som genomförs.

⁶¹ Den senaste rapporten som publicerats med anledning av detta uppdrag är Tillväxtverket 2025b.

⁶² Den första rapporten som publicerats med anledning av detta uppdrag är Tillväxtverket 2025a.

⁶³ Se t.ex. Tillväxtverket 2024c.

⁶⁴ Tillväxtanalys 2024b, s. 5.

⁶⁵ Tillväxtanalys 2024a.

⁶⁶ Prop. 2024/25:1, utgiftsområde 19, s. 11–19.

⁶⁷ Prop. 2024/25:1, utgiftsområde 19, s. 36 ff.

Uppföljningen av landsbygdspolitiken möjliggör ingen övergripande bedömning om måluppfyllelse

Tillväxtverket ska enligt sin instruktion årligen lämna underlag till Regeringskansliet avseende relevanta indikatorer inom landsbygdspolitiken.⁶⁸ Det är på denna uppföljning som regeringens årliga redovisning av politikområdet i budgetpropositionen bygger.⁶⁹ Dessutom ska Tillväxtverket var fjärde år lämna en fördjupad uppföljning av landsbygdspolitiken.⁷⁰ Utredningen konstaterar att Tillväxtverkets fördjupade uppföljning är omfattande och bland annat innehåller mycket information om de insatser som genomförts och som kan bidra till att målen inom politikområdet uppnås. Men som vi konstaterade i kapitel 4 finns det inte i nuläget några utvärderingar som tittar samlat på måluppfyllelsen inom landsbygdspolitiken.

Tillväxtverket konstaterar att målen för landsbygdspolitiken är satta på en övergripande nivå och att det inte är möjligt att bedöma till vilken grad det övergripande målet uppnås.⁷¹ Utredningen instämmer i denna bedömning.

För att ge förutsättningar för en sammanhållen uppföljning behövs en övergripande verksamhetslogik

Förutsättningarna för en sammanhållen uppföljning är i dag mindre goda vad gäller såväl den regionala utvecklingspolitiken som landsbygdspolitiken. En anledning till det är att det saknas en övergripande verksamhetslogik för området. I nuläget är det svårt att urskilja hur det är tänkt att de olika aktörernas insatser ska bidra till målen och därmed även att utforma ett system för att följa upp och utvärdera dessa insatser. En verksamhetslogik för den territoriella politiken som helhet bör därför tas fram.

⁶⁸ 10 § förordningen (2009:145) med instruktion för Tillväxtverket.

⁶⁹ Prop. 2024/25:1, utgiftsområde 23, s. 12.

⁷⁰ Den senaste rapporten är Tillväxtverket 2024b.

⁷¹ Tillväxtverket 2024b, s. 10.

5.5 Den territoriella politiken behöver bli mer sammanhållen

I det här avsnittet summerar vi våra iakttagelser om den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken och gör övergripande bedömningar om hur styrningen av politikområdena behöver utvecklas för att ge förutsättningar för en sammanhållen territoriell politik.

Det behövs ett system som skapar förutsättningar för en sammanhållen territoriell politik

Utredningen konstaterar att de förutsättningar på systemnivå som behövs för att åstadkomma en sammanhållen territoriell politik inte finns på plats i dag. *Målen* för politiken behöver tydliggöras så att det framgår vad de syftar till i ett större perspektiv och för att politiken, såväl övergripande som till sina olika delar, ska gå att följa upp. *Ansvarsfördelningen* är inte tillräckligt tydlig för att aktörerna på ett effektivt sätt ska kunna planera och genomföra insatser som skapar förutsättningar för att uppnå politikens mål. Otydligheten innebär också att förutsättningarna för samverkan inte är tillräckligt goda. Det saknas dessutom ett system för *uppföljning* som gör det möjligt att utvärdera politiken på ett övergripande plan.

Uppdelningen i två politikområden med snarlika mål, regional utvecklingspolitik respektive landsbygdspolitik, leder också till en otydlighet, såväl för kommuner och regioner som för medborgare, företag och civilsamhällets organisationer. Denna fråga diskuterar vi vidare i kapitel 7.

Vi konstaterar vidare att det är statens ansvar att ett sammanhållet system finns på plats, som gör det möjligt att uppnå målen för en territoriell politik.

Utredningens bedömning: Det behövs en territoriell politik som bedrivs i ett sammanhållet system där mål, ansvarsfördelning, styrning och uppföljning hänger ihop.

Det saknas förutsättningar för att uppnå de grundläggande värden vi identifierat

Vi inledde detta kapitel med att slå fast tre grundläggande värden som en territoriell politik ska tillgodose. Dessa värden benämnde vi *territoriell sammanhållning*, *effektiv och platsbaserad samordning* och *lokal och regional förankring*. Med nuvarande system saknas tillräckliga förutsättningar för att tillgodose dessa värden.

För att skapa förutsättningar för territoriell sammanhållning krävs verktyg som kompenserar för skillnader

En politik för territoriell sammanhållning kräver att regeringen på ett systematiskt sätt följer utvecklingen i olika delar av landet, identifierar skillnader i utveckling och levnadsnivå som kan leda till att sammanhållningen hotas samt analyserar vilka åtgärder som behövs för att undvika detta. Det krävs vidare att regeringen på ett övergripande plan identifierar vilka åtgärder som behöver vidtas för att motverka en sådan utveckling, till exempel genom att skjuta till resurser. Detta sker i dag inte på något systematiskt sätt. Det finns inte heller något tydligt uttalat mål för politiken som syftar till territoriell sammanhållning.

Vidare konstaterar vi att dagens ansvarsfördelning, där det är regionerna som har det regionala utvecklingsansvaret, utgår från en syn där regionernas möjlighet att utvecklas enligt sina egna förutsättningar är prioriterat. För att politiken även ska skapa förutsättningar för territoriell sammanhållning behöver det också finnas tydliga inslag av styrning som syftar till att motverka att skillnader mellan olika geografier blir alltför stora.

Effektiv och platsbaserad samordning kräver en tydligare ansvarsfördelning

Som vi har sett är ansvarsfördelningen mellan aktörerna otydlig inom såväl den regionala utvecklingspolitiken som landsbygdspolitiken. Framför allt gäller det ansvarsfördelningen mellan stat och region. För att få en effektiv samordning, så att insatser från olika aktörer kan koordineras på ett sätt som leder till utveckling

inom en given geografi, behöver denna ansvarsfördelning tydliggöras. Det behövs också tydligare styrning som ser till att regionerna som regionalt utvecklingsansvariga verkligen tar hänsyn till geografiska förutsättningar när de utformar sina strategier. Det vi åsyftar är att ta hänsyn till de specifika förutsättningarna såväl i länet som helhet som i olika delar av länet, bland annat dess olika landsbygder, och inom geografiska områden som överskrider länets gränser.

Det behöver klarläggas hur väl lokal och regional förankring tillgodoses i nuläget

Ett av argumenten för att regionerna skulle överta det regionala utvecklingsansvaret var att detta skulle möjliggöra en demokratisk förankring i regionen. Vissa bedömare har dock hävdats att denna regionala förankring inte är stark i nuläget, att regionala utvecklingsfrågor inte i någon större utsträckning är föremål för politisk debatt på en regional nivå och att regionernas samråd med det civila samhället inte är tillräckligt utvecklad. Företrädare för bland annat SKR har framhållit att de inte delar denna bedömning.

Utredningen kommer under det fortsatta arbetet att analysera den regionala och lokala förankringen av det regionala utvecklingsarbetet. Vi kommer att ta hänsyn till resultatet av denna analys när vi utformar våra förslag om den framtida territoriella politiken. Vi föreslår redan nu en ändring i 9 § lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar för att förtydliga skrivningarna om regionernas ansvar att samråda med det civila samhällets organisationer. Skälen för detta utvecklar vi i kapitel 6.

Samverkan kräver tydliga roller

Det är ingen framkomlig väg att försöka detaljstyra ett komplext tvärsektoriellt område som territoriell politik. En del av logiken i en territoriell politik är att insatser ska vara anpassade till regionala och lokala förhållanden. Det krävs därför ett handlingsutrymme för aktörer på olika nivåer att hitta lösningar som är lämpliga utifrån platsens förutsättningar.

I slutbetänkandet från Styrutredningen för funktionshinderspolitiken konstateras att det är svårt och ineffektivt att styra tvärssektoriella ansvarsområden med traditionell mål- och resultatstyrning.⁷² I stället lyfter utredningen perspektiv från aktuell forskning om så kallad *governance*, som betonar vikten av samverkan, uppföljning, kunskapsspridning och konkreta insatser för att koppla samman aktörerna inom ett politikområde. Styrningen bygger på samverkan i nätverk samtidigt som ansvarsfördelningen mellan aktörerna är tydlig. I dessa nätverk kan det behöva finnas en aktör som har ansvaret att vara samordnare eller ”facilitator”.⁷³

Vi konstaterar att samverkan mellan aktörer är central för att uppnå målen i en territoriell politik. Det som har brustit i den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken är bland annat att aktörernas roller, ansvar och uppgifter inte varit tillräckligt tydligt definierade. En sammanhållen och effektiv territoriell politik kräver att det finns ett system som på ett övergripande plan skapar förutsättningar för en effektiv samverkan. Att ett sådant system finns på plats är statens ansvar. Vi utvecklar detta ytterligare i kapitel 6.

Preliminära kriterier för ett förslag om ansvarsfördelning och styrning inom den territoriella politiken

Utredningen avser att i slutbetänkandet presentera ett förslag om utformningen av en territoriell politik, inklusive ansvarsfördelning och principer för styrningen. Nedan anger vi ett antal kriterier för hur ett sådant förslag bör se ut. Dessa kriterier är preliminära och kan komma att kompletteras och modifieras under arbetets gång.

⁷² SOU 2019:23, s. 91.

⁷³ SOU 2019:23, s. 109.

Utredningens bedömning: En modell för ansvarsfördelning och styrning inom den territoriella politiken

- ska ge förutsättningar för att regeringen ska kunna styra politikområdet på ett sammanhållet sätt, där regioner, statliga myndigheter och andra aktörer strävar i samma riktning
- ska ge regionerna tydliga riktlinjer för att driva det regionala utvecklingsarbetet inom ramen för regeringens övergripande prioriteringar inom politikområdet
- ska ge statliga myndigheter en tydlig och verksamhetsanpassad styrning som ger förutsättningar för att de ska bidra till att uppnå målen för politiken
- ska ge möjlighet till anpassning till förutsättningar i olika geografier och ge utrymme för initiativ på olika nivåer
- ska ta hänsyn till att funktionella regioner kan skilja sig åt mellan olika sakområden
- ska ge förutsättningar för de ansvariga aktörerna att samverka med varandra på ett sätt som bidrar till att uppnå målen.

6 En ny territoriell politik kräver samverkan

I detta kapitel analyserar vi förutsättningar för och hinder mot en utvecklad samverkan mellan statliga myndigheter, regioner och kommuner. Vår övergripande slutsats är att en ökad tydlighet i ansvarsfördelningen mellan aktörerna är en viktig förutsättning för att de ska kunna samverka med varandra på ett effektivt sätt. Vidare har utredningen som utgångspunkt att den potential som finns i att inkludera andra delar av samhället förutom de offentliga organen i arbetet för regional utveckling och levande landsbygder bör utnyttjas. Det kan handla om näringsliv, civilsamhällets organisationer och de nationella minoriteterna.

En våra tre huvudfrågor (se avsnitt 3.1) handlar också om att utreda vilka hinder det finns i dag för att bättre samordna statliga myndigheter, inklusive länsstyrelser, inom den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken. Kommunernas bidrag är centralt i det regionala utvecklingsarbetet och i landsbygdspolitiken. Vår analys inriktas därför också på hur samverkan mellan statliga myndigheter, inklusive länsstyrelser, regioner och kommuner kan effektiviseras och stärkas.

Vi anser att ett samverkande system för utveckling kan bidra till att målen för den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken uppnås.

Kapitlet inleds med ett avsnitt där vi analyserar samverkan mellan aktörer som verkar i politikområden där tvärssektoriella frågor hanteras. Därefter följer ett avsnitt där vi gör en analys av betydelsen av en tydlig ansvarsfördelning för att inblandade aktörer ska kunna samverka på ett effektivt sätt. I nästa avsnitt redogör vi för utredningens övergripande bedömningar som rör en effektiv samverkan och hur en sådan samverkan ska kunna utformas. Vi redogör bland

annat för förutsättningar för och hinder mot samverkan och redovisar vilka samverkansformer som förekommer i dag samt hur samverkan fungerar i praktiken. Vi gör vidare några bedömningar av hur ett samverkande system för utveckling skulle behöva se ut och vi redogör för ett antal utgångspunkter för utredningens fortsatta arbete. Dessa utgångspunkter och bedömningar kommer att ligga till grund för de konkreta förslag om samverkan som vi avser att lägga fram i slutbetänkandet.

Utredningen anser att en involvering av civilsamhällets organisationer och näringslivet är centralt för att uppnå målen för politiken. Vi bedömer därför att det finns ett behov av att förtydliga bestämmelsen om samråd i lagen om regionalt utvecklingsansvar. Kapitlet avslutas med ett avsnitt som innehåller ett förslag med innebörden att en region ska samråda med företrädare för det civila samhällets organisationer och näringslivet i länet. Vidare föreslås att en hänvisning till lagen om nationella minoriteter ska föras in i lagen om regionalt utvecklingsansvar. Förslaget består av ett förtydligande och en hänvisning och innebär inte något nytt i sak.

6.1 Tvärsektoriella uppgifter och mål förutsätter samverkan mellan flera aktörer

I det här avsnittet för vi en diskussion om de särskilda utmaningar som finns inom tvärsektoriella politikområden, särskilt vad gäller styrning och samverkan.

Utredningens bedömning: Samverkan, ofta i form flerparts-samverkan, är nödvändig för att tvärsektoriella frågor ska kunna hanteras.

Med tvärsektoriella frågor avses frågor som kräver insatser inom flera olika verksamhetsområden och regelkomplex för att politiken ska förverkligas.¹ Både regionala utvecklingsfrågor och landsbygdsfrågor är tvärsektoriella och berör många politikområden och många aktörer, som statliga myndigheter, kommuner och regioner.

¹ Statskontoret 2022b, s. 9.

För att kunna hantera tvärsektoriella frågor krävs det ofta att myndigheter samverkar med varandra eller med andra aktörer. Det innebär att myndigheter och andra aktörer, till exempel näringslivet och civilsamhället, som har olika syften, på olika sätt behöver koordinera vad de gör. I vissa fall kan det handla om relativt enkla saker som att utbyta information och kunskaper, men det kan också handla om mer ingående koordination i form av att ta fram nya arbetssätt eller gemensamma processer, vilket kan vara komplext och resurskrävande.

Tvärsektoriella frågor ställer krav på att regeringens styrning är sammanhållen, det vill säga att styrningen utgår från verksamhetsområden och ett helhetsperspektiv snarare än utifrån enskilda myndigheter. Styrningen av en myndighet eller verksamhet behöver alltså i dessa frågor vara samordnad med styrningen av andra berörda myndigheter och verksamheter. I och med att tvärsektoriella frågor per definition skär genom flera av förvaltningens sektorer är de särskilt svåra för regeringen att få en helhetsbild av och att styra på ett sammanhållet sätt.

Statskontoret har analyserat hanteringen av tvärsektoriella frågor generellt och då funnit att den samverkan som myndigheterna själva tar initiativ till ofta fungerar väl, men när regeringen styr samverkan gör de det ofta utan ett tydligt definierat behov, utan tydliga mål och utan att vara tydlig med vem som ska göra vad. Detta bedöms vara en följd av att regeringen i flera fall saknar en tydlig inriktning för arbetet med tvärsektoriella frågor.²

² Statskontoret 2022b, s. 29 och 42. Vidare föreslår Kommittén för teknologisk innovation och etik (Komet) i sitt slutbetänkande *Förnya taktiken i takt med tekniken – förslag för en ansvarsfull, innovativ och samverkande förvaltning* (SOU2022:68) att en myndighet, eller flera myndigheter gemensamt, alternativt en kommitté, ska uppdras att verka som facilitator och katalysator för accelererande myndighetssamverkan. Syftet är att påskynda en effektiv hantering av tvärsektoriella frågor inom av regeringen prioriterade områden där större samhällsomställningar behöver ske snabbt.

6.2 En effektiv samverkan kräver tydliga roller

I detta avsnitt analyserar vi betydelsen av en tydlig ansvarsfördelning för att inblandade aktörer ska kunna samverka på ett effektivt sätt.

Utredningens bedömning: Det behövs en tydlig ansvars- och rollfördelning för att aktörerna ska kunna samverka på ett sätt som bidrar till att politikens mål uppnås.

Utredningen har tidigare konstaterat (avsnitt 5.3) att det för närvarande saknas förutsättningar på systemnivå för att åstadkomma en territoriell politik. En brist är att ansvarsfördelningen inte är tillräckligt tydlig. Detta för med sig att de inblandade aktörerna har svårt att hitta lämpliga former för samordning och samverkan för att på ett effektivt sätt kunna planera och genomföra insatser som syftar till att uppnå politikens mål.

Tydlighet i styrning och ansvarsfördelning är av avgörande betydelse för att en organisation och dess medarbetare ska veta vad som förväntas och på vilka sätt det är önskvärt att uppnå de mål som är uppsatta för verksamheten. På motsvarande sätt är en ökad tydlighet en förutsättning för att en verksamhet ska kunna samverka med andra och gemensamt nyttja resurser och kompetenser. För närvarande är till exempel ansvarsfördelningen mellan staten och regionerna inte tydlig, vilket kan försvåra en fungerande samverkan.

Utredningens uppfattning är alltså att en mer ändamålsenlig styrning och ansvarsfördelning inte minst syftar till att främja samverkan mellan de olika aktörer som kan bidra till en positiv utveckling i län och landsbygder.

Utredningen vill understryka att tydlighet i sig inte är något självändamål. Tydligheten är snarare ett medel eller en förutsättning för att bland annat kunna utveckla framgångsrika arbetsformer som bidrar till ett effektivt genomförande av politiken.

Vidare är en utökad samverkan inte nödvändigtvis alltid eftersträvarvärd. Den samverkan som bedrivs ska enligt vår uppfattning vara effektiv och leda till konkreta resultat som bidrar till måluppfyllelsen. Nyttan ska således överstiga kostnaderna.

Staten har ett ansvar för att ge förutsättningar för samverkan

Staten har ett ansvar för hela landets utveckling. Det mål som riksdagen fastslagit för den regionala utvecklingspolitiken är utvecklingskraft med stärkt lokal och regional konkurrenskraft för en hållbar utveckling i alla delar av landet.³

Av regeringens förvaltningspolitiska proposition framgår det dessutom att specialiseringen och sektoriseringen inom förvaltningen inte får leda till fragmentering och bristande helhetssyn. För att motverka sådana tendenser bör förutsättningarna för statlig samordning och samverkan mellan myndigheter och sektorer förbättras på både nationell och regional nivå.⁴ Regeringen anger vidare att den statliga samordningen på regional nivå förutsätter en tydlig ansvarsfördelning mellan de statliga myndigheterna. Samordningsformerna bör utformas med hänsyn till regionala förutsättningar och myndigheternas olika verksamheter.⁵

Som utredningen tolkar det ska staten i sin verksamhet ta hänsyn till hela Sveriges hållbara utveckling och därigenom också ge förutsättningar för olika aktörer att bidra till detta. Riksdag och regering har också mandat och ansvar för den lagstiftning och övrig styrning liksom för stora delar av den finansiering som är grunden för hur andra aktörer kan och ska arbeta för att nå målen för den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken.

Staten kan alltså sägas ha en form av systemansvar för att olika samhällsaktörer aktivt och effektivt ska kunna bidra till regional utveckling i hela landet och till en positiv framtid i Sveriges landsbygder.

Som tidigare nämnts är styrningen liksom roll- och ansvarsfördelningen inte tydlig i dag. Metoderna för att åstadkomma samverkan är många (avsnitt 6.3), vilket till viss del kan bero på de oklarheter som finns om var gränserna går för de olika aktörernas ansvar.

Utredningen kommer därför att analysera, och i slutbetänkandet lämna förslag till, hur ett flexibelt och effektivt system för ansvarsfördelning, styrning och samverkan bör se ut inom den aktuella politiken.

³ Prop. 2019/20:1, utgiftsområde 19, s. 11; bet. 2019/20:NU2; rskr. 2019/20:113.

⁴ Prop. 2009/10:175, s. 72.

⁵ Prop. 2009/10:175, s. 75.

6.3 Ett samverkande system för utveckling

I detta avsnitt redogör vi för utredningens övergripande bedömningar av en effektiv samverkan och hur en sådan samverkan kan utformas. Vi kommer att återkomma till dessa frågeställningar i slutbetänkandet.

Utredningens bedömning: Ett samverkande system för utveckling kan bidra till att målen för den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken uppnås.

Regeringens styrning bör vara långsiktig och anpassad efter respektive aktörs förutsättningar. Det är viktigt att det är tydligt vad som förväntas av aktörerna, vad samverkan ska omfatta samt vad som ska uppnås med samverkan. Samverkan mellan aktörerna bör vara utformad så att den leder till konkreta resultat som bidrar till målen.

I detta avsnitt analyserar vi vilka faktorer som gynnar en väl fungerande samverkan och vad det finns för hinder mot samverkan.

Utredningen om statens samverkan med kommunsektorn har i betänkandet Staten och kommunsektorn - samverkan, självstyrelse, styrning⁶ identifierat ett antal förutsättningar för och hinder mot samverkan.

Förutsättningar för och hinder mot samverkan

Förutsättningar för samverkan

En skyldighet för stat, region och kommun att samverka förutsätter att detta kommer till uttryck som en uppgift eller ett uppdrag för de berörda och att sakfrågan omfattas av samtliga aktörers kompetens.

Den kommunala självstyrelsen är en given omständighet. Åligganden för kommunerna och regionerna ska enligt grundlagen meddelas genom lag eller efter bemyndigande i lag.⁷ Riksdagen beslutar alltså om ansvarsfördelningen mellan stat, kommun och regioner.

⁶ SOU 2024:43.

⁷ Se 8 kap. 2 § regeringsformen.

Till detta kommer också finansieringsprincipen som innebär att den kommunala sektorn inte bör åläggas nya uppgifter utan att den samtidigt får möjlighet att finansiera dessa på annat sätt än genom höjda skatter.

För att säkerställa kommunernas och regionernas medverkan i en viss verksamhet krävs således lagstiftning, även om en viss generell skyldighet att samverka regleras redan i förvaltningslagen.⁸ I annat fall förutsätter frivillig samverkan som nämnts ovan att verksamheten ligger inom den kommunala kompetensen. Staten är då beroende av kommunernas och regionernas goda vilja och behöver ofta tillskjuta ekonomiska stimulansmedel för att nå önskvärt resultat.

Men bestämmelser om samverkan är inte nödvändigtvis tillräckliga för en effektiv sådan, utan det krävs en tydlighet också i vad som förväntas. Behovet av och målet med samverkan bör vara tydligt, liksom respektive aktörs roll och ansvar. I annat fall riskerar parterna att behöva ägna onödigt mycket tid åt att reda ut vad de ska samverka om.⁹

Andra faktorer som ofta lyfts fram som framgångsfaktorer i samverkan är struktur, regelbundenhet och förutsägbarhet i kontakterna. För en bestående samverkan är det centralt med en beslutad och accepterad modell för förvaltningen, det vill säga en modell som reglerar organisationsform, hur man samverkar på strategisk, taktisk och operativ nivå, hur ansvar fördelas samt hur samverkan ska finansieras.

Flera rapporter vittnar om att en välfungerande samverkan kräver både ekonomiska och personella resurser. Det tar tid att utveckla en framgångsrik samverkan och det krävs uthållighet och tålamod. Samverkan bygger på att man utvecklar en gemensam kultur med starkt förtroende och tillit för varandra där ingen har bestämmanderätten över den andra. Inte sällan handlar det om flera parter med separata och olika styrstrukturer som ska synkronisera sig och arbeta parallellt. Även ett antal mjuka värden är viktiga. Ett engagerat ledarskap liksom ett bra samtalsklimat och öppna dialoger nämns som viktiga faktorer. Inte minst möjliggör detta en större förståelse

⁸ Av 8 § andra stycket förvaltningslagen (2017:900) framgår att en myndighet inom sitt verksamhetsområde ska samverka med andra myndigheter.

⁹ Jfr Statskontoret 2022b, s. 7, och Statskontoret 2022a, s. 15.

för det gemensamma uppdraget och syftet med samverkan samt för varandras uppdrag och förutsättningar.¹⁰

Hinder mot samverkan

Bestämmelser om samverkan ger i sig inte några nya verktyg till berörda aktörer. Myndigheternas verksamhet styrs enligt legalitetsprincipen av gällande föreskrifter om myndighetens arbetsuppgifter. En skyldighet att samverka ger således inte aktörerna rätt att agera utanför sina respektive ansvarsområden.

Som tidigare nämnts framgår det av 8 § andra stycket förvaltningslagen (2017:900) att en myndighet inom sitt verksamhetsområde ska samverka med andra myndigheter. Vidare anges i 6 § andra stycket myndighetsförordningen (2007:515) att myndigheten genom samarbete med myndigheter och andra ska verka för att ta till vara de fördelar som kan vinnas för enskilda samt för staten som helhet. Som påpekas i förarbetena till förvaltningslagen får det inte förekomma några nyskapelser i form av särskilda samlivsorgan som oberoende av tillämpliga föreskrifter fattar beslut som inte kan härledas till någon av de samverkande myndigheterna.¹¹ Den kommunala kompetensen och den kommunala självstyrelsen sätter också vissa gränser för kommunal verksamhet och för vad staten får föreskriva vad gäller samverkan.

Samverkan kan vara olika betungande för inblandade aktörer. Samverkan kan innebära betydande kostnader i form av ekonomiska och personella resurser. Att inrätta nya organisationer eller råd kan vara betungande, medan kostnaden för att föra en dialog i en viss fråga inte nödvändigtvis är lika hög. Forskningen visar att ju mindre självständighet man behöver ge upp, desto mer benägen är man att samarbeta.¹² Kostnader för samverkan kan alltså utgöra ett hinder för samverkan, om inte nyttan överstiger dessa kostnader. Det kan med andra ord finnas en yttersta gräns för hur omfattande samverkan kan eller bör vara. En högre grad av samverkan är inte alltid eftersträfvansvärd.

¹⁰ Se bland annat Tillväxtverket 2023c, s. 42 f., Tillväxtverket 2023b, s. 84 f., och Statskontoret 2017, s. 248 f.

¹¹ Prop. 2016/17:180, s. 70 f.

¹² Jfr Wockelberg och Ahlbäck Öberg 2021.

För staten och statliga myndigheter kan det vara en utmaning att möta 21 regioner eller 290 kommuner på ett effektivt sätt. För kommunernas och regionernas del kan det handla om olika kontakter med ett stort antal statliga myndigheter, som inte alltid nödvändigtvis är samordnade mellan sig. Myndigheterna kan vidare ha olika regionala indelningar vilket kan försvåra arbetet för kommuner och regioner. Samtidigt bör det påpekas att länsstyrelserna enligt sin instruktion ska arbeta sektorsövergripande och utifrån ett statligt helhetsperspektiv samt att inom sitt ansvarsområde samordna olika samhällsintressen och statliga myndigheters insatser.¹³

Långa avstånd är möjligen numera en något mindre utmaning med tanke på moderna digitala lösningar, men det kan förstås variera beroende på verksamhet och behovet av fysiska kontakter.

Hur åstadkoms en effektiv samverkan?

Som tidigare nämnts behöver vissa förutsättningar finnas på plats för att en effektiv samverkan ska kunna åstadkommas. En tydlig roll- och ansvarsfördelning mellan parterna är en sådan grundläggande omständighet. En gemensam bild av behovet och de övergripande målen för samverkan är en annan viktig komponent.

En skyldighet att samverka ger som sagt inte några nya verktyg till berörda aktörer på så vis att de kan agera utanför sina respektive ansvarsområden. Myndigheternas verksamhet styrs av myndighetsinstruktioner och andra gällande författningar. Åligganden för kommunerna och regionerna ska som tidigare nämnts meddelas genom lag eller efter bemyndigande i lag. Detta sätter vissa gränser för vad en samverkan kan omfatta och visar på betydelsen av tydliga ramar och regelverk.

Myndigheterna har således ett behov av att regeringen styr samverkan. Det bör vara tydligt vad som förväntas av aktörerna, vad samverkan ska omfatta samt vad som ska uppnås med samverkan. Det kan ta lång tid att bygga upp en fungerande samverkan. Styrningen behöver därför ofta vara långsiktig och anpassad efter respektive aktörs förutsättningar.

¹³ Se 2 § förordningen (2017:868) med länsstyrelseinstruktion.

Utredningen anser att det behövs ett ökat fokus på vad samverkan ska leda till och att den ska bedrivas effektivt. Samverkan ska således vara inriktad på effekt och konkreta resultat genom att bidra till att målen på området uppfylls.

Kostnaderna för samverkan kan, som nämnts, ibland vara höga. Hur omfattande samverkan ska vara bör därför bland annat styras av att kostnaderna inte ska överstiga nyttan.

Andra utgångspunkter för en effektiv samverkan

I detta avsnitt redogör vi för ett antal utgångspunkter för utredningens fortsatta arbete med att ta fram bedömningar och förslag om samverkan mellan aktörerna inom regional utveckling och landsbygdsutveckling.

Värdet av regional och kommunal självstyrelse tas tillvara genom flerpartssamverkan

Som tidigare lyfts fram så bygger en platsbaserad politik på lokal och regional förankring. Ett effektivt arbetssätt inom fältet regional utveckling och landsbygdsutveckling bygger därför på att olika parter samverkar i det som kan kallas en flerpartssamverkan. Parterna är förutom statliga myndigheter, inklusive länsstyrelser, till exempel regioner, kommuner, näringsliv och civilsamhällets organisationer.

Den kommunala självstyrelsen är en av grunderna som den svenska demokratin vilar på.¹⁴ Detta förtydligas även ytterligare i reformeringen av regeringsformen år 2010.¹⁵

Ansvarskommittén konstaterar att såväl ett regionalt eller kommunalt organ som en statlig myndighet har demokratisk legitimitet, men att ett regionalt politiskt organ ger regioninvånarna rätt att råda över sina egna angelägenheter direkt via regionalt utsedda politiska företrädare. Detta är grundtanken bakom den kommunala själv-

¹⁴ Enligt 1 kap. 1 § andra stycket regeringsformen bygger den svenska folkstyrelsen på fri åsiktsbildning och allmän och lika rösträtt. Den förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statsskick och genom kommunal självstyrelse.

¹⁵ Se 14 kap. regeringsformen.

styrelsen och principen om att decentralisera uppgifter till lägsta effektiva nivå.¹⁶

Utredningen ansluter sig till denna beskrivning av den kommunala och regionala självstyrelsens betydelse och potential och kommer i det fortsatta arbetet att söka utveckla förslag till organisering och arbetsformer som utgår från denna syn.

Det gemensamma ansvaret för regional utveckling hos staten och regionerna

Ansvar för den regionala utvecklingen, liksom för till exempel hälso- och sjukvården, är delat mellan staten och regionerna. Ett delat ansvar kräver samverkan och en kontinuerlig dialog i syfte att gemensamt arbeta för att uppnå målen för politiken. Ansvarskommittén framförde uppfattningen att någon fullständig renodling av ansvar mellan staten och den kommunala sektorn varken är möjlig eller önskvärd. Snarare syftar kommitténs förslag till att lägga en grund för ett samspel med tydliga roller för en kontinuerlig reformprocess.¹⁷

Vikten av den typ av samspel utifrån olika ansvar, kompetenser och perspektiv som Ansvarskommittén lyfter fram ser även vi som ett grundläggande förhållningssätt som bör utvecklas vidare i en framtida territoriell politik. Vi ser detta som ett sätt att arbeta som ger förutsättningar för att uppnå mål och göra det på ett effektivt sätt där olika aktörers förmågor tas tillvara för det gemensamma målets bästa.

Kommunerna centrala i arbetet för en hållbar utveckling

Även om regionerna och staten har ett uttalat ansvar för regional utveckling så ansvarar våra 290 kommuner för många av de förutsättningar som ger möjligheter till utveckling i landsbygder, mindre orter och städer.

¹⁶ SOU 2007:10, s. 184. Detta är ett uttryck för att besluten ska fattas så nära medborgarna som möjligt (subsidiaritetsprincipen).

¹⁷ SOU 2007:10, s. 177.

Det kommunala grunduppdraget inom välfärd och utbildning liksom inom lokal infrastruktur och planering av mark och vatten är av helt avgörande betydelse för en positiv samhällsutveckling i olika geografier. Kommunernas direkta arbete med näringslivsutveckling, kompetensförsörjning och andra utvecklingsfrågor är också av betydelse för den regionala utvecklingspolitikens och landsbygdspolitikens förverkligande.

Kommunerna involveras redan i dag på olika sätt i det regionala utvecklingsarbetet. Utredningen delar dock regeringens och Riksrevisionens bild av att kommunernas kunskap, erfarenheter och verksamheter skulle kunna nyttjas i en mer effektiv samverkan med andra för att uppnå målen för politiken.

Att stärka regionernas och de statliga myndigheternas, inte minst länsstyrelsernas, samverkan med kommunerna är därför centralt för vår analys och kommande förslag.

Utredningens inriktning är att utforma våra kommande förslag om kommunernas medverkan i arbetet så att de tar hänsyn till kommunernas samlade resurser. Vi kommer inte att föreslå nya uppgifter till kommunerna som bortser från behovet av eventuell finansiering eller andra nödvändiga förutsättningar för ett genomförande i kommunerna.

Samverkan med näringsliv, civilsamhälle, urfolk och minoriteter

Den stora potential som finns i att inkludera andra delar av samhället, förutom de offentliga organen i arbetet för regional utveckling och landsbygdsutveckling, är en central utgångspunkt för utredningen. Det kan gälla civilsamhällets organisationer, urfolk och nationella minoriteter men också näringslivet.

Utredningen lämnar ett konkret förslag som förtydligar att civilsamhällets organisationer ska involveras i det regionala utvecklingsarbetet genom samråd med regionerna (se avsnitt 6.4).

Utredningen har erfarit att flera regioner har särskilda samverkansavtal med det civila samhällets organisationer. I många regioner finns ett strukturerat samarbete, exempelvis dialoger och årliga konferenser med studieförbund, ungdomsorganisationer, funktionshinderorganisationer, pensionärsorganisationer med flera.¹⁸

¹⁸ SKR 2025b.

Begreppet idéburet offentligt partnerskap lanserades 2010 av paraplyorganisationen Forum – idéburna organisationer med social inriktning, som en modell för samverkan mellan offentlig och idéburen verksamhet.¹⁹

Mycket görs således redan men vår inställning är att inkluderingen och involveringen av dessa aktörer kan utvecklas ytterligare. Vi avser att återkomma med ytterligare resonemang och bedömningar kopplade till näringslivet, civilsamhällets organisationer, urfolk och minoriteter i kommande slutbetänkande.

Erfarenheter från lokalt ledd utveckling av intresse för arbetsformer och samverkan

Av intresse för utredningen är metoden för utveckling genom lokalt ledd utveckling (Leader), och särskilt hur arbetsformer och samverkan har utvecklats till verktyg för lokal och regional utveckling. Det finns 40 leaderområden i Sverige under programperioden 2023–2027 och de täcker omkring 86 procent av landets totala yta.

I de allra flesta leadergrupper möts aktörerna över kommungränser, och ibland även över länsgränser. Grupperna utgår från lokala behov och genom det så kallade trepartnerskapet mellan privat, ideell och offentlig sektor arbetar man gemensamt för att utveckla ett område eller en bygd. Under föregående programperiod²⁰ har det inom Leader tillämpats en så kallad flerfonds lösning, med medel från landsbygdsfonden, regionalfonden, socialfonden och havs- och fiskerifonden.²¹ I nuvarande period finansieras Leader enbart med medel från landsbygdsfonden.

Utredningen anser att metoder och arbetssätt som används inom ramen för leadermetoden är intressanta, särskilt för möjligheter till utvecklad samverkan, och vi kommer titta vidare på hur de skulle kunna nyttjas i större skala. Utvärderingar har pekat på både fördelar och utvecklingsmöjligheter med leaderarbetet, bland annat att strukturella effekter av insatserna skulle kunna öka på flera sätt.²²

¹⁹ MUCF 2018, s. 5.

²⁰ Perioden 2014–2022.

²¹ De formella namnen är Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling, Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden och Europeiska havs- och fiskerifonden.

²² Holmquist och Johansson 2023.

Vi kommer i det fortsatta arbetet inför slutbetänkandet undersöka hur erfarenheter från leaderarbete i både Sverige och andra länder kan tas till vara i en förnyad territoriell politik.

Landsbygdsnätverket är en plattform för att utveckla kunskaper

Landsbygdsnätverket är det nationella nätverket för den gemensamma jordbrukspolitiken och havs- fiskeri- och vattenbruksprogrammet. Jordbruksverket har ansvar för att samordna nätverket genom ett nätverkskansli. Landsbygdsutveckling genom Leader är en del av verksamheten. I nätverket samlas organisationer från civilsamhället, näringslivet, rådgivningen, forskning och utbildning samt myndigheter. Nätverket är en plattform för att utveckla kunskaper och arbetssätt genom att lära av varandra och samarbeta, både för att nå målen med politiken och skapa mervärden i organisationerna.

I dag förekommer en rad olika samverkansformer

I detta avsnitt redogör utredningen för det stora antal metoder för att åstadkomma samverkan som förekommer i dag i det regionala utvecklingsarbetet.

Det finns för det första en författningsreglerad samverkan och en nationell strategi. Regeringen ger vidare inte bara uppdrag till myndigheter att till exempel samordna eller främja samverkan mellan olika aktörer, däribland regionerna, utan erbjuder också regioner att utföra vissa uppgifter. På området finns det också ett formaliserat dialogforum där politiker och tjänstemän träffas och diskuterar långsiktiga och strategiska frågor.²³

Den stora floran av samverkansformer kan delvis ha sin grund i det sätt som regeringen styr i dag och de brister som har identifierats vad gäller tydlighet. Vi kommer att återkomma till dessa frågeställningar i vårt slutbetänkande.

²³ SOU 2024:43, s. 199.

Författningsreglerad samverkan

I lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar finns bestämmelser om samverkan och samråd. En region ska samverka med länets kommuner och med länsstyrelsen och övriga berörda statliga myndigheter.²⁴ En region ska vidare samråda med företrädare för berörda organisationer och näringslivet i länet.²⁵

Statliga myndigheter som bedriver verksamhet i länet ska enligt lagen beakta den strategi som fastställts för länets utveckling. Länsstyrelsen och övriga statliga myndigheter ska vidare inom sina verksamhetsområden lämna regionen det stöd som den behöver för regionalt utvecklingsarbete och regional transportinfrastrukturplanering. De ska också löpande informera regionen om pågående och planerade verksamheter som har betydelse för länets utveckling.²⁶

I förordningen (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete finns bestämmelser om regionalt utvecklingsarbete och statliga myndigheters medverkan i det arbetet. I förordningen anges bland annat att den regionala utvecklingsstrategin ska utarbetas i samverkan med berörda kommuner, regioner samt länsstyrelser och andra berörda statliga myndigheter och att den ska förankras väl lokalt och regionalt. Även näringslivet och det civila samhällets organisationer i länet ska erbjudas möjligheter till samverkan.²⁷ Av förordningen framgår också att strategin ska bidra till sektorsövergripande samverkan mellan länen och mellan aktörer på lokal, regional, nationell och internationell nivå.²⁸ I förordningen anges vidare att den som har ansvaret för det regionala utvecklingsarbetet ska samordna insatserna för genomförandet av den regionala utvecklingsstrategin och att samordning ska ske med berörda kommuner, regioner samt länsstyrelser och andra berörda statliga myndigheter. Även näringslivet och det civila samhällets organisationer i länet ska erbjudas möjligheter till samverkan.²⁹

Statliga myndigheter ska inom sina verksamhetsområden verka för att målet för den regionala utvecklingspolitiken uppnås.³⁰ De statliga myndigheternas medverkan i det regionala utvecklings-

²⁴ 8 § lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar.

²⁵ 9 § lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar.

²⁶ 10 § lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar.

²⁷ 10 § förordningen (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete.

²⁸ 8 § förordningen (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete.

²⁹ 14 § förordningen (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete.

³⁰ 18 § förordningen (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete.

arbetet ska ske i samverkan med den som har det regionala utvecklingsansvaret. Tillväxtverket ska stödja andra statliga myndigheters medverkan i det regionala utvecklingsarbetet.³¹ De statliga myndigheterna ska även samråda med den som har ansvaret för det regionala utvecklingsarbetet i frågor som är av väsentlig betydelse för ett läns hållbara tillväxt och utveckling. De ska även inom sina verksamhetsområden ge den hjälp som behövs till regionerna samt prioritera myndighetsgemensamma insatser i det regionala utvecklingsarbetet.³²

I förarbetena till bestämmelsen om samverkan i lagen om regionalt utvecklingsansvar angav regeringen att syftet är att åstadkomma en samsyn på länets utveckling och på så sätt underlätta det regionala tillväxtarbetet. Formerna för samverkan regleras inte, utan får anpassas efter vad som i varje särskilt fall är ändamålsenligt.³³

Regionerna ska utarbeta och fastställa en strategi för länets utveckling och samordna insatser för genomförandet av strategin.³⁴ Vidare ska de som tidigare nämnts vid utarbetandet av strategin samverka med berörda kommuner, regioner samt länsstyrelser och andra berörda statliga myndigheter.³⁵

Uppdrag till statliga myndigheter

Regeringen kan besluta om uppdrag till statliga myndigheter som innebär att regionerna påverkas mer indirekt men som förutsätter någon form av samverkan. En myndighet kan till exempel få i uppdrag att samordna eller främja samverkan mellan olika aktörer, däribland regionerna, som då förväntas bidra till att genomföra uppgiften som en följd av myndighetens uppdrag.

Ett exempel är Tillväxtverkets uppdrag att under 2020–2025 genomföra uppdrag inom ramen för livsmedelsstrategin, som bland annat innebär att bygga upp former för en strukturell samverkan. Enligt uppdraget ska myndigheten främja samverkan och arbeta nära med bland andra SKR och regionerna.³⁶

³¹ 19 § förordningen (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete.

³² 20 § förordningen (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete.

³³ Prop. 2009/10:156, s. 39.

³⁴ 7 § förordningen (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete.

³⁵ 10 § förordningen (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete.

³⁶ Statskontoret 2021, s. 44. Regeringens beslut 2019-12-19 i ärende N2019/03240/JL.

Ett annat exempel är regeringens uppdrag till Tillväxtverket att inrätta och medverka i ett nationellt analysnätverk för hållbar regional utveckling. Ett antal myndigheter har fått i uppdrag att medverka och Tillväxtverket kan vid behov erbjuda andra organisationer med analysverksamhet av relevans för området att delta i nätverkets arbete, till exempel SKR. Nätverket ska enligt uppdraget bland annat stärka lärande och kunskapsutveckling med ett territoriellt perspektiv och bidra till utbyte av erfarenheter och kunskaper mellan statliga myndigheter samt mellan myndigheter och regioner.³⁷

Upprättande av nationella strategier

Regeringen har slagit fast inriktningen för regeringens arbete inom den regionala utvecklingspolitiken i en nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030.³⁸ Strategin är avsedd att vara vägledande för inriktningen av de regionala utvecklingsstrategierna som regionerna ansvarar för och styrande för vad de statliga medlen för regionalt utvecklingsarbete får användas till. Strategin togs fram i dialog med dåvarande aktörer med regionalt utvecklingsansvar, däribland regioner.

I strategin konstaterar regeringen att samverkan mellan olika politikområden och sektorer men också mellan olika nivåer i samhället, lokalt, regionalt, nationellt och internationellt, är viktigt. Såväl samordning mellan statliga myndigheter som en väl fungerande samverkan mellan statliga myndigheter, regioner och kommuner är enligt regeringen avgörande för att nå målet för den regionala utvecklingspolitiken. Av nationella strategin framgår vidare att dialoger inom olika forum och nätverk internationellt, nationellt, regionalt och lokalt är centrala för att skapa förutsättningar för en utvecklad samverkan kring olika samhällsutmaningar och i genomförandet av nationella strategins strategiska områden och prioriteringar. Befintliga och nya dialoger och nätverk kan enligt regeringen därför behöva utvecklas.

³⁷ Se regeringsbeslut 2022-06-30 i ärende N2022/01543.

³⁸ Skr. 2020/21:133.

Erbjudanden till regionerna

Enligt lagen om regionalt utvecklingsansvar ska en region följa upp, låta utvärdera och årligen till regeringen redovisa resultaten av det regionala utvecklingsarbetet.³⁹ Från och med 2024 redovisar regionerna i enlighet med förordningen (2024:99) om resultatredovisning av det regionala utvecklingsarbetet. Tidigare har redovisningen gjorts utifrån årliga så kallade villkorsbeslut.⁴⁰

Eftersom åligganden för regionerna enligt regeringsformen ska meddelas genom lag eller efter bemyndigande i lag så kan regeringen inte styra de regionalt utvecklingsansvariga regionerna på samma sätt som de statliga myndigheterna. Inom detta område har regeringen i vissa fall använt så kallade erbjudanden i stället för regeringsuppdrag. Regeringen beslutar dessa genom regeringsbeslut, men erbjudandena är frivilliga för regionerna.

I samband med att regeringen erbjuder regionerna att genomföra en uppgift ger de ibland en statlig myndighet ett uppdrag som kompletterar erbjudandet, som handlar om att stödja eller samordna regionernas arbete.

Statskontorets kartläggning av erbjudanden från 2021 visar att regeringen ofta vill att regionerna tar på sig att leda eller samordna uppdrag som involverar andra aktörer, till exempel att regionen ska fungera som kontaktpunkt eller ta fram en plan eller regionalt mål. På så vis samordnar regionen aktörer i länet och stödjer kommunerna.⁴¹

Av Statskontorets rapport framgår bland annat att flertalet regioner anser att de bara i begränsad utsträckning kan påverka utformningen av erbjudandena, trots att dessa diskuteras på de forum för hållbar regional utveckling som regeringen beslutat om. I rapporten framgår vidare att regionerna ser det som svårt att i praktiken tacka nej till regeringens erbjudanden om uppdrag trots att dessa är frivilliga.⁴²

³⁹ 5 § 4 lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar.

⁴⁰ Årliga villkorsbeslut var tidigare en del av regeringens styrning av regionerna. Villkorsbesluten angav villkoren för användning av anslag 1:1 Regionala utvecklingsåtgärder samt vad regionerna skulle redovisa till regeringen.

⁴¹ Statskontoret 2021, s. 39 f.

⁴² Statskontoret 2021, s. 54 f. och 63.

Inrättande av dialogforum

Formaliserade samråd har funnits i olika former inom den regionala utvecklingspolitiken. Regeringen beslutade i februari 2022 att inrätta Forum för hållbar regional utveckling 2022–2030, som ska vara en del av Regeringskansliet.⁴³

Men ett formaliserat forum för samråd är inte nytt inom detta område. Under 2015–2021 har dialog och samverkan på såväl politisk nivå som tjänstemannanivå förts av regeringen med stöd av Tillväxtverket inom ramen för Forum för regional tillväxt och attraktionskraft, namnändrat 2021 till Forum för regional utveckling och attraktionskraft.⁴⁴ Dialog och samverkan på politisk nivå mellan regeringen och aktörer med regionalt utvecklingsansvar bedrevs 2007–2014 inom Nationellt forum för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning.⁴⁵ Dialog och samverkan på tjänstemannanivå bedrevs av såväl Regeringskansliet som Tillväxtverket och dess föregångare Verket för näringslivsutveckling (Nutek) men inte inom ramen för ett formaliserat forum.

Enligt beslutet från 2022 ska forumet vara en mötesplats för formaliserad dialog och samverkan om långsiktiga och strategiska frågor av betydelse för hållbar regional utveckling mellan regeringen respektive regionerna och Gotlands kommun. Det ska bestå av ett forum för dialog och samverkan på politisk nivå, Politikerforum, och ett forum för dialog och samverkan på tjänstemannanivå, Tjänstepersonsforum.

I skälen för regeringens beslut om inrättandet anges bland annat att målet för den regionala utvecklingspolitiken är utvecklingskraft med stärkt lokal och regional konkurrenskraft för en hållbar utveckling i alla delar av landet och att det är viktigt med en bredd av insatser inom många politikområden för att uppnå målet. Regeringen uttalar vidare bland annat följande.

Tvärsektoriell styrning av resurser inom många utgiftsområden samt regional hänsyn och ett territoriellt perspektiv är av betydelse för att skapa mer ändamålsenliga insatser för att nå såväl målet för den regionala utvecklingspolitiken som andra mål. Såväl samordning mellan statliga myndigheter som en väl fungerande samverkan mellan statliga

⁴³ Regeringsbeslut 2022-02-17 i ärende N2022/00420.

⁴⁴ Se regeringens beslut 2015-06-04 i ärende N2015/04609, 2017-02-02 i ärende N2017/00826, 2018-11-08 i ärende N2018/05372 samt 2020-11-26 i ärende N2020/02858.

⁴⁵ Se regeringens beslut 2006-12-14 i ärende N2006/11184.

myndigheter, regioner och kommuner är avgörande för att nå målet för den regionala utvecklingspolitiken.

En strukturerad och regelbunden dialog mellan berörda aktörer är central för att skapa förutsättningar för en utvecklad flernivåstyrning, tvärssektoriell styrning och samverkan samt ett utvecklat territoriellt perspektiv inom den regionala utvecklingspolitiken inklusive EU:s sammanhållningspolitik. [...]

Ett forum för dialog och samverkan mellan regeringen och regionerna ger regeringen ökad kunskap om regionala förutsättningar och prioriteringar. Det ger även en möjlighet att föra dialog och samverka med regionerna om regeringens prioriteringar. Samtidigt har regionerna möjlighet att komma med inspel och underlag till regeringen.

SKR anser att dessa forum har utvecklats från att främst omfatta information från staten till att vara en plattform för dialog.⁴⁶

Något om hur samverkan fungerar i praktiken

Tillväxtverket har i olika rapporter sammanställt regionernas och de statliga myndigheters årliga redovisningar om bland annat samverkan. I detta avsnitt redogör utredningen för Tillväxtverkets iakttagelser i de två senaste rapporterna av detta slag. I vårt slutbetänkande kommer vi att återkomma till frågeställningen och ytterligare analysera de erfarenheter som finns kring samverkan.

I rapporten rörande regionernas arbete 2024⁴⁷ drar Tillväxtverket följande slutsatser vad gäller samverkan.

Tillväxtverket kan konstatera att samverkan liksom tidigare är en central del av regionernas regionala utvecklingsarbete. Regionerna lyfter fram samverkan som en framgångsfaktor. De redogör huvudsakligen för att de samverkar och betydelsen av samverkan, men redovisar inte i samma utsträckning vad samverkan ska leda till. Det går inte att utläsa av beskrivningarna hur samarbetet bedrivs eller hur det bidrar till resultat och effekter.

Myndigheten konstaterar även att när regionerna beskriver utmaningar kring samverkan är det mer omfattande och konkret än då de beskriver framgångsfaktorer. Detta mönster är genomgående i regionernas rapporter; utmaningarna som beskrivs är fler och uttrycks med större detaljeringsgrad än framgångsfaktorer.

⁴⁶ Riksrevisionen 2022, s. 43.

⁴⁷ Tillväxtverket 2025b, s. 14 f.

Det framgår av rapporten att samverkan med kommunerna är en självklarhet för samtliga regioner. Några regioner redogör även för hur de stöttar kommuner med små resurser med finansiering och personal i olika näringslivsinsatser. Tillväxtverket vet genom uppdraget från regeringen att utbetala stöd för utveckling av företagsklimat och näringsliv i vissa gles- och landsbygdskommuner⁴⁸ att regionernas roll som regionalt utvecklingsansvariga kring lokala utvecklingsfrågor är av stor betydelse för kommuner med begränsad kapacitet.

Vad gäller samverkan med statliga myndigheter ser Tillväxtverket en hög variation och spridning av vilka myndigheter som regionerna anger. En insats med tydlig samverkansinriktning som är värd att nämna här är regeringsuppdraget om stöd för strategisk planering⁴⁹ Tillväxtverket, Boverket, Trafikverket och länsstyrelserna fick uppdraget under 2024, men det har ännu inte fått något större genomslag i regionernas redovisningar.

Jämfört med tidigare år har myndigheten sett få, om ens några, skrivningar där regionerna lyfter utmaningar i samarbetet med länsstyrelserna. Myndigheten gör antagandet att denna problematik inte är lika påtaglig som tidigare år, utan att regionerna och länsstyrelserna har börjat hitta fungerande samarbeten.

I rapporten⁵⁰ för 2024 som rör de statliga myndigheterna drar Tillväxtverket följande slutsatser vad gäller myndigheternas samverkan.

Tillväxtverket konstaterar att de statliga myndigheterna, inklusive länsstyrelserna, samverkar med såväl andra myndigheter som med regioner, kommuner och andra organisationer. Det förefaller vara en central del i majoriteten av insatserna. I vissa fall sker samverkan på myndigheternas eget initiativ. Tydligast framgår det att samverkan sker då regeringen styr genom att ange att samverkan med utpekade aktörer ska ske.

Enligt myndigheten är samverkan mellan en bredd av aktörer med olika kompetenser en förutsättning för att åstadkomma en hållbar regional utveckling och landsbygdsutveckling. Enligt anvisningarna ska myndigheterna redovisa hur samverkan har bedrivits och fungerat. Detta framkommer dock i mycket begränsad

⁴⁸ Regeringsbeslut 2021-12-16 i ärende N2021/03083.

⁴⁹ Regeringsbeslut 2024-05-02 i ärende LI2024/01013.

⁵⁰ Tillväxtverket 2025a, s. 13.

utsträckning. Utmaningar och framgångsfaktorer kring samverkan framkommer knappt heller. Om detta innebär en problemfri och väl fungerande samverkan i flernivåsystemet går inte att utläsa. Hur väl utvecklad samverkan är mellan olika aktörer inom frågor som rör regional utveckling och landsbygdsutveckling är alltså svårt att avgöra.

6.4 Tydligare regler om samråd i lagen om regionalt utvecklingsansvar

Detta avsnitt innehåller ett förslag till förtydligande med innebörden att en region ska samråda med företrädare för det civila samhällets organisationer och näringslivet i länet. Vidare föreslås att en hänvisning till lagen om nationella minoriteter ska föras in i lagen om regionalt utvecklingsansvar. Förslaget består av ett förtydligande och en hänvisning och innebär inte något nytt i sak.

Hur ser reglerna om samverkan och samråd ut i dag?

Samverkan, såväl inom som mellan länen, är en förutsättning för genomförandet av regionalt utvecklingsarbete och transportinfrastrukturplanering, eftersom arbetet är beroende av flera sektorer och aktörers medverkan. I lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar finns bestämmelser om regionalt utvecklingsarbete och om länsplaner för regional transportinfrastruktur. Lagen gäller för regionerna och Gotlands kommun. I lagen finns bestämmelser om bland annat samverkan och samråd samt i vilken utsträckning statliga myndigheter ska stödja regionen i dess arbete enligt lagen.

En region ska samverka med länets kommuner, länsstyrelsen och övriga berörda statliga myndigheter. En region ska vidare samråda med företrädare för berörda organisationer och näringslivet i länet.⁵¹

Statliga myndigheter som bedriver verksamhet i länet ska beakta den strategi som fastställts för länets utveckling. Länsstyrelsen och övriga statliga myndigheter ska vidare inom sina verksamhetsområden lämna regionen det biträde som den behöver för regionalt ut-

⁵¹ 8 och 9 §§ lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar.

vecklingsarbete och regional transportinfrastrukturplanering. De ska också löpande informera regionen om pågående och planerade verksamheter som har betydelse för länets utveckling.⁵²

I förarbetena till bestämmelsen om samverkan i lagen om regionalt utvecklingsansvar anger regeringen att syftet med bestämmelsen är att åstadkomma en samsyn på länets utveckling och på så sätt underlätta det regionala tillväxtarbetet. Formerna för samverkan regleras inte, utan får anpassas efter vad som i varje särskilt fall är ändamålsenligt.⁵³ Vad gäller bestämmelsen om samråd anges i samma förarbeten att det är önskvärt att företrädare för näringslivet och berörda organisationer deltar i arbetet, liksom att samråd sker inför viktigare beslut. Till skillnad från den tidigare gällande bestämmelsen i lagen (1996:1414) om försöksverksamhet med ändrad regional ansvarsfördelning innehåller paragrafen ett krav på samråd med andra intressenter i länet. Samrådet är således obligatoriskt. Formerna för samråd får avgöras av regionen.⁵⁴

En av regionernas uppgifter är enligt lagen om regionalt utvecklingsansvar att utarbeta och fastställa en strategi för länets utveckling och samordna insatser för genomförandet av strategin.⁵⁵

Även inom ramen för den uppgiften krävs en samverkan. Enligt 10 § förordningen (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete ska den regionala utvecklingsstrategin utarbetas i samverkan med berörda kommuner, regioner samt länsstyrelser och andra berörda statliga myndigheter. Strategin ska förankras väl lokalt och regionalt. Även näringslivet och det civila samhällets organisationer i länet ska erbjudas möjligheter till samverkan.

Vad säger direktiven?

Enligt utredningens direktiv⁵⁶ ska utredaren vid behov föreslå hur näringslivet och det civila samhällets organisationer, representanter för urfolk och nationella minoriteter kan erbjudas utvecklade möjligheter till samverkan vid utarbetande och genomförande av strategin för länets utveckling, utan att det innebär ökad administrativ

⁵² 10 § lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar.

⁵³ Prop. 2009/10:156, s. 39.

⁵⁴ Prop. 2009/10:156, s. 39.

⁵⁵ 5 § lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar.

⁵⁶ Dir. 2024:69, s. 19.

börda för berörda myndigheter. Detta ska bidra till att uppnå målen för den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken.

Det civila samhället kan ge viktiga bidrag

I direktiven anges att det civila samhället ger viktiga bidrag till den regionala och lokala utvecklingen och dess organisationer ska erbjudas möjligheter till samverkan i det regionala utvecklingsarbetet och i arbetet med att främja landsbygdsutveckling. Det civila samhällets potential och förmåga till omställning bör tas till vara för att kunna möta samhällsutmaningarna.⁵⁷ Vad som avses med det civila samhället anges inte i direktiven.

I mars 2010 fattade riksdagen beslut om mål för politiken för det civila samhället. Det civila samhället definieras som ”en arena, skild från staten, marknaden och det enskilda hushållet, där människor, grupper och organisationer agerar tillsammans för gemensamma intressen”. Inom det civila samhället verkar bland annat ideella föreningar, stiftelser och registrerade trossamfund men även nätverk, uppprop och andra aktörer.⁵⁸

Civilsamhället består således av en formaliserad och en icke-formaliserad del. Inom den formaliserade delen finns olika organisationsformer. De vanligaste är ideella föreningar, registrerade trossamfund, stiftelser, ekonomiska föreningar, aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning samt samfälligheter och samfällighetsföreningar.⁵⁹

Utredningen för ett stärkt civilsamhälle hade i uppdrag att undersöka möjligheterna att på olika sätt underlätta för det civila samhällets organisationer att bedriva sin verksamhet, att utvecklas och att därigenom bidra till demokrati, välfärd, folkhälsa, gemenskap och social sammanhållning. I betänkandet Palett för ett stärkt civilsamhälle⁶⁰ redogör utredningen för vissa centrala begrepp. Med ”det civila samhällets organisationer” avses i den utredningens direktiv bland annat allmännyttiga ideella föreningar och registrerade trossamfund samt organisationer inom den ideella sektorn och den kooperativa rörelsen som generellt har någon form av mer oegen-

⁵⁷ Dir. 2024:69, s. 17.

⁵⁸ Prop. 2009/10:55; bet. 2009/10:KrU7; rskr. 2009/10:195.

⁵⁹ MUCF:s webbplats.

⁶⁰ SOU 2016:13.

nyttigt uppdrag, utan att vara statliga och kommunala. De är självstyrande och bedrivs ofta med en ideologisk medvetenhet. Till det civila samhällets organisationer hör även sociala företag och aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning.⁶¹ Därutöver använde utredningen även begreppet ”det civila samhället” i den del av uppdraget som handlade om att värna och stärka det civila samhällets roll i demokratin.⁶²

Urfolk och nationella minoriteter har en särskild ställning

Samerna är Sveriges urfolk och identifierar sig själva som ett urfolk.⁶³ Sametinget har här en central roll som förvaltningsmyndighet inom rennäringens område och för samisk kultur samt som företrädare för det samiska folket. Sametinget är ett samiskt folkvalt organ som ska ta tillvara samiska intressen och är samtidigt en statlig förvaltningsmyndighet.

År 1977 erkände riksdagen det samiska folket som urfolk genom att fastställa samernas särskilda ställning som ursprunglig befolkning.⁶⁴ Sedan 2011 markerar 1 kap. 2 § sjätte stycket regeringsformen denna särställning som samerna intar bland de nationella minoriteterna, genom att uttryckligen ange det samiska folket i ett målsättningstagande. Samiska folket och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas. Bestämmelsen syftar genom sin utformning till att ge uttryck för att samerna inte bara är en minoritet utan även ett urfolk.⁶⁵

Lagen (2022:66) om konsultation i frågor som rör det samiska folket, konsultationslagen, trädde i kraft den 1 mars 2022 och utökades den 1 mars 2024 till att även omfatta kommuner och regioner.⁶⁶ I lagen sägs att regeringen, statliga förvaltningsmyndigheter, regioner och kommuner ska konsultera samiska företrädare innan beslut fattas i ärenden som kan få särskild betydelse för dem.⁶⁷

⁶¹ Dir. 2014:40.

⁶² Dir. 2015:38.

⁶³ Prop. 2021/22:19, s. 13.

⁶⁴ Prop. 1976/77:80 och KrU 1976/77:43, s. 4.

⁶⁵ Se prop. 2009/10:80, s. 188 f.

⁶⁶ Prop. 2021/22:19; bet. 2021/22:KU4; rskr. 2021/22:133.

⁶⁷ 2 § lagen (2022:66) om konsultation i frågor som rör det samiska folket.

Konsultationerna ersätter inte samråd. Föreskrifter om samråds-skyldighet i andra lagar och förordningar gäller oberoende av konsultationslagen. Sådana samrådsförfaranden och andra liknande förfaranden ska så långt som möjligt samordnas med konsultationerna.⁶⁸

Sametinget ska konsulteras i ett ärende som företrädare för det samiska folket. Om ärendet kan få särskild betydelse för en sameby ska även samebyn konsulteras. Om ärendet kan få särskild betydelse för en samisk organisation med hänsyn till dess ändamål enligt stadgarna och organisationen anmält intresse av att delta i konsultationer, ska även organisationen konsulteras. När en sameby eller en samisk organisation ska konsulteras anses de vara samiska företrädare.⁶⁹

Lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk, minoritetslagen, innehåller bestämmelser om nationella minoriteter och nationella minoritetsspråk. Lagen innehåller också bestämmelser om så kallade förvaltningsområden och rätten att använda minoritetsspråk hos förvaltningsmyndigheter och domstolar.⁷⁰

Judar, romer, samer (som också är ett urfolk), sverigefinnar och tornedalingar är erkända som nationella minoriteter i Sverige.⁷¹ Minoritetsspråken är jiddisch, romani chib, samiska, finska och meänkieli.⁷²

Samråd är ett vanligt inslag i myndigheternas beslutsprocess. För förvaltningsmyndigheter gäller en allmän samrådsskyldighet med det samiska folket och övriga nationella minoriteter enligt minoritetslagen. I 5 § minoritetslagen föreskrivs att myndigheter ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt det är möjligt samråda med minoriteterna i sådana frågor. Det innebär att myndigheter ska utforma sin verksamhet på ett sådant sätt att en dialog kan föras med företrädare för de nationella minoriteterna. Samråd ska enligt andra stycket ske genom att förvaltningsmyndigheten för en strukturerad dialog med de nationella minoriteterna i syfte att kunna beakta deras synpunkter och behov i myndighetens beslutsfattande.

⁶⁸ 1 § andra stycket lagen (2022:66) om konsultation i frågor som rör det samiska folket.

⁶⁹ Se 7 § lagen (2022:66) om konsultation i frågor som rör det samiska folket.

⁷⁰ Se 1 § lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

⁷¹ 2 § lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Detta är i enlighet med Sveriges åtaganden enligt Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk.

⁷² 7 § språklagen (2009:600).

Statliga och kommunala förvaltningsmyndigheter bör inte enbart samråda med representanter som är utsedda av föreningar som företräder de nationella minoriteterna, utan även med personer som tillhör de nationella minoriteterna men som inte är organiserade inom föreningslivet.⁷³

Skyldigheten att samråda gäller så långt det är möjligt, vilket innebär att bestämmelsen i 5 § andra stycket får ses som en målformulering. Det finns inte något uttryckligt krav på att de synpunkter som framförs vid samråden måste beaktas i beslutsfattandet, men syftet är att så ska ske så långt det är möjligt.⁷⁴

Samrådet med de nationella minoriteterna bör äga rum i ett skede där det fortfarande är möjligt att påverka ett kommande beslut. I kravet på dialog ligger en skyldighet för myndigheter att se till att skapa former för samråd som gynnar ett ömsesidigt, jämbördigt och förtroendefullt meningsutbyte. Det är inte tillräckligt att myndigheter endast informerar de nationella minoriteterna om beslut eller åtgärder.⁷⁵

I kravet på struktur ligger en skyldighet för myndigheterna att ha en planering för samråden. Det behöver vara tydligt vad syftet med samrådet är och vad som förväntas av deltagarna. Att hitta rätt målgrupp för samrådet är också viktigt. Ibland behöver en bredare krets bjudas in och ibland behövs mer riktade inbjudningar, beroende på samrådets syfte. Samrådsgruppen ska vara så representativ som möjligt med avseende på till exempel ålder, kön och språkvarietet. Deltagarna behöver i god tid få del av underlag till samråden för att kunna delta på jämlika villkor. Vidare kan förutsättningarna för samrådet behöva anpassas till deltagarna, till exempel vad gäller på vilka tider och platser samråden ska hållas. Det kan också finnas behov av att säkerställa att samrådsparten har förutsättningar att delta.⁷⁶

⁷³ Se prop. 2017/18:199, s. 93.

⁷⁴ Se prop. 2017/18:199, s. 93.

⁷⁵ Se prop. 2017/18:199, s. 93.

⁷⁶ Se prop. 2017/18:199, s. 42 och s. 93.

Utredningens överväganden och förslag

Utredningens bedömning: Det finns ett behov av att förtydliga bestämmelsen om samråd i lagen om regionalt utvecklingsansvar.

Utredningens förslag: En region ska samråda med företrädare för det civila samhällets organisationer och näringslivet i länet.

En hänvisning till lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk ska föras in i lagen om regionalt utvecklingsansvar.

Den föreslagna ändringen ska träda i kraft den 1 juli 2026.

Som tidigare nämnts ska utredaren enligt direktiven vid behov föreslå hur näringslivet och det civila samhällets organisationer, representanter för urfolk och nationella minoriteter kan erbjudas utvecklade möjligheter till samverkan vid utarbetande och genomförande av strategin för länets utveckling.

Vi har valt att här se över bestämmelsen om samråd i lagen om regionalt utvecklingsansvar och lämnar även ett konkret förslag till förtydligande. Vi återkommer i vårt slutbetänkande med övriga förslag.

I utredningens direktiv används visserligen ordet ”samverkan” för att beskriva det som ska uppnås. Det förekommer även att regioner på frivillig basis samverkar med civilsamhället och även sluter så kallade samverkansavtal.⁷⁷ En viss begreppsförvirring kan således sägas ha uppstått. Utredningen har dock haft som utgångspunkt att det, liksom i dag, är en skyldighet att samråda som ska regleras i lag.

Det civila samhället fungerar som ett paraplybegrepp för alla de organisationer och företeelser som existerar i utrymmet mellan stat, marknad och enskilda hushåll. Det civila samhällets organisationer kan på olika sätt bidra till en hållbar regional utveckling och landsbygdsutveckling.

För att understödja och tillvarata civilsamhället är det viktigt att erkänna, uppmärksamma och bekräfta dess aktörer och verksamheter i det lokala och regionala sammanhanget. Det är angeläget att uppmärksamma och att samarbeta med såväl sedan länge etablerade organisationer som nya organisationer som utvecklar nya former

⁷⁷ Tillväxtverket 2025b, s. 19 samt SKR 2025b, s. 4.

för gemensamt engagemang. Relationen mellan regioner och civilsamhällets organisationer ska präglas av ömsesidig respekt och dialog.

I lagen om regionalt utvecklingsansvar nämns inte det civila samhällets organisationer särskilt, men det finns en skyldighet för regionen att samråda med berörda organisationer och näringslivet i länet. Det anges inte i lagens förarbeten vad som avses med "berörda organisationer". Det kan röra sig om många olika slags organisationer som på något sätt kan komma att beröras av det regionala utvecklingsarbetet. Civilsamhället är som tidigare nämnts ett mycket brett begrepp som omfattar samtliga aktörer som inte är myndigheter, näringslivsorganisationer eller enskilda hushåll. De vanligaste organisationsformerna är ideella föreningar, registrerade trossamfund, stiftelser, ekonomiska föreningar, aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning samt samfälligheter och samfällighetsföreningar.⁷⁸ Berörda organisationer torde därför här ha samma betydelse som civilsamhällets organisationer.

Av tydlighetsskäl och för att säkerställa att det civila samhällets potential och förmåga tas tillvara förslår utredningen att det civila samhällets organisationer ska omnämnas i bestämmelsen. Detta ska ses som ett förtydligande och inte en ändring i sak.

Som framgår ovan är civilsamhället ett brett begrepp som innefattar samtliga aktörer som inte är myndigheter, näringsliv eller enskilda hushåll. Detta medför att till exempel enskilt bedrivna lärosäten, som inte bedrivs med vinstsyfte, tillhör civilsamhället och omfattas av den föreslagna regleringen. Det föreligger därmed ingen risk för att vissa aktörer som i dag omfattas av samrådsbestämmelsen skulle falla utanför den föreslagna lydelsen.

Enligt förslaget ska en region samråda med företrädare för det civila samhällets organisationer och näringslivet i länet. Med samråd kan avses att överlägga, konferera eller i vardagligt tal "slå sina kloka huvuden ihop". Det kan bestå av ett eller flera tillfällen då företrädare för organisationer kan framföra sina synpunkter och diskutera dessa.⁷⁹ Regionen ska samråda med de organisationer som bedöms vara berörda av den aktuella frågeställningen eller beslutet. De mer precisa formerna för samråden får som i dag avgöras av regionen.

⁷⁸ MUCF:s webbplats.

⁷⁹ Länsstyrelsen Västerbotten 2011.

Vad gäller den i dag gällande skyldigheten att samråda med näringslivet föreslås inga förändringar i lagen. Näringslivet ska även fortsättningsvis ges goda förutsättningar att delta i och påverka det regionala utvecklingsarbetet.

Samerna som urfolk är föremål för särskild reglering, till exempel i regeringsformen och i lagen (2022:66) om konsultation i frågor som rör det samiska folket, konsultationslagen. Det finns även regler om Sveriges nationella minoriteter, varav samerna är en, i lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk, minoritetslagen. Utredningen har ovan redogjort för regelverket på området.

I minoritetslagen finns en bestämmelse om samråd med nationella minoriteter. Statliga och kommunala förvaltningsmyndigheter ska ge nationella minoriteter möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt det är möjligt samråda med minoriteterna i sådana frågor. Det finns således redan en samrådsskyldighet i svensk rätt som är generellt tillämplig för myndigheter.

Utredningen har övervägt att föreslå en bestämmelse om samrådsskyldighet gentemot nationella minoriteter även i lagen om regionalt utvecklingsansvar. Vi ser dock tydliga nackdelar med en sådan ordning. Det finns en risk för praktiska tillämpningsproblem med dubbla och parallella samråd. De som ska tillämpa reglerna kan till exempel ha svårt att veta hur de olika samrådsskyldigheterna ska förhålla sig till varandra och dubbelarbete kan uppstå.

I stället föreslår utredningen att det införs en hänvisning i 9 § lagen om regionalt utvecklingsansvar till minoritetslagens bestämmelser om samråd med de nationella minoriteterna i frågor som berör dem. En hänvisning kan bidra till ökad tydlighet, även om både statliga och kommunala myndigheter är skyldiga att hålla sig informerade om innehållet i olika lagar även utan sådana hänvisningar.

Utredningen har övervägt att föreslå en hänvisning även till konsultationslagen men har valt att avstå eftersom konsultation är något annat än samråd och därför inte lika naturligt kopplar till reglerna om samråd i 9 §.

Den föreslagna lagändringen bör enligt utredningens bedömning kunna träda i kraft den 1 juli 2026.

7 Regional utvecklingspolitik och landsbygdspolitik – ett eller två politikområden?

Regeringen har konstaterat att det finns ett nära samband mellan den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken, bland annat eftersom de två politikområdena har likartade mål. Det nära sambandet innebär en otydlig gränsdragningen mellan de två politikområdena, vilket medfört att styrning, genomförande och uppföljning av politiken har försvårats. Ett sätt att minska otydligheten kan vara att tydliggöra gränsdragningen mellan den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken. Ett annat sätt kan vara att slå ihop dem till ett gemensamt politikområde.

I det här kapitlet utvecklas argumentationen om en av utredningens huvudfrågor; om den regionala utvecklingspolitiken och sammanhållna landsbygdspolitiken ska slås samman till ett gemensamt område. Vi konstaterar att en väg framåt kan vara en ny gemensam politik där landsbygdsdimensionen tydliggörs.

En sammanslagning av de två politikområdena kan bland annat ge möjligheter till samordning av liknande insatser som i dag finns i de två politikområdena. Det kan bidra till en ökad tydlighet och även förenkling för företagare och andra aktörer som utgör målgrupp för politiken. En gemensam territoriell politik kan också innebära bättre möjligheter att arbeta med utvecklingsfrågor i alla geografier inom ett län.

Utredningen vill i sammanhanget uppmärksamma farhågan att landsbygdernas frågor hamnar i skymundan av städer och mer tät miljöer i det regionala utvecklingsarbetet. Landsbygdernas särskildheter och behov ger argument för särskilda hänsyn och insatser, samtidigt som andra perspektiv självklart ska ges utrymme i politiken. En territoriell politik för hela landet behöver ge förutsättningar för

arbete med innovationer, konkurrenskraftiga företag och grön omställning, för att nämna några områden. Sådana näringslivsperspektiv är viktiga samtidigt som invånarnas villkor och vardag, det vill säga ett medborgarperspektiv, behöver ges utrymme. I dessa och andra frågor av vikt för hela landets hållbara utveckling är relationen och utbytet mellan städer och landsbygder en bärande del.

En territoriell politik behöver kunna hantera alla geografiers behov; det kan vara geografiska nackdelar men också socioekonomiska utmaningar som motiv för insatser. Behov kan till exempel finnas för såväl öar och skärgårdar som mindre tätorter eller förorter. Samtidigt är argument som tidigare framfördes av både regeringen och Parlamentariska landsbygdskommittén, om behovet av en sammanhållen politik som tar avstamp i landsbygdernas utmaningar och möjligheter, fortfarande aktuella.

Kapitlet börjar med ett avsnitt om likheter och skillnader mellan dagens regionala utvecklingspolitik och sammanhållna landsbygdspolitik. Sen följer avsnitt som handlar om landsbygdernas särskildheter samt om avvägningar som behöver göras för att ta ställning till frågan om ett eller två politikområden. I ett något längre avsnitt resonerar vi om hur territoriella perspektiv kan ges utrymme i en förnyad politik. Kapitlet avslutas med en summering av de förda resonemangen.

7.1 Både likheter och skillnader mellan regional utvecklingspolitik och landsbygdspolitik

Politiken utgår från platsen och målen handlar om goda och likvärdiga utvecklingsmöjligheter

Både den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken har platsen som utgångspunkt, det vill säga att politiken beaktar att förutsättningar och villkor varierar mellan olika geografier inom Sverige. Medan den sammanhållna landsbygdspolitiken fokuserar på landsbygdernas behov och möjligheter ingår alla geografier i den regionala utvecklingspolitiken; såväl alla typer av landsbygder som tätorter och städer.

Målen för båda politikområdena tar sikte på likvärdiga möjligheter för människor att leva och verka, oberoende av var i landet man bor. För landsbygderna utgör staden eller tätorten en form av

motpol, och skillnader mellan tätare och glesare miljöer är en viktig utgångspunkt för landsbygdspolitiken. Samtidigt finns ett ömsesidigt beroende mellan stad och land, som ofta är både fruktbart och väl fungerande och där stad och land kompletterar varandra på olika sätt. Det kan till exempel handla om utbyte av kunskaper och kompetenser, om varuflöden i båda riktningar och om tjänster där vissa finns företag i staden och andra i omkringliggande landsbygdsområden.

Den regionala utvecklingspolitiken har en ambition om goda utvecklingsmöjligheter, vare sig länet domineras av storstäder, mindre tätorter eller stora landsbygdsområden. För båda politikområdenas mål är utgångspunkten de tre dimensionerna av hållbar utveckling; för landsbygdspolitiken kanske tydligast genom dess tre delmål. Den regionala utvecklingspolitikens hållbarhetsaspekter preciseras i budgetpropositionen och i den nationella strategin.

Målen är övergripande vilket leder till otydlighet

Utredningens bedömning: Målsättningar för politiken för landsbygdsutveckling och regional utveckling behöver förtydligas och verksamhetslogik för politiken behöver tas fram.

Bedömningen gäller oavsett om det i framtiden kommer vara ett gemensamt eller två separata politikområden.

De nuvarande målformuleringarna för de två politikområdena kan uppfattas som mycket lika varandra, vilket också har observerats i flera studier.¹ Målen är dessutom så pass övergripande och brett formulerade att det har visat sig vara svårt att utvärdera politiken baserat på dem. Konkretare mål efterlyses i studier och rapporter om både regional utvecklingspolitik och landsbygdspolitik. Den här typen av övergripande politiska mål är dock relativt vanliga och det kan finnas skäl för breda målformuleringar. Genom att precisera vad som avses genom tydliga delmål kan förutsättningar ges för bland annat uppföljning.

¹ Se bl.a. Fahlbeck 2025.

En viktig fråga med koppling till politikens målsättningar är dess verksamhetslogik, det vill säga sambanden mellan behov och utmaningar, insatser, resultatkedja och förväntat resultat.² En verksamhetslogik behöver utvecklas för både regional utvecklingspolitik och landsbygdspolitik, vilket också har påpekats av Tillväxtverket i de senaste rapporterna om det regionala utvecklingsarbetet respektive myndigheternas arbete med regional utvecklingspolitik och landsbygdspolitik.³ En sådan verksamhetslogik skulle bland annat kunna tydliggöra genomförandet av nationella och regionala insatser för att nå målen för de två politikområdena.

Inom ramen för Tillväxtverkets uppdrag att följa den sammanhållna landsbygdspolitik har myndigheten utvecklat en modell för politikområdets verksamhetslogik, som det går att bygga vidare på i ett fortsatt utvecklingsarbete. Om de två politikområdena skulle slås samman och, som en följd av det ett nytt gemensamt mål formuleras, behövs ett genomgripande arbete för att ta fram en verksamhetslogik för det nya politikområdet.

Behov av andra geografier än de administrativa indelningarna

Även den ”territoriella skalan” behöver begripas och hanteras i jämförelsen mellan regional utvecklingspolitik och landsbygdspolitik – en skala som är komplex och inte alltid definierad. Exempelvis ingår, förutom kommuner och län, så kallade inomkommunala och inomregionala perspektiv, tätorter i relation till omkringliggande landsbygder, olika kommuntyper⁴ och inte minst olika varianter av statens regionala organisering.

Administrativa indelningar och gränser är ofta styrande för organisering och genomförande av politikens insatser, men blir också många gånger begränsande. Att kunna samverka över kommun- eller länsgränser kan vara avgörande för ett effektivt genomförande av olika typer av insatser. Exempel på samverkan över administrativa gränser finns inom Leader, där områdena ofta inkluderar både

² Resonemang finns bland annat i Tillväxtverket 2021 och 2024b. Andra uttryck som ofta används i stället för verksamhetslogik är interventionslogik, effektlogik eller programteori; dessa begrepp används som synonymer i betänkandet. Se Tillväxtverket 2021 för en utförlig beskrivning av verksamhetslogiken för landsbygdspolitik.

³ Tillväxtverket 2025b och 2025a.

⁴ Enligt den definition som används av bland annat Tillväxtverket delas Sveriges kommuner in i sex typer varav tre betecknas som landsbygdskommuner.

flera kommuner och län, och inom regionalfonden, där NUTS 2-områdena omfattar flera län.⁵

I utredningens direktiv ingår att analysera den regionala indelningen för vissa statliga myndigheter i relation till de två politikområdena och dess mål, vilket vi kommer återkomma till i slutbetänkandet.

Kännetecken där skillnaderna överväger

En sammanställning av kännetecken, både likheter och skillnader, som utredningen har identifierat för den sammanhållna landsbygdspolitiken respektive den regionala utvecklingspolitiken presenteras nedan.⁶

Två grundläggande likheter för politikområdena är platsens betydelse som grund för politiken samt de likartade övergripande målformuleringarna. Målens karaktär, det vill säga att de är så pass övergripande och brett formulerade, gör det svårt att utvärdera båda politikområdena med utgångspunkt från dess mål.

Ytterligare en likhet är att båda politikområdena är tvärsektoriella, vilket innebär att de både påverkas av och påverkar andra politikområden. Inte minst påverkar de två politikområdena varandra; den regionala utvecklingspolitiken innehåller insatser som bidrar till landsbygdsutveckling och den sammanhållna landsbygdspolitiken har insatser som bidrar till regionernas och hela landet samlade utveckling.⁷

Det är ett stort antal andra politikområden som förväntas bidra till målen för både den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken. Båda politikområdena är dessutom beroende av EU-medel och program för genomförandet av insatser, bland annat avseende det stora antalet projekt som drivs runt om i landet.

Det finns också ett antal skillnader mellan de två politikområdena. Den kanske största skillnaden är att den sammanhållna landsbygdspolitiken endast har varit på plats sedan 2018 medan den regionala utvecklingspolitiken har funnits desto längre (om än i olika

⁵ Förutom Stockholms län som är ett eget NUTS 2-område. NUTS är den regionala indelning som används inom EU för statistikredovisning. NUTS 2 används bland annat för regionalfondens insatser.

⁶ Jämförelsen baseras på Fahlbeck 2025.

⁷ Bland annat är skogsnäringen och jordbruks- och livsmedelsnäringen prioriterade i flera regionala utvecklingsstrategier.

tappning). Den regionala utvecklingspolitiken har utpekade aktörer med ett i regelverken definierat ansvar för den regionala utvecklingsarbetet, medan ansvaret för den sammanhållna landsbygdspolitikerna inte är reglerat på motsvarande sätt. Det saknas lagar och förordningar för landsbygdspolitikerna, vilket finns på plats för den regionala utvecklingspolitiken.

Geografin för landsbygdspolitikerna är egentligen inte oklar, men den följer inte gängse administrativa gränser som kommuner och län. För den regionala utvecklingspolitiken är geografin definierad; den följer vanligtvis länsindelningen och i vissa fall även NUTS 2-indelningen.

Utredningen menar också att landsbygdernas förutsättningar och landsbygdspolitik är lättare att kommunicera än länens förutsättningar och regional utvecklingspolitik. Det finns organisationer som jobbar särskilt med att uppmärksamma och främja landsbygderna och landsbygdsfrågor ges relativt ofta utrymme i media. Vi har också noterat att den nationella politikens intresse för regional utveckling ibland framstår som begränsat, kanske på grund av att ansvaret är delat mellan den regionala och nationella nivån.

Utredningen återkommer till hur den nationella nivån, bland annat statliga myndigheter, kan ta initiativ för att arbeta mer aktivt med territoriella perspektiv. Vidare behöver myndigheter på den regionala nivån goda förutsättningar att främja länens utveckling. I det arbetet har länsstyrelserna en viktig uppgift att samordna olika samhällsintressen och statliga myndigheters insatser.

Landsbygdspolitikerna blandas relativt ofta ihop med jordbrukspolitik, det vill säga den gemensamma politiken inom EU som riktar sig främst till jordbruket. Det är inte så konstigt med tanke på att insatser för landsbygdsutveckling sedan länge har funnits inom ramen för den gemensamma jordbrukspolitiken (GJP). Begreppet landsbygdspolitik fanns främst på EU-nivån innan den sammanhållna landsbygdspolitikerna presenterades 2018.

Vidare har den regionala utvecklingspolitiken en utpekad nationell finansiering medan den sammanhållna landsbygdspolitikerna sedan 2024 inte har någon utpekad egen finansiering. I det regionala utvecklingsarbetet är flerpartssamverkan⁸ som arbetssätt centralt

⁸ I regelverken används vanligtvis begreppet flernivåsamverkan men utredningen väljer att använda flerpartssamverkan då vi menar att det bättre beskriver hur samverkan går till, det vill säga att det är flera parter som samverkar snarare än en styrning med staten på den högsta nivån.

för genomförandet, medan det inte är etablerat på samma sätt inom landsbygdspolitiken.

Sammantaget jämför vi en sedan länge etablerad politik (den regionala utvecklingspolitiken) med utpekade aktörer som har ansvar för genomförandet, med en ung politik (den sammanhållna landsbygdspolitiken) där ansvar och uppgifter inte är reglerade. Likheter dem emellan finns, särskilt den grundläggande förutsättningen om platsens betydelse som utgångspunkt för politiken, men skillnaderna mellan de två politikområdena är desto fler.

7.2 Landsbygdernas särskildheter ger motiv för politik och insatser

En viktig utgångspunkt för resonemanget om politikområden och insatser för landsbygdsutveckling och regional utveckling är varför politiken behövs och vad det är som politiken ska åtgärda. Det handlar både om behov eller problem i samhället som behöver hanteras, och om målgrupper för politikens insatser. Inom nationalekonomin uttrycks det som att politiken riktas mot marknadsmisslyckanden, det vill säga att politiken ska åtgärda negativa effekter som uppstår på grund av marknadskrafterna.

Landskapet, glesheten och företagandets villkor

I det här sammanhanget behöver vi reda ut vilka behov och utmaningar som är av betydelse för utformningen av en territoriell politik för hela landet. Det talas ibland om landsbygdernas specifika förutsättningar, som argument för behovet av en särskild politik. Forskaren Erik Westholm myntade begreppet *landsbygdens särskildhet* och tar upp aspekter som landskapet och de glesa strukturerna, företagandets villkor i landsbygdsområden och lokalsamhällenas roll för sammanhållning och utveckling.⁹

Landsbygderna i Sverige uppvisar en så stor variation av sociala, ekonomiska och miljömässiga förutsättningar att det är motiverat att tala om olika *landsbygder*. Vissa landsbygdsområden finns inom pendlingsavstånd till en eller flera större orter, vilket innebär goda

⁹ SOU 2003:29.

möjligheter för arbetspendling, medan andra i stället har förutsättningar för en stark besöksnäring med därtill kopplat företagande. Många landsbygder är rika på naturresurser och har möjligheter för utveckling av exempelvis förnybar energi. De gröna näringarna¹⁰ har minskat i betydelse över tid, men står ändå för betydande sysselsättning i många landsbygdskommuner.¹¹

Skillnader i förutsättningar kan även vara stora mellan tätorter och den omkringliggande landsbygden i en och samma kommun. Samtidigt finns det gemensamma nämnare för landsbygderna i Sverige, inte minst de utmaningar som följer av glesa strukturer, långa avstånd och begränsad tillgång till marknader av olika slag. Forskare vid SLU beskriver det som ”en slags friktion i landskapet som innebär högre kostnader för många aktiviteter, mindre möjligheter till skalekonomi och svårigheter att upprätthålla kommersiell och offentlig service.”¹²

Landsbygderna står också för värden som inte finns i de tätare miljöerna; det handlar bland annat om marken, landskapet och naturresurserna men också om former för samverkan och utvecklade sociala nätverk. Här talar forskarna från SLU om att ”[g]lesheten kan också utgöra ett smörjmedel”¹³, som kan underlätta människors interaktioner och möjligheter att medverka i olika sammanhang och påverka sin vardag.

Insatser finns för företagens utveckling

Nackdelar för företag i vissa landsbygder på grund av gleshet och långa avstånd till kunder och marknader påverkar i olika grad företagens villkor och utvecklingsmöjligheter. Landsbygdsföretag inkluderas i varierande omfattning i näringslivs- och innovationssatningar, beroende på vilken bransch de verkar inom. Företag inom de areella näringarna utgör en målgrupp för insatser kopplade till exempelvis livsmedelsstrategier eller skogsprogram, och finansiering finns bland annat i den strategiska planen för GJP. Andra

¹⁰ Jordbruk, skogsbruk och fiske.

¹¹ Vikten av en robust livsmedelskedja med konkurrenskraftig primärproduktion och livsmedelsförädling har ökat i och med det oroliga världsläget. Läs om hur flera myndigheter arbetar med uppbyggnaden av Sverige livsmedelsberedskap i Livsmedelsverket, Jordbruksverket och Statens veterinärmedicinska anstalt 2025.

¹² Stiernström, Berg, Norrby och Gustafsson 2025, s. 6.

¹³ Stiernström, Berg, Norrby och Gustafsson 2025, s. 7.

typer av företag som har sin bas på landsbygden har inte på samma sätt sektorsinriktade stödprogram, även om både regionerna och Tillväxtverket kan bevilja olika former av stöd till företag. Regionalfondsprogrammen innehåller företagsstöd och andra insatser riktade till företag i hela landet. Flera andra myndighet har också möjlighet att bevilja stöd till företag, exempelvis Vinnova, Energi-myndigheten, Naturvårdsverket och länsstyrelserna.

Städers och landsbygders behov behöver balanseras

Något som har framkommit under utredningens gång är att ett tänkbart gemensamt politikområde med tillhörande mål behöver kunna balansera och kommunicera landsbygders behov i förhållande till andra prioriterade frågor och dimensioner i ett regionalt sammanhang, där staden eller kommuners centralort ofta står i fokus och får uppmärksamhet.¹⁴

Landsbygdernas specifika förutsättningar, dess särskildheter med fokus på utmaningar kopplade till framför allt glesheten, motiverar riktade hänsyn och insatser oavsett om det handlar om ett eget politikområde eller inte. Utredningen menar att politiken behöver ge förutsättningar för att både hantera dessa utmaningar och ta vara på möjligheter som finns i de svenska landsbygderna. Om inte landsbygdernas särskilda behov beaktas försämras möjligheter till ett sammanhållet land där lokala initiativ inom till exempel företagande och föreningsliv ges utrymme att bidra till samhällsutvecklingen.

I sammanhanget vill vi påpeka att utvecklingen i ett län är beroende av dess näringsliv med företag som verkar i både städer och landsbygder och där det också finns innovationssystem som stöttar företagen och bidrar till utveckling och lönsamhet. Städer som utvecklas positivt samverkar med närliggande områden inklusive landsbygder och har på så sätt stor betydelse för hela länets utveckling. På motsvarande sätt bidrar företagandet på landsbygden till länets samlade produktionsvärde och sysselsättning.¹⁵

¹⁴ Se Tillväxtverket 2025b för en sammanställning av regionernas arbete 2024.

¹⁵ I Tillväxtverket 2025c beskrivs bland annat företagande och näringsliv baserat på kommungrupper och utifrån ett stad-landsperspektiv.

Öar och skärgårdar har särskilda förutsättningar

Sverige är ett av de länder i Europa som har flest bebodda öar. De som bor och är verksamma på öar och i skärgårdar möter ofta utmaningar som är större än på fastlandet. Det kan handla om samhällsservice som vård och omsorg, skolor och kollektivtrafik, men också om möjligheter till arbete och försörjning eller tillgång till fritidsaktiviteter och kultur av olika slag. Våra öar och skärgårdar har också många deltidboende med fritidshus och besökare från både Sverige och andra länder som kommer för rekreation och friluftsliv.

Utredningen kommer beakta förutsättningarna för de som bor och verkar på öar och i skärgårdar i det fortsatta arbetet med förslag till en territoriell politik för hela landet. Ett arbete som vi följer är den av OECD initierade undersökningen om ö-perspektiv och ö-lagar i Europa, som bland annat inkluderar fallstudier av öar i Kroatien, Grekland och Sverige.¹⁶

En väg att gå kan vara en ny gemensam politik

Utredningens bedömning: Landsbygdernas förutsättningar och behov behöver få större utrymme i såväl den nationella som regionala politiken.

Det kan uppnås på flera tänkbara sätt, där en väg att gå kan vara en ny gemensam politik för regional utveckling och landsbygdsutveckling där landsbygdsdimensionen tydliggörs.

Sammantaget anser utredningen att landsbygdernas särskildheter ger motiv för en politik med insatser som möter behov och utmaningar med anledning av främst glesheten, de långa avstånden och företagandets villkor. Det kan också finna skäl att beakta områden med särskilda behov, exempelvis öar och skärgårdar eller mindre tätorter där befolkningen minskar.

Däremot är vi inte övertygade om att det behöver hanteras genom en egen politik för landsbygderna, utan ser att det även finns andra vägar fram mot en ny politik som möter behoven hos såväl landsbygdernas som tätorters och städers invånare, företagare och

¹⁶ OECD 2024. Den svenska studien finansieras av Region Gotland och Europeiska kommissionen.

civilsamhälle. Det är heller inte avgörande om insatserna som erbjuds finns inom ett eller flera politikområden. Av större vikt är att de insatser som erbjuds svarar mot faktiska behov och utmaningar som inte marknaden kan hantera och att insatserna kan bedömas vara effektiva för att åtgärda de problem som finns.

7.3 Flera avvägningar behöver göras för att ta ställning till frågan om ett eller två politikområden

Det finns ett antal avvägningar som behöver göras för att få hela bilden av vilka behov och utmaningar respektive politikområde har möjlighet att hantera. Vi tar upp några sådana avvägningar här, men kommer utveckla resonemangen ytterligare i utredningens fortsatta arbete.

Avvägning mellan kompensatoriska insatser och utvecklingsinsatser

En avvägning som behöver göras handlar om kompensatoriska insatser i relation till utvecklingsinsatser. Det blir till stor del en avvägning mellan nivåer i systemet, där den nationella politikens kompensatoriska innehåll kan behöva förstärkas samtidigt som utvecklingsinsatser på regional och lokal nivå behöver ges utrymme. Balansen mellan en politik som verkar kompensatoriskt för en territoriell sammanhållning och en som fokuserar på enskilda läns förutsättningar att uppnå hållbar regional utveckling är en av de utmaningar som utredningen har att hantera i det fortsatta arbetet.

Avvägning mellan flexibilitet och enhetlighet

Utredningens bedömning: Flexibilitet och anpassning till platserns förutsättningar är en av grundbultarna i en territoriell politik, men det behövs också viss grad av enhetlighet så att politiken blir överblickbar och förståelig. Argument finns för en politik som innehåller insatser som kan möta olika platserns behov och utmaningar, samtidigt som den hanterar helheten för hela landets hållbara utveckling.

En politik som utgår från platsen och som tar hänsyn till olika geografier kan inte vara likadan överallt i landet. Den regionala utvecklingspolitiken bygger på ansatsen att de som verkar regionalt, bland annat genom samverkan och samråd med relevanta aktörer, har bäst kunskap om sin egen geografi och därför är bäst lämpade att driva utvecklingsarbetet. Den inriktningen ser utredningen bör värnas även framöver.

Vi behöver dock ha i åtanke att om varje geografi tillämpar utvecklingsarbete och insatser på helt unika sätt begränsar det möjligheterna till utvärdering och lärande kopplat till politiken. En politik med så pass stor flexibilitet blir också svår att överblicka.

En extrem variant av enhetlighet kan å andra sidan vara att alla insatser ges en enhetlig utformning som sedan tillämpas strikt. Det riskerar att få följden att till exempel företagare anpassar sin verksamhet för att kunna söka de generellt utformade stöd som erbjuds, i stället för att utveckla verksamheten enligt nya idéer eller anpassat till förutsättningar på marknaden.

Resonemanget innebär att samtidigt som flexibilitet och anpassning till platserns förutsättningar är en av grundbultarna i en territoriell politik behövs också viss grad av enhetlighet, med innebörden att politiken ska vara överblickbar och förståelig. Avvägningar behöver göras för olika sakområden; till exempel kan företagens villkor och utvecklingsmöjligheter behöva hanteras på annat sätt än välfärdstjänster kopplat till statens ansvar gentemot medborgarna.

En viktig förutsättning som utredningen har slagit fast är att olika platser, däribland landsbygder och särskilda geografier som exempelvis öar och skärgårdar, har behov och utmaningar som sällan kan lösas med samma insatser i hela landet. Regelverk kan behöva anpassas efter platserns förutsättningar och möjligheter till varierande tillämpning behöver finnas. Sammantaget finns det argument för en politik som innehåller insatser som kan möta olika platserns behov och utmaningar, samtidigt som den är överblickbar och hanterar helheten för hela landets hållbara utveckling.

Ansvarsfördelning och samverkan bärande delar i en förnyad politik

Ansvarsfördelning, uppgifter och möjligheter till samverkan är också avgörande avvägningar för att kunna ta ställning till frågan om politikområden. Vi utvecklar resonemang och analys av dessa områden i kapitel 5 och 6. Det handlar om de offentliga aktörerna och nivåerna men också om möjligheterna för civila samhällets organisationer och näringslivet att medverka i och driva samhällsutvecklingen.

Flera forskare talar om en ny typ av samhällskontrakt,¹⁷ där civila samhället får en allt större roll och där samverkan mellan sektorer och aktörer blir avgörande för att upprätthålla vår välfärd.¹⁸ Att olika typer av aktörer är med och bidrar till målet om likvärdiga möjligheter till välfärd i hela landet kan vara både en möjlighet och en utmaning. Civila samhällets organisationer är ofta beredda att kliva fram och ta ansvar för vissa uppgifter men frågan behöver ställas under vilka förutsättningar det är lämpligt och vilken stöttning som i så fall behövs. Många av civila samhällets organisationer är involverade i samverkan inom till exempel Leader och i lokala utvecklingsgrupper av olika slag. Att fånga upp det engagemang som finns hos civila samhällets organisationer och erbjuda medverkan i utvecklingsarbete på lokal, region och nationell nivå är något som utredningen ser som prioriterat.

7.4 Hur ska territoriella perspektiv ges utrymme i en förnyad politik?

Politiken behöver ha förmåga att ta till vara resurser i alla geografier

Vikten av ett Sverige som håller ihop har betonats av olika regeringar, bland annat i propositionen En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder där regeringen skriver att likvärdiga livsvillkor i hela landet ska betraktas som långsiktiga investeringar i Sveriges

¹⁷ Samhällskontraktet kan definieras som statens ansvar gentemot medborgarna och de skyldigheter och rättigheter som medborgarna har (Trägårdh, Wallman Lundåsen, Wollbeck och Svedberg 2013).

¹⁸ Se bland annat Stiernström, Berg, Norrby och Gustafsson 2025, s. 19 f.

framtid.¹⁹ I propositionen framhålls att en avgörande förutsättning för en stärkt välfärd som kommer alla till del i ett land som utvecklas och håller ihop är att landsbygdernas resurser, i form av människor, företag, naturresurser och naturvärden, tas till vara. Samtidigt visar undersökningar att många landsbygdsbor inte upplever att beslutsfattare beaktar deras behov. Enligt opinionsundersökningen Landsbygdbarometern som genomfördes senast 2024²⁰ instämde 76 procent i påståendet att staten har övergivit landsbygderna, medan 7 procent svarade att de tycker att nationella beslutsfattare tar hänsyn till landsbygdsbor.

Eftersom landsbygder är en utpekad del av den regionala utvecklingspolitiken bör alla regioner arbeta med landsbygdernas förutsättningar och utveckling, givet deras territoriella uppdrag. Men får landsbygdernas utvecklingsfrågor tillräckligt utrymme i dagens regionala utvecklingsarbete? För att få vägledning i frågan har vi dels tittat på Tillväxtverkets sammanställning av regionernas redovisningar av regionalt utvecklingsarbete 2024,²¹ dels gjort en enklare empirisk studie genom en enkät riktad till regionerna via SKR.

Tillväxtverkets rapport visar att samtliga regioner använder ett territoriellt perspektiv i det regionala utvecklingsarbetet, om än i varierande grad. Det märks särskilt inom området *likvärdiga möjligheter till boende, arbete och välfärd*, där landsbygder, serviceglea områden, skärgårdar och gränsbygder är i fokus för insatser som handlar bland annat om service, kollektivtrafik och kulturutbud. Inom de andra tre strategiska områdena finns också många exempel på initiativ med territoriella perspektiv, där landsbygderna är inkluderade. Tillväxtverket bedömer dock att territoriella perspektiv endast i undantagsfall påverkar styrning och prioritering av insatser, samt att det urbana perspektivet fortsatt är norm. Myndigheteten skriver också att de regionala utvecklingsstrategierna inte uppmärksammar inomregionala skillnader i någon särskild omfattning.²²

Enligt enkätundersökningen, som utredningen har fått hjälpa av SKR att genomföra, ser regionerna landsbygdsperspektivet och politikområdet landsbygds politik som en integrerad del av det regionala utvecklingsarbetet. Regionerna bedömer själva att de jobbar utifrån ett geografiskt helhetsperspektiv präglad av en systemsyn, där frågor

¹⁹ Prop. 2017/18:179, s. 15.

²⁰ Hela Sverige ska leva 2024.

²¹ Tillväxtverket 2025b.

²² Liknande resonemang lyfts av Patric Cras i SLU och Tillväxtverket 2025.

av betydelse för landsbygdsutveckling är en viktig del. I det fortsatta arbetet kommer utredningen analysera frågan om territoriella perspektiv i det regionala utvecklingsarbetet vidare.

Den sammanhållna landsbygdspolitiken har inte fått genomslag och dess roll i det regionala utvecklingsarbetet är otydlig

Aktörer som utredningen har träffat vittnar om att det finns en otydlighet i statens styrning av både landsbygdspolitiken och den regionala utvecklingspolitiken. Den sammanhållna landsbygdspolitiken har endast varit på plats sedan 2018 och flera vi har talat med menar att den inte riktigt har hittat sina former i den befintliga strukturen. Bland annat finns inte upparbetade samverkansytor på samma sätt som för den regionala utvecklingspolitiken, där flerpartssamverkan är ett sedan länge etablerat arbetssätt.

Avsaknaden av lagar och förordningar för landsbygdspolitiken tillsammans med en på senare år närmast obefintlig finansiell ram som är utpekad för genomförandet har gjort att en på många sätt nytänkande politik med ambitiöst innehåll inte har infriat förväntningarna. Den finansiering som presenterades initialt var dessutom snarare en sammanställning av redan befintliga insatser än nya insatser för att nå det landsbygdspolitiska målet.

Tillväxtverkets uppföljning visar att ambitionen att inom den sammanhållna landsbygdspolitiken etablera en plattform för politikutveckling inte har blivit verklighet.²³ Landsbygdsnätverket pekades i propositionen ut som en nationell plattform för utveckling av kunskaper och arbetssätt för landsbygdsutveckling.

Enligt den inriktning som getts nätverket utifrån dess roll som nationellt nätverk för GJP ska övervägande del av nätverkets budget används för frågor kopplade till lantbruk och livsmedel inklusive jordbrukets kunskaps- och innovationssystem (AKIS).²⁴ Med anledning av detta har rollen som nationell plattform för utveckling av kunskaper och arbetssätt för landsbygdsutveckling inte kunnat förverkligas. Prioriteringen speglar fördelningen av medel i den strategiska planen för GJP. En av nätverkets analysgrupper har fokus på stärkt landsbygdsperspektiv. Den gruppen leds och finansieras

²³ Tillväxtverket 2024b.

²⁴ Europaparlamentets och Rådets förordning (EU) 2021/2115 preciserar mål och uppgifter för det europeiska och de nationella GJP-nätverken.

av Tillväxtverket. Externa utvärderare har rekommenderat nätverket att arbeta med bred landsbygdsutveckling, trots den nuvarande inriktningen för EU:s gemensamma jordbrukspolitik.²⁵

Regionerna har i dag inte något uttalat ansvar för genomförandet av landsbygdspolitiken. Många av regionerna ser landsbygdsutveckling som en självklar del av det regionala utvecklingsarbetet, medan andra inte prioriterar landsbygder i alls lika stor omfattning. Sammantaget framstår det i dag vara stora variationer i hur de territoriella perspektiven beaktas i det regionala utvecklingsarbetet.

Utredningen ser brister med det nuvarande systemet, där de två delvis överlappande politikområdena leder till en otydlighet – både för dem som arbetar med utvecklingsfrågor vid till exempel kommuner och regioner och för företag och organisationer som ska ta del av politikens insatser. Landsbygdernas förutsättningar och utvecklingsmöjligheter behöver vara en del av det regionala utvecklingsarbetet på ett tydligare sätt än i dag. Samtidigt behöver bärande delar av den sammanhållna landsbygdspolitiken tas till vara i en förnyad territoriell politik.

I det fortsatta arbetet kommer vi bland annat titta på betydelsen av regelverken för genomförandet av politikens insatser. En fundering som har lyfts är om avsaknaden av reglerat ansvar för den sammanhållna landsbygdspolitiken har gjort regionernas ansvar för landsbygderna än mer otydligt.

Stärkt sammanhållning för att minska polarisering mellan stad och land och öka tilliten till samhället

Även internationella studier behandlar frågan om relationen mellan regionalpolitik och landsbygdspolitik. Från OECD²⁶ lyfts bland annat att livskvalitet blir ett allt viktigare mått än ekonomisk tillväxt och att regionalpolitik och landsbygdspolitik bör vara mer integrerade för att möta både samhällsutmaningar och mål med politiken; det handlar till stor del om att utveckla platser där människor trivs och mår bra.

²⁵ Oxford Research har på uppdrag av Jordbruksverket genomfört en utvärdering av Landsbygdsnätverket som publicerades i slutet av 2023. En av fem rekommendationer inför perioden 2023–2027 var att arbeta aktivt för att behålla bredden i Landsbygdsnätverket, trots att GJP i större utsträckning inriktas mot jordbruksfrågor. Läs hela utvärderingen i Westerberg, Grauers Berggren, Åström och Lybäck 2023.

²⁶ OECD 2025a.

En insikt behöver också finnas att många kommuner och orter inte kommer ha befolkningstillväxt framöver. Trots det behöver invånarna både få del av välfärdstjänster och uppleva att de är delaktiga i samhället på olika sätt.²⁷ Den demografiska utvecklingen är en av de stora samhällsförändringar som påverkar såväl utvecklingen för hela Sverige som landsbygdsutvecklingen och den regionala utvecklingen. Utredningen kommer i det fortsatta arbetet att analysera konsekvenser av utpekade samhällsutmaningar för landsbygdsutvecklingen och den regionala utvecklingen.

Vissa tecken finns på en minskande tillit hos medborgarna till samhället och staten, som bland annat grundas på en bild hos många landsbygdsbor om en ojämn maktfördelning mellan storstäder och landsbygder.²⁸ En förnyad politik behöver hantera sådana problem, där en försämrad tilltro till politiken kan inverka negativt på synen på vad vi kan åstadkomma gemensamt i samhället. Den här typen av problematik finns även i andra geografier, exempelvis kan det gälla förorter eller andra områden som är socioekonomiskt utsatta. Undersökningar av generell mellanmänsklig tillit indikerar dock att tilliten i Sverige fortfarande är relativt god jämfört med många andra länder.²⁹

Det finns i dag indikationer på växande skillnader mellan stad och land, i såväl Europa som andra delar av världen. Även om undersökningar på området inte behandlar svenska förhållanden finns det lärdomar av intresse för utredningen. Spänningar mellan storstäder och landsbygder har visats påverka politiska val i många länder och polariseringen ser ut att fortsätta öka. Människor i områden som drabbas av arbetslöshet, försämrad service och generellt sämre villkor känner sig åsidosatta och kan tappa förtroendet för den nationella politiken.

Svenska forskare har undersökt hur det ser ut i enskilda kommuner och har funnit vissa skillnader mellan de som bor i kommunernas centralorter och de som bor utanför. Missnöje hos individer som bor utanför centralorten har påvisats för frågor kopplade till demokrati och möjligheter att påverka, men skillnaderna mellan stad och land är generellt ganska små. Forskarna påpekar att det

²⁷ Läs mer om demografiska utmaningar för kommuner och regioner i SKR 2025a.

²⁸ Stiernström 2023.

²⁹ Se Rothstein och Holmberg 2022 för vidare resonemang.

kan vara en svår utmaning för en kommun att balansera satsningar i tätorterna mot behov som finns utanför tätorterna.³⁰

I den territoriella agendan³¹ betonas sammanhållning för att stärka solidaritet och minska ojämlikhet mellan mer gynnade platser och platser som har sämre utsikter för välbefinnande. Genom territoriell sammanhållning kan människor och verksamheter på alla platser ges möjlighet att nyttja sina egna resurser på bästa sätt genom platsbaserade investeringar, vilket gynnar både Europa som helhet och varje enskilt land. I agendan beskrivs bland annat ”missnöjets geografi”, som innebär att ökande sociala och ekonomiska skillnader leder till segregation inom städer och landsbygdsområden, inom regioner och länder samt inom Europa. Ökande ojämlikhet och socioekonomiska skillnader har skapat ett behov av åtgärder för såväl sysselsättning och ekonomisk bärkraft, som för välbefinnande och livskvalitet.

Utredningen menar att för att nå ett Sverige som håller ihop behöver alla människor känna sig sedda och delaktiga i samhället. Detta ska gälla oavsett var i landet människor bor och verkar, såväl för städer och mindre tätorter som i landsbygder. En viktig del i en förnyad territoriell politik blir att verka för sammanhållning såväl i ett stad-landperspektiv som mellan län eller mellan andra relevanta geografier.

Nationell och regional politik behöver samverka och koordineras

Utredningen kan konstatera att det oavsett ett eller två politikområden för landsbygdsutveckling och regional utveckling finns behov av både nationell och regional politik. För att strukturera det politiska systemet används ibland bilden av en politik som vilar på tre ben;³² den snäva (eller lilla) politiken, den stora (eller breda) politiken samt den regionala politiken.

I den snäva (lilla) politiken ingår instrument eller policyåtgärder som har ett territoriellt perspektiv och med huvudsakligt syfte att främja landsbygder eller andra utpekade geografiska områden. Det kan till exempel vara åtgärder som riktas till landsbygder i något av

³⁰ Se Erlingsson, Öhrvall, Wallman Lundåsen och Zerneck 2021.

³¹ Territorial Agenda 2030. 2020-12-01.

³² Se bl.a. Algotsson 2025 för mer utförliga resonemang.

EU-programmen eller stöd till företag i norra Sverige.³³ Politiken kan innehålla riktade insatser till vissa geografier och även omfördelning mellan olika geografier. Dessa insatser hanteras i vissa fall av statliga myndigheter och i andra fall av både dessa och av regionerna.

Den breda (stora) politiken omfattar politikområden som är av betydelse för att uppnå mål för landsbygdspolitiken eller regionala utvecklingspolitiken, men som inte har det som sitt huvudsakliga syfte. Det kan exempelvis vara insatser inom närings-, miljö-, utbildnings-, bostads- och kulturpolitik eller politiken för det civila samhället. Den här typen av insatser bedömer vi som mycket viktiga, trots att de på ett mer indirekt sätt främjar regional utveckling och landsbygdsutveckling.

Det tredje benet i ett politiskt system för landsbygdsutveckling och regional utveckling är den egentliga regionala politiken, med fokus på utveckling i en viss geografi (län i det här fallet). Perspektivet är inomregionalt och avsikten är att uppnå en god utveckling utifrån förutsättningar och preferenser i en given geografi. Olika geografiers behov och utmaningar behöver vara en naturlig del av en sådan politik. Nationell territoriell politik anger mål och riktning för den regionala politiken.

Därutöver kan kommunernas arbete med så kallade inomkommunala skillnader ses som en del av det tredje benet i systemet för landsbygdsutveckling och regional utveckling. I det ingår att beakta och hantera olika förutsättningar inom den egna kommunens geografi.

Andra politikområden behöver använda geografiska glasögon och ett nationellt ledarskap efterlyses

Utredningens bedömning: Att sektorspolitiken tar geografiska hänsyn och bidrar till målen för regional utvecklingspolitik och landsbygdspolitik är avgörande för Sveriges sammanhållna utveckling och kommer vara en bärande del i en förnyad territoriell politik.

³³ Exempelvis transportbidrag för förädling av produkter i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län.

Den här bedömningen får också stöd i myndigheters analyser och rapporteringar. Tillväxtverket har i rapporten om myndigheternas arbete med regional utvecklingspolitik och landsbygdspolitik 2024³⁴ bland annat rekommenderat regeringen att ge statliga myndigheter i uppdrag att redovisa genomförandet av sektorspolitiken utifrån ett territoriellt perspektiv.

Att använda verktyg för så kallad landsbygds- eller platssäkring är ett sätt att underlätta för andra politikområden och berörda aktörer att ta hänsyn till förutsättningar i olika geografier. En viktig del av ett sådant arbete är att i förväg bedöma konsekvenser för till exempel landsbygder och att i ett senare skede följa upp politik och insatser, även det med geografin i fokus. I det fortsatta arbetet kommer vi bland annat att titta på hur öars och skärgårdars villkor kan beaktas genom verktyg för platssäkring.

En tydlig ambition för både den sammanhållna landsbygdspolitiken och den regionala utvecklingspolitiken är att aktivera andra sektorspolitiska områden. En annan viktig del är genomförande med hjälp av flerpartssamverkan. För landsbygds politikens del har det handlat om en strävan att gå från en snävare politik till en bredare politik för hela landet, på liknande sätt som den regionala utvecklingspolitiken. En av de avgörande frågorna för att uppnå målsättningarna för landsbygdsutveckling och regional utveckling är förmågan att i en bred politik etablera geografin som utgångspunkt för insatser, beslut och myndighetsstyrning.

Utredningen menar att arbetet med att aktivera andra politikområden att ta geografiska hänsyn behöver intensifieras och förstärkas. En analys behövs av på vilket sätt och i vilken omfattning geografiska hänsyn har tagits inom sektorspolitiken. Tillväxtverket talar om att putsa de geografiska glasögonen, vilket innebär att arbeta systematiskt med att synliggöra och stärka den geografiska dimensionen i processer och beslut. Metodstödet som Tillväxtverket har utvecklat riktar sig till kommuner, regioner och myndigheter, och skulle med fördel kunna tillämpas mer samlat på politikområden som behöver aktiveras för att bidra till målen för regional utvecklingspolitik och landsbygdspolitik. Även Ekonomistyrningsverkets erbjuder stöd för analyser med territoriellt perspektiv. I dag riktar erbjudandet bland annat till utredningar, som kan få hjälp med

³⁴ Tillväxtverket 2025a.

bedömning av lokala och regionala konsekvenser av ställningstaganden och förslag.

Styrningen och ledningen från den nationella nivån är en avgörande byggsten för en förnyad territoriell politik. Ett sätt att visa nationellt ledarskap kan vara att etablera ett politiskt råd, på liknande sätt som det landsbygds politiska rådet i Finland. Det finska landsbygds politiska rådet består av representanter för offentliga aktörer, näringslivet och civila samhället. Rådet leds av jord- och skogsbruksministern med näringsministern som vice ordförande. Ett sådant råd kan också vara ett sätt att stärka flerpartssamverkan och dialogen mellan berörda aktörer, exempelvis mellan regeringen och civilsamhället. Utredningen har för avsikt att återkomma till frågan om ett råd för territoriell politik i Sverige.

7.5 Fördelarna med ett gemensamt politikområde ser ut att överväga

I det här kapitlet har vi tittat på olika aspekter relaterat till en av utredningens huvudfrågor; om den regionala utvecklingspolitiken och sammanhållna landsbygds politiken ska slås samman till ett gemensamt område. Som vi konstaterar finns det både likheter och skillnader mellan de två politikområdena, som i olika grad påverkar konsekvenserna för alternativet med ett gemensamt politikområde. Den största gemensamma nämnaren är den grundläggande förutsättningen om platsens betydelse; att geografi är något som politiken måste beakta och hantera.

En gemensam politik kan innebära ökad tydlighet, bättre samordning och förenkling

Skillnaderna mellan de två politikområdena är desto fler, men bedöms inte vara ett hinder för att slå ihop dem till ett område med ett gemensamt mål. Utredningen menar att styrkorna från respektive politikområde bör kunna nyttjas och svagheter hanteras i en förnyad gemensam politik.

En sammanslagning av politikområdena har potential att bidra till ökad tydlighet för politiken. Det kan bland annat handla om en utvecklad verksamhetslogik med mer konkreta mål och delmål, där

samband kan tydliggöras mellan utmaningar och behov, insatser, resultatkedja och förväntat resultat. De nära samband och överlappningar som i dag finns mellan de två politikområdena kan med fördel hanteras samlat i en gemensam politik. Det skulle bidra till en bättre överblick av politikområdet, vilket även skulle kunna underlätta såväl genomförande som uppföljning av politiken.

Andra argument som talar för en gemensam politik är möjligheter till samordning av liknande insatser som i dag finns inom olika utgiftsområden. En samordning av insatser kan även innebära förenklingar för företagare och andra som utgör målgrupp för politikens insatser. Utredningen kommer i det fortsatta arbetet titta vidare på tänkbara förenklingar och möjligheter till effektiviseringar vid en sammanslagning av de två politikområdena.

Landsbygdernas utveckling angeläget för alla län

Utredningen anser att en bärande del i en ny gemensam politik bör vara att arbeta med landsbygdernas utveckling i alla län, och i berörda geografier inom länen. SLU har i sin senaste policyrapport pekat på att en gemensam utvecklingspolitik för hela landet skulle kunna bidra till att landsbygdsfrågor får större tyngd. Forskarna lyfter en möjlig ökad kapacitet att arbeta med landsbygdernas utveckling i hela länen, inom ramen för det regionala utvecklingsarbetet.

Utredningen bedömer dock att det finns viss risk att landsbygdernas frågor hamnar i skymundan av städer och större tätorter i det regionala utvecklingsarbetet. Det är också en farhåga som nämns av SLU, som talar om ”en oro att regional utvecklingspolitik reduceras till regional näringslivspolitik”.³⁵ Utredningen kommer att analysera tänkbara lösningar för att för att landsbygdsfrågor inte ska komma i skymundan vid en eventuell sammanslagning av politikområdena.

Vi vill poängtera att även om det här kapitlet till stor del fokuserar på landsbygdernas förutsättningar och behov, så är andra geografier med i analysen när vi tittar på en förnyad politik för landsbygdsutveckling och regional utveckling. Den nyligen presenterade

³⁵ Stiernström, Berg, Norrby och Gustafsson 2025, s. 15.

strategin för levande och trygga städer³⁶ är ett av utredningens underlag. I det fortsatta arbetet beaktar vi bland annat villkor och utmaningar för öar och skärgårdar och mindre tätorter. En del av analysen är att undersöka om det finns motiv för ett större statligt ansvar för områden med särskilda utmaningar och behov.

Ytterligare analys behövs

För att ta slutlig ställning till utredningsfrågan om ett eller två politikområden krävs ytterligare analys. Ett sätt kan vara att utgå från de kategorier som Tillväxtverket använder i uppföljningen av landsbygdspolitiken och de behov och utmaningar som ligger bakom insatserna inom respektive kategori.³⁷ En jämförande analys av motsvarande del av verksamhetslogiken för den regionala utvecklingspolitiken kan ge ytterligare vägledning.³⁸

Andra aspekter som behöver beaktas är bland annat utvecklingen av EU:s politik och insatser samt hur de utpekade samhällsutmaningarna kan hanteras i respektive politikområde. En stor fråga är att bedöma möjligheterna med koppling till sektorspolitiken; i vilken mån instrument som till exempel platssäkring kan etableras för att få andra politikområden att bidra till utveckling i hela landet i större utsträckning än i dag.

En avgörande pusselbit för frågan om ett eller två politikområden handlar om styrning och ansvarsfördelning. De frågorna behandlar vi huvudsakligen i kapitel 5. Vi vill vara tydliga med att utredningen inte har tagit ställning till ansvarsfördelningen ännu och att vi återkommer till ansvarsfrågorna i slutbetänkandet.

Ett annat tydliggörande från utredningen är att vi ser regional utveckling och landsbygdsutveckling som två jämbördiga politikområden. Avsikten är inte att infoga något av områdena i det andra, utan vi kommer att lämna ett förslag till en förnyad territoriell politik som ger goda möjligheter för en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling i hela landet.

³⁶ Skr 2024/25:96.

³⁷ Se Tillväxtverket 2021 för en grundlig genomgång av uppföljningsmodellen inklusive kategorier.

³⁸ Se Fahlbeck 2025 för ett utvecklat resonemang.

Övergripande värden ger vägledning i den fortsatta analysen

Utredningen använder sig i analysen av tre övergripande värden som vi bedömer är centrala för en territoriell politik: *Territoriell sammanhållning, effektiv och plastbaserad samordning samt lokal och regional förankring.*

En förnyad politik för landsbygdsutveckling och regional utveckling bör vara i linje med och stödja dessa värden. Vi kommer därför att ta hänsyn till dessa värden när vi i det fortsatta arbetet analyserar hur en förnyad territoriell politik bör utformas.

8 Konsekvenser av utredningens förslag

8.1 Utgångspunkter för konsekvensanalysen

I förordningen (2024:183) om konsekvensutredningar finns bestämmelser om den konsekvensutredning som en särskild utredare ska redovisa. Konsekvensutredningen ska innehålla en analys av det förslag som lämnas som bland annat ska bestå av en beskrivning av och beräkning av förslagets kostnader och intäkter för staten, kommuner, regioner, företag och andra enskilda. Även andra relevanta konsekvenser ska beskrivas och beräknas. När det är relevant ska samhälls-ekonomiska kostnader och vinster bedömas för de förslag utredaren lämnar. Enligt kommittéförordningen (1998:1474) ska, om förslaget medför kostnadsökningar eller intäktsminskningar för staten, kommuner eller regioner, en finansiering som i första hand har anknytning till utredningens område föreslås. Skälen för den föreslagna finansieringen ska också anges.

Utredningen ska belysa förslagets konsekvenser för den kommunala självstyrelsen. Av 14 kap. 3 § regeringsformen framgår att en inskränkning i den kommunala självstyrelsen inte bör gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som föranlett den. Bestämmelsen ger uttryck för en proportionalitetsprincip vad gäller inskränkningar i den kommunala självstyrelsen.

Enligt våra kommittédirektiv ska vi särskilt analysera konsekvenserna för olika utgiftsområden och bedöma konsekvenser av våra förslag ur ett territoriellt perspektiv, ur ett perspektiv där hänsyn tas till regionala förutsättningar, ur ett landsbygdsperspektiv eller ur de perspektiv som utredaren föreslår samt ett ekonomiskt, miljömässigt och socialt perspektiv, inklusive ett integrations- och jämställdhetsperspektiv. I de fall förslagen får betydande konsekvenser för enskilda statliga myndigheters verksamhet ska detta analyseras.

8.2 Tydligare regler om samråd i lagen om regionalt utvecklingsansvar

Utredningens bedömning: Förslaget om tydligare regler om samråd i lagen om regionalt utvecklingsansvar har inte några ekonomiska konsekvenser vare sig för staten, kommuner eller regioner eller för företag eller andra enskilda. Inte heller medför förslaget någon ytterligare inskränkning i den kommunala självstyrelsen eller några andra konsekvenser som bör redovisas särskilt.

Utredningen föreslår i avsnitt 6.4 att det ska anges att en region ska samråda med företrädare för det civila samhällets organisationer och näringslivet i länet. Vidare föreslås att en hänvisning till lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk ska föras in i lagen om regionalt utvecklingsansvar.

Förslaget består av ett förtydligande och en hänvisning och innebär inte något nytt i sak. De bedöms därför inte få några ekonomiska konsekvenser för regionerna och påverkar inte heller kostnaderna eller intäkterna för staten, företag eller andra enskilda.

Förslaget innebär inte någon ytterligare inskränkning i den kommunala självstyrelsen. Inte heller medför förslaget några andra konsekvenser som bör redovisas särskilt.

9 Författningskommentar

9.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar

9 §

En region ska samråda med företrädare för *det civila samhällets* organisationer och näringslivet i länet.

I lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk finns bestämmelser om samråd med de nationella minoriteterna i frågor som berör dem.

Paragrafen innehåller bestämmelser om samråd med företrädare för det civila samhällets organisationer och näringslivet i länet. Samrådet är obligatoriskt men regionerna avgör själva formerna för samråd. Samråd behöver endast ske med företrädare för sådana organisationer som bedöms vara berörda av de frågeställningar eller beslut som är aktuella.

Första stycket har ändrats så att det tydligt framgår att det är med företrädare för det civila samhällets organisationer som samrådet ska ske. Detta är ett förtydligande och innebär inte en ändring i sak.

Vad gäller den i dag gällande skyldigheten att samråda med näringslivet föreslås inga förändringar i lagen. Näringslivet ska även fortsättningsvis ges goda förutsättningar att delta i och påverka det regionala utvecklingsarbetet.

Andra stycket är nytt. Det innehåller en hänvisning till bestämmelser i lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk om samråd med de nationella minoriteterna i de frågor som berör dem. Tillägget syftar till att öka tydligheten genom att påminna regionerna om deras skyldighet att samråda enligt minoritetslagen.

Paragrafen behandlas i avsnitt 6.4. Tidigare förarbeten återfinns i prop. 2009/10:156 s. 31 ff. och 39.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

Ikraftträdandebestämmelsen föreskriver att lagen träder i kraft den 1 juli 2026. Övervägandena finns i avsnitt 6.4.

Referenser

- Algotson, A. (2025). *Till utredningen för Sveriges sammanhållna utveckling – En essä om begreppslig sammanblandning i regionalpolitiken*. Underlag framtaget till SVESAM.
- Bet. 2001/02:NU4. *En politik för tillväxt och livskraft i hela landet*. Näringsutskottets betänkande.
- Bet. 2009/10:KrU7. *En politik för det civila samhället*. Kulturutskottets betänkande.
- Bet. 2017/18:NU19. *En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder*. Näringsutskottets betänkande.
- Bet. 2019/20:NU2. *Utgiftsområde 19 Regional tillväxt*. Näringsutskottets betänkande.
- Bet. 2021/22:KU4. *En konsultationsordning i frågor som rör det samiska folket*. Konstitutionsutskottets betänkande.
- Blom, A., Johansson, J. och Persson, M. (2022). *Regionboken: Sverige på regional nivå*. Första upplagan, Studentlitteratur.
- Dir. 2014:40. *Ett stärkt och självständigt civilsamhälle*.
- Dir. 2015:38. *Tilläggsdirektiv till Utredningen för ett stärkt civilsamhälle*.
- Dir. 2024:69. *Den framtida regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken*.
- Ds 2018:10. *EU:s framtida jordbrukspolitik*.
- Erlingsson, G., Öhrvall, R., Wallman Lundåsen, S. och Zerneck, A. (2021). *Centrum mot periferi? Om missnöje och framtidstro i Sveriges olika landsdelar*. Centrum för kommunstrategiska studier. Linköpings universitet.

- Europeiska kommissionen (2021). *En långsiktig vision för EU:s landsbygdsområden – för starkare, sammanlänkade, resilienta och välmående landsbygdsområden 2040*. Meddelande. COM (2021) 345 final.
- Europeiska kommissionen (2025). *Vägen till nästa fleråriga budgetram*. Meddelande. COM (2025) 46.
- Fahlbeck, E. (2025). *Ett eller två områden för regional utvecklingspolitik och landsbygdsolitik?* Underlag framtaget till SVESAM.
- Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, Europeiska unionens officiella tidning, C 202/47. 2016-06-07.
- Hallin, G. (2025). *Sveriges regionala utvecklingspolitik – Vart tog den territoriella sammanhållningspolitiken vägen?* Underlag framtaget till SVESAM.
- Holmquist, M. och Johansson, J. (2023). *Att utvärdera och skapa långsiktiga effekter av leaderinsatser. Slutrapport*. Utvärderingsrapport 2023:1. Jordbruksverket.
- Hela Sverige ska leva (2024). *Landsbygdsbarometern 2024*. Jordbruksverkets webbplats. www.jordbruksverket.se.
- KrU 1976/77:43. *Kulturutskottets betänkande med anledning av propositionen 1976/77:80 om insatser för samerna jämte motioner*.
- Livsmedelsverket, Jordbruksverket och Statens veterinärmedicinska anstalt (2025). *Uppbyggnad av livsmedelsberedskapen 2024. Redovisning av regeringsuppdrag*.
- Länsstyrelsen Västerbotten (2011). *Vad kännetecknar ett bra samråd? Slutsatser från en undersökning*. Meddelande 2 2011.
- Ministry of Development Funds and Regional Policy, Republic of Poland. Joint declaration. Informal meeting of ministers responsible for Cohesion Policy, Territorial Cohesion and Urban Matters. 2025-05-01. <https://polish-presidency.consilium.europa.eu/media/oc1cwmgm/joint-declaration.pdf>.
- MUCF, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2018). *Idéburet offentligt partnerskap. En kunskapsöversikt*.
- MUCF:s webbplats. www.mucf.se.

- Nordregio (2024). *Towards a grid-based Nordic territorial typology. A new tool for analysis across the urban-rural continuum.* Nordregio Report 2024:9.
- Nordregio (2025). *Rethinking population shrinkage. Smart adaptation for Nordic municipalities and regions.* Nordregio Policy brief 2025:19.
- OECD (2024). *Improving the Quality of Multi-level Governance and Strengthening the Resilience of Island Economies of Croatia, Greece and Sweden.* TSI – 23EL34 (MCP).
- OECD (2025a). *Strengthening Rural Policy.* CFE/RDPC/RUR(2025)1.
- OECD (2025b). *Place-Based Policies for the Future.* OECD Regional Development Studies, OECD Publishing, Paris.
- Prop. 1964/185. *Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m.m.*
- Prop. 1976/77:80. *Om insatser för samerna.*
- Prop. 1989/90:146. *Om livsmedelspolitiken.*
- Prop. 1993/94:140. *Bygder och regioner i utveckling.*
- Prop. 1997/98:62. *Regional tillväxt för arbete och välfärd.*
- Prop. 1997/98:142. *Riktlinjer för Sveriges arbete med jordbruks- och livsmedelspolitiken inom Europeiska unionen.*
- Prop. 2001/02:4. *En politik för tillväxt och livskraft i hela landet.*
- Prop. 2009/10:1. *Budgetpropositionen för 2010.*
- Prop. 2009/10:55. *En politik för det civila samhället.*
- Prop. 2009/10:80. *En reformerad grundlag.*
- Prop. 2009/10:156. *Regionalt utvecklingsansvar i vissa län.*
- Prop. 2009/10:175. *Offentlig förvaltning för demokrati, delaktighet och tillväxt.*
- Prop. 2016/17:180. *En modern och rättssäker förvaltning – ny förvaltningslag.*
- Prop. 2017/18:179. *En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder – för ett Sverige som håller ihop.*
- Prop. 2017/18:199. *En stärkt minoritetspolitik.*
- Prop. 2019/20:1. *Budgetpropositionen för 2020.*

- Prop. 2021/22:19. *En konsultationsordning i frågor som rör det samiska folket.*
- Prop. 2024/25:1. *Budgetpropositionen för 2025.*
- Regeringens pressmeddelande: Regeringen stärker mindre kommuners kapacitet. 2025-04-03.
www.regeringen.se/pressmeddelanden/2025/04/regeringen-starker-mindre-kommuners-kapacitet.
- Regeringsbeslut 2006-12-14 i ärende N2006/11184.
- Regeringsbeslut 2015-06-04 i ärende N2015/04609.
- Regeringsbeslut 2017-02-02 i ärende N2017/00826.
- Regeringsbeslut 2018-07-12 i ärende N2018/04123/HL.
- Regeringsbeslut 2018-11-08 i ärende N2018/05372.
- Regeringsbeslut 2019-06-13 i ärende N2019/02162/RTL.
- Regeringsbeslut 2019-12-19 i ärende N2019/03240/JL.
- Regeringsbeslut 2020-11-26 i ärende N2020/02858.
- Regeringsbeslut 2021-12-16 i ärende N2021/03083.
- Regeringsbeslut 2022-02-17 i ärende N2022/00420.
- Regeringsbeslut 2022-06-30 i ärende N2022/01543.
- Regeringsbeslut 2024-03-14 i ärende LI2024/00652.
- Regeringsbeslut 2024-05-02 i ärende LI2024/01013.
- Regeringsbeslut 2025-04-16 i ärendet LI2025/00841.
- Regeringskansliet (2021). Faktapromemoria 2020/21:FPM127.
Meddelande om EU:s landsbygdsvision.
- Riksrevisionen (2022). *Den regionala utvecklingspolitiken – svaga förutsättningar för ett effektivt samlat statligt agerande.*
RiR 2022:8.
- Rothstein, B. och Holmberg, S. (2022). *Social tillit i höglitarlandet Sverige.* SOM-institutets temaserie 2022:1. Göteborgs universitet.
- Rskr. 2001/02:118.
- Rskr. 2009/10:195.
- Rskr. 2017/18:360.
- Rskr. 2019/20:113.
- Rskr. 2021/22:133.

- Rönblom, M. (2008). Var tog politiken vägen? Om regionalpolitik, jämställdhet och statens förändrade former. *Tidskrift för genusvetenskap* nr 1 vol. 29.
- SKR, Sveriges Kommuner och Regioner (2025a). *Ekonomi-rapporten maj 2025. Om kommunernas och regionernas ekonomi*.
- SKR, Sveriges Kommuner och Regioner (2025b). *Landsbygdspektiven i det regionala utvecklingsarbetet – en sammanfattning*. Underlag framtaget till SVESAM.
- Skr. 2008/09:167. *En strategi för att stärka utvecklingskraften i Sveriges landsbygder*.
- Skr. 2020/21:133. *Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030*.
- Skr. 2024/25:96. *Ny strategi för levande och trygga städer*.
- SLU och Tillväxtverket (2025). *Lika men olika. Tas särskild hänsyn till landsbygders förutsättningar i planeringen för regional utveckling?* Tillväxtverkets rapport nr 0500.
- SOU 2000:87. *Regionalpolitiska utredningens slutbetänkande*.
- SOU 2003:29. *Mot en ny landsbygdspolitik*. Betänkande av Utredningen om översyn av Glesbygdsverkets roll och uppdrag inom den nya regionala utvecklingspolitiken.
- SOU 2006:101. *Se landsbygden! Myter, sanningar och framtidsstrategier*. Slutbetänkande av Landsbygdskommittén.
- SOU 2007:10. *Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft*. Ansvarskommitténs slutbetänkande.
- SOU 2016:13. *Palett för ett stärkt civilsamhälle*. Betänkande av Utredningen för ett stärkt civilsamhälle.
- SOU 2016:26. *På väg mot en ny politik för Sveriges landsbygder – landsbygdernas utveckling, möjligheter och utmaningar*. Delbetänkande av Parlamentariska landsbygdskommittén.
- SOU 2016:48. *Regional indelning – tre nya län*. Delbetänkande av Indelningskommittén.
- SOU 2017:1. *För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd*. Slutbetänkande av Parlamentariska landsbygdskommittén.
- SOU 2019:23. *Styrkraft i funktionshinderspolitiken*. Betänkande av Styrutredningen för funktionshinderspolitiken.

- SOU 2020:8. *Starkare kommuner – med kapacitet att klara välfärdsuppdraget*. Slutbetänkande av Kommunutredningen.
- SOU 2022:68. *Förnya taktiken i takt med tekniken – förslag för en ansvarsfull, innovativ och samverkande förvaltning*. Slutbetänkande av Kommittén för teknologisk innovation och etik (Komet).
- SOU 2024:6. *Steg mot stärkt kapacitet*. Betänkande av Kommunperspektivutredningen.
- SOU 2024:43. *Staten och kommunsektorn – samverkan, självstyrelse, styrning*. Betänkande av Utredningen om statens samverkan med kommunsektorn.
- Statskontoret (2017). *Frivillig samverkan mellan myndigheter – några exempel*. Skriftserien Om offentlig sektor.
- Statskontoret (2021). *Regional utveckling – regionernas erbjudanden och länsstyrelsernas roll*. Rapport 2021:11.
- Statskontoret (2022a). *Regeringens styrning av myndigheterna på klimatområdet. En analys av hinder och förslag på lösningar*. Rapport 2022:14.
- Statskontoret (2022b). *Regeringens styrning i tvärsektoriella frågor. En studie om erfarenheter och utvecklingsmöjligheter*. Skriftserien Om offentlig sektor.
- Stiernström, A. (2023). Sustainable development and sacrifice in the rural North. *Sociologia ruralis* nr 3 vol. 63.
- Stiernström, A., Berg, T., Norrby, T. och Gustafsson, I. (2025). *Ett forskarinspel till den nya landsbygdspolitiken*. Institutionen för stad och land, SLU.
- Syssner, J. (2023). *Place-based policy objectives and the provision of public goods in depopulating areas: equality, adaptation, and economic sustainability*, papper presenterat vid OECD-EC High Level Workshop Series: Place-Based Policies for the Future.
- Territorial Agenda 2030. A Future for all places. Informal meeting of Ministers responsible for spatial planning, territorial development and/or territorial cohesion. 2020-12-01.
https://territorialagenda.eu/wp-content/uploads/TA2030_jun2021_en.pdf.

- Tillväxtanalys (2017). *Regionala tillväxtpolitiska utmaningar – behov av nya strukturreformer och samverkanslösningar?* PM 2017:10.
- Tillväxtanalys (2018). *Regional agglomeration of skills and earnings – from convergence to divergence?* PM 2018:09.
- Tillväxtanalys (2024a). *Does subsidizing transport help localized disadvantaged firms? The case of the Swedish freight transport subsidy scheme.* Working paper 2024:01.
- Tillväxtanalys (2024b). *Effektutvärdering av regionala investeringsstödet åren 2010–2016.* Rapport 2024:08.
- Tillväxtverket (2021). *Ett uppföljningssystem för den sammanhållna svenska landsbygdspolitiken.* Dnr Å 2020–85.
- Tillväxtverket (2023a). *Företagens villkor och verklighet 2023.* Rapport 0454.
- Tillväxtverket (2023b). *Regionalt utvecklingsarbete 2022. Sammanställning av redovisningar från regioner, Gotlands kommun och länsstyrelser.* Dnr Å 2022–4019.
- Tillväxtverket (2023c). *Vissa statliga myndigheters bidrag till den regionala utvecklingspolitiken och den sammanhållna landsbygdspolitiken.* Dnr Å 2022–245.
- Tillväxtverket (2024a). *Regional och lokal utvecklingskapacitet. Normativa, empiriska och konstruktiva aspekter.* Rapport 0489.
- Tillväxtverket (2024b). *Uppföljning av den sammanhållna svenska landsbygdspolitiken – fördjupad rapport 2024.* Dnr Å 2024–1725.
- Tillväxtverket (2024c). *Uppföljning av regionala företagsstöd, stöd till projektverksamhet och stöd till kommersiell service. Budgetåret 2023.* Dnr Å 2021–2437.
- Tillväxtverket (2025a). *Från politik till praktik. Så bidrar myndigheter till utveckling i hela landet.* Rapport 0509.
- Tillväxtverket (2025b). *Regionalt utvecklingsarbete 2024. Sammanställning av redovisningar från regioner.* Rapport 0507.
- Tillväxtverket (2025c). *Tillstånd och trender 2025. För regional utveckling och tillväxt.* Rapport 0510.
- Trägårdh, L., Wallman Lundåsen, S., Wollebaek, D. och Svedberg, L. (2013). *Den svala svenska tilliten.* SNS förlag.

- Westerberg, T., Grauers Berggren, Y., Åström, Å. och Lybäck, J. (2023). *Utvärdering av det svenska landsbygdsnätverket 2014–2022*. Utvärderingsrapport 2023:10. Jordbruksverket.
- Wockelberg, H. och Ahlbäck Öberg, S. (2021). Agency Autonomy and Organizational Interaction. *Public Organization Review* nr 4 vol. 22.

Kommittédirektiv 2024:69

Den framtida regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken

Beslut vid regeringssammanträde den 11 juli 2024

Sammanfattning

En särskild utredare ska lämna förslag på hur den framtida regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken ska inriktas och utformas. Syftet med förslagen ska vara att stärka möjligheterna att uppnå målen för den regionala utvecklingspolitiken och den sammanhållna landsbygdspolitiken.

Utredaren ska bl.a.

- för det fall den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken föreslås slås ihop till ett område med ett gemensamt mål, föreslå ett nytt gemensamt mål med beaktande av målen och inriktningarna för den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken,
- analysera om det finns behov av att förändra statliga myndigheters (inklusive länsstyrelsernas) och regionernas ansvar och uppgifter inom den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken samt i så fall föreslå förändringar, och
- identifiera hinder och vid behov föreslå hur samordningen mellan statliga myndigheter (inklusive länsstyrelser) och samverkan mellan statliga myndigheter (inklusive länsstyrelser), regioner och kommuner kan utvecklas för att bidra till att uppnå målen för den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken.

Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 juni 2026. Det står utredaren fritt att dessförinnan redovisa delar av arbetet i ett eller flera delbetänkanden.

Den nuvarande inriktningen för den regionala utvecklingspolitiken och den sammanhållna landsbygdspolitiken

Den regionala utvecklingspolitiken

Regionalpolitiska utredningen, som i september 2000 överlämnade sitt slutbetänkande Regionalpolitiska kommitténs slutbetänkande (SOU 2000:87), är den senaste parlamentariska utredningen om den framtida regionalpolitiken. En ny regional utvecklingspolitik presenterades av regeringen 2001 i propositionen En politik för tillväxt och livskraft i hela landet (prop. 2001/02:4).

Målet för den regionala utvecklingspolitiken är utvecklingskraft med stärkt lokal och regional konkurrenskraft för en hållbar utveckling i alla delar av landet (prop. 2019/20:1 utg.omr. 19 s. 11, bet. 2019/20:NU2, rskr. 2019/20:113).

Av budgetpropositionen för 2024 framgår att för att uppnå målet för den regionala utvecklingspolitiken ska villkoren för att bo, verka och leva i hela landet stärkas. Vidare framgår att utvecklingskraften i städer, tätorter samt gles- och landsbygder ska stärkas och bidra till ett robust samhälle. Alla människor ska kunna känna trygghet och delaktighet, påverka sin livsmiljö, forma sina liv samt få tillgång till utvecklingsresurser utifrån sina förutsättningar oavsett var i landet man bor. Hållbarhet, inklusive ett jämställdhetsperspektiv, är betydelsefullt i genomförandet av den regionala utvecklingspolitiken. Näringslivet ska ges goda förutsättningar att stärka konkurrenskraften, skapa jobb och bidra till gröna innovationer och därmed till omställningen till en hållbar utveckling. För att möta olika samhällsutmaningar, ta till vara möjligheter och hitta lösningar krävs en regional utvecklingspolitik där hela landet ges möjligheter att utvecklas utifrån sina särskilda förutsättningar. Det gäller såväl städer och tätorter som gles- och landsbygder (prop. 2023/24:1 utg.omr. 19 s. 33).

Inom utgiftsområde 19 Regional utveckling finns anslaget 1:1 Regionala utvecklingsåtgärder som får användas till utgifter för bl.a. statsbidrag till projektverksamhet, regionala företagsstöd samt stöd till kommersiell service. Medlen fördelas främst till regionerna och Tillväxt-

verket. Inom utgiftsområdet finns även anslaget 1:2 Transportbidrag som får användas till utgifter för statsbidrag till regionalt transportbidrag. Inom utgiftsområdet finns dessutom anslaget 1:4 Europeiska regionala utvecklingsfonden och Fonden för en rättvis omställningsperioden 2021–2027. Anslaget får användas för utbetalningar av EU-medel.

Projektverksamhet, regionala företagsstöd och stöd till kommersiell service kan beviljas i alla delar av landet utifrån bestämmelser i förordningar. Det regionala företagsstödet regionalt investeringsstöd kan dock endast beviljas i stödområden som ingår i Sveriges regionalstödslista enligt förordningen (1999:1382) om stödområden för vissa regionala företagsstöd. För transportbidrag finns ett eget stödområde.

I regeringens skrivelse Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030 (skr. 2020/21:133) anges strategiska områden och prioriteringar för den regionala utvecklingspolitiken. Strategin har bl.a. tagits fram för att främja en ändamålsenlig medverkan från statliga myndigheter i det regionala utvecklingsarbetet. Strategin syftar vidare till att stärka förutsättningarna för samordnade och kompletterande insatser inom och mellan de fyra strategiska områdena och prioriteringarna som anges i strategin och därigenom skapa goda förutsättningar för ett mer effektivt genomförande av den regionala utvecklingspolitiken.

Regeringen har i budgetpropositionen för 2024 identifierat vad som behöver utvecklas i det statliga genomförandet av den regionala utvecklingspolitiken. Det är omställning till en hållbar regional utveckling, betydelsen av ett territoriellt perspektiv där hela landet ges ökad möjlighet att utvecklas samt ett samordnat genomförande där ansvar och uppgifter är tydliga. Med territoriellt perspektiv menas bl.a. att hänsyn ska tas till strukturella skillnader, t.ex. olikheter i tätortsstruktur och lokaliseringsmönster, demografi, socioekonomi och näringsliv (prop. 2023/24:1 utg.omr. 19 s. 34).

Den regionala utvecklingspolitiken och det svenska genomförandet av EU:s sammanhållningspolitik är nära integrerade. EU:s sammanhållningspolitik ska främja en harmonisk utveckling inom hela unionen för att stärka den ekonomiska, sociala och territoriella sammanhållningen inom unionen.

Europeiska regionala utvecklingsfonden ska i Sverige för perioden 2021–2027 bidra till omställningen till en hållbar regional utveckling genom att stödja den regionala utvecklingskraften samt närings-

livets konkurrenskraft och sysselsättning. Genomförandet sker genom åtta regionala och ett nationellt program. Sverige deltar även inom ramen för fonden i tolv Interregprogram. Dessa program syftar till att främja samarbete över nationsgränser och därmed bidra till en integrerad och hållbar regional utveckling i Sveriges närområde. Fonden för en rättvis omställning ska i Sverige bidra till omställningen av stålindustrin i Norrbottens län, metallindustrin i Västerbottens län och mineralindustrin i Gotlands län.

Den sammanhållna landsbygdspolitiken

Parlamentariska landsbygdskommittén lämnade 2017 sitt slutbetänkande För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd (SOU 2017:1). I propositionen En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder – för ett Sverige som håller ihop (prop. 2017/18:179) lämnade regeringen förslag till en sammanhållen politik för Sveriges landsbygder. Det övergripande målet för den sammanhållna landsbygdspolitiken (landsbygdspolitiken) föreslogs vara en livskraftig landsbygd med likvärdiga möjligheter till företagande, arbete, boende och välfärd som leder till en långsiktigt hållbar utveckling i hela landet. Riksdagen antog regeringens förslag till övergripande mål (bet. 2017/18:NU19, rskr. 2017/18:360).

I budgetpropositionen för 2024 framgår att landsbygdernas utveckling är avgörande för hela Sveriges framgång och att regeringen har ett samlat fokus på att hela Sverige ska fungera. Villkoren för att bo, leva och verka i landsbygderna ska stärkas (prop. 2023/24:1 utg.omr. 23 s. 56).

Landsbygdernas förutsättningar skiljer sig åt i olika delar av landet och mellan olika typer av landsbygder, t.ex. landsbygder med tätare eller glesare strukturer och landsbygder nära eller avlägsna från större befolkningskoncentrationer. Öar och skärgårdar har också särskilda förutsättningar.

Landsbygdsområden förekommer även i kommuner som inte i övrigt klassificeras som landsbygdskommuner. Efter riksdagens beslut med anledning av propositionen En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder – för ett Sverige som håller ihop antog kommissionen 2021 meddelandet En långsiktig vision för EU:s landsbygdsområden – för starkare, sammanlänkade, resilianta och välmående landsbygdsområden 2040 (COM/2021/345 final).

Ytterligare fonder och program inom EU som bidrar till regional utveckling och landsbygdsutveckling

Inom EU finns det ett antal fonder och program som på olika sätt och i olika omfattning bidrar till regional utveckling och landsbygdsutveckling. EU:s gemensamma jordbrukspolitik syftar till att stärka jordbrukssektorn, bidra till EU:s miljö- och klimatmål samt förbättra den socioekonomiska strukturen i landsbygderna. Insatser görs bl.a. för ökad produktion av livsmedel i alla delar av landet och för att utveckla landsbygderna genom Lokalt ledd utveckling (Leader).

Europeiska havs-, fiskeri- och vattenbruksfonden 2021–2027 stöder genom förändring av EU:s gemensamma fiskeripolitik samt delar av EU:s integrerade havspolitik. Insatserna ska främja en långsiktigt hållbar utveckling av de blå näringarna och stimulera företag, myndigheter och andra aktörer inom fiske och vattenbruk att bidra till social och miljömässig hållbarhet, jämställdhet och ökad konkurrenskraft.

Europeiska socialfonden 2021–2027 är EU:s viktigaste instrument för att investera i människor. Fonden stöder insatser inom sysselsättning, utbildning och social inkludering.

Avgränsning av uppdraget

De förslag som utredaren lämnar ska i första hand påverka utgiftsområde 19 Regional utveckling och vissa delar av utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel som rör landsbygdsutveckling och landsbygdspolitik. Om förslagen påverkar andra delar av utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel eller andra utgiftsområden får förslagen inte innebära förändringar av etablerade mål som gäller för de utgiftsområdena.

Uppdraget omfattar inte frågor som rör EU:s lagstiftning om och nationellt genomförande av den framtida sammanhållningspolitiken och den gemensamma fiskeripolitiken. Utredaren ska dock ta hänsyn till att den regionala utvecklingspolitiken och det svenska genomförandet av EU:s sammanhållningspolitik är nära integrerade. Uppdraget omfattar inte heller frågor som rör EU:s lagstiftning om, nationellt genomförande av eller processer vad gäller den nuvarande och framtida gemensamma jordbrukspolitik, exklusive samverkan som omfattar Leader.

I uppdraget ingår inte att lämna förslag som omfattas av det kommunala planmonopolet enligt plan- och bygglagen (2010:900). I uppdraget ingår inte heller att lämna förslag på förändringar av den statliga infrastruktur planeringsprocessen och inte heller förslag på enskilda infrastrukturobjekt eller satsningar då det hanteras inom ramen för regeringens arbete med en nationell plan för transportinfrastrukturen.

Uppdraget att göra en samlad bedömning av mål, omfattning, avgränsning, finansiering och uppföljning samt förhållandet mellan den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken

Medel för att genomföra insatser inom den regionala utvecklingspolitiken anslås inom utgiftsområde 19 Regional utveckling, medan medel för den sammanhållna landsbygdspolitiken anslås inom utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel. Vid sidan av dessa medel finns stöd på budgetens inkomstsida i form av avvikelser från en enhetlig beskattning, s.k. skatteutgifter. För att en likvärdig offentlig service ska kunna erbjudas i landets olika delar är det kommunalekonomiska utjämnningssystemet viktigt. För att målen för den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken ska uppnås är det dessutom viktigt med en bredd av insatser även inom många andra utgiftsområden.

Bedömning av den framtida regionala utvecklingen och landsbygdsutvecklingen i regionerna och i landsbygderna

Genom indikatorer som redovisas i budgetpropositionen är det möjligt att följa den regionala utvecklingen och landsbygdsutvecklingen. Den sammantagna bilden är, enligt indikatorerna inom utgiftsområde 19 Regional utveckling (prop. 2022/23:1 s. 11–20), stora och i vissa fall ökade skillnader i utveckling mellan länen och mellan kommuntyperna storstadskommuner, blandade kommuner och landsbygds-kommuner. Även indikatorerna inom utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel (prop. 2023/24:1 s. 12–16) visar ofta påtagliga skillnader mellan och inom olika kommuntyper. Med kommuntyper menas Tillväxtverkets indelning av kommuner efter andel invånare inom och utanför befolkningstäta områden.

För att bedöma den framtida utvecklingen behövs en översiktlig analys av den regionala utvecklingen och utvecklingen i landsbygderna. Indikatorerna i budgetpropositionen bör användas som utgångspunkt i denna bedömning.

Uppföljningar och utvärderingar inom den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken

I dag utvärderas de insatser som finansieras inom utgiftsområde 19 Regional utveckling respektive utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel bl.a. inom ramen för myndigheternas ordinarie arbete. Uppföljning av mål och resultat inom utgiftsområdena genomförs årligen i budgetpropositionen. Någon samlad utvärdering av insatsers resultat och effekter inom samtliga utgiftsområden som bidrar till målen för den regionala utvecklingspolitiken eller landsbygdspolitiken görs inte. Det är därför svårt att få en helhetsbild av hur olika insatser bidrar till målen för den regionala utvecklingspolitiken eller landsbygdspolitiken.

Riksrevisionens granskning av den regionala utvecklingspolitiken

Riksrevisionen har uppmärksammat samma avsaknad av en samlad utvärdering i sin rapport Den regionala utvecklingspolitiken – svaga förutsättningar för ett effektivt samlat agerande (RiR 2022:8). Riksrevisionen konstaterar att det är svårt att utvärdera den regionala utvecklingspolitiken.

I rapporten granskar Riksrevisionen regeringens organisering, styrning och uppföljning av den regionala utvecklingspolitiken. Granskningens övergripande slutsats är att regeringens hantering av statens insatser inom den regionala utvecklingspolitiken har gett svaga förutsättningar för ett effektivt samlat statligt agerande för att nå politikens mål. Riksrevisionens granskning visar att den regionala utvecklingspolitiken präglas av otydlighet, kortsiktighet och bristande helhetsperspektiv. Riksrevisionen rekommenderar regeringen att utreda den regionala utvecklingspolitiken.

En tydlig omfattning och avgränsning

Utöver att det inte görs någon samlad utvärdering finns det vissa otydligheter vad gäller den regionala utvecklingspolitikens och landsbygdspolitikens omfattning och avgränsning. Det beror bl.a. på att det inte har gjorts någon övergripande kartläggning av alla relevanta insatser eller den totala finansieringen. En beskrivning av insatser som särskilt har bidragit till en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar regional utveckling i hela landet och därmed till målet för den regionala utvecklingspolitiken finns i budgetpropositionen 2024 för utgiftsområde 19 Regional utveckling (prop. 2023/24:1 utg.omr. 19 s. 29–30). Beskrivningen saknar dock resultat- och effektutvärdering.

Behovet av en samlad bedömning av den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken

Den regionala utvecklingspolitiken har ett nära samband med landsbygdspolitiken bl.a. eftersom de två politikområdena har likartade mål. Det nära sambandet medför att gränsdragningen mellan områdena är otydlig. Alltför omfattande likheter mellan områdena kan försvåra styrning, genomförande och uppföljning. Det behöver därför göras en samlad bedömning av den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken i syfte att analysera, effektivisera och tydliggöra såväl den regionala utvecklingspolitikens som landsbygdspolitikens omfattning, avgränsning, finansiering och uppföljning.

Ett sätt att minska otydligheten kan vara att tydliggöra gränsdragningen mellan den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken. Ett annat sätt kan vara att slå ihop dem till ett område.

Beaktande av medfinansiering av insatser inom EU-finansierade program

Insatserna inom EU:s sammanhållningspolitik 2021–2027 och EU:s gemensamma jordbrukspolitik kan medfinansieras av bl.a. insatser inom utgiftsområde 19 Regional utveckling. Regionala utvecklingsfondens inriktning på olika tematiska områden och medlens fördelning mellan geografiska program påverkar därmed inriktningen av insatser inom det regionala utvecklingsarbetet. Fördelning av medel mellan geografiska program påverkas också av allokeringsbestämmel-

ser från EU, bl.a. gäller detta de fyra nordliga länen som har tilldelats mer medel på grund av gleshet.

En bedömning av resultat och effekter av insatser

Ett kontinuerligt lärande utifrån analyser, uppföljningar och utvärderingar av genomförda insatser på lokal, regional, nationell och internationell nivå, kan bidra till ett effektivare och mer resultatbaserat genomförande av den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken.

Utredaren ska därför

- översiktligt analysera den regionala utvecklingen och utvecklingen i landsbygderna och utifrån det bedöma den framtida utvecklingen,
- sammanställa resultat och effekter av insatser utifrån de uppföljningar och utvärderingar som har gjorts inom utgiftsområdena 19 Regional utveckling respektive 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel,
- utifrån ovanstående sammanställning, i den utsträckning det är möjligt, bedöma den samhällsekonomiska effektiviteten av stöd som betalas ut från anslaget 1:1 Regionala utvecklingsåtgärder inom utgiftsområde 19 Regional utveckling och utifrån det föreslå lämplig inriktning av stöd,
- översiktligt bedöma hur andra utgiftsområden har bidragit till att uppnå målen för den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken,
- med beaktande av den inriktning som beslutats för det svenska genomförandet av EU:s sammanhållningspolitik 2021–2027 och EU:s gemensamma jordbrukspolitik, översiktligt analysera förhållandet mellan den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken vad gäller mål, omfattning, avgränsning, finansiering och uppföljning,
- bedöma om den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken även i fortsättningen ska vara två separata områden med varsitt mål, eller om de bör slås ihop till ett område med ett gemensamt mål,

- för det fall den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken föreslås slås ihop till ett område med ett gemensamt mål, föreslå ett nytt gemensamt mål med beaktande av målen och inriktningarna för den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken,
- utifrån de befintliga målen för den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken föreslå omfattning, avgränsning, finansiering och
- uppföljning för den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken eller, för det fall utredaren föreslår att den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken ska slås ihop till ett område med ett gemensamt mål, för det nya området, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget att analysera hur vissa samhällsutmaningar påverkar möjligheterna att uppnå målen för den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken samt att tydliggöra vissa grundläggande begrepp

Samhällsutmaningar påverkar den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken

Det finns ett antal stora samhällsutmaningar som i hög grad påverkar utvecklingen i Sverige och omvärlden. Flera av dem påverkar möjligheterna att uppnå målen för den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken. I regeringens skrivelse Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030 (skr. 2020/21:133 s. 20–23) och i budgetpropositionen för 2024 utgiftsområde 19 Regional utveckling (prop. 2023/24:1 utg.omr. 19 s. 33) redogör regeringen för vissa samhällsutmaningar av betydelse för den regionala utvecklingspolitiken. I promemorian Hållbar regional utveckling – analys av förändringar i Sverige och omvärlden framgår samhällsutmaningar och dess territoriella konsekvenser (N2021/00775). Samhällsutmaningarna har också betydelse för landsbygdspolitiken. Dessa samhällsutmaningar är

- demografiska förändringar
- miljöproblem och klimatförändringar

- social sammanhållning.

Konsekvenserna av de samhällsutmaningar som regeringen särskilt har pekat ut varierar mellan olika delar av landet. De kommer tillsammans med globalisering, teknisk utveckling, geopolitiska konflikter samt konsekvenser av behov av försörjningsberedskap att påverka samhällsutvecklingen.

Flera av samhällsutmaningarna påverkar möjligheterna att uppnå syftet med EU:s sammanhållningspolitik, dvs. att den ekonomiska, sociala och territoriella sammanhållningen ska stärkas (artikel 174 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, förkortat EUF-fördraget). Bland annat ska Europeiska regionala utvecklingsfondens, Europeiska socialfondens, Sammanhållningsfondens och Fonden för en rättvis omställnings mål stämma överens med målet att främja en hållbar utveckling i enlighet med artikel 11 i EUF-fördraget, med beaktande av bl.a. FN:s mål för hållbar utveckling, Parisavtalet och principen om att inte orsaka betydande skada. Insatserna inom Europeiska regionala utvecklingsfonden ska för perioden 2021–2027 främja den digitala och gröna omställningen samt klimatomställningen (prop. 2023/24:1 utg.omr. 19 s. 36).

Begreppen territoriellt perspektiv, hänsyn till regionala förutsättningar och landsbygdsperspektiv behöver tydliggöras

Regionernas ansvar för det regionala utvecklingsarbetet framgår av lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar. I förordningen (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete anges att en regional utvecklingsstrategi ska upprättas utifrån en analys som ska ha ett territoriellt perspektiv. Vidare framgår av förordningen bl.a. att statliga myndigheter inom sina verksamhetsområden ska verka för att målet för den regionala utvecklingspolitiken uppnås. När det är lämpligt ska myndigheterna i sin verksamhet i så stor utsträckning som möjligt ta hänsyn till regionala förutsättningar. I regeringens styrning inom den regionala utvecklingspolitiken används således flera olika begrepp, bl.a. ett territoriellt perspektiv och hänsyn till regionala förutsättningar. I regeringens skrivelse Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030 beskrivs betydelsen av ett territoriellt perspektiv (skr. 2020/21:133 s. 25).

I fråga om landsbygdspolitiken används i propositionen En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder – för ett Sverige som håller ihop begreppet landsbygdsperspektiv, som bl.a. innebär att statliga myndigheter i sina verksamheter beaktar vilka konsekvenser som deras beslut eller åtgärder får för landsbygder (prop. 2017/18:179 s. 24).

Begreppen territoriellt perspektiv, hänsyn till regionala förutsättningar och landsbygdsperspektiv är delvis överlappande.

Utredaren ska därför

- analysera konsekvenserna av de samhällsutmaningar som har och kan få särskilt stor påverkan på den regionala utvecklingen och landsbygdsutvecklingen,
- analysera begreppen territoriellt perspektiv, hänsyn till regionala förutsättningar och landsbygdsperspektiv samt föreslå vilka begrepp som bör användas i styrning och uppföljning av den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget att lämna förslag på ansvarsfördelning

Ansvarsfördelning inom den regionala utvecklingspolitiken

Lagen om regionalt utvecklingsansvar reglerar vilket ansvar regioner och Gotlands kommun har för det regionala utvecklingsarbetet inom den regionala utvecklingspolitiken. Med begreppet regioner avses här även Gotlands kommun. I lagen anges också att statliga myndigheter som bedriver verksamhet i länet ska beakta den strategi som fastställs för länets utveckling. Vidare anges att länsstyrelsen och övriga statliga myndigheter inom sina verksamhetsområden ska lämna regionen det stöd som den behöver för bl.a. regionalt utvecklingsarbete. De ska också enligt lagen löpande informera regionen om pågående och planerade verksamheter som har betydelse för länets utveckling.

Det regionala utvecklingsansvaret formuleras i 5 § lagen om regionalt utvecklingsansvar. I bestämmelsen anges att regionerna ska utarbeta och fastställa en strategi för länets utveckling och samordna insatser för genomförandet av strategin samt fastställa mål och prioriteringar för det regionala kompetensförsörjningsarbetet och tillhandahålla bedömningar av länets kompetensbehov inom offentlig

och privat sektor på kort och lång sikt. Regionerna ska också besluta om användningen av vissa statliga medel för regionalt utvecklingsarbete och följa upp, låta utvärdera och årligen till regeringen redovisa resultaten av det regionala utvecklingsarbetet. Regioner ska dessutom upprätta och fastställa länsplaner för regional transportinfrastruktur. Av 8 § framgår att en region ska samverka med bl.a. länets kommuner, länsstyrelser och övriga berörda statliga myndigheter. I Hallands, Skåne och Stockholms län har regionerna ansvar för regional fysisk planeringen enligt 7 kap. 1 § plan- och bygglagen. Utöver detta genomför regionerna olika insatser på eget initiativ.

Vissa statliga myndigheters uppgifter och ansvar inom den regionala utvecklingspolitiken framgår därutöver av myndigheternas instruktioner som t.ex. förordningen (2009:145) med instruktion för Tillväxtverket, förordningen (2009:1101) med instruktion för Verket för innovationssystem och förordningen (2017:868) med länsstyrelseinstruktion. Kommunerna har, genom flera av sina obligatoriska uppgifter och frivilliga insatser, betydelse för en hållbar regional utveckling t.ex. vad avser boende, utbildning, omsorg, planläggning av mark och vatten samt byggande, kultur och fritid. Likaså är regionernas ansvar för hälso- och sjukvård samt kollektivtrafiken väsentligt för utvecklingen.

Riksrevisionen har i rapporten Den regionala utvecklingspolitiken – svaga förutsättningar för ett effektivt samlat statligt agerande (RiR 2022:8) granskat regeringens organisering och styrning av den regionala utvecklingspolitiken. Av rapporten framgår bl.a. att Riksrevisionen i fråga om roller och ansvar anser att regeringen i de statliga insatserna ibland har varit otydlig med vem som har huvudansvar för områden och frågor av betydelse för det regionala utvecklingsarbetet. När det gäller styrningen är Riksrevisionens övergripande slutsats att denna i flera avseenden har varit otydlig och inte anpassats efter regionernas och de statliga myndigheternas förutsättningar. Riksrevisionen pekar bl.a. på att samverkan och samordning mellan sektorer och förvaltningsnivåer är centralt i det regionala utvecklingsarbetet och att förutsättningarna för detta brister på både nationell och regional nivå. Ett grundläggande problem är enligt Riksrevisionen att det regionala utvecklingsansvaret inte är tydligt avgränsat i förhållande till statliga myndigheter, vilket försvårar samarbete mellan regioner och statliga myndigheter. Riksrevisionen påpekar vidare att länsstyrelsernas otydliga roll innebär en risk för att läns styrelsernas breda

verksamhet och kunskap av relevans för regional utveckling inte kommer till användning. Riksrevisionen påpekar också att det inte finns någon myndighet med helhetsansvar för den regionala utvecklingspolitiken och rekommenderar regeringen att utreda frågan. Övergången av det regionala utvecklingsansvaret till regionerna har för statens del vidare enligt Riksrevisionen inneburit att möjligheterna att direkt styra den regionala utvecklingspolitiken har försvagats. Slutligen konstaterar Riksrevisionen att de utmaningar som präglar området har varit kända sedan länge och att regeringens initiativ och förbättringar på området, t.ex. de nationella strategierna, inte har åstadkommit några avgörande förändringar i detta avseende. Regeringen har i skrivelsen Riksrevisionens rapport om den regionala utvecklingspolitiken huvudsakligen instämt i Riksrevisionens iakttagelser (skr. 2022/23:5 s. 5).

Statskontoret bedömer i rapporten Regional utveckling – regionernas erbjudanden och länsstyrelsernas roll (Statskontoret 2021:11) att det sker en samverkan mellan regionerna och länsstyrelserna, men att den kan bli bättre. Regionerna och länsstyrelserna har ett stort ansvar för att få samverkan att fungera, men även regeringen har ett ansvar för att skapa förutsättningar för en fungerande samverkan.

Mot bakgrund av bl.a. Riksrevisionens rapport kan det konstateras att den nuvarande lagstiftningen är otydlig när det gäller omfattningen och avgränsningen av det regionala utvecklingsansvaret och hur ansvaret förhåller sig till statliga myndigheters uppgifter och uppdrag inom den regionala utvecklingspolitiken.

Länsstyrelserna har tidigare haft det regionala utvecklingsansvaret, men sedan 2019 har regionerna det i samtliga län. I förordningen med länsstyrelseinstruktion anges att länsstyrelsen har i uppgift att främja länets utveckling samt har uppgifter i fråga om bl.a. regional tillväxt. Statskontoret konstaterar att länsstyrelserna arbetar på flera sätt för att bidra till hållbar utveckling, men när det gäller den ekonomiska dimensionen av hållbarhet har länsstyrelserna generellt förlorat kompetens efter att det regionala utvecklingsansvaret gick över till regionerna. Länsstyrelserna har numera inte heller kvar medel från anslag 1:1 Regionala utvecklingsåtgärder inom utgiftsområde 19 Regional utveckling, vilket de också ser som en förklaring till att deras roll i tillväxtarbetet har försvagats. Statskontorets bedömning är att länsstyrelserna generellt i dag har begränsade förutsättningar att främja en ekonomiskt hållbar utveckling (Statskontoret 2021:11 s. 10). Regeringen

har i budgetpropositionen för 2024 framfört att avsikten är att fortsatt arbeta för att länsstyrelserna i sin verksamhet har förutsättningar att balansera olika samhällsintressen och därigenom bidra till tillväxt och en hållbar omställning i hela landet (prop. 2023/24:1 utg.omr. 1 s. 75).

Statliga myndigheter har uppgifter och ansvar inom den regionala utvecklingspolitiken och det kan finnas behov av ett tydligare reglerat övergripande ansvar inom den regionala utvecklingspolitiken med ett uttalat ansvar för att stödja regionerna och andra statliga myndigheter i deras regionala utvecklingsarbete. Det betyder dock inte att en sådan statlig myndighet i så fall ska ta över andra statliga myndigheters uppgifter. Såväl statens som regionernas uppgifter och ansvar behöver vara tydliga.

Behov av ett bemyndigande för att stärka uppföljningen av resultat av det regionala utvecklingsarbetet

I lagen (1996:1414) om försöksverksamhet med ändrad regional ansvarsfördelning, som reglerade sådan försöksverksamhet, fanns ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela de närmare föreskrifter som behövs för försöksverksamheten. I förarbetena till lagen angav regeringen att de ändringar som behövde göras för att genomföra försöksverksamheten i huvudsak omfattas av regeringens normgivningskompetens men att det kan visa sig att det finns ett behov av att meddela föreskrifter om själva genomförandet. Genom bemyndigandet gavs regeringen därför rätt att meddela de föreskrifter som behövdes för genomförandet av försöksverksamheten även i de fall de innehåller befogenheter och åligganden för de i försöksverksamheten ingående kommunerna, landstingen eller för de regionala självstyrelseorganen (prop. 1996/97:36 s. 70). Bemyndigandet fördes inte över till lagen om regionalt utvecklingsansvar. I propositionen Regionalt utvecklingsansvar i vissa län konstaterade regeringen att det under försöksverksamheten inte hade framkommit något behov av att meddela föreskrifter med stöd av bemyndigandet och att det därför inte fanns något behov av ett bemyndigande i den nya lagen (prop. 2009/10:156 s. 35).

Enligt 4 § förordningen (2024:99) om resultatredovisning av det regionala utvecklingsarbetet ska regionerna lämna en årlig redovisning av resultaten av regionernas utvecklingsansvar till Regeringskansliet.

Förordningen ersätter delvis de tidigare s.k. villkorsbesluten. Regeringen har genom förordningen bestämt vilka resultat som ska återrapporteras av regionerna. Regeringen har emellertid ett större behov av att följa upp resultaten än vad som är möjligt enligt den förordningen och har i avsaknad av ett bemyndigande i lagen om regionalt utvecklingsansvar även meddelat ett särskilt villkorsbeslut. Enligt beslutet Villkor för budgetåret 2024 för regionerna och Gotlands kommun inom utgiftsområde 19 Regional utveckling ska regionerna förse Tillväxtverket med det underlag som myndigheten behöver för bl.a. resultatuppföljning och arbetet med Tillväxtverkets årsredovisning inom utgiftsområde 19 Regional utveckling (LI2024/00237). Regeringen vill att samtliga bestämmelser som gäller resultatuppföljning av det regionala utvecklingsarbetet ska vara samlade i en förordning. Uppföljningen måste också kunna förändras över tid. Regeringens möjligheter till uppföljning av resultatet av regionernas verksamhet behöver därför stärkas.

Ansvarsfördelning inom landsbygdspolitiken

Det är många statliga myndigheter som utifrån sina uppgifter och uppdrag bidrar till landsbygdernas utveckling. Regionerna genomför insatser av betydelse för att utveckla landsbygderna inom ramen för den regionala utvecklingspolitiken.

Kommunerna har inget direkt ansvar inom landsbygdspolitiken men har inom flera olika områden ansvar som är av betydelse för utvecklingen av landsbygderna, t.ex. inom utbildning, vård, boende och infrastruktur. Regionerna och kommunerna genomför även insatser på frivillig väg, t.ex. inom fritid, kultur och näringslivsutveckling.

Regeringen gav i juli 2018 Tillväxtverket i uppdrag att, i enlighet med vad som framgår av regeringsbeslutet, stärka genomförandet av landsbygdspolitiken och verka för att de landsbygdspolitiska målen nås (N2018/04123). Av uppdraget framgår att Tillväxtverket ska vara en myndighet som verkar för ett samordnat agerande inom landsbygdspolitiken. Tillväxtverket ska bl.a. verka för att bättre ta tillvara synergimöjligheter, öka samverkan med andra statliga myndigheter och föreslå hur myndighetssamverkan kan utvecklas. Av uppdraget framgår även vilka statliga myndigheter som berörs. Vidare ska Tillväxtverket nyttja befintliga uppdrag att stödja statliga myndigheters medverkan i det regionala utvecklingsarbetet. Tillväxtverket ska även ta tillvara de

synergier som finns mellan landsbygdpolitiken, den regionala utvecklingspolitiken, näringspolitiken samt övriga berörda politikområden. En annan del av uppdraget är att Tillväxtverket ska ta fram metodikstöd för landsbygdsanalys och konsekvensbedömningar. Tillämpningen av metodiken ska ta sin utgångspunkt i myndigheternas ordinarie verksamhet, rapportering och analys och inte öka den administrativa bördan hos myndigheterna.

Länsstyrelsernas uppgift inom lantbruk och landsbygd framgår av förordningen med länsstyrelseinstruktion, och Statens jordbruksverks uppgift inom jordbruksområdet, fiskeområdet och därtill knuten landsbygdsutveckling framgår av förordningen (2009:1464) med instruktion för Statens jordbruksverk.

Statliga myndigheter har uppgifter och ansvar inom landsbygdspolitiken och det kan finnas behov av ett tydligare reglerat övergripande ansvar inom landsbygdspolitiken med ett uttalat ansvar för att stödja andra statliga myndigheter. Det betyder dock inte att en sådan statlig myndighet i så fall ska ta över andra statliga myndigheters uppgifter.

Gemensamma utgångspunkter vid analys av områdena

Ansvarsfördelningen mellan staten och regionerna måste vara tydlig samtidigt som lagstiftningen bör ge utrymme för olika bedömningar, prioriteringar och insatser.

Regionerna bedriver det regionala utvecklingsarbetet utifrån lagen om regionalt utvecklingsansvar och på den kommunala självstyrelsens grund. Detta innebär att regionerna kan och ska genomföra sina insatser utifrån lokala och regionala förutsättningar och behov, t.ex. skillnader i folkmängd, demografi, ytstorlek, arbetsmarknad och näringslivsstruktur. Detta innebär i sin tur skillnader t.ex. i prioriteringar men även hur regionerna väljer att bedriva sin verksamhet och att resurser, analyskapacitet, erfarenheter och kompetens skiljer sig åt mellan regionerna vad gäller det regionala utvecklingsarbetet och arbetet med landsbygdsutveckling.

Utredaren ska därför

- analysera hur olika regionala förutsättningar påverkar resultatet av regionernas verksamhet,

- analysera om det finns behov av att förändra statliga myndigheters (inklusive länsstyrelsernas) och regionernas ansvar och uppgifter inom den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken samt i så fall föreslå förändringar,
- föreslå hur regionernas möjligheter att genomföra det regionala utvecklingsarbetet kan effektiviseras och vid behov stärkas,
- för att få en helhetsbild av de aktörer som samverkar i framtagandet och genomförandet av de regionala utvecklingsstrategierna, analysera regionernas samverkan med kommunerna,
- lämna förslag på hur regeringen kan styra och organisera den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken på ett sätt som innebär att länsstyrelsernas möjligheter att inom sin verksamhet även beakta ett tillväxtorienterat perspektiv kan stärkas,
- om utredaren bedömer att en statlig myndighet bör ha ett övergripande ansvar inom den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken, lämna förslag på vilka uppgifter som bör ingå i den statliga myndighetens ansvar och hur ansvaret kan avgränsas i förhållande till andra statliga myndigheters ansvar,
- analysera om det finns behov av och i så fall föreslå bemyndiganden som ger regeringen rätt att meddela föreskrifter om uppföljningen av landsbygdspolitiken och uppföljningen av resultatet av det regionala utvecklingsarbetet, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget att utveckla aktörernas samverkan för ett effektivt genomförande av den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken

Samverkan mellan aktörer är betydelsefull för att få ett effektivt genomförande av såväl den regionala utvecklingspolitiken som landsbygdspolitiken. Samordning mellan statliga myndigheter och en väl fungerande samverkan mellan EU och andra internationella aktörer, statliga myndigheter (inklusive länsstyrelser), regioner och kommuner samt samråd med näringslivet och det civila samhällets organisationer är avgörande för att uppnå målen för regional utvecklingspolitik och

landsbygdspolitik. Genom samordning och samverkan mellan olika aktörer kan synergieffekter mellan olika insatser uppnås.

Samverkan med det civila samhället och näringslivet

Det civila samhället ger viktiga bidrag till den regionala och lokala utvecklingen, och dess organisationer ska erbjudas möjligheter till samverkan i det regionala utvecklingsarbetet och i arbetet med att främja landsbygdsutveckling. Det civila samhällets potential och förmåga till omställning bör tas till vara för att kunna möta samhällsutmaningarna.

Samerna har en särskild ställning som urfolk i Sverige. Sametinget har här en central roll som förvaltningsmyndighet inom rennäringens område och för samisk kultur samt som företrädare för det samiska folket. Sedan 2011 anges i regeringsformen (1 kap. 2 §) att det samiska folkets möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas.

Näringslivet ska ges goda förutsättningar till samverkan i det regionala utvecklingsarbetet och i arbetet med att främja landsbygdsutveckling.

Förutsättningar för samverkan och Riksrevisionens granskning

Riksrevisionen konstaterar i rapporten Den regionala utvecklingspolitiken – svaga förutsättningar för ett effektivt samlat statligt agerande (RiR 2022:8) att samverkan och samordning mellan sektorer och förvaltningsnivåer är centralt i det regionala utvecklingsarbetet. Enligt Riksrevisionen brister dock förutsättningarna för samordning och samverkan på både nationell och regional nivå. Revisionen konstaterar vidare att ett grundläggande problem för förutsättningarna för samordning och samverkan är att det regionala utvecklingsansvaret inte är tydligt avgränsat (RiR 2022:8 s. 5).

För att på en övergripande nivå skapa bättre förutsättningar för samverkan på regional nivå beslutade regeringen i maj 2022 om en gemensam regional indelning för vissa statliga myndigheter genom förordningen (2022:593) om vissa förvaltningsmyndigheters regionala indelning. En gemensam regional indelning kan underlätta samordningen inom staten och samverkan mellan staten, regionerna och kommunerna.

I propositionen Offentlig förvaltning för demokrati, delaktighet och tillväxt gör regeringen bedömningen att principen om den samordnande länsförvaltningen ligger fast (prop. 2009/10:175 s.78). Principen innebär att länsstyrelserna inom sitt ansvarsområde ska samordna olika samhällsintressen och statliga myndigheters insatser, att regional statlig verksamhet ska inordnas i länsstyrelserna i de fall då det är lämpligt och att länsstyrelserna ska utgöra statens primära kontaktlänk gentemot kommunerna.

Riksrevisionen konstaterar också i den nämnda rapporten att regeringens uppdrag till statliga myndigheter, erbjudanden till regioner och utlysningar till regioner via statliga myndigheter ofta är kortvariga och att de ibland ges med kort framförhållning. Finansieringen av det regionala utvecklingsarbetet sker till stor del med projektmedel över några år. Enligt Riksrevisionen blir resultatet en kortsiktighet och ryckighet som passar dåligt med samverkan över sektorer och nivåer, regionernas interna planering och processer och möjligheterna till långsiktigt lärande (RiR 2022:8 s. 32). I skrivelsen Riksrevisionens rapport om den regionala utvecklingspolitiken instämmer regeringen huvudsakligen i Riksrevisionens iakttagelser (skr. 2022/23:5).

Regeringen kan inte ge regioner uppdrag på samma sätt som den kan ge uppdrag till statliga myndigheter. I stället har regeringen gett regionerna s.k. erbjudanden som är frivilliga för regionerna att utföra. Erbjudandena har oftast varit kortvariga men även längre erbjudanden har getts. Dessutom har de ibland getts med kort framförhållning. Riksrevisionen har framfört flera synpunkter mot regeringens erbjudanden. Regeringen kan dock ha behov av tidsbegränsade insatser av mindre omfattning och som är anpassade utifrån regionala förutsättningar. Mot bakgrund av regeringens behov och Riksrevisionens synpunkter bör det analyseras på vilket sätt regeringen kan agera för att tillgodose sina behov av att få utfört vissa specifika och tidsbegränsade insatser.

Samverkan och samråd mellan regioner och olika aktörer fungerar i flera fall även om ytterligare anpassning till regionala behov och förutsättningar hos vissa statliga myndigheter skulle kunna bidra till mer ändamålsenliga insatser (prop. 2023/24:1 utg.omr. 19 s. 21).

Utredaren ska därför

- analysera hur den regionala indelningen för vissa statliga myndigheter kan underlätta samordning och samverkan för att uppnå målen inom den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken,
- identifiera hinder och vid behov föreslå hur samordningen mellan statliga myndigheter (inklusive länsstyrelser) och samverkan mellan statliga myndigheter (inklusive länsstyrelser), regioner och kommuner kan utvecklas för att bidra till att uppnå målen för den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken,
- analysera hur regionernas samordningsansvar enligt lagen om regionalt utvecklingsansvar förhåller sig till länsstyrelsernas uppgifter att inom myndighetens ansvarsområde samordna olika samhällsintressen och statliga myndigheters insatser samt att inom sin verksamhet främja samverkan mellan kommuner, regioner, statliga myndigheter och andra relevanta aktörer i länet,
- vid behov föreslå hur näringslivet och det civila samhällets organisationer, representanter från urfolk och nationella minoriteter kan erbjudas utvecklade möjligheter till samverkan vid utarbetande och genomförande av strategin för länets utveckling, utan att det innebär ökad administrativ börda för berörda myndigheter, och därmed bidra till att uppnå målen för den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken,
- föreslå hur regeringen kan besluta om vissa tidsbegränsade insatser inom den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken, samtidigt som det finns en förutsebarhet och långsiktighet, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget att föreslå insatser för att uppnå målen för den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken

En tvärspektoriell styrning av resurser inom många utgiftsområden samt regional hänsyn och ett territoriellt perspektiv är av betydelse för att skapa mer ändamålsenliga insatser för att nå såväl målen för den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken som andra

mål. Det innebär att insatser inom många utgiftsområden behöver ta hänsyn till lokala och regionala förutsättningar och prioriteringar.

Förutsättningarna för en hållbar utveckling varierar i landet. Insatser som främjar hållbar regional utveckling och landsbygdsutveckling bör ha ett territoriellt perspektiv, ta hänsyn till regionala förutsättningar, ha ett landsbygdsperspektiv eller ha det perspektiv som utredaren föreslår. Även användningen av begreppet funktionella regioner är betydelsefullt. Med funktionella regioner avses geografiska områden där invånare och verksamheter interagerar med varandra inom t.ex. ett ekonomiskt eller socialt sammanhang. En särskild aspekt är ömsesidigt utbyte och beroendeförhållande mellan invånare och verksamheter i städer, tätorter samt gles- och landsbygder av olika storlek och karaktär. Samtidigt ska näringslivet ges goda förutsättningar att stärka konkurrenskraften, skapa jobb och bidra till bl.a. gröna innovationer och därmed till omställningen till en hållbar utveckling.

Fördelningen av anslaget 1:1 Regionala utvecklingsåtgärder inom utgiftsområde 19 Regional utveckling tar i dag hänsyn till de strukturella och dynamiska utmaningar som olika delar av landet står inför. Det har dock inte gjorts någon större översyn av fördelningen av medlen mellan länen eller av fördelningen mellan regionerna och statliga myndigheter.

Utredaren ska därför

- analysera om fördelningen av medel från anslaget 1:1 Regionala utvecklingsåtgärder inom utgiftsområde 19 Regional utveckling mellan regionerna och statliga myndigheter är ändamålsenlig,
- vid behov lämna förslag på kriterier och principer för ändamålsenlig fördelning av medel från anslaget 1:1 Regionala utvecklingsåtgärder inom utgiftsområde 19 Regional utveckling mellan län,
- med utgångspunkt i analysen av konsekvenserna av de samhällsutmaningar som har störst påverkan på den regionala utvecklingen och landsbygdsutvecklingen, lämna förslag på möjliga kostnads-effektiva insatser eller omprioriteringar som är förenliga med EU:s statsstödsregler och som uppfyller målen för den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken, och
- i förslagen beakta möjligheterna att främja näringslivets konkurrenskraft och omställningen till en hållbar utveckling, inklusive ett integrations- och jämställdhetsperspektiv.

Konsekvensutredningar

I förordningen (2024:183) om konsekvensutredningar finns bestämmelser om den konsekvensutredning som en särskild utredare ska redovisa. När det är relevant ska samhällsekonomiska kostnader och vinster bedömas för de förslag utredaren lämnar. Enligt kommittéförordningen (1998:1474) ska, om förslagen medför kostnadsökningar eller intäktsminskningar för staten, kommuner eller regioner, en finansiering som i första hand har anknytning till utredningens område föreslås. Skälen för den föreslagna finansieringen ska också anges.

I konsekvensutredningen ska utredaren särskilt analysera konsekvenserna för olika utgiftsområden och bedöma konsekvenser av sina förslag ur ett territoriellt perspektiv, ur ett perspektiv där hänsyn tas till regionala förutsättningar, ur ett landsbygdsperspektiv eller ur de perspektiv som utredaren föreslår samt ett ekonomiskt, miljömässigt och socialt perspektiv, inklusive ett integrations- och jämställdhetsperspektiv. I det fall utredarens förslag får betydande konsekvenser för enskilda statliga myndigheters verksamhet ska dessa analyseras.

Kontakter och redovisning av uppdraget

Utredaren ska i den utsträckning det behövs föra dialog med och inhämta upplysningar från statliga myndigheter, kommuner, organisationer, företag och andra relevanta aktörer. Utredaren ska särskilt föra dialog med regionerna, länsstyrelserna, Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, Sametinget, Tillväxtverket samt Sveriges Kommuner och Regioner.

Internationella erfarenheter och forskning, bl.a. från Nordregio, European regional policy research consortium vid European Policies Research Centre och OECD ska beaktas i arbetet.

Utredaren ska hålla sig informerad om och beakta relevant arbete som pågår inom EU, särskilt kommissionens arbete om den framtida sammanhållningspolitiken, den översyn av Territoriella agendan för 2030 – En framtid för alla platser som ska göras enligt agendan samt relevanta delar av den framtida gemensamma jordbrukspolitikerna och den gemensamma fiskeripolitiken.

Utredaren ska också hålla sig informerad om och beakta pågående arbeten och processer med koppling till den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken samt pågående utredningar inom

kommittéväsendet, särskilt beredningen av de förslag och bedömningar som redovisats i betänkandet En ny organisation för förvaltning av EU-medel (SOU 2024:22). Utredaren ska även i övrigt hålla sig informerad om och beakta pågående relevanta utrednings- och lagstiftningsarbeten inom Regeringskansliet. Utredaren ska vidare beakta övriga relevanta rapporter och underlag på området.

Utredaren ska hålla Regeringskansliet (Landsbygds- och infrastrukturdepartementet) informerat om hur arbetet fortskrider.

Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 juni 2026. Det står utredaren fritt att dessförinnan redovisa delar av arbetet i ett eller flera delbetänkanden.

(Landsbygds- och infrastrukturdepartementet)

Kontakter hittills under arbetet

Den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken är två områden där många aktörer i olika delar av samhället deltar eller är berörda på olika sätt. En viktig del av utredningsarbetet har därför varit att ha kontakt med ett antal av dessa aktörer för att ta del av deras erfarenheter och synpunkter. Det har handlat om representanter för såväl statliga myndigheter som regioner, kommuner, det civila samhället, näringslivet och forskarsamhället. Nedan finns en förteckning över de aktörer vi haft kontakt med så här långt i utredningsarbetet (till och med juni 2025). Vi kommer att fortsätta att föra dialog med ytterligare aktörer från olika delar av samhället under den återstående utredningstiden. Den slutgiltiga förteckningen av de aktörer vi haft kontakt med kommer att presenteras i slutbetänkandet.

Statliga myndigheter

Folkhälsomyndigheten
Jämställdhetsmyndigheten
Kungliga biblioteket
Landshövdingemöte
Länsstyrelsen i Dalarnas län
Länsstyrelsen i Gävleborgs län
Länsstyrelsen i Jämtlands län
Länsstyrelsen i Jönköpings län
Länsstyrelsen i Kalmar län
Länsstyrelsen i Uppsala län
Länsstyrelsen i Västerbottens län
Länsstyrelsen i Västernorrlands län
Länsstyrelsen i Västra Götalands län

Länsstyrelsen i Örebro län
Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser
(Tillväxtanalys)
Myndighetsnätverket för regional utveckling och landsbygdspolitik
– generaldirektörer
Myndighetsnätverket för regional utveckling och landsbygdspolitik
– handläggare
Nationellt analysnätverk för hållbar regional utveckling
Riksrevisionen
Statens jordbruksverk
Statens kulturråd
Tillväxtverket
Trafikverket
Utredningen om statens samverkan med kommunsektorn
Vårdansvarskommittén
2023 års jordförvärvsutredning

Kommun- och regionsektorn

Erfarenhetsträff 30 kommuner med socioekonomiska utmaningar
Erfarenhetsträff 39 kommuner för näringslivsutveckling
Forum för hållbar regional utveckling – Politikerforum
Forum för hållbar regional utveckling – Tjänstepersonsforum
Göteborgsregionen Samhällsbyggnadschefer
Hultsfreds kommun
Inlandskommunerna Ekonomisk förening
Ljusdals kommun
Kommuner i Kalmar län
Kommuner i Östergötlands län
Kommunförbundet Jämtland Härjedalen
North Sweden Stockholm Office
Region Dalarna
Region Gotland
Region Gävleborg
Region Halland
Region Jämtland Härjedalen

Region Jönköpings län
Region Kalmar län
Region Kronoberg
Region Skåne
Region Stockholm
Region Sörmland
Region Uppsala
Region Västerbotten
Region Västernorrland
Region 10 – Inlandskommuner i samverkan
Regioner i Östra Mellansverige, ÖMS
Reglab
Regionala utvecklingsdirektörer i de fyra nordligaste länen
Regionsamverkan Sydsverige
SKR, kansli
SKR, Beredningen för demokratifrågor
SKR, Beredningen för tillväxt och regional utveckling (TRU)
SKR, Centerpartiets partigrupp
SKR, Kristdemokraternas partigrupp
SKR, Socialdemokraternas partigrupp
SKR, Regional kontakt
SKR, regiondirektörer
SKR:s nätverk för kommunala samhällsbyggnadschefer
SmåKom
Vimmerby kommun
Västerviks kommun
Västra Götalandsregionen
Öckerö kommun

Civilsamhälle och näringsliv

Bostad 2030
Bygdegårdarnas Riksförbund
Destination Järvsö AB
Destinationsutveckling Idre
Företagarna Jönköpings län

Hela Sverige ska leva
Hushållningssällskapet
JärvsöRådet
Landsbygdsveckan
Landsbygds- och infrastrukturdepartementets referensgrupp
för landsbygds politik
Lantbrukarnas Riksförbund, LRF
Lokal Utveckling Sverige
Mekanotjänst i Järvsö AB
Nationell Leaderträff
Persson Invest AB
Samiska företrädare i Jämtland Härjedalen
Science Park Jönköpings län
Skärgårdarnas Riksförbund
Stegra Boden AB
Svenska Cellulosa AB, SCA
Svenska kyrkan
Tankesmedjan Balve
Winnet Sverige
Vi Unga
Vildriket AB
Våra Gårdar

Universitet, högskolor och forskningsinstitut

Agrifood Economics Centre
Chalmers tekniska högskola, Institutionen för Arkitektur
och Samhällsbyggnadsteknik
Handelshögskolan i Stockholm
Jönköping University
Linköpings universitet, Centrum för kommunstrategiska studier
Mittuniversitetet
Nordregio
RISE
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, Institutionen för stad och land
SLU, alumnträff för landsbygdsutvecklingsagronomer

Umeå universitet

Erik Westholm, professor emeritus vid Institutionen för stad
och land, SLU

Kontakter utom Sverige

Distriktssenteret, Norge

European Leader Association for Rural Development, ELARD

OECD – Projektet Öars utveckling och flernivåsamverkan

Statens offentliga utredningar 2025

Kronologisk förteckning

1. Skärpta krav för svenskt medborgarskap. Ju.
2. Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter. Ju.
3. Skatteincitament för forskning och utveckling. En översyn av FoU-avdraget och expertskattereglerna. Fi.
4. Moderna och enklare skatteregler för arbetslivet. Fi.
5. Avgift för områdessamverkan – och andra åtgärder för trygghet i byggd miljö. LI.
6. Plikten kallar! En modern personalförsörjning av det civila försvaret. Fö.
7. Ny kärnkraft i Sverige – effektivare tillståndsprövning och ändamålsenliga avgifter. KN.
8. Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan. U.
9. På språklig grund. U.
10. En förändrad abortlag – för en god, säker och tillgänglig abortvård. S.
11. Straffbarhetsåldern. Ju.
12. AI-kommissionens Färdplan för Sverige. Fi.
13. En effektivare organisering av mindre myndigheter – analys och förslag. Fi.
14. En skärpt miljöstraffrätt och ett effektivt sanktionssystem. KN.
15. Stärkta drivkrafter och möjligheter för biståndsmottagare. Volym 1 och 2. S.
16. Ett nytt regelverk för uppsikt och förvar. Ju.
17. Anpassning av svensk rätt till EU:s avskogningsförordning. LI.
18. Ett likvärdigt betygssystem. Volym 1 och 2. U.
19. Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande. U.
20. Kommunal anslutning till Utbetalningsmyndighetens verksamhet. Fi.
21. Miljömålsberedningens förslag om en strategi för hur Sverige ska leva upp till EU:s åtaganden inom biologisk mångfald respektive nettoupptag av växthusgaser från markanvändningssektorn (LULUCF). KN.
22. Förbättrad konkurrens i offentlig och privat verksamhet. KN.
23. Ersättningsregler med brottsoffret i fokus. Ju.
24. Publiken i fokus – reformer för ett starkare filmland. Ku.
25. Arbetslivskriminalitet – upplägg, verktyg och åtgärder, fortsatt arbete. A.
26. Tid för undervisningsuppdraget – åtgärder för god undervisning och läraryrkenas attraktivitet. U.
27. En socionomutbildning i tiden. U.
28. Frihet från våld, förtryck och utnyttjande. En jämställdhetspolitisk strategi mot våld och en stärkt styrning av centrala myndigheter. A.
29. Ökad kvalitet hos Samhall och fler vägar till skyddat arbete. A.
30. Enklare mervärdesskatteregler vid försäljning av begagnade varor och donation av livsmedel. Fi.
31. Utmönstring av permanent uppehållstillstånd och vissa anpassningar till miniminivån enligt EU:s migrations- och asylpakt. Ju.
32. Vissa förändringar av jaktlagstiftningen. LI.
33. Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd. Ju.
34. Ett modernare konsumentskydd vid distansavtal. Ju.
35. Etableringsboendelagen – ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända. A.

36. Skydd för biologisk mångfald i havsområden utanför nationell jurisdiktion. UD.
37. Skärpta villkor för friskolesektorn. U.
38. Att omhänderta barn och unga. S.
39. Digital teknik på lika villkor.
En reglering för socialtjänsten och verksamhet enligt LSS. S.
40. Säkrare tivoli. Ju.
41. Pensionsnivåer och pensionsavgiften – analyser på hundra års sikt. S.
42. Säkerhetsskyddslagen – ytterligare kompletteringar. Ju.
43. Säkerställ tillgången till läkemedel – förordnande och utlämnande i bristsituationer. S.
44. Förbättrat stöd i skolan. U.
45. Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – några anslutande frågor. Ju.
46. Tryggare idrottsarrangemang. Ju.
47. Spänning i tillvaron – hur säkrar vi vår framtida elförsörjning? KN.
48. Stärkt pandemiberedskap. S.
49. Säkerhetspolisens behandling av personuppgifter. Ju.
50. En ny nationell myndighet för viltförvaltning. LI.
51. Bättre förutsättningar för klimatanpassning. KN.
52. Ökad insyn i politiska processer. Ju.
53. Kvalificering till socialförsäkring och ekonomiskt bistånd för vissa grupper. S.
54. Ett skärpt regelverk om utvisning på grund av brott. Ju.
55. En reformerad samhällsorientering för bättre integration. A.
56. Stärkt skydd för domstolarnas och domarnas oberoende. Ju.
57. Polisiär beredskap i fred, kris och krig. Ju.
58. En stärkt hästnäring – för företagande, jämställdhet, jämlikhet och folkhälsa. LI.
59. Stärkt lagstiftning mot hedersrelaterat våld och förtryck. Ju.
60. En starkare fondmarknad. Fi.
61. Sveriges internationella adoptionsverksamhet – lärdomar och vägen framåt. Volym 1 och 2. S.
62. Ansvar för hälso- och sjukvården. Volym 1 Bedömningar och förslag. Volym 2 Underlagsrapporter. S.
63. Stärkt patientsäkerhet genom rätt kompetens – utifrån hälso- och sjukvårdens och tandvårdens behov. S.
64. En ny kontrollorganisation i livsmedelskedjan – för ökad effektivitet, likvärdighet och konkurrenskraft. LI.
65. En mer flexibel hyresmarknad. Ju.
66. En straffreform. Volym 1, 2, 3 och 4. Ju.
67. Arlanda – en viktig port för det svenska väståndet. Åtgärder som stärker konkurrenskraften för Arlanda flygplats. LI.
68. Nya samverkansformer, modern byggnads- och reparationsberedskap – för ökad försörjningsberedskap. KN.
69. Effektivare samverkan för djur- och folkhälsa. LI.
70. Längre liv, längre arbetsliv – förlängd rätt att kvarstå i anställningen. A.
71. Fortsatt utveckling av en nationell läkemedelslista – en del i en ny nationell infrastruktur för datadelning. Del 1 och 2. S.
72. Verktyg för en mer likvärdig resursfördelning till skolan. U.
73. En arbetsmiljöstrategi för ett förändrat arbetsliv. A.
74. Ny reglering för den arbetsmarknadspolitiska verksamheten. A.
75. Folkbokföringsverksamhet, biometri och brottsbekämpning. Fi.
76. Det handlar om oss – så bryter vi utanförskapet och bygger en starkare gemenskap. A.
77. En översyn av den statliga lönegarantin. A.
78. En reformerad underrättelseverksamhet. Fö.
79. Samlade förmågor för ökad cybersäkerhet. Fö.
80. Koordinatbestämda fastighetsgränser. Ju.
81. En ny organisation av ekobrottsbekämpningen. Ju.

82. Sysselsättning och boende på landsbygden – Juridiska personers förvärv av jordbruksmark och en effektiv tillämpning av glesbygdsbestämmelserna. LI.
83. Ett nationellt förbud mot tiggeri. Ju.
84. Hem för barn och unga. För en trygg, säker och meningsfull vård. S.
85. Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik. LI.

Statens offentliga utredningar 2025

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

- Arbetslivskriminalitet – upplägg, verktyg och åtgärder, fortsatt arbete. [25]
- Frihet från våld, förtryck och utnyttjande. En jämställdhetspolitisk strategi mot våld och en stärkt styrning av centrala myndigheter. [28]
- Ökad kvalitet hos Samhall och fler vägar till skyddat arbete. [29]
- Etableringsboendelagen – ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända. [35]
- En reformerad samhällsorientering för bättre integration. [55]
- Längre liv, längre arbetsliv – förlängd rätt att kvarstå i anställningen. [70]
- En arbetsmiljöstrategi för ett förändrat arbetsliv. [73]
- Ny reglering för den arbetsmarknads-politiska verksamheten. [74]
- Det handlar om oss
– så bryter vi utanförskapet
och bygger en starkare gemenskap. [76]
- En översyn av den statliga löne-garantin. [77]

Finansdepartementet

- Skatteincitament för forskning och utveckling. En översyn av FoU-avdraget och expertskatte-reglerna. [3]
- Moderna och enklare skatteregler för arbetslivet. [4]
- AI-kommissionens Färdplan för Sverige. [12]
- En effektivare organisering av mindre myndigheter – analys och förslag. [13]
- Kommunal anslutning till Utbetalnings-myndighetens verksamhet. [20]
- Enklare mervärdesskatteregler vid försäljning av begagnade varor och donation av livsmedel. [30]
- En starkare fondmarknad. [60]

- Folkbokföringsverksamhet, biometri och brottsbekämpning. [75]

Försvarsdepartementet

- Plikten kallar! En modern personal-försörjning av det civila försvaret. [6]
- En reformerad underrättelse-verksamhet. [78]
- Samlade förmågor för ökad cybersäkerhet. [79]

Justitiedepartementet

- Skärpta krav för svenskt medborgarskap. [1]
- Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter. [2]
- Straffbarhetsåldern. [11]
- Ett nytt regelverk för uppsikt och förvar. [16]
- Ersättningsregler med brottsoffret i fokus. [23]
- Utmönstring av permanent uppehålls-tillstånd och vissa anpassningar till miniminivån enligt EU:s migrations- och asylpakt. [31]
- Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd. [33]
- Ett modernare konsumentskydd vid distansavtal. [34]
- Säkrare tivoli. [40]
- Säkerhetsskyddslagen – ytterligare kompletteringar. [42]
- Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – några anslutande frågor. [45]
- Tryggare idrottsarrangemang. [46]
- Säkerhetspolisens behandling av personuppgifter. [49]
- Ökad insyn i politiska processer. [52]

Ett skärpt regelverk om utvisning på grund av brott. [54]
 Stärkt skydd för domstolarnas och domarnas oberoende. [56]
 Polisiär beredskap i fred, kris och krig. [57]
 Stärkt lagstiftning mot hedersrelaterat våld och förtryck. [59]
 En mer flexibel hyresmarknad. [65]
 En straffreform. Volym 1, 2, 3 och 4. [66]
 Koordinatbestämda fastighetsgränser. [80]
 En ny organisation av ekobrottsbekämpningen. [81]
 Ett nationellt förbud mot tiggeri. [83]

Klimat- och näringslivsdepartementet

Ny kärnkraft i Sverige – effektivare tillståndsprövning och ändamålsenliga avgifter. [7]
 En skärpt miljöstraffrätt och ett effektivt sanktionssystem. [14]
 Miljömålsberedningens förslag om en strategi för hur Sverige ska leva upp till EU:s åtaganden inom biologisk mångfald respektive nettoupptag av växthusgaser från markanvändningssektorn (LULUCF). [21]
 Förbättrad konkurrens i offentlig och privat verksamhet. [22]
 Spänning i tillvaron – hur säkrar vi vår framtida elförsörjning? [47]
 Bättre förutsättningar för klimatanpassning. [51]
 Nya samverkansformer, modern byggnads- och reparationsberedskap – för ökad försörjningsberedskap. [68]

Kulturdepartementet

Publiken i fokus – reformer för ett starkare filmland. [24]

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Avgift för områdessamverkan – och andra åtgärder för trygghet i byggd miljö. [5]
 Anpassning av svensk rätt till EU:s avskogningsförordning. [17]

Vissa förändringar av jaktlagstiftningen. [32]

En ny nationell myndighet för viltförvaltning. [50]
 En stärkt hästnäring – för företagande, jämställdhet, jämlikhet och folkhälsa. [58]
 En ny kontrollorganisation i livsmedelskedjan – för ökad effektivitet, likvärdighet och konkurrenskraft. [64]
 Arlanda – en viktig port för det svenska välståndet. Åtgärder som stärker konkurrenskraften för Arlanda flygplats. [67]
 Effektivare samverkan för djur- och folkhälsa. [69]
 Sysselsättning och boende på landsbygden – Juridiska personers förvärv av jordbruksmark och en effektiv tillämpning av glesbygdsbestämmelserna. [82]
 Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik. [85]

Socialdepartementet

En förändrad abortlag – för en god, säker och tillgänglig abortvård. [10]
 Stärkta drivkrafter och möjligheter för biståndsmottagare Volym 1 och 2. [15]
 Att omhänderta barn och unga. [38]
 Digital teknik på lika villkor.
 En reglering för socialtjänsten och verksamhet enligt LSS. [39]
 Pensionsnivåer och pensionsavgiften – analyser på hundra års sikt. [41]
 Säkerställ tillgången till läkemedel – förordnande och utlämnande i bristsituationer. [43]
 Stärkt pandemiberedskap. [48]
 Kvalificering till socialförsäkring och ekonomiskt bistånd för vissa grupper. [53]
 Sveriges internationella adoptionsverksamhet – lärdomar och vägen framåt. Volym 1 och 2. [61]
 Ansvar för hälso- och sjukvården. Volym 1 Bedömningar och förslag. Volym 2 Underlagsrapporter. [62]

Stärkt patientsäkerhet genom rätt kompetens – utifrån hälso- och sjukvårdens och tandvårdens behov. [63]

Fortsatt utveckling av en nationell läkemedelslista – en del i en ny nationell infrastruktur för datadelning. Del 1 och 2. [71]

Hem för barn och unga. För en trygg, säker och meningsfull vård. [84]

Utbildningsdepartementet

Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan. [8]

På språklig grund. [9]

Ett likvärdigt betygssystem
Volym 1 och 2. [18]

Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande. [19]

Tid för undervisningsuppdraget – åtgärder för god undervisning och läraryrkenas attraktivitet. [26]

En socionomutbildning i tiden. [27]

Skärpta villkor för friskolesektorn. [37]

Förbättrat stöd i skolan. [44]

Verktyg för en mer likvärdig resursfördelning till skolan. [72]

Utrikesdepartementet

Skydd för biologisk mångfald i havsområden utanför nationell jurisdiktion. [36]

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Remittering av betänkandet Ökad tydlighet, stärkt samverkan –
förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik (SOU 2025:85)

Remissinstanser

1. Affärsverket svenska kraftnät
2. Almi AB
3. Arbetsförmedlingen
4. Bodens kommun
5. Boverket
6. Boxholms kommun
7. Bygdegårdarnas riksförbund
8. Chalmers tekniska högskola AB (Institutionen för arkitektur och samhällsbyggnadsteknik)
9. Coompanion
10. Eda kommun
11. Ekonomistyrningsverket (ESV)
12. Eksjö kommun
13. Falu kommun
14. Folkbildningsrådet
15. Folkets hus och parker
16. Folkhälsomyndigheten
17. Fremia
18. Företagarna

19. Gislaveds kommun
20. Gotlands kommun
21. Gällivare kommun
22. Göteborgs universitet (Centrum för regional analys,
Förvaltningshögskolan)
23. Halmstads kommun
24. Haninge kommun
25. Havs- och vattenmyndigheten
26. Heby kommun
27. Hela Sverige ska leva
28. Hofors kommun
29. Hultsfreds kommun
30. Hylte kommun
31. Härjedalens kommun
32. Jämställdhetsmyndigheten
33. Kalmar kommun
34. Karlskrona kommun
35. Karlstads kommun
36. Karlstads universitet (Centrum för forskning om hållbar
samhällsförändring)
37. Katrineholms kommun
38. Kiruna kommun
39. Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (Klys)
40. Krokoms kommun
41. Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA)
42. Kungl. Skogs- och lantbruksakademien (KSLA)
43. Kungl. Tekniska högskolan (Avdelningen för urbana och regionala
studier)
44. Kungsbacka kommun
45. Landsorganisationen i Sverige (LO)
46. Lantbrukarnas riksförbund (LRF)

47. Laxå kommun
48. Lekebergs kommun
49. Lessebo kommun
50. Linköpings universitet (Centrum för kommunstrategiska studier)
51. Livsmedelsverket
52. Ljusnarsbergs kommun
53. Lokal utveckling Sverige
54. LSU – Sveriges barn- och ungdomsorganisationer
55. Ludvika kommun
56. Luleå tekniska universitet (Institutionen för samhällsbyggnad och naturresurser)
57. Lunds universitet (AgriFood Economics Centre)
58. Länsstyrelsen i Blekinge län
59. Länsstyrelsen i Dalarnas län
60. Länsstyrelsen i Gotlands län
61. Länsstyrelsen i Gävleborgs län
62. Länsstyrelsen i Hallands län
63. Länsstyrelsen i Jämtlands län
64. Länsstyrelsen i Jönköpings län
65. Länsstyrelsen i Kalmar län
66. Länsstyrelsen i Kronobergs län
67. Länsstyrelsen i Norrbottens län
68. Länsstyrelsen i Skåne län
69. Länsstyrelsen i Stockholms län
70. Länsstyrelsen i Södermanlands län
71. Länsstyrelsen i Uppsala län
72. Länsstyrelsen i Värmlands län
73. Länsstyrelsen i Västerbottens län
74. Länsstyrelsen i Västernorrlands län
75. Länsstyrelsen i Västmanlands län

76. Länsstyrelsen i Västra Götalands län
77. Länsstyrelsen i Örebro län
78. Länsstyrelsen i Östergötlands län
79. Malmö kommun
80. Markaryds kommun
81. Melleruds kommun
82. Mittuniversitetet (Institutionen för ekonomi, geografi, juridik och turism)
83. Mora kommun
84. Myndigheten för digital förvaltning (Digg)
85. Myndigheten för kulturanalys
86. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)
87. Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser
88. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)
89. Myndigheten för yrkeshögskolan
90. Naturvårdsverket
91. Norrköpings kommun
92. Norrlandsfonden
93. Norsjö kommun
94. Ovanåkers kommun
95. Pajala kommun
96. Patent- och registreringsverket (PRV)
97. Perstorps kommun
98. Post- och telestyrelsen (PTS)
99. Ragunda kommun
100. Region Blekinge
101. Region Dalarna
102. Region Gävleborg
103. Region Halland
104. Region Jämtland Härjedalen

- 105.Region Jönköpings län
- 106.Region Kalmar län
- 107.Region Kronoberg
- 108.Region Norrbotten
- 109.Region Skåne
- 110.Region Stockholm
- 111.Region Sörmland
- 112.Region Uppsala
- 113.Region Värmland
- 114.Region Västerbotten
- 115.Region Västernorrland
- 116.Region Västmanland
- 117.Region Örebro län
- 118.Region Östergötland
- 119.Riksantikvarieämbetet
- 120.Riksarkivet
- 121.Riksförbundet enskilda vägar
- 122.Riksidrottsförbundet
- 123.RISE Research Institutes of Sweden AB
- 124.Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige (Svenska ESF-rådet)
- 125.Sala kommun
- 126.Sametinget
- 127.Sigtuna kommun
- 128.Simrishamns kommun
- 129.Skellefteå kommun
- 130.Skogsstyrelsen
- 131.Skärgårdarnas riksförbund
- 132.Skövde kommun
- 133.SmåKom
- 134.Sollefteå kommun

- 135.Solna stad
- 136.Statens energimyndighet
- 137.Statens jordbruksverk
- 138.Statens kulturråd
- 139.Statens skolverk
- 140.Statskontoret
- 141.Stiftelsen Svenska Filminstitutet
- 142.Stockholms universitet (Stockholms centrum för forskning om offentlig sektor)
- 143.Storumans kommun
- 144.Surahammars kommun
- 145.Svenska kyrkan
- 146.Svenska Samernas Riksförbund
- 147.Svenska Tornedalingars Riksförbund
- 148.Svenskt friluftsliv
- 149.Svenskt näringsliv
- 150.Sverigefinländarnas delegation
- 151.Sveriges akademikers centralorganisation (Saco)
- 152.Sveriges export- och investeringsråd (Business Sweden)
- 153.Sveriges geologiska undersökning (SGU)
- 154.Sveriges hembygdsförbund
- 155.Sveriges kommuner och regioner (SKR)
- 156.Sveriges lantbruksuniversitet (Institutionen för stad och land)
- 157.Sveriges Regionala Flygplatser
- 158.Swedavia AB
- 159.Swedish Incubators & Science Parks (SISP)
- 160.Söderhamns kommun
- 161.Sölvesborgs kommun
- 162.Tierps kommun
- 163.Tillväxtverket

- 164. Tjänstemännens centralorganisation (TCO)
- 165. Torsby kommun
- 166. Trafikanalys
- 167. Trafikverket
- 168. Trollhättans kommun
- 169. Trosa kommun
- 170. Umeå universitet (Institutionen för geografi)
- 171. Upphandlingsmyndigheten
- 172. Uppsala kommun
- 173. Uppsala universitet (Kulturgeografiska institutionen)
- 174. Vadstena kommun
- 175. Verket för innovationssystem (Vinnova)
- 176. Våra gårdar
- 177. Västerviks kommun
- 178. Västra Götalandsregionen
- 179. Öckerö kommun
- 180. Örebro universitet (Institutionen för humaniora, utbildnings- och samhällsvetenskap)
- 181. Örnsköldsviks kommun
- 182. Österåkers kommun

Remissvaren ska ha kommit in till Landsbygds- och infrastrukturdepartementet **senast den 7 oktober 2025**. Svaren bör lämnas per e-post till li.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till li.rul.remissvar@regeringskansliet.se. Ange diarienummer LI2025/01327 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i betänkandet. Om remissen är begränsad till en viss del av betänkandet, anges detta inom parentes efter remissinstansens namn i remisslistan. En sådan begränsning hindrar givetvis inte att remissinstansen lämnar synpunkter också på övriga delar.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Betänkandet kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Remissinstanserna kan utan kostnad beställa tryckta exemplar av betänkandet via ett [beställningsformulär hos Elanders Sverige AB](#).

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria [Svara på remiss \(SB PM 2021:1\)](#). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Mattias Moberg
Departementsråd

Kopia till

Elanders Sverige AB, e-postadress: betankande@elanders.com

§ 168**Remiss – Promemorian Ändring av kravet på
befordringstid i den samhällsomfattande posttjänsten**

Diarienummer: RJL 2025/2322

Beslut

Regionstyrelsens arbetsutskott föreslår regionstyrelsen

- godkänna föreliggande förslag till yttrande som svar till Finansdepartementet.

Sammanfattning

Region Jönköpings län har beretts möjlighet att yttra sig över rubricerad promemoria.

Promemorian som tagits fram inom Regeringskansliet innehåller förslag som innebär ändringar i kravet på befordringstid inom den samhällsomfattande posttjänsten. Förslaget innebär att minst 85% av de inrikesbrev som lämnas in för tredagarsbefordran före angiven inlämningstid ska ha delats ut inom tre påföljande arbetsdagar och minst 97% inom fem påföljande arbetsdagar. Förändringarna föreslås träda i kraft 1 januari 2026.

Förslag till beslut

Ordföranden yrkar för Samverkan Region Jönköpings län bifall till föreliggande förslag till yttrande.

Stina Sinclair (KD) yrkar bifall till föreliggande förslag till yttrande.

Per Eriksson (C) yrkar bifall till föreliggande förslag till yttrande.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse: Remiss – Promemorian Ändring av kravet på befordringstid i den samhällsomfattande posttjänsten
- Förslag till yttrande daterat 2025-09-23
- Remiss: Promemorian Ändring av kravet på befordringstid i den samhällsomfattande posttjänsten

Beslutet skickas till

Regionstyrelsen

Remiss - Promemorian Ändring av kravet på befordringstid i den samhällsomfattande posttjänsten

Förslag till beslut

Regionstyrelsen

- godkänner föreliggande förslag till yttrande som svar till Finansdepartementet.

Sammanfattning

Region Jönköpings län har beretts möjlighet att yttra sig över rubricerad promemoria.

Promemorian som tagits fram inom Regeringskansliet innehåller förslag som innebär ändringar i kravet på befordringstid inom den samhällsomfattande posttjänsten. Förslaget innebär att minst 85% av de inrikesbrev som lämnas in för tredagarsbefordran före angiven inlämningstid ska ha delats ut inom tre påföljande arbetsdagar och minst 97% inom fem påföljande arbetsdagar. Förändringarna föreslås träda i kraft 1 januari 2026.

Ärendebeskrivning

Regionens yttrande har beretts av sektionen för informationssäkerhet och juridik i samråd med ekonomi och sektionen för e-hälsa.

Enligt nuvarande lydelse av 6§ Postförordningen (2010:1049) (postförordningen) som rör befodringskrav för brev gäller att *minst 95%* av de inrikesbrev som har lämnats in för *tvådagarsbefordran* före angiven inlämningstid ska ha delats ut inom två påföljande arbetsdagar, oavsett var i landet breven har lämnats in.

I promemorian föreslås att 6§ Postförordningen ändras på så sätt att minst 85% av de brev som lämnats in för *tredagarsbefordran* före angiven senaste inlämningstid ska ha delats ut inom tre påföljande arbetsdagar. *Minst 97 % ska ha delats ut inom fem påföljande arbetsdagar.*

Anledningen till den föreslagna ändringen är att sedan år 2000 har två av tre fysiska brev ersatts av digital kommunikation i Sverige. I promemorian konstateras det att upprätthållande och dimensionering ett distributionsnätverk som dagligen täcker samtliga adresser i Sverige innebär höga fasta kostnader som

inte minskar i samma takt som vikande brevvolymer. När volymerna minskar försvinner en stor del av intäkterna medan en hög andel av kostnaderna kvarstår.

Det kan inte förutsättas att den samhällsomfattande posttjänsten ska dimensioneras på ett sätt som inte motsvarar samhällets generella behov av posttjänster. Av promemorian framgår att bedömningen är att en lägre servicenivå inom den samhällsomfattande posttjänsten bör göra digitala alternativ än mer attraktiva och påskynda samhällets digitalisering. Det noteras också att övriga nordiska länders befordringskrav idag är lägre än det svenska.

Sammanfattningsvis konstateras att den samhällsomfattande posttjänstens omfattning behöver justeras mot bakgrund av förändrade kommunikationsvanor, varför ovannämnda förändring föreslås. Längre befordringstid och lägre kvalitetskrav än de som nu föreslås bedöms i dagsläget innebära alltför negativ påverkan på privatpersoner och företagare samt samhällskritiska verksamheter. Med den föreslagna förändringen kommer dock Sverige även fortsatt tillsammans med Norge att ha de högsta servicekraven i Norden för den samhällsomfattande posttjänsten.

Förvaltningen noterar följande: Myndigheter och offentliga aktörer har ett stort ansvar för att säkerställa korta kontakt- och kommunikationsvägar till enskilda. I promemorian föreslås att de nya reglerna ska träda ikraft redan den 1 januari 2026. Förvaltningen är av uppfattningen att tidsramen är alldeles för snäv. Det är viktigt att andra digitala lösningar hinner utvecklas och finns på plats innan förslaget träder ikraft. Det finns flera pågående nationella och regionala initiativ för att stärka möjligheter till digital kommunikation med invånare och utöka möjligheten för ombud/legala ställföreträdare att stödja patienter exempelvis:

- Ramverk för barn och unga att hantera tjänster på 1177, via Inera,
- Ny ombudstjänst, via Inera,
- Möjligheten att skicka kallelser till vårdbesök digital, regionalt utvecklingsarbete inom Region Jönköpings län i samverkan med systemleverantörer.

Dessa initiativ kan mildra konsekvenserna av ett förändrat krav på befordringstid för den samhällsomfattande posttjänsten. Inget av dessa initiativ som pågår kommer att vara klara till den 1 januari 2026. Det återstår dessutom mycket annan post där fördröjning av leverans är olämplig, exempelvis provsvar, intyg eller annan patientkommunikation. Här ser förvaltningen att det återstår flera års utvecklingsarbete.

Det noteras även i promemorian att en förlängd tidsfrist för befordran av postförsändelser kan få konsekvenser vad gäller sådana typer av försändelser som kräver fysisk posthantering exempelvis läkemedelsleveranser, biologiska prover och provtagningsmaterial. Längre befordringstider kan exempelvis påverka skyndsamt analys av provsvar och därmed även möjligheten att skyndsamt initiera

smittskyddsåtgärder. Promemorians förslag om att se över och justera lagstadgade tidsfrister innebär dock inte en lösning på den problematik som förslaget innebär i den del fysiska postförsändelser exempelvis provsvar och initieringsåtgärder riskerar att försenas.

Slutligen ska noteras att ett ytterligare område som behöver få en lösning på nationell nivå innan förändringar i postgången genomförs är hur olika elektroniska brevlådor såsom 1177 inkorg, Mina meddelanden etc. kan användas för att nå personer som saknar svenskt personnummer eller e-legitimation eller har funktionsvariationer som försvårar eller omöjliggör användning av digitala tjänster. Dessutom bör möjligheter att vid behov låta en annan person stödja och hantera en persons hantering av sin digitala post förenklas. Att införa föreslagna förändringar redan från 1 januari 2026 riskerar att få konsekvenser samt förstärka utanförskapet för enskilda som av olika anledningar idag saknar möjlighet att använda digitala lösningar.

Även om samhällsekonomiska aspekter talar för att en förändring av befodringskravet i den samhällsomfattande posttjänsten behöver genomföras kvarstår mycket arbete såväl regionalt som nationellt för att säkerställa att de negativa konsekvenserna av den föreslagna förändringen mildras. Förvaltningens uppfattning är därför att den tidsram för när förändringarna ska träda i kraft är för snäv. Dessutom saknas tillfredsställande lösning för sådana typer av försändelser som kräver fysisk posthantering. Förvaltningens bedömning är därför att Region Jönköpings län inte ska ställa sig bakom förslaget.

Förvaltningen föreslår att Regionstyrelsen godkänner föreliggande förslag till yttrande till Finansdepartementet.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse: Remiss – Promemorian Ändring av kravet på befodringsstid i den samhällsomfattande posttjänsten
- Förslag till yttrande daterat 2025-09-23
- Remiss: Promemorian Ändring av kravet på befodringsstid i den samhällsomfattande posttjänsten

Beslutet skickas till

Finansdepartementet

Jane Ydman
Regiondirektör

Siw Kullberg
Kanslidirektör

Finansdepartementet

Remiss - Promemorian Ändring av kravet på befordringstid i den samhällsomfattande posttjänsten

Sammanfattning

Region Jönköpings län har getts möjlighet att yttra sig över Promemorian Ändring av kravet på befordringstid i den samhällsomfattande posttjänsten.

I promemorian föreslås att de nya reglerna ska träda ikraft redan den 1 januari 2026. Region Jönköpings län är av uppfattningen att tidsramen är alldeles för snäv, detta då det återstår mycket arbete både nationellt och regionalt för att mildra konsekvenserna av förslaget. Det noteras även att det saknas tillfredsställande lösning för vissa typer av försändelser som kräver fysisk posthantering.

Synpunkter på förslaget

Myndigheter och offentliga aktörer har ett stort ansvar för att säkerställa korta kontakt- och kommunikationsvägar till enskilda. I promemorian föreslås att de nya reglerna ska träda ikraft redan den 1 januari 2026. Region Jönköpings län är av uppfattningen att tidsramen är alldeles för snäv. Det är viktigt att andra digitala lösningar hinner utvecklas och finns på plats innan förslaget träder ikraft. Det finns flera pågående nationella och regionala initiativ för att stärka möjligheter till digital kommunikation med invånare och utöka möjligheten för ombud/legala ställföreträdare att stödja patienter. Dessa initiativ kan mildra konsekvenserna av ett förändrat krav på befordringstid för den samhällsomfattande posttjänsten. Inget av dessa initiativ som pågår kan vara klara till den 1 januari 2026. Det återstår dessutom mycket annan post där fördröjning av leverans är olämplig, exempelvis provsvar, intyg eller annan patientkommunikation. Här ser Region Jönköpings län att det återstår flera års utvecklingsarbete.

Det noteras även i promemorian att en förlängd tidsfrist för befordran av postförsändelser kan få konsekvenser vad gäller sådana typer av försändelser som kräver fysisk posthantering exempelvis läkemedelsleveranser, biologiska prover och provtagningsmaterial. Längre befordringstider kan exempelvis påverka skyndsamt analys av provsvar och därmed även möjligheten att skyndsamt initiera

smittskyddsåtgärder. Promemorians förslag om att se över och justera lagstadgade tidsfrister innebär dock inte en lösning på den problematik som förslaget innebär i den del provsvar och initieringsåtgärder riskerar att försenas.

Slutligen ska noteras att ett ytterligare område som behöver få en lösning på nationell nivå innan förändringar i postgången genomförs är hur olika elektroniska brevlådor såsom 1177 inkorg, Mina meddelanden etc. kan användas för att nå personer som saknar svenskt personnummer eller e-legitimation eller har funktionsvariationer som försvårar eller omöjliggör användning av digitala tjänster. Dessutom bör möjligheter att vid behov låta en annan person stödja och hantera en persons hantering av sin digitala post förenklas. Att införa föreslagna förändringar redan från 1 januari 2026 riskerar att få konsekvenser samt förstärka utanförskapet för enskilda som av olika anledningar idag saknar möjlighet att använda digitala lösningar.

Även om samhällsekonomiska aspekter talar för att en förändring av befordringskravet i den samhällsomfattande posttjänsten behöver genomföras kvarstår enligt Region Jönköpings län mycket arbete såväl regionalt som nationellt för att säkerställa att de negativa konsekvenserna av den föreslagna förändringen mildras. Mot bakgrund av detta ställer sig Region Jönköpings län inte bakom förslaget.

REGION JÖNKÖPINGS LÄN

Rachel De Basso
Ordförande i Regionstyrelsen

Finansdepartementet

Avdelningen för offentlig förvaltning,
Enheten för digital infrastruktur och säkerhet

**Remittering av promemorian Ändring av kravet på befordringstid
i den samhällsomfattande posttjänsten**

Remissinstanser

1. Alingsås kommun
2. Amelsec AB
3. Arbetsförmedlingen
4. Arbetsmiljöverket
5. Arena för framtidens distribution
6. Begripsam AB
7. Bergs kommun
8. Billo AB
9. B J Distribution AB
10. Bolagsverket
11. Bonway AB
12. Borås kommun
13. Boverket
14. Bring Mail Nordic AB
15. Centrala studiestödsnämnden
16. Citymail Sweden AB
17. Digidel
18. Domstolsverket
19. E-hälsomyndigheten

20. Ekobrottsmyndigheten
21. Ekonomistyrningsverket
22. Emmaboda kommun
23. Exportkreditnämnden
24. Fagersta kommun
25. Fastighetsmäklarinspektionen
26. Finansinspektionen
27. Folkhälsomyndigheten
28. Folktandvården Stockholms län AB
29. Fortnox AB
30. Fria Postoperatörers Förbund
31. Funktionsrätt Sverige
32. Företagarna
33. Försvarets materielverk
34. Försvarets radioanstalt
35. Försvarsmakten
36. Försäkringskassan
37. Förvaltningsrätten i Härnösand
38. Förvaltningsrätten i Jönköping
39. Georgsson Mail AB
40. Gislaveds kommun
41. Gotlands kommun
42. Gratistidningars förening
43. Göteborgs kommun
44. Göteborgs tingsrätt
45. Hela Sverige ska leva
46. Högskolan i Halmstad
47. IDATA AB
48. Inspektionen för arbetslöshetsförsäkring
49. Inspektionen för vård och omsorg

50. Internetstiftelsen
51. Kalmar kommun
52. Kammarkollegiet
53. Kammarrätten i Göteborg
54. KAPI Agency
55. Karlshamns kommun
56. Karlstads kommun
57. Karlstads universitet
58. Kemikalieinspektionen
59. Kils kommun
60. Kirei AB
61. Kiruna Mail AB
62. Kivra AB
63. Kommunförbundet Västernorrland
64. Konkurrensverket
65. Konsumentverket
66. Kramfors kommun
67. Kriminalvården
68. Kronofogdemyndigheten
69. Lantbrukarnas riksförbund
70. Lantmäteriet
71. Livsmedelsverket
72. Ljungby kommun
73. Lysekils Lokalpost
74. Läkemedelsdistributörsföreningen
75. Läkemedelsverket
76. Länsstyrelsen i Blekinge län
77. Länsstyrelsen i Dalarnas län
78. Länsstyrelsen i Jämtlands län
79. Länsstyrelsen i Norrbottens län

80. Länsstyrelsen i Stockholms län
81. Länsstyrelsen i Västerbottens län
82. Länsstyrelsen i Västra Götalands län
83. Mail Company Sweden AB
84. Mailworld Office AB
85. Malmö kommun
86. Mariestads Brev & Paketservice AB
87. Mediemyndigheten
88. Migrationsverket
89. Myndigheten för delaktighet
90. Myndigheten för digital förvaltning
91. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
92. Myndigheten för totalförsvarsanalys
93. NWT Distribution AB
94. Orusts kommun
95. Parajett AB
96. Patent- och registreringsverket
97. Pensionsmyndigheten
98. Pensionärernas riksorganisation
99. Point Logistik Gota Media AB
100. Polismyndigheten
101. Post- och telestyrelsen
102. Postmästaren i Hälsingland AB
103. Postnord AB
104. Pressens Morgontjänst KB
105. Regelrådet
106. Region Dalarna
107. Region Gävleborg
108. Region Jönköpings län
109. Region Stockholm

- 110. Region Östergötland
- 111. Revisorsinspektionen
- 112. Riksarkivet
- 113. Riksförbundet FUB
- 114. Riksidrottsförbundet
- 115. RISE Research Institutes of Sweden
- 116. Sametinget
- 117. SDR Svensk Direktreklam AB
- 118. Skatteverket
- 119. Skellefteå kommun
- 120. SKPF Pensionärerna
- 121. Skurups kommun
- 122. Skärgårdarnas Riksförbund
- 123. Smittskyddsläkarföreningen
- 124. Småföretagarnas Riksförbund
- 125. Småkom
- 126. Socialstyrelsen
- 127. Sokigo AB
- 128. Sorsele kommun
- 129. Spelinspektionen
- 130. SPF Seniorerna
- 131. SRF konsulterna
- 132. Statens institutionsstyrelse
- 133. Statens jordbruksverk
- 134. Statens servicecenter
- 135. Statens skolverk
- 136. Statens tjänstepensionsverk
- 137. Statens veterinärmedicinska anstalt
- 138. Statistiska centralbyrån
- 139. Statskontoret

- 140. Stockholms kommun
- 141. Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll
- 142. Sundsvalls Citypost AB
- 143. Svea hovrätt
- 144. Svensk biblioteksförening
- 145. Svensk Hemleverans HB
- 146. Journalistförbundet
- 147. Svenska kyrkan
- 148. Svenskt Näringsliv
- 149. Sveriges apoteksförening
- 150. Sveriges Kommuner och Regioner
- 151. Sveriges Konsumenter
- 152. Sveriges Tidskrifter
- 153. Synskadades Riksförbund
- 154. Säkerhetspolisen
- 155. Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket
- 156. TechSverige
- 157. Tidningstjänst AB
- 158. Tidningsutgivarna (TU)
- 159. Tillväxtverket
- 160. Tingsryds kommun
- 161. Tomelilla kommun
- 162. Totalförsvarets forskningsinstitut
- 163. Totalförsvarets plikt- och provningsverk
- 164. Trafikverket
- 165. Transportstyrelsen
- 166. Trelleborgs kommun
- 167. Tullverket
- 168. Umeå tingsrätt
- 169. Valmyndigheten

- 170. Vansbro kommun
- 171. Västsvensk Tidningsdistribution AB
- 172. Ystads kommun
- 173. Örebro kommun
- 174. Östra Göinge kommun

Remissvaren ska ha kommit in till Finansdepartementet **senast den 15 oktober 2025**. Svaren bör lämnas per e-post till fi.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till fi.ofa.dis.remisser@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Fi2025/01485 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i promemorian. Om remissen är begränsad till en viss del av promemorian, anges detta inom parentes efter remissinstansens namn i remisslistan. En sådan begränsning hindrar givetvis inte att remissinstansen lämnar synpunkter också på övriga delar.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Promemorian kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria [Svara på remiss \(SB PM 2021:1\)](#). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Felisa Krzyzanski
Ämnesråd

Kopia till

Elanders Sverige AB, e-postadress: betankande@elanders.com

Promemoria

Ändring av kravet på befordringstid i den
samhällsomfattande posttjänsten

Sammanfattning

I denna promemoria, som har tagits fram inom Regeringskansliet, finns förslag som innebär ändringar av kravet på befordringstid inom den samhällsomfattande posttjänsten. Förslaget innebär att minst 85 procent av de inrikes brev som lämnas in för tredagarsbefordran före angiven senaste inlämningstid ska ha delats ut inom tre påföljande arbetsdagar och minst 97 procent inom fem påföljande arbetsdagar. Ändringarna görs i postförordningen (2010:1049).

Förordningsändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2026.

Innehållsförteckning

1	Förslag till förordning om ändring i postförordningen (2010:1049).....	4
2	Förändrade befordringskrav är nödvändiga på grund av minskande brevvolymer	6
3	Ikraftträdande	10
4	Konsekvenser	10

1 Förslag till förordning om ändring i postförordningen (2010:1049)

Härigenom föreskrivs att 6 § postförordningen (2010:1049) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §¹

Den samhällsomsfattande posttjänsten ska, utöver vad som anges i 3 kap. 1 § postlagen (2010:1045), uppfylla kravet att minst 95 procent av de inrikes brev som har lämnats in för tvådagarsbefordran före angiven senaste inlämningstid ska ha delats ut inom två påföljande arbetsdagar, oavsett var i landet breven har lämnats in.

När det gäller adresserade försändelser som väger högst 2 kg, som har överlämnats i den slutliga form i vilken de ska transporteras av en tillhandahållare av posttjänster och som före angiven senaste inlämningstid har lämnats in för gränsöverskridande postbefordran inom den snabbaste normal kategorin inom Europeiska unionen, ska den samhällsomsfattande posttjänsten uppfylla kravet att

1. minst 85 procent av försändelserna ska ha delats ut inom tre påföljande arbetsdagar, och

2. minst 97 procent av försändelserna ska ha delats ut inom fem påföljande arbetsdagar.

Post- och telestyrelsen ska årligen kontrollera att kravet i första stycket uppfylls och årligen offentliggöra resultatet av denna kontroll.

Den samhällsomsfattande posttjänsten ska, utöver vad som anges i 3 kap. 1 § postlagen (2010:1045), uppfylla kravet på att breven som har lämnats in för tredagarsbefordran före angiven senaste inlämningstid, oavsett var i landet breven har lämnats in, ska ha delats ut enligt följande:

1. Minst 85 procent ska ha delats ut inom tre påföljande arbetsdagar.

2. Minst 97 procent ska ha delats ut inom fem påföljande arbetsdagar.

När det gäller adresserade försändelser som väger högst 2 kg, som har överlämnats i den slutliga form i vilken de ska transporteras av en tillhandahållare av posttjänster och som före angiven senaste inlämningstid har lämnats in för gränsöverskridande postbefordran inom den snabbaste normal kategorin inom Europeiska unionen, ska den samhällsomsfattande posttjänsten uppfylla följande krav:

1. Minst 85 procent av försändelserna ska ha delats ut inom tre påföljande arbetsdagar.

2. Minst 97 procent av försändelserna ska ha delats ut inom fem påföljande arbetsdagar.

Post- och telestyrelsen ska årligen kontrollera att kraven i första stycket uppfylls och årligen offentliggöra resultatet av denna kontroll.

Post- och telestyrelsen får meddela föreskrifter om senaste inlämnings-
tid och ytterligare föreskrifter om krav på befordringstider enligt 3 kap.
1 § andra stycket postlagen.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2026.

2 Förändrade befodringskrav är nödvändiga på grund av minskande brevvolymer

Promemorians förslag: Minst 85 procent av de inrikes brev som lämnas in för tredagarsbefordran före angiven senaste inlämningsstid ska ha delats ut inom tre påföljande arbetsdagar, oavsett var i landet breven har lämnats in. Minst 97 procent av de inrikes breven som har lämnats in under samma förutsättningar ska ha delats ut inom fem påföljande arbetsdagar.

Skälen för promemorians förslag

En samhällsomfattande posttjänst

Målet för postsektorn i Sverige är att det ska finnas en posttjänst av god kvalitet i hela landet som uppfyller de krav som anges i postlagen (2010:1045) (prop. 2014/15:1 utg.omr. 22, bet. 2014/15:TU1, rskr. 2014/15:86).

Inom Europeiska unionen regleras posttjänster i Europaparlamentets och rådets direktiv 97/67/EG av den 15 december 1997 om gemensamma regler för utvecklingen av gemenskapens inre marknad för posttjänster och för förbättring av kvaliteten på tjänsterna (postdirektivet). Postdirektivet har ändrats vid ett par tillfällen, senast genom Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/6/EG av den 20 februari 2008 om ändring av direktiv 97/67/EG beträffande fullständigt genomförande av gemenskapens inre marknad för posttjänster. Syftet med postdirektivet är att stegvis harmonisera Europeiska unionens inre marknad för posttjänster och att säkerställa en samhällsomfattande posttjänst som uppfyller vissa kvalitetskrav.

I postlagen finns det bestämmelser om postverksamhet och en samhällsomfattande posttjänst. Enligt lagen ska det finnas en samhällsomfattande posttjänst, dvs. en posttjänst som finns i hela landet, som är av god kvalitet och som innebär att alla användare kan ta emot postförsändelser och till rimliga priser kan avlämna sådana försändelser för befordran. Med postförsändelser avses adresserade försändelser som väger högst 20 kg och som överlämnas i den slutliga form i vilken de ska transporteras av en tillhandahållare av posttjänster. Detta innebär att den samhällsomfattande posttjänsten avser både brev och paket.

Post- och telestyrelsen (PTS) utser med stöd av 2 kap. 4 § postlagen en eller flera tillhandahållare av hela eller delar av den samhällsomfattande posttjänsten. För närvarande tillhandahålls den samhällsomfattande posttjänsten av PostNord Sverige AB, i fortsättningen benämnt Postnord. Någon ersättning från staten har inte lämnats för tillhandahållandet av tjänsten eftersom tjänsten hittills har varit självfinansierad.

I 3 kap. 1 § postlagen föreskrivs vissa krav på den samhällsomfattande posttjänsten och ges ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om vilka tjänster som ska ingå i denna posttjänst och om krav på befodringsstider. Regeringen har med stöd av bestämmelsen föreskrivit vissa krav om befodringsstid för inrikes brev. Enligt 1 kap. 2 § postlagen definieras brev som en adresserad försändelse som är innesluten i kuvert eller annat omslag och som väger

högst 2 kg. I 6 § postförordningen (2010:1049) anges att den samhälls-omfattande posttjänsten, utöver vad som anges i 3 kap. 1 § postlagen, ska uppfylla kravet att minst 95 procent av de inrikes brev som har lämnats in för tvådagarsbefordran före angiven senaste inlämningstid ska ha delats ut inom två påföljande arbetsdagar, oavsett var i landet breven har lämnats in.

Enligt 3 kap. 5 § postlagen ska regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fortlöpande följa utvecklingen på postområdet och bevaka att posttjänsterna svarar mot samhällets behov och att en väl fungerande samhälls-omfattande posttjänst av god kvalitet finns tillgänglig för alla användare. Regeringen har bestämt att PTS ska utföra dessa uppgifter.

Utvecklingen på postområdet, samhällets behov och förutsättningar för kommunikationens digitalisering

Sedan år 2000 har två av tre fysiska brev ersatts av digital kommunikation i Sverige. Detta medför att den svenska postmarknaden befinner sig under ett stort förändringstryck. Beräkningar visar att de brevvolymer som Postnord hanterar kommer att fortsätta att sjunka och kan komma att motsvara cirka en tredjedel av dagens nivå om fem år. Minskande brevvolymer får stora konsekvenser för den samhälls-omfattande posttjänstens förmåga till självfinansiering.

Genom att gå över till elektronisk kommunikation kan betydande kostnadsbesparingar uppnås, samtidigt som informationsöverföringen blir snabbare. Många företag och offentliga aktörer har redan kommit långt i övergången till digital kommunikation. Digitaliseringspolitikens mål är att Sverige ska bli bäst i världen på att använda digitaliseringsens möjligheter. Regeringen arbetar aktivt för att främja användningen av digital post. En särskild utredare har tidigare fått i uppdrag av regeringen att bl.a. utreda förutsättningarna för att införa krav på användning av digital post i vissa fall. Utredningen föreslår i betänkandet Digital myndighetspost (SOU 2024:47) inte något krav på att enskilda ska ha en digital brevlåda. Samtidigt påpekas att en klar majoritet av privatpersonerna, cirka 75 procent av den vuxna befolkningen, redan har gjort ett aktivt val att ha en digital brevlåda. I betänkandet påpekas vidare att anslutningsgraden till digitala brevlådor bland privatpersoner kontinuerligt ökar, och att det inte finns några indikationer på att denna utveckling kommer att avta.

Förutsättningen för elektronisk kommunikation är tillgång till digital infrastruktur. Genom bl.a. statligt stöd för utbyggnad av bredbandsinfrastruktur och för åtgärder som ger tillgång till telefoni och funktionell tillgång till internet satsar regeringen på att förbättra förutsättningarna för tillgång till sådan infrastruktur.

Behov och möjligheter till anpassning av befordringskrav på den samhälls-omfattande posttjänsten

PTS får enligt 5 § postförordningen för en eller flera tillståndshavare förena tillståndet att bedriva postverksamhet med villkor om skyldighet att tillhandahålla hela eller delar av den samhälls-omfattande posttjänsten. Endast Postnord har enligt PTS en verksamhet av tillräcklig omfattning för att kunna utses att tillhandahålla hela eller delar av den samhälls-omfattande posttjänsten. Den samhälls-omfattande posttjänsten omfattar,

som beskrivs ovan, posttjänster för befordran av postförsändelser upp till 20 kg. Dagens paketmarknad kännetecknas, enligt PTS bedömning, av en välutvecklad konkurrens som når långt ut i landet och visar minskande marknadskoncentration. Myndigheten har i Postnords tillståndsvillkor för perioden 1 april 2025 till 31 mars 2027 beslutat att bolaget ska tillhandahålla en begränsad del av den samhällsomfattande posttjänsten såsom posttjänster för skriftliga meddelanden som väger högst 2 kg. Postnord är därmed inte längre skyldigt att leverera paket över hela landet. Bolaget är endast i begränsad utsträckning skyldigt att tillhandahålla vissa posttjänster för paket som väger högst 20 kg till vissa utsatta grupper som till exempel befinner sig i digitalt utanförskap eller bor långt bort från ett utlämningsställe.

Att upprätthålla och dimensionera ett distributionsnätverk som dagligen täcker samtliga adresser i Sverige innebär höga fasta kostnader som inte minskar i samma takt som vikande brevvolymer. När volymerna minskar, försvinner därför en stor del av intäkterna medan en hög andel av kostnaderna kvarstår. PTS analyser visar att ett oförändrat befordringskrav sannolikt kommer att innebära att den samhällsomfattande posttjänsten kommer att redovisa en förlust med början år 2024 (Konsekvenser av ett ändrat befordringstidskrav, PTS-ER-2024:29). Befordringskravet gäller brev på högst 2 kg och innebär enligt gällande bestämmelser att minst 95 procent av de inrikes brev som har lämnats in för tvådagarsbefordran före angiven senaste inlämningsstid ska ha delats ut inom två påföljande arbetsdagar, oavsett var i landet breven har lämnats in. Postnords bedömning är att det årliga underskottet från den del av verksamheten som omfattas av den samhällsomfattande posttjänsten med nuvarande krav i postförordningen kommer att öka kraftigt de kommande åren. Bolaget har mot denna bakgrund överklagat PTS beslut om tillståndsvillkor som gäller från den 1 april 2025. Bolaget uppskattar att underskottet kommer att uppgå till 1,5 miljarder kronor år 2029. PTS har bedömt att bolagets uppskattning är rimlig.

Av förarbetena till postlagen framgår att om det i framtiden visar sig att tillhandahållandet av den samhällsomfattande posttjänsten skulle innebära en nettokostnad och utgöra en orimlig ekonomisk belastning, kan frågan om tjänstens omfattning och kvalitet samt frågan om finansiering återigen behöva omprövas. Vad som i en sådan situation kan övervägas att ändra är främst kvalitetskraven beträffande befordringstider (prop. 2009/10:216 s. 47 och 48).

Det kan inte förutsättas att den samhällsomfattande posttjänsten ska dimensioneras på ett sätt som inte motsvarar samhällets generella behov av posttjänster. Samhället bör inte bära de potentiella miljardkostnader som det kommer att innebära att upprätthålla en generell tillgång till tjänster som inte motsvaras av en efterfrågan när brevvolymer sjunker. Vidare kan ett upprätthållande av en hög servicenivå potentiellt fördröja digitaliseringen av kommunikationen. En lägre servicenivå inom den samhällsomfattande posttjänsten bör göra digitala alternativ än mer attraktiva och påskynda samhällets digitalisering. Även i våra grannländer, som vid en internationell jämförelse liknar Sverige i fråga om digital mognad och användning av digitala alternativ till posttjänster, har förändringar i befordringstid för brev inom den samhällsomfattande posttjänsten genomförts. Övriga nordiska länders befordringskrav är i dag lägre än det svenska.

Som beskrivits ovan får fallande brevvolymer stora konsekvenser för den samhällsomfattande posttjänstens lönsamhet och förutsättningar för självfinansiering. Om inga åtgärder vidtas gällande kraven riskerar operatören som utses av PTS som tillhandahållare av den samhällsomfattande posttjänsten, Postnord i nuläget, att få svårt att täcka kostnaderna för brevbefordran. Eftersom det är befordringstidskravet och kvalitetsmålet som ytterst avgör vilken kapacitet som operatören måste upprätthålla får den föreslagna ändringen en avgörande betydelse för möjligheterna att på sikt minska de fasta kostnaderna. Åtgärden innebär att den samhällsomfattande posttjänsten fortsatt kan bära sina kostnader under en viss tid.

Samtidigt behöver Postnord uppfylla de krav som ställs i statens ägar-policy. Som utgångspunkt gäller att bolaget inom ramen för sitt uppdrag ska tillgodose föränderliga behov hos kunder och marknader. Bolagets styrelse och ledning ska säkerställa att bolaget har den kompetens, innovationskraft och förändringsförmåga som gör bolaget relevant, effektivt och livskraftigt, såväl i dag som i framtiden. Bolaget ska kunna möta både gradvisa och oförutsedda förändringar och därmed vara relevant vid varje given tidpunkt. Det innebär bland annat att bolaget ska använda sig av den tekniska utvecklingen och beakta de möjligheter och risker som den digitala transformationen innebär.

Den samhällsomfattande posttjänstens omfattning behöver justeras mot bakgrund av förändrade kommunikationsvanor, men det är fortsatt viktigt att samhället så långt som möjligt försöker att säkerställa alternativa lösningar för användare av posttjänster (företag, myndigheter, övriga organisationer och privatpersoner) i geografiska områden som riskerar att påverkas negativt av förändringar i den samhällsomfattande posttjänsten. Privatpersoner, organisationer och företagare i gles- och landsbygder samt på öar utan broförbindelse har speciella utmaningar som bör beaktas särskilt vid förändringar i samhällsomfattande tjänster. Begränsat befolkningsunderlag, gles servicestruktur samt långa avstånd är exempel på faktorer som påverkar möjligheterna att bo, verka och leva i hela landet.

Det är viktigt att samhällsviktiga funktioner, såsom postdistributionen av nyhetstidningar, inte drabbas oproportionerligt av förslaget och att i möjligaste mån säkerställa fortsatt spridning av nyhetstidningar i hela landet. Regeringen avser därför att ge PTS i uppdrag att, i samverkan med Mediemyndigheten, främja och särskilt följa frågan om postdistribuerade nyhetstidningar, hur denna verksamhet fungerar och om åtgärder behövs för att tillförsäkra en välfungerande distribution.

Mot denna bakgrund behöver befordringskraven för inrikes brev anpassas på ett avvägt sätt som tar hänsyn till samhällets förändrade behov av posttjänster. Kravet på befordringstid i postförfordningen bör i linje med detta ändras på så sätt att minst 85 procent av de inrikes brev som lämnas in för tredagarsbefordran före angiven senaste inlämningsstid ska ha delats ut inom tre påföljande arbetsdagar, oavsett var i landet breven har lämnats in. Minst 97 procent av inrikes breven som har lämnats in under samma förutsättningar ska ha delats ut inom fem påföljande arbetsdagar. Längre befordringstid och lägre kvalitetskrav än det som nu förslås bedöms i dagsläget innebära för stora risker och alltför negativ påverkan för privatpersoner och företagare samt för samhällskritiska verksamheter, totalförsvar och beredskapsförmåga, sjukvård, demokrati m.fl. verksamhets-

områden. Samtidigt minskar risken för att alltför betungande förluster uppstår i denna verksamhet, med behov av statlig finansiering som följd.

Med den föreslagna förändringen kommer Sverige även fortsatt, tillsammans med Norge, att ha de högsta servicekraven i Norden för den samhällsomfattande posttjänsten.

Kravet om att minst 85 procent av de inrikes brev som lämnas in ska ha delats ut inom tre arbetsdagar och att minst 97 procent av breven ska ha delats ut inom fem arbetsdagar motsvarar postdirektivets kvalitetsnormer för den gränsöverskridande postbefordran inom EU (6 § andra stycket postförordningen). Med den föreslagna ändringen harmoniseras alltså kraven för inrikes postbefordran med de normer som beslutats för gränsöverskridande tjänster inom unionen.

Regeringen fortsätter att sträva efter ökad uppkoppling och ökad digitalisering i hela landet och anser att den föreslagna förändringen är såväl nödvändig som samhällsekonomiskt motiverad.

3 Ikraftträdande

Promemorians förslag: Förordningsändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2026.

Skälen för promemorians förslag: Det är angeläget att ändringen i befordringskravet träder i kraft så snart som möjligt för att begränsa ekonomiska förluster från den verksamhet som omfattas av nuvarande krav på den samhällsomfattande posttjänsten. Förordningsändringarna bör träda i kraft den 1 januari 2026.

4 Konsekvenser

Promemorians bedömning: Flertalet aktörer har gjort betydande framsteg i övergången till digital kommunikation och en majoritet av användarna anger att de inte skulle påverkas om befordringstiden skulle öka med en dag. Trots detta kvarstår ett behov av fysiska posttjänster bland flera användargrupper. Ändring av befordringskravet från två till tre dagar innebär att vid behov av kommunikation inom två påföljande arbetsdagar behöver användare överväga att gå över till digital kommunikation eller, om detta inte är möjligt, välja en snabbare brevtjänst som kan innebära en högre kostnad.

Ett ändrat befordringskrav för inrikes brev möjliggör en fortsatt självfinansierad samhällsomfattande posttjänst under en viss tid. Med det ändrade befordringskravet kommer större hänsyn att kunna tas till förändrade kostnader till följd av volymförändringar.

Skälen för bedömningen

Konsekvenser för Post- och telestyrelsen

En ändring av befordringskravet innebär att PTS kommer att behöva fatta beslut om nya tillståndsvillkor för Postnord. Tillståndsvillkoren revideras dock regelbundet och den ändring av tillståndsvillkoren som behöver göras är mycket begränsad. Arbetet bör därför inte innebära några omfattande extra kostnader för myndigheten. PTS kan behöva gå ut med information om det nya kravet till användare av posttjänster (företag, myndigheter, övriga organisationer och allmänheten). Detta bör kunna göras inom ramen för PTS löpande informationsinsatser.

Konsekvenser för Postnord

Ett ändrat befordringskrav berör Postnord i egenskap av utsedd tillhandahållare av den samhällsomfattande posttjänsten. Det ändrade befordringskravet ökar bolagets möjligheter att finansiera tillhandahållandet av en samhällsomfattande posttjänst av god kvalitet i hela landet. Postnords administrativa börda bedöms inte påverkas på något direkt sätt av ändrade befordringskrav, men bolaget kan behöva genomföra informationsinsatser riktade till användarna när ändringen genomförs.

Konsekvenser för offentliga aktörer

Den ökande digitaliseringen kommer att minska behovet av posttjänster framöver. Myndigheter och andra offentliga aktörer har gjort, gör och kan fortsatt göra mycket för att anpassa sina behov av posttjänster. Samtidigt kommer det att finnas ett antal typer av försändelser där regeringen ser ett behov av fysiska posttjänster även i fortsättningen. Detta beror bl.a. på att digitaliseringen inom olika verksamheter inte har kommit tillräckligt långt och tillgång till digital infrastruktur och tjänster kan variera mellan olika delar av landet. Ytterligare exempel är krav på delgivningar på ett visst sätt och föreskrivna tidsfrister.

Behov av fysiska posttjänster kan vidare finnas av säkerhets- eller sekretesskäl som påverkar möjligheten till digitalisering eller i fall där försändelserna innehåller fysiskt material. Vissa samhällsviktiga försändelser, såsom delgivningar, kallelser till provtagning, smittspårningar enligt smittskyddslagen (2004:168), provsvar, leveranser av läkemedel, biologiska prover, provtagningsmaterial och myndighetsbeslut, är fortsatt beroende av en snabb fysisk posthantering. Längre befordringstid kan påverka förutsättningarna att skyndsamt analysera provsvar för olika smittor samt initiera smittskyddsåtgärder mot smittspårningspliktiga sjukdomar.

För att anpassa myndigheters verksamhet till längre befordringstider kan lagstadgade frister i vissa fall behöva ses över och vid behov justeras för att säkerställa rättssäkra beslut och effektiv handläggning vid längre postgång.

I samband med allmänna val är såväl Valmyndigheten som kommunerna beroende av en väl fungerande postgång. En längre befordringstid kan ha effekter på exempelvis mottagande av utlandsröster och utsändande av röstkort och brev- och budröstningsmaterial.

I vissa fall finns redan i dag särlösningar för befordran av sådana försändelser som inte använder sig av den samhällsomfattande posttjänsten.

I de ytterligare fall där försändelser inte kommer att kunna hanteras med hjälp av digitalisering kan myndigheter och andra offentliga aktörer komma att behöva förlita sig på expresstjänster för brev för att säkerställa att tidskritiska försändelser når fram i tid i hela landet, vilket medför tillkommande kostnader för brevtjänster. Analyser som PTS har låtit göra visar att det finns ett antal olika aktörer på marknaden som kommer att kunna tillgodose behovet av sådana alternativa tjänster i hela landet. Kombinationen av digitala lösningar och ändrade rutiner kan vara huvudsakliga strategier för att minska beroendet av dyrare alternativ.

Konsekvenser för enskilda

Användarna av posttjänster tar i hög grad till sig de nya sätt att kommunicera som digitaliseringen erbjuder. Deras behov, beteenden och attityder förändras gradvis. PTS undersökningar visar att en majoritet av användarna anger att de inte skulle påverkas om befordringstiden skulle öka med en dag (Befolkningens användning av posttjänster, PTS-ER-2024:1). Resultaten pekar på att det är viktigare att veta att försändelsen kommer fram till rätt person på utsatt tid, än att det kommer fram snabbt. Fokus bör ligga på att säkerställa en stabil och tillförlitlig, om än något långsammare, postgång för de försändelser som inte kan digitaliseras. I fall där försändelser inte kommer att kunna hanteras med hjälp av digitalisering kan enskilda personer komma att behöva förlita sig på expresstjänster för brev för att säkerställa att tidskritiska försändelser når fram i tid.

Allt färre uppger att de är beroende av utdelning av post fem dagar i veckan och allt färre skickar brev. Det är rimligt att anta att längre befordringstider också kan bidra till en ökad vilja att digitalisera mer av kommunikationen och välja digitala alternativ när möjlighet finns.

Samtidigt har inte alla individer tillgång till eller förmågan att använda digitala tjänster. Tillgången till digital infrastruktur och tjänster kan även variera mellan olika delar av landet. För dessa grupper kan en längre postgång leda till utanförskap och försenade tidskritiska försändelser. Insatser bedrivs redan i dag för personer med begränsad tillgång till digital infrastruktur, bl.a. genom stöd för utbyggnad av bredbandsinfrastruktur och stöd till funktionell tillgång till internet. En särskilt utsatt grupp kan bli äldre personer. PTS har i regleringsbrev för 2025 fått i uppdrag att verka för en ökad digital inkludering och en ökad användning av digitala tjänster. Enligt uppdraget ska myndigheten i dialog med berörda offentliga och andra aktörer, främja, stödja och följa arbetet med att uppnå en sådan utveckling. Sedan mars 2025 erbjuder PTS tjänsten Ring Digitalidag. Dit vem som helst kan ringa för att få hjälp med enklare frågor om digitala verktyg och tjänster, exempelvis om att identifiera sig med e-legitimation, kommunicera digitalt med myndigheter och boka vårdbesök. Den som ringer för att få personligt stöd och vägledning är anonym och tjänsten är kostnadsfri. Syftet är att den som befinner sig i digitalt utanförskap ska få praktisk hjälp och mer stöd för att bli tryggare i den digitala vardagen.

Det kan finnas behov av att överväga ytterligare insatser riktade till vissa geografiska områden och för att underlätta för grupper som är eller riskerar att hamna i digitalt utanförskap vid längre befordringstider samt att hitta alternativa snabba befordringstjänster för viss post som inte kan digitaliseras.

PTS är tillsynsmyndighet på postområdet och har i uppdrag att bevaka, analysera och beskriva postmarknadens utveckling. Regeringen följer utvecklingen och har beredskap att vidta de åtgärder som behövs för att det ska finnas en posttjänst av god kvalitet i hela landet. Det finns fortfarande grupper som saknar eller har bristfällig digital baskompetens vilket försvårar övergången till digital kommunikation. Regeringen bevakar utvecklingen och är beredd att vidta åtgärder för att öka den digitala inkluderingen.

Konsekvenser för företag

Många företag har kommit långt i digitaliseringen av sin verksamhet och övergår alltmer till att bedriva sin verksamhet och kommunicera med sina kunder digitalt. Den fysiska posten har därmed blivit mindre viktig. För andra företag som fortfarande använder sig av fysisk post i sin verksamhet kan en långsammare postgång innebära att det saktar ner eller hindrar arbetet, orsakar förseningar eller medför ökade kostnader för express-tjänster för brev som behöver hanteras skyndsamt och inte kan digitaliseras. Digitaliseringen av större företag och myndigheter bedöms ha kommit längre än av små företag enligt PTS undersökning Samhällets behov av posttjänster (2020) och myndighetens rapport Konsekvenser av ett ändrat befordringstidskrav (PTS-ER-2024:29). Tillgång till digital infrastruktur och tjänster kan även skilja sig åt i olika delar av landet. En förlängd befordringstid bör kunna fungera som en drivkraft för landets företag att påskynda den digitala omställningen och effektivisera sina processer.

Konsekvenser kan uppstå inom vissa sektorer där företag skickar brev inom ramen för den samhällsomfattande posttjänsten. Exempelvis kan försämrad möjlighet att skicka biologiska prover i god tid påverka möjligheten att bedriva adekvat djurhälsovård samt öka kostnaderna för djurhälsovård i det fall transportkostnader för prover ökar. Det kan leda till att lönsamheten och konkurrenskraften bland svenska lantbruk påverkas negativt och att Sveriges försörjningsförmåga av animaliska livsmedel i sin tur riskerar att minska. Det riskerar även att medföra ökade kostnader för företag som bedriver djurhälsovård samt djursjukvård.

När det gäller företag på postmarknaden kan en längre befordringstid och lägre kvalitetskrav göra tjänsterna kommersiellt gångbara och påverka konkurrerande aktörers incitament att tillhandahålla sådana tjänster. Det skulle i sin tur kunna utveckla konkurrensen på denna marknad.

Konsekvenser för postdistribuerade nyhetstidningar

Postdistribution av nyhetstidningar skapar förutsättningar för demokratiskt deltagande hos personer i glesbygd, inklusive äldre, som inte har möjlighet att nyttja digitala alternativ. Nyhetstidningar som nyttjar postdistribution har till övervägande del inte ekonomiska förutsättningar att distribueras på annat sätt. En förlängd befordringstid inom ramen för den samhällsomfattande posttjänsten kan leda till att de nyhetstidningar som distribueras i postflödena förlorar läsare och intäkter, vilket riskerar att minska tillgången till lokal nyhetsförmedling och därmed möjligheterna till deltagande i samhällsdebatten. Adresserade dagstidningar där tidningsföretagen använder sig av Postnord för utdelning inom den samhällsom-

fattande posttjänsten utgör mindre än fyra procent av de prenumererade dagstidningarna (Posttjänst för hela slanten, SOU 2023:4 s. 467). Förlängd befordringstid kan medföra mindre efterfrågan på papperstidningar, vilket i sin tur kan leda till nedläggningar och sämre nyhetsbevakning av vissa områden.

Det är mot bakgrund av tidningarnas centrala roll för demokratin motiverat att särskilt följa upp frågan i syfte att trygga en fortsatt välfungerande postdistribution av nyhetstidningar. De nyhetstidningar som även fortsatt behöver distribueras i postflödena kan komma att behöva använda sig av kompletterande distributionstjänster vid ett förändrat befordringskrav.

Konsekvenser för miljön

Genom att effektivisera tillhandahållandet av den samhällsomfattande posttjänsten öppnas troligen nya möjligheter att minska postdistributionens klimatpåverkan. Förslaget väntas leda till minskad energiförbrukning och reducerade växthusgasutsläpp inom Postnords verksamhet. Den största delen av energiförbrukningen och koldioxidutsläppen inom posttjänsten uppstår vid användning av olika transportmedel. Om vissa transporter kan genomföras med tåg eller lastbil i stället för flyg, kan detta innebära betydande miljövinster. Därtill förväntas ett förändrat befordringskrav ytterligare öka digitaliseringstakten, vilket kommer att innebära ett minskat beroende av fysiska brev och därmed minskade transportbehov. Det är svårt att bedöma miljökonsekvenserna av att en andel av dagens tvådagarsbefordrade brev kommer att skickas med snabbare befordringstjänster och den miljöpåverkan som användningen av dessa tjänster kan medföra.

Konsekvenser för totalförsvaret

Distribution av brev, nyhetstidningar och paket fyller en viktig samhällsfunktion för att effektivt kunna sprida samhällsviktig information, inkallelseorder och förnödenheter vid kriser, höjd beredskap och krig i alla delar av landet. Distributionen kan dock störas av omständigheter såsom störningar i el-, väg- och järnvägsnäten, sabotage eller brist på drivmedel. För att stärka posttjänstens resiliens och dess förmåga att fungera fullt ut i tider av höjd beredskap eller krig beslutade regeringen i april 2025 om ändring i förordningen (2018:1300) om statligt stöd för driftsäkra och robusta elektroniska kommunikationer. Ändringen gör det möjligt att lämna stöd för åtgärder i syfte att skydda posttjänster mot allvarliga hot och påfrestningar i fredstid och vid höjd beredskap. Exempel på sådana åtgärder är investeringar i reservkraft eller reservdrivmedel i syfte att höja driftsäkerheten och robustheten för posttjänster. Förordningen träder i kraft den 1 juni 2025.

I Forsvarsberedningens delrapport Kraftsamling – Inriktning av totalförsvaret och utformningen av det civila försvaret (Ds 2023:34) anges att trots att den ökade digitaliseringen har inneburit att allt fler tar emot information via digital post, inte minst från myndigheter, fyller verksamheter som innefattar distribution av brev och paket fortsatt en viktig funktion som kan komma att öka under tider av höjd beredskap och krig. Forsvarsberedningen gör vidare bedömningen att det finns skäl att anta att kostnaden för att tillgodose totalförsvarets behov under såväl fredstid som höjd

beredskap kommer att öka om servicenivån inom den samhällsomfattande posttjänsten sänks.

I propositionen Totalförsvaret 2025–2030 uttalar regeringen att system för elektronisk kommunikation och post som används i vardagen kommer att vara av stor betydelse för totalförsvarets samtliga sektorer även under höjd beredskap och ytterst krig. Vidare lyfter regeringen att fysisk post- och pakethantering utgör en viktig distributionskanal för försändelser av material och förnödenheter som inte kan förmedlas elektroniskt och att det bör identifieras hur totalförsvarets behov av posttjänster för brev och paket ser ut vid höjd beredskap (prop. 2024/25:34 s. 130 och 131).

En längre befordringstid kan medföra störningar i myndigheters verksamhet inför och under höjd beredskap. Långsammare postgång eller avbrott i postgången kan leda till att arbetet med nödvändiga lägesbilder försvåras och att inkallelseorder och registerkontroller av ny personal försenas. Även leveranser av varor och tjänster kan påverkas och försenas.

Samarbetet inom Nato ställer också krav på att Sverige ska upprätthålla viktigare samhällsfunktioner inom ramen för totalförsvaret. Regeringen avser att ge PTS i uppdrag att kartlägga totalförsvarets behov av posttjänster för befordran av brev och paket.

Vid en övergång till digital kommunikation som alternativ till långsammare brevbefordran behöver särskild vikt läggas på säkerhet, tillförlitlighet, robusthet och resiliens, bl.a. i syfte att tillgodose totalförsvarets behov av kommunikation mellan myndigheter och enskilda. Vid störningar i elektroniska kommunikationer finns det exempelvis behov av redundans i form av postbefordran.

Övriga konsekvenser

Regeringen bedömer att det ändrade befodringskravet inte har någon påverkan på jämställdheten mellan kvinnor och män eller det kommunala självstyret.

Samlad bedömning av konsekvenser

Regeringen bedömer att den föreslagna förändringen är såväl nödvändig som samhällsekonomiskt motiverad. En ändring av befodringskravet från två till tre dagar innebär att vid behov av kommunikation inom två påföljande arbetsdagar behöver användare överväga att gå över till digital kommunikation eller, om detta inte är möjligt, välja en snabbare brevtjänst som kan innebära högre kostnad. För vissa grupper kan en längre postgång leda till utanförskap och försenade tidskritiska försändelser. Övergången försvåras av att det fortfarande finns grupper som saknar eller har bristfällig digital baskompetens. Vissa åtgärder såsom förstärkt arbete med digital inkludering kan komma att behövas. Längre befodringsstider och lägre kvalitetskrav än det som föreslås bedöms innebära för stora risker för negativ påverkan för enskilda, företag, offentliga aktörer och samhällsviktiga funktioner.

Konsekvensutvärdering

Utvärdering av konsekvenserna av det ändrade befodringskravet görs lämpligen av PTS som är den myndighet som regeringen har gett i uppdrag att följa utvecklingen på postområdet. Myndigheten ska bevaka att post-

tjänsterna svarar mot samhällets behov och att en väl fungerande samhälls-
omfattande posttjänst av god kvalitet finns tillgänglig för alla användare i
alla delar av landet. Konsekvensutvärderingen bör ske efter ett år.

§ 166**Granskning av inköp och upphandling**

Diarienummer: RJL 2025/1416

Beslut

Regionstyrelsens arbetsutskott föreslår regionstyrelsen

- godkänna tjänsteskrivelsen som svar på revisorernas granskningsrapport.

Sammanfattning

Region Jönköpings läns externa revisorer har av Region Jönköpings läns revisorer fått i uppdrag att granska styrelse och nämnders process och rutiner för inköp och upphandling. Uppdraget ingår i revisionsplanen för år 2024.

Granskningens syfte är att bedöma om styrelse och nämnder har säkerställt en tillräcklig styrning, uppföljning och kontroll avseende inköp och upphandling.

Revisorernas samlade bedömning utifrån granskningens syfte är att regionstyrelsen och berörda nämnder endast delvis har säkerställt en tillräcklig styrning, uppföljning och kontroll avseende inköp och upphandling.

Region Jönköpings län har getts möjlighet att yttra sig över genomförd granskning och åtgärder planeras för att förbättra styrning, uppföljning och kontroll.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse
- Beslut Upphandlingsdelegationen 2025-05-21 § 19
- Meddelande om beviljat anstånd
- Regionrevisionens skrivelse daterad 2025-04-16
- Revisionsrapport från KPMG Granskning av Region Jönköpings inköp och upphandling 2025-04-16

Beslutet skickas tillRegionstyrelsen

2025-09-03

§ 117**Granskning av inköp och upphandling**

Diarienummer: RJL 2025/1416

Beslut

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

- Godkänner tjänsteskrivelsen som svar på revisorernas granskningsrapport.

Sammanfattning

Region Jönköpings läns externa revisorer har av Region Jönköpings läns revisorer fått i uppdrag att granska styrelse och nämnders process och rutiner för inköp och upphandling. Uppdraget ingår i revisionsplanen för år 2024.

Granskningens syfte är att bedöma om styrelse och nämnder har säkerställt en tillräcklig styrning, uppföljning och kontroll avseende inköp och upphandling.

Revisorernas samlade bedömning utifrån granskningens syfte är att regionstyrelsen och berörda nämnder endast delvis har säkerställt en tillräcklig styrning, uppföljning och kontroll avseende inköp och upphandling.

Region Jönköpings län har getts möjlighet att yttra sig över genomförd granskning och åtgärder planeras för att förbättra styrning, uppföljning och kontroll.

Förslag till beslut

Ann-Katrin Löfstedt (M) yrkar för Samverkan Region Jönköpings län bifall till föreliggande yttrande över revisorernas granskningsrapport.

Mari Hultin (L) yrkar bifall till föreliggande yttrande.

Beslutsunderlag

- Beslut presidium 2025-08-20 § 88
- Tjänsteskrivelse 2025-08-04
- Beslut Upphandlingsdelegationen 2025-05-21 § 19
- Meddelande om beviljat anstånd
- Regionrevisionens skrivelse daterad 2025-04-16
- Revisionsrapport från KPMG Granskning av Region Jönköpings inköp och upphandling 2025-04-16

2025-09-03

Beslutet skickas till

Verksamhetsstöd och service område Inköp-materialförsörjning
Regionledningskontoret Kansli
Upphandlingsdelegationen

§ 103**Granskning av inköp och upphandling**

Diarienummer: RJL 2025/1416

Beslut

Nämnden för folkhälsa och sjukvård

- godkänner tjänsteskrivelsen som svar på revisorernas granskningsrapport.

Sammanfattning

Verksamhetschef Carina Mattsson Sandberginformerar om granskning av inköp och upphandling.

Region Jönköpings läns externa revisorer har av Region Jönköpings läns revisorer fått i uppdrag att granska styrelse och nämnders process och rutiner för inköp och upphandling. Uppdraget ingår i revisionsplanen för år 2024.

Granskningens syfte är att bedöma om styrelse och nämnder har säkerställt en tillräcklig styrning, uppföljning och kontroll avseende inköp och upphandling.

Revisorernas samlade bedömning utifrån granskningens syfte är att regionstyrelsen och berörda nämnder endast delvis har säkerställt en tillräcklig styrning, uppföljning och kontroll avseende inköp och upphandling.

Region Jönköpings län har getts möjlighet att yttra sig över genomförd granskning och åtgärder planeras för att förbättra styrning, uppföljning och kontroll.

Beslutsunderlag

- Beslut NFSP 2025-08-19 Granskning av inköp och upphandling
- Tjänsteskrivelse: Granskning av inköp och upphandling
- Beslut UD 2025-05-21 Granskning av inköp och upphandling
- Meddelande om beviljat anstånd
- Missiv: Granskning av inköp och upphandling
- Rapport: Granskning av inköp och upphandling

Beslutet skickas till

Regionrevisionen

Regionfullmäktige

Verksamhetsstöd och service – Inköp/materialförsörjning

Upphandlingsdelegationen

Regionledningskontoret – Kansli

Regionledningskontoret – Folkhälsa och sjukvård

§ 111**Granskning av inköp och upphandling**

Diarienummer: RJL 2025/1416

Beslut

Nämnd för trafik, infrastruktur och miljö

- godkänner tjänsteskrivelsen som svar på revisorernas granskningsrapport.

Sammanfattning

Region Jönköpings läns externa revisorer har av Region Jönköpings läns revisorer fått i uppdrag att granska styrelse och nämnders process och rutiner för inköp och upphandling. Uppdraget ingår i revisionsplanen för år 2024. Granskningens syfte är att bedöma om styrelse och nämnder har säkerställt en tillräcklig styrning, uppföljning och kontroll avseende inköp och upphandling.

Revisorernas samlade bedömning utifrån granskningens syfte är att regionstyrelsen och berörda nämnder endast delvis har säkerställt en tillräcklig styrning, uppföljning och kontroll avseende inköp och upphandling. Region Jönköpings län har getts möjlighet att yttra sig över genomförd granskning och åtgärder planeras för att förbättra styrning, uppföljning och kontroll.

Beslutsunderlag

- Beslut Nämnd för trafik, infrastruktur och miljö – presidium 2025-08-19 § 114
- Tjänsteskrivelse
- Beslut Upphandlingsdelegationen 2025-05-21 § 19
- Meddelande om beviljat anstånd
- Regionrevisionens skrivelse daterad 2025-04-16
- Revisionsrapport från KPMG Granskning av Region Jönköpings inköp och upphandling 2025-04-16

Beslutet skickas till

Regionrevisionen

Regionfullmäktige

Verksamhetsstöd och service område Inköp-materialförsörjning

Regionledningskontoret Kansli

Upphandlingsdelegationen

Regionledningskontoret

Regionstyrelsen
Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och
attraktivitet
Nämnd för folkhälsa och sjukvård
Nämnd för trafik, infrastruktur och miljö,

Granskning av inköp och upphandling

Förslag till beslut

Regionstyrelsen

- godkänner tjänsteskrivelsen som svar på revisorernas granskningsrapport.

Nämnd för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet

- godkänner tjänsteskrivelsen som svar på revisorernas granskningsrapport.

Nämnd för folkhälsa och sjukvård

- godkänner tjänsteskrivelsen som svar på revisorernas granskningsrapport.

Nämnd för trafik, infrastruktur och miljö

- godkänner tjänsteskrivelsen som svar på revisorernas granskningsrapport.

Sammanfattning

Region Jönköpings läns externa revisorer har av Region Jönköpings läns revisorer fått i uppdrag att granska styrelse och nämnders process och rutiner för inköp och upphandling. Uppdraget ingår i revisionsplanen för år 2024.

Granskningens syfte är att bedöma om styrelse och nämnder har säkerställt en tillräcklig styrning, uppföljning och kontroll avseende inköp och upphandling.

Revisorernas samlade bedömning utifrån granskningens syfte är att regionstyrelsen och berörda nämnder endast delvis har säkerställt en tillräcklig styrning, uppföljning och kontroll avseende inköp och upphandling.

Region Jönköpings län har getts möjlighet att yttra sig över genomförd granskning och åtgärder planeras för att förbättra styrning, uppföljning och kontroll.

Ärendebeskrivning

Regionrevisionen har föreslagit att regionfullmäktige ger Regionstyrelsen, Nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet, Nämnden för folkhälsa och sjukvård samt Nämnden för trafik, infrastruktur och miljö i uppdrag att senast 23 september 2025 svara på vilka åtgärder som kommer att vidtas till följd av granskningens resultat samt revisorernas rekommendationer.

Nämnderna svarar gemensamt enligt nedan på rekommendationerna.

Svar på revisorernas rekommendationer

Regionstyrelsen och berörda nämnder rekommenderas att:

1. ***Säkerställa att utbildnings- och informationsinsatser genomförs så att samtliga anställda som har rätt att göra inköp har aktuell kunskap om och förståelse för innebörden av gällande lagar och regelverk.***

Svar: En plan för utbildnings- och informationsinsatser och uppföljning av dessa kommer att tas fram av område Inköp under 2025. Utbildnings- och informationsinsatserna kommer att genomföras kontinuerligt därefter.

2. ***Säkerställa att det finns tillräckligt med stöd och vägledning för hantering av inköp och upphandlingar, exempelvis genom upprättande av rutiner för inköp som understiger två prisbasbelopp.***

Svar: En översyn och eventuell komplettering av befintliga rutiner och information på intranätet kommer att göras av område Inköp tillsammans med Regionledningskontoret Ekonomi och berörda verksamhetsområden för att säkerställa att stödet är tillgängligt, aktuellt och tydligt. Översynen kommer att påbörjas under höstterminen 2025.

3. ***Säkerställa att direktupphandlingar dokumenteras och hanteras i enlighet med lagen om offentlig upphandling.***

Svar: För direktupphandlingar som understiger två prisbasbelopp, men överstiger 100 000 kr, kommer information på Intranätet att ses över och vid behov kompletteras. Se även svar gällande utbildnings- och informationsinsatser, punkt 1 ovan.

Stickprovskontroller kommer att göras årligen av område Inköp för direktupphandlingar som överstiger två prisbasbelopp, i syfte att säkerställa att dessa direktupphandlingar dokumenteras i enlighet med lagstiftning och att dokumentationen finns tillgänglig.

4. ***Säkerställa att det sker en tillräcklig uppföljning och kontroll avseende inköp och upphandling, till exempel genom stickprovskontroller av leverantörsfakturer och inköp utanför ramavtal, att direktupphandlingsgränsen inte överskrids, att kontroller i samband med attest sker i enlighet med gällande attestreglemente etc.***

Svar: En djuplodande kontroll av köp utanför ramavtal säkerställs genom den spendanalys som görs av område Inköp. På samma sätt sker kontroll av direktupphandlingar för att säkerställa att direktupphandlingsgränsen inte överstigs.

Spendanalysverktyget används regelbundet för att analysera inköpsdata. Genom verktyget identifieras köp som inte följer gällande avtal eller där avtal saknas. Spendanalysen läser av fakturor på radnivå och matchar mot

avtalad produkt och pris i avtal och visar därmed också om köpen görs till avtalade priser.

Spendanalysen görs löpande och en sammanställning av avvikande köp tas fram av inköpscontroller. Ett urval av identifierade köp presenteras månadsvis vid inköps ledningsgrupp. Urvalet görs baserat på värde, risk, frekvens eller annan relevant parameter.

Resultatet tas vidare för hantering inom Inköp och beställande verksamhet. Åtgärder baserat på analysen kan vara påminnelser/utbildning för beställande verksamhet, ny upphandling inom området eller komplettering av befintligt avtal, alternativt kontakt med beställande verksamhet om resultatet indikerar att verksamhetens köp görs mot fel leverantör. Köpet ska då fortsättningsvis göras mot avtal och mot avtalad leverantör.

Regionstyrelsen rekommenderas att:

1. ***Säkerställa att det finns en samordnad inköpsorganisation i regionen, för att säkerställa en effektiv process gällande inköp och upphandling.***
Svar: I den organisatoriska förändring som görs inom verksamhetsområdet Verksamhetsstöd och service under 2025 kommer även en översyn av samordnad inköpsorganisation att göras.

2. ***Säkerställa att riktlinjer för direktupphandlingar beslutas av regionfullmäktige eller regionstyrelsen och att riktlinjerna beaktar vad Konkurrensverket menar lämpligen kan framgå av riktlinjer för direktupphandling***

Svar: Region Jönköpings län har en riktlinje för informationsstyrning som tydliggör hur styrande, redovisande och informerande dokument inom regionen ska skapas, utformas, granskas, godkännas, publiceras och arkiveras. Enligt denna riktlinje så är riktlinjer styrande dokument som fastställs av direktör.

Riktlinjen för genomförande av direktupphandlingar och dokumentationsplikt speglar lagkravet avseende dokumentationsplikt. Dokumentet "Blankett för dokumentation av direktupphandlingar" innehåller samtliga uppgifter som enligt Konkurrensverket och Upphandlingsmyndigheten bör finnas med för uppfyllnad av dokumentationsplikten.

För att tydliggöra hanteringen av direktupphandlingar och dokumentationsplikten inom Region Jönköpings län kommer en tydligare relation/referens skapas mellan dokumenten "Riktlinje för genomförande av direktupphandlingar och dokumentationsplikt" och "Blankett för dokumentation av direktupphandlingar".

3. ***Säkerställa att det sker en ändamålsenlig avtalsuppföljning, för att säkerställa att leverantörer lever upp till ställda krav och villkor under hela avtalsperioden.***

Svar: Region Jönköpings län har en ambition att säkerställa en ändamålsenlig avtalsuppföljning.

En mer omfattande avtalsuppföljning som inkluderar kontinuerlig kontroll av leverantörer och företrädarkontroller kräver dock resurser.

Idag sker en uppföljning av ekonomisk status av samtliga leverantörer, uppföljning av leveranser och priser för de varor som köps via Region Jönköpings läns Materialförsörjning och kvalitativa uppföljningar inom vissa avtal.

Spendanalysen (se punkt 4 ovan) ger också underlag för att säkerställa köp inom avtal och till rätt priser. Ett visst systemstöd kommer att finnas och hjälpa beställande verksamheter att rapportera kvalitetsuppföljning via den kommande avtalsdatabasen som implementeras under hösten 2025.

4. ***Säkerställa en tillräcklig avtalsförvaltning för att säkerställa att avtal finns tillgängliga under hela avtalsperioden.***

Svar: Gällande avtal presenteras idag i avtalskatalogen på Intranätet.

Stickprovskontroller kommer att göras årligen för att säkerställa att avtal och eventuella avtalsbilagor finns bifogade i avtalskatalogen och tillgängliga för samtliga verksamheter.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse
- Beslut Upphandlingsdelegationen 2025-05-21 § 19
- Meddelande om beviljat anstånd
- Regionrevisionens skrivelse daterad 2025-04-16
- Revisionsrapport från KPMG Granskning av Region Jönköpings inköp och upphandling 2025-04-16

Beslutet skickas till

Verksamhetsstöd och service område Inköp-materialförsörjning
Regionledningskontoret Kansli
Upphandlingsdelegationen

Jane Ydman
Regiondirektör

Miriam Markusson Berg
Direktör Verksamhetsstöd och service

§ 19**Granskning av inköp och upphandling**

Diarienummer: RJL 2025/1416

Carina Mattsson Sandberg, inköpschef, informerar och besvarar frågor från delegationen avseende sammanställning av revisionsrapport där bland annat följande punkter behandlas:

- Riktlinjer och rutiner
- Inköpskompetens och utbildning
- Avtalsuppföljning
- Rekommendationer

Sammanfattning

Granskningens syfte är att bedöma om styrelse och nämnder har säkerställt en tillräcklig styrning, uppföljning och kontroll avseende inköp och upphandling.

From: Strand Lena on behalf of Regionrevisionen
Sent: 2025-05-01 11:44:30
To: Bijelic Eriksson Nathalie
Subject: SV: Begäran om anstånd granskning

Ja, det går bra.

Med vänlig hälsning

Lena Strand
Nämndsekreterare
070-320 11 45
lena.strand@rjl.se

Område Kansli
Regionledningskontoret
Box 1024
551 11 Jönköping

www.rjl.se

Från: Bijelic Eriksson Nathalie <nathalie.bijelic.eriksson@rjl.se>
Skickat: den 28 april 2025 14:12
Till: Regionrevisionen <regionrevisionen@rjl.se>
Kopia: Jidah Nenus <nenus.jidah@rjl.se>
Ämne: Begäran om anstånd granskning

Hej,

Region Jönköpings län har mottagit nedan granskning och önskar på grund av fastställt sammanträdesdatum för Regionstyrelsen få anstånd att inkomma med svar senast den 23 september 2025.

Tacksam för er återkoppling om detta är möjligt.

- RJL 2025/1416 Granskning av inköp och upphandling (RJLR 2024/20)

Med Vänliga Hälsningar

Nathalie Bijelic Eriksson

Sektionschef Diarium och nämndadministration
073-0875640
nathalie.bijelic.eriksson@rjl.se

Område Kansli
Regionledningskontoret
Region Jönköpings län
www.rjl.se

Information och e-tjänster för
din hälsa och vård
www.1177.se/jonkopings-lan

Granskning av inköp och upphandling

Rapport

Region Jönköpings Län

KPMG AB

2025-04-16

Antal sidor 23

Antal bilagor 1

Region Jönköpings Län
Granskning av inköp och upphandling

2025-04-16

Innehållsförteckning

1	Sammanfattning	2
2	Bakgrund	5
2.1	Syfte och revisionsfrågor	5
2.2	Avgränsning	6
2.3	Revisionskriterier	6
2.4	Metod	6
3	Resultat av granskningen	7
3.1	Styrning och ledning av upphandling och inköp	7
3.2	Organisation och ansvarsfördelning	9
3.3	Uppföljning och kontroll	15
4	Samlad bedömning och rekommendationer	22
A	Bilaga A – stickprovsresultat per område	24

1 Sammanfattning

KPMG har av Region Jönköpings Läns revisorer fått i uppdrag att granska styrelse och nämnders process och rutiner för inköp och upphandling. Uppdraget ingår i revisionsplanen för år 2024.

Vår samlade bedömning utifrån granskningens syfte är att regionstyrelsen och berörda nämnder endast delvis har säkerställt en tillräcklig styrning, uppföljning och kontroll avseende inköp och upphandling.

Granskningen visar att det till viss del finns styrande och vägledande dokument som utgör stöd i arbetet med inköp och upphandling. Riktlinjer för direktupphandling innehåller endast en del av vad Konkursverket menar bör framgå av sådana riktlinjer. Det finns i varierande grad rutiner för inköp i verksamheterna. Vi noterar särskilt att Regionfastigheter saknar dokumenterade rutiner eller beskrivningar av upphandlingsprocessen samtidigt som Regionfastigheter, till skillnad från de flesta verksamheter i regionen, genomför sina upphandlingar på egen hand.

Ansvarsfördelningen är tydlig på politisk nivå. Inom förvaltningen finns det en tydlig ansvarsfördelning mellan den centrala inköps- och upphandlingsverksamheten och verksamheterna. Däremot saknas en samordnad inköpsorganisation för regionens hela verksamhet. Detta hade kunnat bidra till att säkerställa en grundläggande inköpskompetens i samtliga verksamheter och tydliga kanaler mellan den centrala inköps- och upphandlingsorganisationen och verksamheterna för information, behov och utvecklingsområden avseende inköp och upphandling. Inom den centrala inköps- och upphandlingsverksamheten finns kompetens avseende inköp och upphandling, men det sker inte några regelbundna utbildningsinsatser riktat mot regionens samtliga verksamheter.

Granskningen visar att det finns en struktur för avtalsuppföljning, men att denna inte tillämpas i tillräcklig utsträckning. Därmed ser vi inte att avtalsuppföljningen är tillräcklig för att säkerställa att avtalade krav och villkor efterlevs. Den centrala inköps- och upphandlingsverksamheten arbetar strukturerat med att följa upp i vilken utsträckning inköp sker från regionens avtalade leverantörer, men kan utveckla hur dessa analyser används för förbättringar.

Genomförd stickprovsgranskning visar att regionen inte kunnat ta fram avtal och tillhörande bilagor för en väsentlig andel av avtal som begärts och som omfattas av regionens avtalsförteckning. Granskade direktupphandlingar har i stor utsträckning inte dokumenterats.¹ Styrelse och nämnder har inte beaktat inköp och upphandling i 2024 års internkontrollplaner. Det framkommer också att det inte sker några systematiska kontroller av följsamhet till lagar och interna riktlinjer vad gäller inköp och direktupphandlingar. Utifrån de brister som noteras avseende granskade direktupphandlingar samt regionens tillgång till egna avtal ser vi en risk för att inköp sker utanför avtal, att avtalsvillkor och priser inte kontrolleras vid inköp samt att otillåtna direktupphandlingar genomförs.

¹ Stickprovsgranskningen har riktats mot direktupphandlingar som inte tagits upp i regionens avtalsförteckning.

I det följande redovisas våra samlade bedömningar av respektive revisionsfråga.

Nej Endast delvis I allt väsentligt Ja 	
Revisionsfråga	Bedömning
Har regionstyrelsen och berörda nämnder säkerställt att det finns styrdokument avseende inköp och upphandling som tydliggör hur arbetet ska bedrivas?	Endast delvis
Har regionstyrelsen och berörda nämnder säkerställt att det finns en tydlig roll- och ansvarsfördelning avseende inköp och upphandling?	Endast delvis
Har regionstyrelsen och berörda nämnder säkerställt att ansvariga för inköp och upphandling har en tillräcklig kompetens för att kunna genomföra upphandlingar på ett ändamålsenligt sätt?	Endast delvis
Har regionstyrelsen och berörda nämnder säkerställt en ändamålsenlig avtalsförvaltning?	Endast delvis
Har regionstyrelsen och berörda nämnder säkerställt en tillräcklig uppföljning och kontroll avseende inköp och upphandling?	Nej

För närmare beskrivning av bakgrunden till våra bedömningar hänvisar vi till respektive avsnitt i revisionsrapporten.

Utifrån våra iakttagelser och bedömningar lämnar vi rekommendationer enligt nedan:

Regionstyrelsen och berörda nämnder rekommenderas att:

- Säkerställa att utbildnings- och informationsinsatser genomförs så att samtliga anställda som har rätt att göra inköp har aktuell kunskap om och förståelse för innebörden av gällande lagar och regelverk.
- Säkerställa att det finns tillräckligt med stöd och vägledning för hantering av inköp och upphandlingar, exempelvis genom upprättande av rutiner för inköp som understiger två prisbasbelopp.
- Säkerställa att direktupphandlingar dokumenteras och hanteras i enlighet med lagen om offentlig upphandling.
- Säkerställa att det sker en tillräcklig uppföljning och kontroll avseende inköp och upphandling, till exempel genom stickprovskontroller av leverantörsfakturer och

2025-04-16

inköp utanför ramavtal, att direktupphandlingsgränsen inte överskrids, att kontroller i samband med attest sker i enlighet med gällande attestreglemente etc.

Regionstyrelsen rekommenderas att:

- Säkerställa att det finns en samordnad inköpsorganisation i regionen, för att säkerställa en effektiv process gällande inköp och upphandling.
- Säkerställa att riktlinjer för direktupphandlingar beslutas av regionfullmäktige eller regionstyrelsen och att riktlinjerna beaktar vad Konkurrensverket menar lämpligen kan framgå av riktlinjer för direktupphandling.
- Säkerställa att det sker en ändamålsenlig avtalsuppföljning, för att säkerställa att leverantörer lever upp till ställda krav och villkor under hela avtalsperioden.
- Säkerställa en tillräcklig avtalsförvaltning för att säkerställa att avtal finns tillgängliga under hela avtalsperioden.

2 Bakgrund

KPMG har av Region Jönköpings Läns revisorer fått i uppdrag att granska styrelsens och nämnders process och rutiner för inköp och upphandling. Uppdraget ingår i revisionsplanen för år 2024.

Regionen gör årligen inköp av varor, tjänster och entreprenader till betydande belopp. Upphandling och inköp regleras av EU-direktiv, svensk lagstiftning och interna styrdokument som upphandlingspolicy och riktlinjer för upphandling.

Att inköp görs i enlighet med gällande regelverk ska säkerställa att anlitate leverantörer har god affärsetik, följer lagar och förordningar, och fullgör sina skyldigheter gentemot samhället. Ur regionens perspektiv är det vidare viktigt att säkerställa att varor, tjänster och entreprenader köps med rätt kvalitet till rätt kostnad samtidigt som det tas hänsyn till sociala, etiska och miljömässiga krav. Regionens inköp och upphandlingar ska präglas av affärsmässighet samt rimligtvis medverka till en marknadssituation som präglas av uthållighet och väl fungerande konkurrens.

Objektivitetskravet i den offentliga förvaltningen är tydligt i svensk lagstiftning; verksamheten ska bedrivas sakligt och opartiskt, dvs. utan hänsyn till personliga intressen. Medborgarnas förtroende kräver att förtroendevalda och anställda i offentlig verksamhet inte låter sig påverkas av ovidkommande önskemål eller intressen i sina uppdrag eller sitt arbete. Det är därför viktigt att det finns tydliga processer och rutiner avseende hur inköp ska hanteras samt att inköp attesteras enligt gällande regler.

Mot bakgrund av detta har revisorerna i sin riskanalys bedömt att det finns ett behov av en fördjupad granskning av regionens interna kontroll avseende inköp och upphandling.

2.1 Syfte och revisionsfrågor

Syftet med granskningen har varit att bedöma om styrelse och nämnder har säkerställt en tillräcklig styrning, uppföljning och kontroll avseende inköp och upphandling.

Granskningen har omfattat följande revisionsfrågor:

- Har regionstyrelsen och berörda nämnder säkerställt att det finns styrdokument avseende inköp och upphandling som tydliggör hur arbetet ska bedrivas?
- Har regionstyrelsen och berörda nämnder säkerställt att det finns en tydlig roll- och ansvarsfördelning avseende inköp och upphandling?
- Har regionstyrelsen och berörda nämnder säkerställt att ansvariga för inköp och upphandling har en tillräcklig kompetens för att kunna genomföra upphandlingar på ett ändamålsenligt sätt?
- Har regionstyrelsen och berörda nämnder säkerställt en ändamålsenlig avtalsförvaltning?
- Har regionstyrelsen och berörda nämnder säkerställt en tillräcklig uppföljning och kontroll avseende inköp och upphandling, bland annat avseende;
 - Efterlevnad av lagar och riktlinjer

- Avtals- och leverantörstrohet
- Att direktupphandlingsgränsen inte överskrids

2.2 Avgränsning

Granskningen avser regionstyrelsen utifrån dess övergripande ansvar för upphandling. Granskningen omfattar även nämnden för folkhälsa och sjukvård, nämnden för trafik, infrastruktur och miljö samt nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet utifrån deras ansvar och utifrån de urval som genomförts kopplat till genomförd registeranalys och stickprovskontroll.

Granskningen avser år 2024. Stickprovsgranskningen avser inköp gjorda under perioden 2024-01-01 – 2024-12-31.

2.3 Revisionskriterier

I granskningen har revisionskriterierna utgjorts av:

- Kommunallagen 6 kap 1 § och § 6
- Lag (2016:1145) om offentlig upphandling
- Policy för upphandling av varor och tjänster
- Reglemente för regionstyrelsen och berörda nämnder

2.4 Metod

Granskningen har genomförts genom:

- Dokumentstudier av policy för upphandling av varor och tjänster, riktlinjer för direktupphandling, rutiner, reglemente för styrelsen och nämnder, protokoll, internkontrollplaner, uppföljningsunderlag m.m.
- Intervjuer har genomförts med verksamhetschef inköp och materialförsörjning, upphandlare/processledare upphandling, enhetschef samt medarbetare inköpsstöd, byggprojektchef regionfastigheter, inköpsamordnare/beställare inom röntgen, operation- och intensivvård, laboratoriemedicin samt folktandvård
- Registeranalys där genomförda inköp mot regionens avtalsförteckning matchats mot genomförda inköp samt stickprovskontroller av utvalda fakturor utifrån upprättade kriterier ur registeranalysen (se avsnitt 3.3.3).

De bedömningar som avlämnas i granskningen har utgått ifrån följande bedömningsnivåer.

Nej Endast delvis I allt väsentligt Ja

Rapporten är faktakontrollerad av verksamhetschef för inköp och materialförsörjning, enhetschef för inköpsstöd samt av inköpscontroller.

3 Resultat av granskningen

3.1 Styrning och ledning av upphandling och inköp

3.1.1 Inköps- och upphandlingspolicy

Regionens inköp och upphandlingar styrs övergripande utifrån den av regionfullmäktige beslutade policyn för upphandling av varor och tjänster². Policyn beskriver på en övergripande nivå regionens upphandlingsstrategi, ansvar och förvaltningsorganisation.

All upphandling ska baseras på en helhetssyn – koncernnyttan och på en hög kompetens.

Av policyn framgår att regionens målsättningar är att:

- säkerställa kostnadseffektiv varu- och tjänsteförsörjning med hög kvalitet
- stödja intentionerna i hållbarhetsprogrammet
- bidra till att skapa avtalstrohet

Vidare framgår av policyn att regionens upphandlingsstrategi ska baseras på följande punkter:

- Offentlig upphandling som strategiskt verktyg för en god affär.
- Effektiva inköp.
- En mångfald av leverantörer och en väl fungerande konkurrens
- En rättssäker offentlig upphandling
- En upphandling som främjar innovationer och alternativa lösningar
- En miljömässigt ansvarsfull offentlig upphandling
- Offentlig upphandling som bidrar till ett socialt hållbart samhälle

Regionstyrelsen ansvarar för uppföljning av verksamheten. Regiondirektören har i sin tur ansvar för att en effektiv process åstadkoms där policyns intentioner får genomslag i verksamheten. Verksamhetsstöd och service är en resurs för samtliga verksamheter att genomföra effektiva och affärsmässiga upphandlingar. Verksamhetsstöd och service svarar vidare för lagerhållning och materialflöde till respektive verksamhet så att en rationell och kostnadseffektiv materialförsörjning uppnås med tydligt miljöfokus.

² Policy för upphandling av varor och tjänster (regionfullmäktige 2017-06-20, § 179)

3.1.2 Riktlinjer för direktupphandling

Utöver policy för upphandling av varor och tjänster finns även riktlinjer för genomförande av direktupphandlingar och dokumentationsplikt³, godkänd av verksamhetschef för inköp och materialförsörjning. Riktlinjerna tydliggör regionens mål när det gäller köp av varor och tjänster, som är den goda affären. Av riktlinjerna framgår hur konkurrens kan nyttjas samt hänvisar till kopplade styrdokument såsom Handbok för referensgrupper och riktlinjer/etiska regler för leverantörskontakter som bör användas i arbetet.

Av riktlinjerna framgår även vilka uppgifter som ska finnas dokumenterade i, eller tillsammans med, direktupphandlingen (i de fall den överstiger 100 tkr). Av dokumentationen ska framgå:

- Upphandlande myndighetens namn eller enhetens namn och organisationsnummer
- Föremålet för direktupphandlingen
- Avtalets (uppskattade) värde
- Hur konkurrensen togs tillvara (annonsering eller direktförfrågan till leverantör/-er)
- Vilka leverantörer som tillfrågades
- Hur många leverantörer som lämnade anbud
- Vilken leverantör som tilldelades kontrakt
- Det viktigaste skälet till tilldelningen
- Avtalstid

Av riktlinjerna framgår inte när direktupphandlingar får göras, hur avtalets värde beräknas, vilka eventuella kontroller som bör genomföras innan en direktupphandling inleds eller andra eventuella krav/råd för hanteringen av direktupphandlingar. Regionen använder Upphandlingsmyndighetens blankett för dokumentation av direktupphandlingar. Av anvisningarna till denna blankett framgår bland annat hur upphandlingens värde beräknas.

3.1.3 Rutiner och övriga stödjande dokument

Utöver de styrdokument som anges ovan i avsnitt 3.1.1 och 3.1.2 finns även ett stort antal beskrivningar för olika processer inom upphandling och inköp på regionens intranät. Likaså riktlinjer, rutiner och checklistor kopplat till upphandlingsprocessen.

Vi har bland annat tagit del av en checklista för upphandlingsprocessen som omfattar samtliga delprocesser, det vill säga analys, projektstart, hållbar upphandling, upphandlingsdokument, annonsering, kvalificering och anbudsprövning, beslut, överprövning, avtal, avtalsimplementering samt avtalsuppföljning. För respektive delprocess anges olika moment för vilka det framgår vilka aktiviteter som ska

³ Riktlinjer för direktupphandling, 2024-04-01, Regiondirektör

2025-04-16

genomföras, verktyg och metod som används (med hänvisning till aktuella rutiner, riktlinjer, checklistor etc.), vem som är ansvarig samt handlingar som ska upprättas.

Vid intervjuer med inköpssamordnare och beställare i några av regionens verksamheter framkommer att det i varierande grad förekommer verksamhetsspecifika dokumenterade rutiner för inköp. Utformningen och omfattningen på dessa är då beroende av vad verksamheten själv tagit fram.

Regionfastigheter, som till skillnad från övriga verksamheter genomför upphandlingar på egen hand, saknar dokumenterade rutiner eller beskrivningar av själva upphandlingsprocessen.

3.1.4 Bedömning

Vår bedömning är att styrelsen och nämnder endast delvis säkerställt att det finns styrdokument avseende inköp och upphandling som tydliggör hur arbetet ska bedrivas.

Det finns styrande och vägledande dokument i form av policy för upphandling av varor och tjänster, riktlinjer för genomförande av direktupphandlingar och dokumentationsplikt samt därtill hörande riktlinjer, rutiner och checklistor som finns som stöd och vägledning i arbetet (i upphandlingsprocessen).

Granskningen visar att riktlinjer för direktupphandling har godkänts av områdeschef för inköp och materialförsörjning. Enligt 19 a kap. 15 § LOU ska en upphandlande myndighet besluta om riktlinjer för direktupphandling. För att policy och riktlinjer ska få tillräcklig effekt bör de, enligt Konkurrensverket⁴, fastställas av regionfullmäktige, regionstyrelse eller motsvarande organ som också har det övergripande ansvaret för att gällande policy och riktlinjer följs. Vidare anger Konkurrensverket vad som lämpligen bör framgå av riktlinjer för direktupphandling, där regionens riktlinjer endast innehåller en del av dessa rekommendationer. Delar som bör kompletteras avser bland annat förtydligande kring när en direktupphandling får genomföras, att redan existerande och tillämpliga avtal ska användas innan en ny direktupphandling genomförs, hur regionens direktupphandlingar samordnas, vilka som har rätt att göra direktupphandlingar och till vilka beloppsgränser etc.

Vidare noterar vi att det i varierande grad finns rutiner för inköp i verksamheterna, vilket gör att det kan finnas olikheter i hanteringen av inköp och de förutsättningar som personer som gör inköp ges. Därtill noterar vi även att Regionfastigheter saknar dokumenterade rutiner eller beskrivningar av själva upphandlingsprocessen. Detta bedömer vi medför en risk och en sårbarhet vad gäller kontinuiteten i arbetet vid eventuella personalbortfall och liknande.

3.2 Organisation och ansvarsfördelning

Hur ansvaret för inköp och upphandling är utformat på övergripande nivå framgår i huvudsak i reglementen och delegationsordningar. Ansvarsfördelningen i

⁴ <https://www.konkurrensverket.se/upphandling/lagar-och-regler/direktupphandling/> (2024-03-15)

organisationen förtydligas i huvudsak genom de övriga styrande och stödjande dokument som framgår av avsnitt 3.1.

3.2.1 Reglementen och arbetsordningar

Regionstyrelsen har enligt reglemente⁵ ansvar för upphandlingsfrågor. Regionstyrelsens arbetsutskott har därtill i uppgift att bereda ärenden av strategisk karaktär inom ett flertal områden, däribland upphandling.

Regionstyrelsen har även en delegation inom området upphandling som strategiskt ska följa arbetet inom området. Enligt "Beslutad arbetsordning för reglemente för regionstyrelsens upphandlingsdelegation"⁶ ska upphandlingsdelegationen:

- Följa arbetet med upphandling utifrån lagstiftning, upphandlingspolicy och övriga styrande dokument med hållbar upphandling i fokus.
- Följa utvecklingen i omvärlden.
- Initiera och bereda ärenden av strategisk karaktär inom området upphandling.
- Efter regionstyrelsens anvisning bereda motioner och remisser inom sitt område.
- Fortlöpande rapportera till regionstyrelsen.

3.2.2 Delegationsordning

Av regionstyrelsens och nämndernas delegationsordningar framgår hur beslutanderätten i inköps- och upphandlingsärenden är delegerat. Styrelse och nämnder har i sina delegationsordningar vidaredelegerat beslutanderätten i inköps- och upphandlingsfrågor till regiondirektör. Regiondirektör har i sin tur vidaredelegerat beslutanderätten, i den mån det är tillåtet enligt delegationsordning. Nedan framgår vilka ärenden som styrelse och nämnder har vidaredelegerat beslutanderätten till regiondirektören samt om/till vem regiondirektören lämnat vidaredelegation.

Ärende	Nämnd	Rätt att vidaredelegera	Vidaredelegation till
Upphandling av varor och tjänster i enlighet med beslutad budget	RS, FS, ANA, TIM	Ja	A. Direktör för verksamhetsstöd och service <i>alternativt</i> B. Inköpschef <i>alternativt, upp till gränsvärde för direktupphandling</i> C. Upphandlare <i>alternativt, upp till gränsvärde för direktupphandling</i>

⁵ Reglemente för regionstyrelsen (regionfullmäktige 2021-08-31, § 56)

⁶ Beslutad arbetsordning för reglemente för regionstyrelsens upphandlingsdelegation (regionfullmäktige 2021-08-31, § 55)

			D. Trafikdirektör (TIM), Verksamhetschefer kultur och utveckling samt Smålands Musik och Teater för egen verksamhet (ANA) <i>Värde understigande två prisbasbelopp räknas som verkställighet och anmäls ej</i>
Upphandling av trafikentreprenad, rätt att fatta tilldelningsbeslut och teckna avtal, enligt av nämnden fastställt förfrågningsunderlag	TIM	Ja	A. Direktör för verksamhetsstöd och service <i>alternativt</i> B. Trafikdirektör
Rätt att besluta om investeringar i utrustning/inventarier understigande 1 mkr till följd av akuta ärenden.	RS	Nej	
Rätt att ingå, underteckna och säga upp serviceavtal gällande hjälpmedel med länets kommuner (med rätt att vidaredelegera)	RS	Ja	Verksamhetschef för hjälpmedelscentralen
Upphandling av varor och tjänster i enlighet med beslutad budget (Fastigheter)	RS	Ja	A. Direktör för verksamhetsstöd och service <i>alternativt</i> B. Fastighetschef
Upphandling av byggentreprenad i enlighet med beslutad budget (Fastigheter)	RS	Ja	A. Direktör för verksamhetsstöd och service <i>alternativt</i> B. Fastighetschef
Rätt att ingå, underteckna och säga upp serviceavtal för upphandlad tjänst	FS	Ja	Områdeschef medicinsk teknik i samråd med berörd verksamhetschef

Av regionstyrelsen och nämndernas delegationsordningar och regiondirektörens vidaredelegering framgår att direktör för verksamhetsstöd och service eller inköpschef får fatta beslut vid upphandling av varor och tjänster i enlighet med beslutad budget. För fastighetsområdet ersätts inköpschef med fastighetschef. Upphandlare, och i vissa fall andra funktioner, får enligt regiondirektörens vidaredelegering fatta beslut om upphandling upp till direktupphandlingsgränsen.

Av regiondirektörens vidaredelegering framgår även att upphandlingar under två prisbasbelopp, vilket år 2024 motsvarar totalt 114 600 kr, betraktas som verkställighet. Dessa kan därmed hanteras av verksamheten själv. Då direktupphandlingar ska dokumenteras om deras värde överstiger 100 000 kr uppstår ett mindre beloppintervall där verksamheten själv ska hantera och dokumentera

direktupphandlingar, samtidigt som alla direktupphandlingar över 114 600 kr ska genomföras centralt av område inköp och upphandling.

3.2.3 Organisation för inköp och upphandling

Regionen har en gemensam förvaltning, som leds av regiondirektören. Den gemensamma förvaltningen är organiserad i åtta verksamhetsområden, som samordnas utifrån ett regionledningskontor.

Figur 1. Organisationsskiss. Region Jönköpings Läns förvaltningsorganisation.

Inom verksamhetsområde Verksamhetsstöd & service ingår bland annat inköp och materialförsörjning. Område inköp och materialförsörjning utgör regionens centrala inköpsfunktion och består av inköpsstöd, inköp och materialförsörjning. Område inköp och materialförsörjning genomför regionens upphandlingar och fungerar som ett stöd vid inköp efter behov. Regionfastigheter genomför dock egna upphandlingar av byggprojekt.

Område inköp och materialförsörjning utgörs av enheten materialförsörjning, som ansvarar för regionens lagerhållning, och enheten inköpsstöd, som stöttar verksamheterna med inköp. Utöver finns det upphandlare och en inköpscontroller, som arbetar direkt under områdeschefen.

Regionens policy för inköp och upphandling hänvisar endast till verksamhetsstöd och service, inte till område inköp och materialförsörjning. Enligt policyn är verksamhetsstöd och service en resurs för att genomföra effektiva och affärsmässiga upphandlingar. Det finns ingen närmare beskrivning i styrdokument av ansvarsfördelningen mellan den centrala funktionen och respektive verksamhet när det gäller upphandling.

2025-04-16

När det gäller inköp ska verksamhetsstöd och service enligt policyn ansvara för lagerhållning och materialflöde. Det finns ingen närmare beskrivning av vilken typ av stöd som ska ges till verksamheterna i inköpsfrågor.

Upphandlarna arbetar efter en fördelning i elva olika produkt- och tjänstekategorier, så att varje upphandlare inte arbetar med alla verksamheter eller produkter och tjänster. Vid upphandlingar deltar berörda verksamheter i form av styrgrupp och expertgrupp (referensgrupp). Av intervjuer har framgått att verksamheterna uppfyller sitt ansvar gällande att tillse att representanter utses och deltar i expertgrupperna.

3.2.4 Ansvarsfördelning under upphandlingsprocessen

Som nämns i avsnitt 3.1.4 finns en checklista för upphandlingsprocessen som på ett tydligt sätt tydliggör de olika delprocesserna, ingående moment samt ansvaret för respektive moment. Checklistan omfattar hela inköpsprocessen, från analys till avtalsuppföljning.

Av checklistan framgår att upphandlare har ett stort ansvar för framdriften i processen, samtidigt som representanter från verksamheterna förväntas vara involverade i expertgrupper som tillsätts inför respektive upphandling. Expertgrupperna består av representanter från beställande verksamheter samt från olika stödfunktioner såsom IT, medicinteknik, miljö, smittskydd och vårdhygien, informationssäkerhet, juridik etc. Utgångspunkten är att expertgruppen ska vara aktiv under hela avtalsperioden. Under analysfasen tillsätts deltagare i expertgrupp för kommande upphandling som därefter ska finnas med till dess att avtalet löper ut och utvärdering ska ske. Detta innebär att expertgruppen bland annat är delaktig i kravställning och utvärdering av krav, och är därmed indirekta beslutsfattare avseende tilldelning av avtal. Tilldelningsbeslut fattas dock alltid av områdeschef för inköp och materialförsörjning. Därtill ska expertgruppsdeltagarna också vara aktiva i implementeringsfasen och informera om avtalet inom sina respektive verksamhetsområden samt i avtalsuppföljningen.

Ansvarsfördelningen i verksamheterna uppges inte vara tydligt reglerad. I delegationsordningar anges endast att inköp som understiger två prisbasbelopp är att anses som verkställighet. Detta innebär att det är ansvarig chef som utser vilka som ska ha beställarbehörighet i den egna organisationen.

Merparten av de avrop som sker görs genom att en beställning läggs i regionens e-handelssystem. Även produkter som regionen själv lagerhåller kan beställas genom e-handelssystemet. Utöver e-handelssystemet kan avrop ske på det sätt som är reglerat i avtalet, eller genom att en beställning läggs till inköpsstöd, som genomför inköpet åt verksamheten.

Beställningar till inköpsstöd ska ske genom ett särskilt digitalt formulär, men det framgår av intervjuer att inköpsstöd även genomför inköp där beställningen lämnas via telefon eller e-post. Om inköpet innebär direktupphandling lämnar inköpsstöd det vidare till aktuell upphandlare.

Det finns ingen särskild styrning eller beskrivning av beställarrollen på regionövergripande nivå. Det är därmed upp till varje verksamhet att utforma sin inköpsorganisation och vilka roller som ska ha rätt att genomföra beställningar. Av

intervjuer med inköpssamordnare och beställare i några verksamheter framgår att inköpsorganisationen och dess roller är olika utformade i olika verksamheter.

Av intervjuer uppges även att det inte finns en tydlig inköpsorganisation i regionen, där det finns inköpssamordnare eller motsvarande i samtliga verksamheter. Det uppges dock finnas kontaktpersoner som upphandlare kan vända sig till, bland annat för att utse representanter till expertgrupper.

3.2.5 Utbildning och informationsinsatser

Inom område inköp och materialförsörjning finns totalt 18 upphandlare och därmed en samlad kompetens i upphandlingsfrågor. Respektive upphandlare arbetar med ett fåtal produkt- eller tjänstekategorier för att säkerställa att de har så god kompetens som möjligt i respektive kategori. Varannan vecka möts upphandlare i ett gemensamt forum för att kunna gå igenom aktuella upphandlingar.

Eftersom direktupphandlingar över två prisbasbelopp ska genomföras av upphandlare finns det förutsättningar för tillräcklig kompetens vid dessa direktupphandlingar.

Det finns ingen regionövergripande utbildning, introduktion eller information till beställare. Av intervjuer framgår att vissa verksamheter har ordnat detta själva, medan andra utser beställare och ger dessa behörighet i e-handelssystemet utan någon särskild utbildning.

Område inköp och materialförsörjning genomför riktade informations- och utbildningsinsatser när detta efterfrågas av verksamheten, eller när området identifierar ett behov av detta. Ofta sker detta i samband med upphandling och implementering av nya ramavtal.

3.2.6 Bedömning

Vår bedömning är att styrelse och nämnder endast delvis har säkerställt att det finns en tydlig roll- och ansvarsfördelning avseende inköp och upphandling.

Hur ansvaret är fördelat framgår av såväl övergripande styrdokument som i interna rutiner. Vad gäller ansvaret på politisk nivå bedöms det vara tydligt vad som åligger respektive organ.

Även på operativ nivå upplevs ansvarsfördelningen i och mellan verksamheter vara tydlig på ett teoretiskt plan. Det saknas dock en tydlighet kring hur ansvaret är fördelat vad gäller inköp som understiger två prisbasbelopp. Därtill saknas det en samlad inköpsorganisation i regionen, där inköpssamordnare eller motsvarande finns utsedda i respektive verksamhet. Detta bedöms medföra en risk att det inte finns ett tydligt ansvar och tydliga kanaler för hur information avseende inköp och upphandling ska förmedlas i organisationen, likaså att behov och utvecklingsområden inte fångas upp på ett strukturerat sätt från verksamheterna.

Vår bedömning är att styrelse och nämnder endast delvis har säkerställt att ansvariga för inköp och upphandling i verksamheterna har en tillräcklig kompetens för att kunna genomföra upphandlingar på ett ändamålsenligt sätt.

I policy för upphandling av varor och tjänster anges att all upphandling ska baseras på en helhetssyn – koncernnyttan och på en hög kompetens. Inom område inköp och materialförsörjning finns kompetens avseende inköp och upphandling, men det sker inte några kontinuerliga utbildningsinsatser i verksamheterna för att säkerställa en grundläggande och aktuell kunskap avseende inköp och upphandling hos de som är ansvariga för eller genomför inköp och upphandlingar i verksamheterna.

3.3 Uppföljning och kontroll

Det framgår varken av policy för upphandling av varor och tjänster eller av riktlinjer för genomförande av direktupphandling och dokumentationsplikt om eller hur avtalsuppföljning ska ske.

Av intervjuer och erhållet underlag framgår dock att det finns en övergripande struktur för hur uppföljning av avtal ska/bör ske. Rutiner finns upprättade för bland annat avtalsuppföljning, viteshantering, kontroll av skatter och avgifter, pris-, index- och valutajustering och avtalsförlängning.

3.3.1 Avtalsförvaltning

Ansvar för att förvalta och följa upp avtalet framgår som nämns ovan inte av de övergripande styrdokumenterna.

Avtalsförvaltning kan på övergripande nivå delas in i två delar, avtalsuppföljning och avtalsförvaltning. Avtalsförvaltningen innefattar, utöver avtalsuppföljning, även intern administration av organisationens samtliga avtal och möjlighet att arbeta med avtalstrohet, det vill säga att styra inköpen till de leverantörer som regionen har avtal med. Detta innebär bland annat att registrera avtalet i en avtalsdatabas och att hantera eventuella förlängningar och prisjusteringar.

Gällande den interna administrationen så använder regionen en avtalsdatabas där alla avtal som upphandlas av område inköp och materialförsörjning publiceras. Verksamheterna har möjlighet att själva lägga upp sådana avtal under två prisbasbelopp som de själva tecknat, men det förekommer enligt intervju inte i någon större utsträckning.

Alla medarbetare i regionen har möjlighet att söka i avtalsdatabasen för att se vilka leverantörer som är avtalade för olika varor och tjänster. Av intervjuer framgår att det kan vara svårt att navigera i avtalsdatabasen för en sällananvändare, men att inköpsstöd kan stötta vid frågor. Det är normalt inköpschef som tecknar avtal vid upphandling, och ansvarig upphandlare som anges som avtalshandläggare i avtalsdatabasen. För avtal med externa vårdgivare är det, i enlighet med regiondirektörens vidaredelegation, hälso- och sjukvårdsdirektör. Det finns vanligtvis ingen avtalsägarroll eller liknande kopplat till den eller de verksamheter som använder avtalet.

Område inköp och materialförsörjning arbetar med en planeringslista där löptiden för alla tecknade ramavtal läggs in, för att säkerställa att upphandling av nytt ramavtal kan påbörjas i tid så att regionen inte står utan avtal. Planeringen presenteras två gånger

2025-04-16

årligen för verksamhetsföreträdare för att de ska kunna inkomma med eventuella behov från sin verksamhet.

Gällande avtalsuppföljning har vi tagit del av en beskrivning av struktur för avtalsuppföljning. Strukturen bygger på att avtal klassificeras utifrån vissa grunder och att avtalsuppföljning sedan genomförs enligt avtalets klassificering. Uppföljningen är i beskrivningen uppdelad efter ett antal aspekter, såsom hållbarhet, kvalitet och finansiella krav på leverantören.

Vid intervjuer framkommer att denna struktur inte är implementerad och att avtalsuppföljning är ett utvecklingsområde. Det uttrycks även att det saknas tillräckliga resurser för att bedriva tillräcklig avtalsuppföljning. Område inköp och materialförsörjning upplever sig inte kunna genomföra avtalsuppföljning på ett önskvärt sätt samtidigt som verksamheternas ansvar för avtalsuppföljning inte är tydligt, särskilt för regionövergripande avtal där det är flera verksamheter som handlar på ett avtal.

3.3.2 Intern kontroll avseende inköp och upphandling

Av regionstyrelsens och nämndernas internkontrollplaner för år 2024 framgår att det inte finns några kontrollmoment som avser inköp eller upphandling.

Kontroller sker dock i viss utsträckning i verksamheten, såväl kopplat till upphandlingsprocessen som till genomförda inköp.

Upphandlingsprocessen följs upp och utvärderas genom anbudsgivarenkäter som skickas ut två gånger årligen till de som under perioden lämnat anbud på regionens upphandlingar. Anbudsgivarna kan därigenom återkoppla hur de upplevde upphandlingsprocessen. Upphandlare går också igenom förekommande överprövningar och utvärderar processen utifrån detta. Dessa utvärderingar sammanställs och lyfts på upphandlarnas gruppmöten. Av intervjuer framgår att det finns arbetsgrupper för att kontinuerligt arbeta med stöddokument och med de mallar som används i upphandlingsprocessen.

Gällande uppföljning och kontroll av genomförda inköp har regionen infört ett spendanalysverktyg, som möjliggör analyser av vad som handlats på avtal och vad som handlats utanför avtal. Område inköp och materialförsörjning tar fram månatliga rapporter där leverantörstroheten framgår per kategori och per verksamhet. Utifrån denna uppföljning arbetar område inköp och materialförsörjning med att genom respektive upphandlare kontakta verksamheter och informera om hur man ska handla för att upprätthålla leverantörstrohet. Av intervjuer framgår att detta arbete inte följer en fastlagd systematik och arbetet sker till viss del genom område inköp och materialförsörjnings informella eller upparbetade kontakter i verksamheterna. Det framgår inte att resultatet av dessa uppföljningar sammanställs på något särskilt sätt eller lyfts för åtgärder från ledningen.

Av intervjuer framgår att det inte finns något systematiskt arbete med kontroller, till exempel i form av stickprov på fakturor, attesthantering, dokumentation av direktupphandlingar eller följsamhet till direktupphandlingsgränsen.

Det finns ett attestreglemente med beskrivning av attestrollens ansvar. Denna innebär ingen detaljerad beskrivning av vad som ska kontrolleras vid attest, men ger utrymme

för förvaltningen att själv utforma sådana anvisningar. Av intervjuer framgår att verksamheterna inte har någon egen sådan anvisning. Beställningar som görs i e-handelssystemet attesteras vid beställning, men inköp som hanteras av inköpsstöd attesteras först när fakturan når verksamheten. Detta gäller även andra avrop som sker utanför e-handelssystemet.

Vid intervjuer framkommer att intervjuade verksamheter inte själva arbetar systematiskt med stickprovskontroller på inköpsområdet.

3.3.3 Registeranalys och stickprov

I samband med granskningen har en registeranalys och en stickprovsgranskning genomförts. Stickprovsgranskningen avser inköp gjorda under perioden 2024-01-01 – 2024-12-31 och omfattar fyra områden:

- Regionledningskontoret
- Utbildning, vilket omfattar två folkhögskolor och två naturbruksgymnasieskolor
- Psykiatri, diagnostik och rehabilitering, vilket är ett medicinskt verksamhetsområde inom regionen omfattande psykiatri, barn- och ungdomspsykiatri, röntgen, klinisk fysiologi⁷, laboratoriemedicin, rehabilitering och habilitering
- Vårdcentralerna Bra Liv

De fyra områden som granskas genom stickprov har valts ut mot bakgrund av en samlad riskbedömning. Denna har utgått från regionens egen analys av leverantörstrohet i regionens verksamheter, som vi har tagit del av, samt från intervjuer och övriga underlag. Avseende vårdcentralerna Bra Liv har granskningen begränsats till att omfatta gemensamma vårdcentralskostnader samt fem vårdcentralsenheter som enligt regionens egen analys har en relativt låg leverantörstrohet. Totalt finns 28 vårdcentraler som drivs av regionen. Resultatet av stickprovsgranskningen är därför inte representativt för regionens samtliga vårdcentraler.

Registeranalysen har genomförts genom att automatiskt och manuellt kontrollera regionens leverantörsfakturförteckning för perioden 2024-01-01 – 2024-12-31 mot regionens avtalsförteckning/databas under samma period. Syftet är att dels identifiera avtal som inte finns inlagda i avtalsdatabasen, dels identifiera inköp där det inte finns något avtal.

Kontrollen syftar även till att identifiera eventuella inköp som överskrider direktupphandlingsgränsen, men där avtal inte finns. Av registeranalysens kontroll framgår att de aktuella verksamheterna i fyra fall har gjort inköp av en leverantör⁸ till totalt över 700 tkr under perioden utan att något avtal finns i erhållen avtalsförteckning.

Utifrån genomförd registeranalys har vi därefter gjort ett strategiskt urval av totalt 30 inköp/fakturor per område, varav 20 inköp/fakturor från leverantörer där det enligt avtalsförteckningen finns ett avtal med aktuell leverantör och 10 inköp/fakturor där det

⁷Genomför utredning av funktion i organsystem, exempelvis genom ultraljud eller arbets-EKG.

⁸ Leverantörer som kan antas i första hand tillhandahålla tjänster som omfattas av LOU:s bilaga 2 har inte räknats med i dessa fyra.

2025-04-16

av avtalsförteckningen inte framgår att avtal finns med aktuell leverantör. Totalt har därmed 80 inköp granskats där det finns avtal med aktuell leverantör och 40 inköp där det inte framgår att det finns avtal med leverantören med aktuell leverantör.

Urvalet av inköp har gjorts för att få en spridning mellan leverantörer och inköpskategorier. Vid urval av fakturor har vi exkluderat inköp som avser direktupphandlingar, men där avtal finns registrerade i erhållen avtalsförteckning. Detta innebär att urvalet på förhand begränsats till direktupphandlingar som inte resulterat i ett avtal som registrerats i regionens avtalsförteckning. Därmed är det samlade resultatet för denna del av stickprovsgranskningen inte representativt för samtliga direktupphandlingar som genomförts för de aktuella verksamheterna. Däremot visar det resultatet för de direktupphandlingar där eventuellt avtal inte återfinns i regionens centrala avtalsförteckning.

Inköp/fakturor där avtal finns med aktuell leverantör

Kontrollpunkter och resultat för de 80 fakturor som avser inköp från leverantörer där det enligt avtalsförteckningen finns ett avtal med aktuell leverantör framgår av tabellen nedan. Resultatet för respektive område framgår av bilaga A.

Kontrollpunkt	Antal ja	Andel ja
Inköpet är verksamhetsnära	79	99 %
Fakturan är tillräckligt specificerad	66	83 %
Fakturan är besluts- och kontrollattesterad av behörig person	76	95 %
Giltigt avtal finns med leverantören vid köp	62	78 %
Avrop har genomförts på rätt sätt utifrån avtal	59	74 %
Varan/tjänsten är i enlighet med avtal	57	71 %
Pris är enligt avtal	28	35 %

Stickprovsgranskningen visar att det för 22 procent av de granskade inköpen inte finns ett giltigt ramavtal med den aktuella leverantören vid inköpet. Detta avser i huvudsak inköp där det enligt erhållen avtalsförteckning ska finnas ett ramavtal med den aktuella leverantören, men där regionen vid stickprovsgranskningen inte har kunnat ta fram avtalet. Det är därmed sannolikt att det tecknats ett avtal med leverantören, men då avtalet inte finns tillgängligt medför det sannolikt att regionen inte har möjlighet att kontrollera exempelvis avtalsvillkor eller avtalets löptid, och inte heller verifiera att det finns ett gällande avtal. Denna avvikelser får i sin tur följdkonsekvenser för tre andra kontrollpunkter, eftersom avsaknaden av avtal omöjliggör att kontrollera om avrop har genomförts enligt avtalet, om varan eller tjänsten följer avtalet samt om pris är i enlighet med avtal. Det finns också ett fåtal inköp där det finns ett ramavtal med leverantören, men där det som handlats inte omfattas av ramavtalet.

2025-04-16

För de inköp där vi tagit del av avtalet har vi endast i 28 fall kunnat kontrollera att fakturans pris är i enlighet med avtal. För ett flertal av avtalen omfattar inte avtalet/prisbilagan samtliga typer av varor och tjänster. Därmed har vi inte kunnat kontrollera huruvida priset är det avtalade. I några få fall noterar vi även att fakturans pris inte stämmer med avtalade priser enligt de underlag vi tagit del av.

Samtliga inköp har bedömts som verksamhetsnära med undantag för ett där fakturan saknade tillräckliga uppgifter för att bedöma detta. 14 av 80 fakturor bedöms inte vara tillräckligt specificerade. Detta beror då på att fakturan inte anger något av: köpt vara eller tjänst, pris, mängd eller omfattning samt datum för utfärdande.

Besluts- och kontrollattest⁹ har med ett fåtal undantag genomförts av behörig person.

Inköp/fakturor där avtal inte finns med aktuell leverantör

Kontrollpunkter och resultat för de 40 fakturor som avser inköp från leverantörer där det enligt avtalsförteckningen inte finns ett avtal med aktuell leverantör framgår av tabellen nedan. Resultatet för respektive område framgår av bilaga A.

Kontrollpunkt	Antal ja	Andel ja
Inköpet är verksamhetsnära	40	100 %
Fakturan är tillräckligt specificerad	35	88 %
Fakturan är beslutsattesterad av behörig person	40	100 %
Bedömning har gjorts av hur konkurrens tillvaratagits vid inköp	3	8 %
Dokumentation har skett i enlighet med gällande riktlinjer	5 (av 17) ¹⁰	29 %

Stickprovsgranskningen visar att en majoritet av de granskade inköp som översteg 100 tkr och därmed omfattas av dokumentationskrav helt saknat dokumentation för oss att ta del av. I de fall dokumentation har skett är det regionens mall för dokumentation av direktupphandlingar som använts.

Enligt regionens riktlinjer för direktupphandling ska varje direktupphandling omfatta en bedömning av hur konkurrensen tillvaratagits vid inköpet. Stickprovsgranskningen visar att detta skett vid 3 av 40 inköp. Dessa tre är inköp där direktupphandlingen även i övrigt dokumenterats på ett tillräckligt sätt. I de fall dokumentation genomförts saknas uppgift om att det skett en bedömning av huruvida det aktuella behovet kan täckas genom en ramavtalad leverantör.

⁹ Benämns prestationsattest inom regionen.

¹⁰ 17 av 40 granskade inköp översteg 100 tkr och omfattades därmed av dokumentationsplikt.

2025-04-16

Samtliga inköp har bedömts som verksamhetsnära. 5 av 40 fakturor har bedömts inte vara tillräckligt specificerade. Detta beror då på att fakturan inte anger något av: köpt vara eller tjänst, pris, mängd eller omfattning samt datum för utfärdande.

Besluts- och kontrollattest har genomförts av behörig person.

3.3.4 Bedömning

Vår bedömning är att styrelse och nämnder endast delvis har säkerställt en ändamålsenlig avtalsförvaltning.

Granskningen visar att det finns en framarbetad struktur för uppföljning av avtal och det finns rutiner kopplat olika moment i avtalsförvaltningen och uppföljningen av avtal. Denna är dock inte implementerad och uppges inte ske i tillräcklig utsträckning. Den uppföljning som sker bedömer vi därmed inte är tillräcklig för att kunna säkerställa att krav och villkor i avtal efterlevs. Om uppföljning av ställda krav och villkor inte följs upp riskerar det även att påverka förtroendet för regionen som beställare.

Ytterligare en viktig del i avtalsförvaltningen utgörs av arbetet med avtalstroheten och förmågan att styra inköpen till de leverantörer som regionen har avtal med. Genom de spendanalyser som genomförs av inköpscontroller bedöms det finnas förutsättningar för att stärka området. Det saknas dock en struktur och organisation som säkerställer att resultatet av analyserna leder till förbättringar i verksamheten.

Av genomförd stickprovskontroll framgår att regionen inte har kunnat ta fram avtal och tillhörande bilagor för en väsentlig andel av de ramavtal som begärts och som omfattas av avtalsförteckningen. Detta innebär att regionen inte heller kan kontrollera avtalsvillkor och priser vid inköp genom dessa avtal samt att det inte heller blir möjligt att arbeta med systematisk avtalsuppföljning.

Vår bedömning är att styrelse och nämnder inte har säkerställt en tillräcklig uppföljning och kontroll avseende inköp och upphandling.

Varken styrelse eller nämnder har beaktat inköp och upphandling i sina internkontrollplaner för 2024. Inköpscontroller tar regelbundet fram rapporter där leverantörstroheten framgår, per kategori och per verksamhet. Detta bedöms, som nämns ovan, ge förutsättningar för att kunna vidta åtgärder för att nå en ökad leverantörstrohet.

Utöver detta sker inte några systematiska kontroller, såsom exempelvis stickprov på fakturor, attesthantering, dokumentation av direktupphandlingar eller följsamhet till direktupphandlingsgränsen, för att säkerställa att inköp och beställningar är i enlighet med gällande lagar och interna riktlinjer och rutiner. Det bedöms därmed finnas en risk att dokumentation av direktupphandlingar inte sker i enlighet med gällande krav i LOU. Då det inte heller sker någon samordning eller uppföljning avseende att direktupphandlingsgränsen inte överskrider bedöms det även finnas en risk att direktupphandlingar sker till ett värde som överskrider gränsen samt att behov av upphandlingar inte uppmärksammas i tid.

Genomförd stickprovsgranskning visar att regionen inte har kunnat ta fram avtal för en fjärdedel av inköpen från leverantörer som regionen enligt avtalsförteckning har ramavtal med. Vidare framgår att inköp i ett fåtal fall har skett från leverantör som

2025-04-16

regionen har avtal med, men där köp vara eller tjänst inte omfattas av det aktuella ramavtalet, vilket är att betrakta som direktupphandling. Hos ungefär hälften av de inköp där ramavtalet kunnat tas fram överensstämmer inte avtalade priser med pris på fakturan. I majoriteten av fallen beror det på att det saknas uppgifter om avtalade priser för de varor eller tjänster som köpts in, men det finns också exempel på att priset skiljer sig från det avtalade priset.

Avseende granskade direktupphandlingar framgår att dessa till största del inte dokumenterats, vilket är ett krav enligt LOU för direktupphandlingar som överstiger 100 tkr. Vidare framkommer brister avseende bedömning av tillvaratagen konkurrens, vilket regionens egna riktlinjer kräver samt bedömning av huruvida det aktuella behovet kan täckas genom en ramavtalad leverantör. Vi noterar att registeranalysen visar fyra fall där den samlade inköpsvolymen från en och samma icke-avtalade leverantör överstiger direktupphandlingsgränsen 700 tkr under perioden.¹¹ Detta indikerar att det kan finnas behov av att genomföra en upphandling för att säkerställa att priser och villkor blir så fördelaktiga som möjligt för beställaren.

Utifrån de brister som noteras avseende granskade direktupphandlingar samt regionens tillgång till ramavtal och uppgifter om avtalade priser, ser vi en risk för att inköp sker utanför avtal, att avtalsvillkor och priser inte kontrolleras vid inköp genom ramavtal samt att otillåtna direktupphandlingar genomförs. Detta kan innebära att affärsmässigheten åsidosätts genom att det inte säkerställs att villkor och priser är konkurrenskraftiga samt att regionen riskerar att bryta mot lagen om offentlig upphandling.

Med avseende på den totala omfattningen av inköp av varor och tjänster inom regionen bedömer vi att de kontroller och den uppföljning som sker inte är tillräcklig för att kunna säkerställa att inköp och upphandlingar sker i enlighet med gällande lagar och regelverk.

¹¹ Leverantörer som kan antas i första hand tillhandahålla tjänster som omfattas av LOU:s bilaga 2 har inte räknats med.

4 Samlad bedömning och rekommendationer

Syftet med granskningen har varit att bedöma om regionstyrelsen och berörda nämnder har säkerställt en tillräcklig styrning, uppföljning och kontroll avseende inköp och upphandling.

Vår samlade bedömning utifrån granskningens syfte är att regionstyrelsen och berörda nämnder endast delvis har säkerställt en tillräcklig styrning, uppföljning och kontroll avseende inköp och upphandling.

Utifrån resultatet av vår granskning lämnar vi rekommendationer enligt nedan.

Regionstyrelsen och berörda nämnder rekommenderas att:

- Säkerställa att utbildnings- och informationsinsatser genomförs så att samtliga anställda som har rätt att göra inköp har aktuell kunskap om och förståelse för innebörden av gällande lagar och regelverk.
- Säkerställa att det finns tillräckligt med stöd och vägledning för hantering av inköp och upphandlingar, exempelvis genom upprättande av rutiner för inköp som understiger två prisbasbelopp.
- Säkerställa att direktupphandlingar dokumenteras och hanteras i enlighet med lagen om offentlig upphandling.
- Säkerställa att det sker en tillräcklig uppföljning och kontroll avseende inköp och upphandling, till exempel genom stickprovskontroller av leverantörsfakturer och inköp utanför ramavtal, att direktupphandlingsgränsen inte överskrids, att kontroller i samband med attest sker i enlighet med gällande attestreglemente etc.

Regionstyrelsen rekommenderas att:

- Säkerställa att det finns en samordnad inköpsorganisation i regionen, för att säkerställa en effektiv process gällande inköp och upphandling.
- Säkerställa att riktlinjer för direktupphandlingar beslutas av regionfullmäktige eller regionstyrelsen och att riktlinjerna beaktar vad Konkurrensverket menar lämpligen kan framgå av riktlinjer för direktupphandling.
- Säkerställa att det sker en ändamålsenlig avtalsuppföljning, för att säkerställa att leverantörer lever upp till ställda krav och villkor under hela avtalsperioden.
- Säkerställa en tillräcklig avtalsförvaltning för att säkerställa att avtal finns tillgängliga under hela avtalsperioden.

Region Jönköpings Län
Granskning av inköp och upphandling

2025-04-16

Datum som ovan

KPMG AB

Liz Gard
Certifierad kommunal revisor

Olle Andersson
Verksamhetsrevisor

Detta dokument har upprättats enbart för i dokumentet angiven uppdragsgivare och är baserat på det särskilda uppdrag som är avtalat mellan KPMG AB och uppdragsgivaren. KPMG AB tar inte ansvar för om andra än uppdragsgivaren använder dokumentet och informationen i dokumentet. Informationen i dokumentet kan bara garanteras vara aktuell vid tidpunkten för publicerandet av detta dokument. Huruvida detta dokument ska anses vara allmän handling hos mottagaren regleras i offentlighets- och sekretesslagen samt i tryckfrihetsförordningen.

Region Jönköpings Län
Granskning av inköp och upphandling

2025-04-16

A Bilaga A – stickprovsresultat per område

Nedan presenteras resultatet av stickprovsgranskningen uppdelat för de fyra områden som valts ut och granskats. För varje område har granskningen omfattat 20 inköp/fakturor där det enligt avtalsförteckningen finns ett avtal med aktuell leverantör och 10 inköp/fakturor där det av avtalsförteckningen inte framgår att avtal finns med aktuell leverantör.

Regionledningskontoret

Av tabellen nedan framgår kontrollpunkter och resultat för de inköp/fakturor där ramavtal finns med aktuell leverantör. Totalt 20 fakturor har granskats.

Kontrollpunkt	Antal ja	Andel ja
Inköpet är verksamhetsnära	20	100 %
Fakturan är tillräckligt specificerad	14	70 %
Fakturan är besluts- och kontrollattesterad av behörig person	19	95 %
Giltigt avtal finns med leverantören vid köp	14	70 %
Avrop har genomförts på rätt sätt utifrån avtal	11	55 %
Varan/tjänsten är i enlighet med avtal	13	65 %
Pris är enligt avtal	5	25 %

Av tabellen nedan framgår kontrollpunkter och resultat för de inköp/fakturor där det enligt avtalsförteckningen inte finns ett avtal med aktuell leverantör. Totalt 10 fakturor har granskats.

Kontrollpunkt	Antal ja	Andel ja
Inköpet är verksamhetsnära	10	100 %
Fakturan är tillräckligt specificerad	8	80 %
Fakturan är beslutsattesterad av behörig person	10	100 %
Bedömning har gjorts av hur konkurrens tillvaratagits vid inköp	1	10 %
Dokumentation har skett i enlighet med gällande riktlinjer	2 (av 6) ¹²	33 %

¹² 6 av 10 granskade inköp översteg 100 tkr och omfattades därmed av dokumentationsplikt.

Utbildning

Av tabellen nedan framgår kontrollpunkter och resultat för de inköp/fakturor där ramavtal finns med aktuell leverantör. Totalt 20 fakturor har granskats.

Kontrollpunkt	Antal ja	Andel ja
Inköpet är verksamhetsnära	20	100 %
Fakturan är tillräckligt specificerad	16	80 %
Fakturan är besluts- och kontrollattesterad av behörig person	17	85 %
Giltigt avtal finns med leverantören vid köp	12	60 %
Avrop har genomförts på rätt sätt utifrån avtal	12	60 %
Varan/tjänsten är i enlighet med avtal	8	40 %
Pris är enligt avtal	4	20 %

Av tabellen nedan framgår kontrollpunkter och resultat för de inköp/fakturor där det enligt avtalsförteckningen inte finns ett avtal med aktuell leverantör. Totalt 10 fakturor har granskats.

Kontrollpunkt	Antal ja	Andel ja
Inköpet är verksamhetsnära	10	100 %
Fakturan är tillräckligt specificerad	10	100 %
Fakturan är beslutsattesterad av behörig person	10	100 %
Bedömning har gjorts av hur konkurrens tillvaratagits vid inköp	2	20 %
Dokumentation har skett i enlighet med gällande riktlinjer	2 (av 5) ¹³	40 %

¹³ 5 av 10 granskade inköp översteg 100 tkr och omfattades därmed av dokumentationsplikt.

Psykiatri, rehabilitering och diagnostik

Av tabellen nedan framgår kontrollpunkter och resultat för de inköp/fakturor där ramavtal finns med aktuell leverantör. Totalt 20 fakturor har granskats.

Kontrollpunkt	Antal ja	Andel ja
Inköpet är verksamhetsnära	19	95 %
Fakturan är tillräckligt specificerad	18	90 %
Fakturan är besluts- och kontrollattesterad av behörig person	20	100 %
Giltigt avtal finns med leverantören vid köp	16	80 %
Avrop har genomförts på rätt sätt utifrån avtal	18	90 %
Varan/tjänsten är i enlighet med avtal	18	90 %
Pris är enligt avtal	12	60 %

Av tabellen nedan framgår kontrollpunkter och resultat för de inköp/fakturor där det enligt avtalsförteckningen inte finns ett avtal med aktuell leverantör. Totalt 10 fakturor har granskats.

Kontrollpunkt	Antal ja	Andel ja
Inköpet är verksamhetsnära	10	100 %
Fakturan är tillräckligt specificerad	8	80 %
Fakturan är beslutsattesterad av behörig person	10	100 %
Bedömning har gjorts av hur konkurrens tillvaratagits vid inköp	1	10 %
Dokumentation har skett i enlighet med gällande riktlinjer	1 (av 5) ¹⁴	20 %

¹⁴ 5 av 10 granskade inköp översteg 100 tkr och omfattades därmed av dokumentationsplikt.

Vårdcentralerna Bra liv

Av tabellen nedan framgår kontrollpunkter och resultat för de inköp/fakturor där ramavtal finns med aktuell leverantör. Totalt 20 fakturor har granskats.

Kontrollpunkt	Antal ja	Andel ja
Inköpet är verksamhetsnära	20	100 %
Fakturan är tillräckligt specificerad	18	90 %
Fakturan är besluts- och kontrollattesterad av behörig person	20	100 %
Giltigt avtal finns med leverantören vid köp	20	100 %
Avrop har genomförts på rätt sätt utifrån avtal	18	90 %
Varan/tjänsten är i enlighet med avtal	18	90 %
Pris är enligt avtal	7	35 %

Av tabellen nedan framgår kontrollpunkter och resultat för de inköp/fakturor där det enligt avtalsförteckningen inte finns ett avtal med aktuell leverantör. Totalt 10 fakturor har granskats.

Kontrollpunkt	Antal ja	Andel ja
Inköpet är verksamhetsnära	10	100 %
Fakturan är tillräckligt specificerad	9	90 %
Fakturan är beslutsattesterad av behörig person	10	100 %
Bedömning har gjorts av hur konkurrens tillvaratagits vid inköp	0	0 %
Dokumentation har skett i enlighet med gällande riktlinjer	0 (av 1) ¹⁵	0 %

¹⁵ 1 av 10 granskade inköp översteg 100 tkr och omfattades därmed av dokumentationsplikt.

Regionrevisionen

Regionfullmäktige

För kännedom till:
Regionstyrelsen
Nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och
attraktivitet
Nämnden för folkhälsa och sjukvård
Nämnden för trafik, infrastruktur och miljö

Granskning av inköp och upphandling

Region Jönköpings län gör årligen inköp av varor, tjänster och entreprenader till betydande belopp. Upphandling och inköp regleras av EU-direktiv, svensk lagstiftning och interna styrdokument som upphandlingspolicy och riktlinjer för upphandling.

Att inköp görs i enlighet med gällande regelverk ska säkerställa att anlitade leverantörer har god affärsetik, följer lagar och förordningar, och fullgör sina skyldigheter gentemot samhället. Ur regionens perspektiv är det vidare viktigt att säkerställa att varor, tjänster och entreprenader köps med rätt kvalitet till rätt kostnad samtidigt som det tas hänsyn till sociala, etiska och miljömässiga krav. Regionens inköp och upphandlingar ska präglas av affärsmässighet samt rimligtvis medverka till en marknadssituation som präglas av uthållighet och väl fungerande konkurrens.

Granskningens syfte är att bedöma om styrelse och nämnder har säkerställt en tillräcklig styrning, uppföljning och kontroll avseende inköp och upphandling.

Revisorernas bedömning och rekommendationer

Revisionens sammanfattande bedömning är att regionstyrelsen och berörda nämnder endast delvis har säkerställt en tillräcklig styrning, uppföljning och kontroll avseende inköp och upphandling.

Granskningen visar att det till viss del finns styrande och vägledande dokument avseende inköp och upphandling. Dock har granskningen visat att riktlinjerna för direktupphandling endast innehåller en del av vad Konkurrensverket anser bör framgå av dessa riktlinjer. Dessutom noterar revisionen att regionfastigheter genomför sina egna upphandlingar samtidigt som de saknar dokumenterade rutiner på området.

Revisorerna rekommenderar Region Jönköpings län att:

- 1. säkerställa att utbildnings- och informationsinsatser genomförs så att samtliga anställda som har rätt att göra inköp har aktuell kunskap om och förståelse för innebörden av gällande lagar och regelverk*
- 2. säkerställa att det finns tillräckligt med stöd och vägledning för hantering av inköp och upphandlingar*
- 3. säkerställa att direktupphandlingar dokumenteras och hanteras i enlighet med lagen om offentlig upphandling*
- 4. säkerställa att det sker en tillräcklig uppföljning och kontroll avseende inköp och upphandling*
- 5. säkerställa att det finns en samordnad inköpsorganisation i regionen, för att säkerställa en effektiv process gällande inköp och upphandling*
- 6. säkerställa att riktlinjer för direktupphandlingar beslutas av regionfullmäktige eller regionstyrelsen och att riktlinjerna beaktar vad Konkurrensverket menar lämpligen kan framgå av riktlinjer för direktupphandling*
- 7. säkerställa att det sker en ändamålsenlig avtalsuppföljning, för att säkerställa att leverantörer lever upp till ställda krav och villkor under hela avtalsperioden*
- 8. säkerställa en tillräcklig avtalsförvaltning för att säkerställa att avtal finns tillgängliga under hela avtalsperioden*

Svar

Regionrevisionen föreslår att regionfullmäktige ger regionstyrelsen, nämnden för arbetsmarknad, näringsliv och attraktivitet, nämnden för folkhälsa och sjukvård samt nämnden för trafik, infrastruktur och miljö i uppdrag att senast 1 september 2025 svara på vilka åtgärder, med tillhörande tidplan, som kommer att vidtas till följd av granskningens resultat samt revisorernas rekommendationer.

Per Hansson
Ordförande

Mari Karlsson
Vice ordförande

§ 109**Inriktningsbeslut bolagsbildning Krösatågen**

Diarienummer: RJL 2025/2277

Beslut

Nämnd för trafik, infrastruktur och miljö föreslår regionstyrelsen

- att gå vidare med förberedelserna för att bilda ett gemensamt bolag – Krösatågen AB, tillsammans med Region Kalmar län, Region Kronoberg, Region Blekinge, Region Skåne och Region Halland.

Sammanfattning

Region Jönköpings län, Region Kalmar län, Region Kronoberg, Region Blekinge, Region Skåne och Region Halland beslutar att gå vidare med förberedelserna för att bilda ett gemensamt bolag – Krösatågen AB – ägt av de sex samverkande regionerna. Bolaget ska fungera som ett servicebolag till regionerna och ansvara för både operativa och strategiska uppgifter.

I förberedelserna ingår:

- Att arbetet med att ta fram bolagsordning, aktieägaravtal och ägardirektiv genomförs under 2025.
- Att bolagets organisationsstruktur, uppdrag, kapitalbehov och etableringstidplan konkretiseras under 2025.
- Att upphandlingsrättsliga, juridiska och kommunalrättsliga förutsättningar säkerställs som en del i processen att ta fram ovan nämnda styrdokument under 2025.
- Att respektive region genom trafikdirektörer i kollektivtrafikmyndigheterna deltar i det fortsatta samordnings- och etableringsarbetet under 2025 och 2026 med sikte på att Krösatågen AB etableras senast 1 januari 2027.

Förslag till beslut

Arnold Carlzon (KD) och Leif Andersson (C) yrkar bifall till presidiets förslag om att föreslå regionstyrelsen att gå vidare med förberedelserna för att bilda ett gemensamt bolag – Krösatågen AB, tillsammans med Region Kalmar län, Region Kronoberg, Region Blekinge, Region Skåne och Region Halland.

Beslutsunderlag

- Beslut Nämnd för trafik, infrastruktur och miljö – presidium 2025-08-19 § 112
- Tjänsteskrivelse
- Inriktningsbeslut bolagsbildning Krösatågen

- PM Krösatågsorganisationen på kort sikt
- Slutrapport - Framtida organisationsform för Krösatågsarbetet
- Fördjupad konsekvensanalys inför beslut om framtida associationsform för Krösatågssamverkan

Beslutet skickas tillRegionstyrelsen

2025-08-19

§ 112**Inriktningsbeslut bolagsbildning Krösatågen**

Diarienummer: RJL 2025/2277

Beslut

Presidiet föreslår Nämnd för trafik, infrastruktur och miljö att föreslå regionstyrelsen

- att gå vidare med förberedelserna för att bilda ett gemensamt bolag – Krösatågen AB, tillsammans med Region Kalmar län, Region Kronoberg, Region Blekinge, Region Skåne och Region Halland.

Sammanfattning

Region Jönköpings län, Region Kalmar län, Region Kronoberg, Region Blekinge, Region Skåne och Region Halland beslutar att gå vidare med förberedelserna för att bilda ett gemensamt bolag – Krösatågen AB – ägt av de sex samverkande regionerna. Bolaget ska fungera som ett servicebolag till regionerna och ansvara för både operativa och strategiska uppgifter.

I förberedelserna ingår:

- Att arbetet med att ta fram bolagsordning, aktieägaravtal och ägardirektiv genomförs under 2025.
- Att bolagets organisationsstruktur, uppdrag, kapitalbehov och etableringstidplan konkretiseras under 2025.
- Att upphandlingsrättsliga, juridiska och kommunalrättsliga förutsättningar säkerställs som en del i processen att ta fram ovan nämnda styrdokument under 2025.
- Att respektive region genom trafikdirektörer i kollektivtrafikmyndigheterna deltar i det fortsatta samordnings- och etableringsarbetet under 2025 och 2026 med sikte på att Krösatågen AB etableras senast 1 januari 2027.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse
- Inriktningsbeslut bolagsbildning Krösatågen
- PM Krösatågsorganisationen på kort sikt
- Slutrapport - Framtida organisationsform för Krösatågssamarbetet
- Fördjupad konsekvensanalys inför beslut om framtida associationsform för Krösatågssamverkan

Beslutet skickas till

Nämnd för trafik, infrastruktur och miljö

Inriktningsbeslut bolagsbildning Krösatågen

Förslag till beslut

Nämnd för trafik, infrastruktur och miljö föreslår regionstyrelsen

- att gå vidare med förberedelserna för att bilda ett gemensamt bolag – Krösatågen AB, tillsammans med Region Kalmar län, Region Kronoberg, Region Blekinge, Region Skåne och Region Halland.

Sammanfattning

Region Jönköpings län, Region Kalmar län, Region Kronoberg, Region Blekinge, Region Skåne och Region Halland beslutar att gå vidare med förberedelserna för att bilda ett gemensamt bolag – Krösatågen AB – ägt av de sex samverkande regionerna. Bolaget ska fungera som ett servicebolag till regionerna och ansvara för både operativa och strategiska uppgifter.

I förberedelserna ingår:

- Att arbetet med att ta fram bolagsordning, aktieägaravtal och ägardirektiv genomförs under 2025.
- Att bolagets organisationsstruktur, uppdrag, kapitalbehov och etableringstidplan konkretiseras under 2025.
- Att upphandlingsrättsliga, juridiska och kommunalrättsliga förutsättningar säkerställs som en del i processen att ta fram ovan nämnda styrdokument under 2025.
- Att respektive region genom trafikdirektörer i kollektivtrafikmyndigheterna deltar i det fortsatta samordnings- och etableringsarbetet under 2025 och 2026 med sikte på att Krösatågen AB etableras senast 1 januari 2027.

Ärendebeskrivning

Bakgrund och motiv

Krösatågen utgör en viktig del av den regionala tågtrafiken i södra Sverige. För att stärka kvalitet, tydlighet och långsiktighet i organisationen vill den politiska samverkansgruppen Krösatågen ta nästa steg, att bilda ett gemensamt bolag, Krösatågen AB. Nuvarande samverkansorganisation präglas av strukturella och funktionella utmaningar. Dessa har identifierats genom tidigare rapporter och intervjuer med nyckelaktörer. Det råder otydlighet kring mandat, ansvarsfördelning och ledning. Affärschefsfunktionen är svagt definierad och

styrningen splittrad. Detta hämmar effektivitet och möjligheten att driva verksamheten professionellt. Dagens modell saknar ett tydligt gemensamt operativt ansvar. Det finns därför ett behov av att samla lednings- och styrfunktioner i ett separat aktiebolag.

Mål och Syfte

Syftet med bolagsbildningen är att skapa tydligt ansvar, effektivare styrning, professionell ledning och bättre samordning mellan regionerna. Målet är en högre kvalitet och ökad kostnadseffektivitet i trafiken samt stärkt kapacitet att utveckla Krösatågen i linje med framtidens krav på hållbara och attraktiva transporter.

Överväganden – organisatoriska och juridiska

Krösatågen AB föreslås vara ett servicebolag till regionerna. Bolaget ska ansvara för operativ samordning, fordonshantering, trafikplanering. Bolaget kan också om ägarna så vill, genomföra upphandlingar inom verksamhetsområdet samt hantering av kundrelationer. Styrningen säkras genom en tydlig bolagsordning, ägardirektiv och gemensam styrelse. Ägandet ska fortsatt vara regionalt, men beslut och operativ styrning samlas i bolaget.

Ekonomi

Två alternativ av associationsformer – aktiebolag och fördjupad samverkan – har övervägts varav bolag förordas. Bildandet av ett bolag bedöms ge bättre förutsättningar för effektivitet, tydlighet och samlad styrning utan att medföra betydande merkostnader. Det kommer fortfarande att finnas behov av befintliga resurser ute i regionerna som bidrar in till Krösatågen i de forum och arbetsgrupper som kommer att föreslås i en framtida organisation.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse
- Inriktningsbeslut bolagsbildning Krösatågen
- PM Krösatågsorganisationen på kort sikt
- Slutrapport - Framtida organisationsform för Krösatågssamarbetet
- Fördjupad konsekvensanalys inför beslut om framtida associationsform för Krösatågssamverkan

Beslutet skickas till

Jönköpings Länstrafik
Region Kalmar län
Region Kronoberg
Region Blekinge
Region Skåne
Region Halland

Jane Ydman
Regiondirektör

Fredric Fingal
Tf trafikdirektör

Inriktningsbeslut – Bolagsbildning Krösatågen

Förslag till inriktningsbeslut

Region Jönköpings län, Region Kalmar län, Region Kronoberg, Region Blekinge, Region Skåne och Region Halland beslutar att gå vidare med förberedelserna för att bilda ett gemensamt bolag – Krösatågen AB – ägt av de sex samverkande regionerna. Bolaget ska fungera som ett servicebolag till regionerna och ansvara för både operativa och strategiska uppgifter.

I förberedelserna ingår:

- Att arbetet med att ta fram bolagsordning, aktieägaravtal och ägardirektiv genomförs under 2025.
- Att bolagets organisationsstruktur, uppdrag, kapitalbehov och etableringstidplan konkretiseras under 2025.
- Att upphandlingsrättsliga, juridiska och kommunalrättsliga förutsättningar säkerställs som en del i processen att ta fram ovan nämnda styrdokument under 2025.
- Att respektive region genom trafikdirektörer i kollektivtrafikmyndigheterna deltar i det fortsatta samordnings- och etableringsarbetet under 2025 och 2026 med sikte på att Krösatågen AB etableras senast 1 januari 2027.

Bakgrund och motiv

Krösatågen utgör en viktig del av den regionala tågtrafiken i södra Sverige. För att stärka kvalitet, tydlighet och långsiktighet i organisationen vill den politiska samverkansgruppen Krösatågen ta nästa steg, att bilda ett gemensamt bolag, Krösatågen AB. Nuvarande samverkansorganisation präglas av strukturella och funktionella utmaningar. Dessa har identifierats genom tidigare rapporter och intervjuer med nyckelaktörer. Det råder otydlighet kring mandat, ansvarsfördelning och ledning. Affärschefsfunktionen är svagt definierad och styrningen splittrad. Detta hämmar effektivitet och möjligheten att driva verksamheten professionellt. Dagens modell saknar ett tydligt gemensamt operativt ansvar. Det finns därför ett behov av att samla lednings- och styrfunktioner i ett separat aktiebolag.

Mål och Syfte

Syftet med bolagsbildningen är att skapa tydligt ansvar, effektivare styrning, professionell ledning och bättre samordning mellan regionerna. Målet är en högre kvalitet och ökad kostnadseffektivitet i trafiken samt stärkt kapacitet att utveckla Krösatågen i linje med framtidens krav på hållbara och attraktiva transporter.

Överväganden – organisatoriska och juridiska

Krösatågen AB föreslås vara ett servicebolag till regionerna. Bolaget ska ansvara för operativ samordning, fordonshantering, trafikplanering. Bolaget kan också om ägarna så vill, genomföra upphandlingar inom verksamhetsområdet samt hantering av kundrelationer. Styrningen säkras genom en tydlig bolagsordning, ägardirektiv och gemensam styrelse. Ägandet ska fortsatt vara regionalt, men beslut och operativ styrning samlas i bolaget.

Ekonomi

Två alternativ av associationsformer – aktiebolag och fördjupad samverkan – har övervägts varav bolag förordas. Bildandet av ett bolag bedöms ge bättre förutsättningar för effektivitet, tydlighet

och samlad styrning utan att medföra betydande merkostnader. Det kommer fortfarande att finnas behov av befintliga resurser ute i regionerna som bidrar in till Krösatågen i de forum och arbetsgrupper som kommer att föreslås i en framtida organisation.

Bilagor:

”Fördjupad konsekvensanalys inför beslut om framtida associationsform för Krösatågssamverkan”

”Slutrapport - Framtida organisationsform för Krösatågsamarbetet”

”PM Krösatågsorganisationen på kort sikt”

PM - Krösatågsorganisationen på kort sikt

1. Inledning

Beredningsgruppen inom Krösatågen fick under 2023 uppdraget att se över Krösatågsorganisationen på kort sikt, dvs. i 3-5 års perspektivet.

Senaste Krösatågsavtal startades upp i december 2021 och de första trafikåren har varit utmanande med omfattande fordonsproblem, vilket lett till inställda turer och bussersättning som följd. Sammantaget har det påverkat kunderna negativt.

Avtalet är komplext liksom verksamheten i övrigt. Samtidigt med den utmanande avtalstarten har stora projekt pågått och pågår. Det gäller nybyggnation av tågdepå i Nässjö, anskaffning av nya fordon och ombyggnad av befintligt tågdepå i Kalmar. Flera medarbetare är dessutom nyanställda eller relativt nyanställda på beställarsidan. Beställarkollektivet består av sex län, med både varierande kompetenser och arbetssätt på hemmaplan. I och med den utmanande avtalsstarten har beställarsidan insett att man behöver fylla på med fler resurser, samtidigt som man behöver ensa sina arbetssätt inom Krösatågen. Av den anledningen har detta arbete genomförts i syfte att få lite bättre flyt i organisationen de närmaste åren.

Arbetsgruppen har övergripande sett över arbetsprocesser och konstaterat att det skulle behöva göras en ordentlig processkartläggning inom Krösatågen både i syfte att säkerställa kvalitén i det dagliga arbetet och för att kunna mejsla fram hur den framtida organisationen ska se ut.

Beställarsidan står inför betydande utmaningar med flera pensionsavgångar de närmaste åren, då omfattande kompetens "försvinner" samtidigt som man sedan tidigare har flera relativt nyanställda medarbetare, som ännu inte hunnit bli "varma i kläderna". Samtidigt görs den största investeringen i systemet hittills med nya tågfordon på väg in samtidigt som de äldre behöver avyttras.

2. Beskriva bristområden i dagens organisation

Huvudsakligen har 4 bristområden konstaterats

Otydlig organisation

- Gränsdragningen, vad ligger inom affären (driften) utanför? Se PPT
- Affärschefsuppdraget (se p.8, utkast utskickat)
- Beställaren behöver ta taktpinnen

Samverkansavtalet

- Förutsättningarna stämmer inte med organisatoriska förutsättningar i verkligheten
 - Organisation
 - Ekonomi

Effektivitet

- Undvika dubbelarbete (arbeta smartare tillsammans), repr. forum med Trafikverket? Infrastrukturförvaltning? Depå? Samordnade beställningar? Specialisering av underhållskompetens? Bimodala fordon underhålls enbart i Kalmar?
- Processer? Kan vi hitta synergier på beställarsidan med exempelvis Öresundståg? Förstärka varandra för att skapa win-win?

Kommunikation/Transparens

- Behöver stärkas på beställarsidan så att så många som möjligt har samma målbild och känner till förutsättningarna

Då utmaningarna är omfattande och verksamheten komplex behövs en omfattande kommunikation på beställarsidan liksom tydliga strukturer och god framförhållning inför viktiga återkommande möten.

3. Grov gränsdragning vad som ligger inom affären Krösa och vad ligger utanför på beställarsidan.

För att få till en tydlig organisation behöver det fastställas vilka områden som ska ligga inom affären, dvs vara affärschefens primära ansvarsområde och vilka områden som ligger utanför.

Sak exempelvis fordon och depå ligga inom eller utanför affären?

Hur är det med

- Bokningssupport? Är det enklare att varje län sköter sina delar?
- Försäljning?
- Marknad?

4. Projekt inom affären (och kanske utanför)

Exempel är följande:

Inom:

- Mottagande av nya fordon?
- Avyttring av gamla fordon?

Utanför:

- Fordonsprojektet
- Depåerna (ny och ombyggnation)
- Infrastrukturförvaltning

Projektledarrollen behöver säkras på beställarsidan, då nuvarande projektledare kommer att gå i pension om ca 1 år.

Övriga funktioner/uppgifter:

- Försäljning - Sydtaxan
- Betalsystem – LYNX och Zebra
- IT -
- Wi-Fi -

- Övriga fordon/depåförvaltningsavtal
- Trafikverket: ERTMS, Y:et , diverse projekt

5. "Organisationsträdet" rapportstrukturer mm

Viktigt att skapa en tydlighet mellan de olika forumen för att få ett bättre flyt i organisationen. Det behöver göras en viss översyn av deltagare i grupper, så att man säkerställer eskaleringsmöjligheter.

Förbättringsområden idag är:

- Mötesagendor
- Struktur
- Effektivitet
- Mötesdokumentation
- Den gemensamma Teamsytan behöver städas och en tydligare struktur skapas så att alla iblandade enkelt kan hitta dokumentation.

Viktigt att vi från beställarsidan tar taktpinnen.

6. Rollbeskrivning för affär Krösa

Det vore en fördel om vi kan få till rollbeskrivningar för de tjänster som ska fördelas inom Krösatågssystemet och en klarhet i vilket stöd som finns utanför.

Samtidigt bör det ske en avstämning med resp. län hur resp. län vilken rapportering man önskar och vilken frekvens. Nationella åtaganden som vissa län har för exempelvis statsbidrag behöver säkras upp.

7. Nya eller andra behov av tjänster inom affären - kvalitetscontroller/kundmöte

Kvalitetscontroller/kundmöte – för uppföljning av daglig verksamhet.

- Aktivt åka i systemet och följa upp kundmötet
- Möta resande och ombordpersonal
- Resandestatistik, resanderäkningar
- Uppföljning kund/städ/biljetter
- Respons: ärendehantering. Uppföljning, förbättringar kundfokus

8. Uppdragsbeskrivning affärschef

Utkast på uppdragsbeskrivning finns framtaget. Viktigt att affärschefen ser till behoven i hela Krösatågssystemet och träffar medarbetare i hela systemet med regelbundenhet och har en god förankring/kommunikation med samtliga beställare. Affärschefen är samtidigt enhetschef tåg i Jönköping så det behöver bli klart vad som tillhör vilket uppdrag. Att kommunicera med rätt mottagare i första ledet är en viktig framgångsfaktor, så att inga primärkontakter "rundas".

9. Mötesstrukturer med mallar veckobrev

Agendor och mötesdokumentationsmallar behöver ses över med syftet att man relativt snabbt och enkelt ska kunna få en överblick av resp. forums mötesanteckningar. PPT är bra för presentation men svårt att använda som mötesdokumentation.

En fördel vore om affärschefen kunde skicka ett veckobrev eller liknande med en kort överblick över vad som händer i affären.

Rekommendation:

- Ta fram mallar för både mötesagendor och minnesanteckningar för resp. forum
- Gör upp en årsplan för samtliga forum, skicka mötesbokningar och agendor i god tid
- Veckobrev i lightformat från affärschefen så att alla berörda enkelt kan hålla sig uppdaterade

10. Processkartläggning? Ta hjälp med framåt för att få på plats?

Arbetsgruppen har övergripande sett över arbetsprocesser och konstaterat att det skulle behöva göras en ordentlig processkartläggning inom Krösatågen både i syfte att säkerställa kvalitén i det dagliga arbetet och för att kunna mejsla fram hur den framtida organisationen ska se ut.

Det finns goda förutsättningar då både Region Jönköpings län och Region Kalmar län använder samma processverktyg

Rekommendation: Tillsätt en extern processkartläggare för att både kartlägga processerna och föreslå vilka roller som behöver finnas i framtida organisation.

11. Revidering av Samverkansavtalet

Då Krösatågssystemet vuxit mycket de senaste åren och fler resurser behövt tillsättas behövs en revision av samverkansavtalet. Nuvarande samverkansavtal har antagit politiskt hos resp. beställare. Av någon anledning blev inte den fastställda avtalsversionen signerad, vilket behöver göras.

En revidering av samverkansavtalet bör ske utifrån de tjänster som ska fördelas i systemet och översyn behöver ske för kostnadsfördelningen av ersättningstrafik, uthyrning av fordon mm.

- Kostnadsfördelningen behöver ses över
- Hur hanterar vi Blekinge, Skåne och Halland och informationssäkringen till och från dessa?

Rekommendation: Revidering av samverkansavtalet behövs.

12. Framtida trafik

En brist arbetsgruppen konstaterat att finns i Krösatågssystemet är avsaknad av en gemensam utvecklingsbild för hela Krösatågssystemet. Resp. beställare har strategiska målsättningar för utvecklingen av tågtrafiken i sina län men en gemensam bild för tågssystemet saknas.

Rekommendation: Arbetsgruppen föreslås därför att ett antal workshops genomförs under Q1/Q2 2024 i syfte att få fram en målbild för framtida trafikering tillsammans med ett fastställt fordonsbehov inklusive både trafik- och underhållsfordon så vi gemensamt säkrar antalet fordon som krävs i systemet framåt. Workshoparna kan landa i flera olika scenarier och fordonsåtgång bör vara beskrivet per scenarie.

13. Övrigt

- Strategisk planering (långsiktig planering)
 - Integration RSS
 - Hur får vi ihop helheten framåt?
 - Kan vi samköra underhållet framåt på ett mer optimalt sätt, t ex BMU i Kalmar?

- Representation från beställarkollektivet i flera nationella forum, Svensk kollektivtrafik, Trafikverkets olika forum, kan vi representera varandra och samnyttja resurserna lite bättre?
- Hur täcker vi upp för varandra vid ledigheter och semestrar?
- Övrig rapportering utanför Krösatågsavtalet, Trafikverket m fl, kan vi samköra resurser?
- Säkra informationsöverföring till samtliga organisationer

14. Sammanfattning

- **Se rekommendationerna ovan**
- **Hur vi vidare? Nästa steg?**
- **Avstämning i styrgrupp innan återkoppling till affärschef?**
- **Steget därefter – involvera övriga forum**
- **Klargörande vad som ligger inom och utom affären**
 - **Avgörande för antalet FTE som ska fördelas**
- **Revidering samverkansavtal**

Utredare Krösatågen
Ulf Fransson
0730-747210
Ulf.a.fransson@rjl.se
Ulf@fransson.se

Samverkansgruppen för
KRÖSATÅGEN
6 DEC 2024

SLUTRAPPORT

FRAMTIDA ORGANISATIONSFORM FÖR KRÖSATÅGSAMARBETET

Innehåll

FÖRORD	3
1 UTREDNINGSUPPDRAK / DIREKTIV	3
2 BAKGRUND	3
3 UTREDNINGСУNDERLAG	5
4 UTREDNINGENS OMFATTNING, UPPLÄGG OCH TIDPLAN	6
5 DOKUMENT OCH INTERVJUER	6
5.1 Dokument	6
5.1.1 Nuvarande samverkansavtal	6
5.1.2 Övriga dokument om Krösatågssystemet	8
5.1.3 Andra tågsystems dokument	8
5.2 Intervjuer	9
5.3 Summering av dokument och intervjuer	10
6 ANALYSENS RESULTAT I RELATION TILL OLIKA ORGANISATIONSFORMER ENLIGT UPPDRAGET	12
7 PROBLEMBILDER OCH TILLGÅNGAR. FRAMTID	15
8 FRAMTIDA ORGANISATIONSBILD	19
9 SLUTSATER OCH FÖRSLAG	21
 Bilagor	
1. Uppdragsbeskrivning, mars 2024	25
2. Linjekarta	26
3. Gällande samverkansavtal, 2021	27
4. Förslag till tidplan för processen	39

FÖRORD

Stor enighet råder om att nuvarande ledningssituation, för det gemensamma Krösatågssystemet, inte motsvarar förväntningar och krav som ställs på en effektiv och beslutsfälg organisation. Den ska hantera en mycket komplex och omfattande tågorganisation och som berör sex geografiska regioner och som dessutom omsätter mångmiljardbelopp samt ska operera för att tjäna regional utveckling bland miljoner invånare under flera decennier framöver. Nu finns ett tidsfönster, under de närmaste åren, att ta krafttag för att förändra och effektivisera styrning och ledning, inte minst i perspektivet av investeringar i nya tåg, som skall vara verksamma under 30–40 år. Tågen betingar en stor kostnad, men som också allra mest möjliggör en mycket förbättrad tågkapacitet och åkkomfort för resenärerna i Krösaregionen. Därför finns nu en möjlighet att kraftsamla i en ny organisationsmodell för att utnyttja Krösatågssystemet, som en viktig faktor för den regionala utvecklingen i de sex involverade regionerna.

I utredningen används begreppet Affären (Affärsdriften) som ett samlingsbegrepp för den affärsrelation som är tecknad i operatörsavtalet med SJ AB och samtliga sex regionala huvudmän/regionerna för den samlade tågdriften.

1 UTREDNINGSUPPDRAG / DIREKTIV

Samverkansgruppen för Krösatågen har givit i uppdrag att utreda lämplig framtida organisationsform för Krösatågsamarbetet. Samtliga sex regioner är avtalsparter i tågssystemet. Uppdraget har givits i mars 2024 till Ulf Fransson, som ensam svarar för utredningsarbetet och denna slutrapport.

Uppdraget är formulerat som att för- och nackdelar skall analyseras gentemot fyra alternativ (nuvarande samverkansmodell, fördjupad samverkansmodell men med en region som har huvudansvar, bolagsbildning och egenregiorganisation) ställda mot ett antal bedömningskriterier. Utredaren har till uppdragsgivarna anmält att inledningsvis kommer en fördjupad analys av utmaningar och tillgångar att göras för att identifiera frågeställningar, varefter dessa ställs mot olika organisationsalternativ. Denna metodik anmälades vid avrapportering den 24 maj 2024.

Uppdragsbeskrivningen återfinns i sin helhet i bilaga 1.

2 BAKGRUND

Regionaltågssystemet Krösatågen bedrivs i samverkan mellan Region Jönköpings län, Region Kalmar län, Region Kronoberg, Region Blekinge, Region Skåne och Region Halland. Regionerna är ansvariga för kollektivtrafiken i Jönköpings län, Hallands län, Kalmar län, Kronobergs län, Blekinge län och Skåne län med uppgift att driva och utveckla kollektivtrafiken i ett sammanhängande trafiksystem inom respektive län, men också till och från angränsande län.

Trafiken är upphandlad och nuvarande trafikavtal sträcker sig till december 2033. Trafiken utförs av SJ AB och omfattar såväl trafikdrift, bemanning som underhåll av fordonen.

Krösatågssystemet har en historia ca 40 år tillbaka och med ursprung i Jönköpings län och med trafikering till Åseda i Kronobergs län från 1985.

1990 bytte Krösatågen namn till Länstågen. Det var i samband med att tågen började gå hela vägen till Halmstad. Trafiken ökade. De fem Krösatågen blev ett tjugotal Länståg. Fler linjer tillkom och tågen började trafikera stambanan mellan Nässjö-Tranås och Nässjö-Sävsjö-Stockaryd samt Nässjö-Oskarshamn (numera Jönköping-Nässjö-Eksjö).

2002 återtog namnet Krösatågen.

2013 utvidgades linjenätet och Krösatågen trafikerar numera även Karlskrona-Emmaboda-Kalmar och Växjö-Alvesta-Hässleholm.

2015 började Krösatågen att köra på sträckan Jönköping-Tranås.

2021 införlivades Kustpilen in i Krösatågen. Krösatågen började därmed att trafikera Linköping-Västervik och Linköping-Kalmar.

2023 utökades linjenätet ytterligare. Krösatågen började nu att köra mellan Kalmar-Växjö.

I systemet körs i dag ca 7,5 miljoner tågkilometer per år och drygt 80 stationer trafikeras. Trafiken körs på elva linjer. För olika linjesträckningar se bilaga 2.

För budget 2024 är fördelningen mellan huvudmännen följande; JLT (Jönköping) 41,4 %, HLT (Halland) 2,8 %, LTK (Kronoberg) 15,0 %, Skånetrafiken 5,0 %, Blekingetrafiken 6,3 % samt KLT (Kalmar) 29,5 %.

Omfattningen av dagens system gör att det har blivit svårare att från huvudmännens sida på ett effektivt sätt styra och leda organisationen, via ett samverkansavtal, och på senare tid har frågan lyfts om det vore bättre och effektivare att t.ex. bilda ett gemensamt bolag (likt Öresundståg AB). En genomgång av olika driftsformer gjordes våren 2022 och presenterades för Krösatågens Samverkansgrupp.

Vad gäller Krösatågens fordonspark kommer inom de närmaste åren stora förändringar att äga rum, såväl kapacitetsmässigt som vad gäller passagerarstandard.

Krösatågens nuvarande fordonsflotta består av eldrivna fordon av typen X11/X14 och fordon med förbränningsmotorer av typen Y31/Y32 samt Y2.

Efter upphandling är nya tåg beställda, varvid Region Jönköpings län, Region Blekinge, Region Kronoberg och Region Kalmar län beställt 28 nya Krösatåg.

Leverans av tågen beräknas ske under 2025–27, möjligen även under 2028.

20 av tågen är elektriska och 8 av dem är bimodala, vilket innebär att de kan drivas både elektriskt och med förbränningsmotorer. Förbränningsmotorerna är godkända för fossilfritt bränsle och tänkta att trafikera sträckor som inte är elektrifierade.

Stora ekonomiska åtaganden är förknippade med de nya tågen, varvid årlig tågkostnad för samtliga tåg beräknas uppgå till ca 250 miljoner kronor i 2025 års kostnadsnivå. Avtalstiden är 30 år och gäller som hyresavtal/leasing med Transitio. För 2025 är operatörskostnaden med SJ AB ca 430 miljoner kronor för hela system. Till detta kommer elkostnader samt banavgifter till Trafikverket.

Fakta om de nya tågen:

- Det rör sig om fyravagnars/envåningsfordon av typen CAF Civity. Längden blir 76 meter för de elektriska tågen och 67 för de bimodala tågen. Topp hastigheten blir 200 km/h för de elektriska tågen och de bimodala tågen när de går på el, 140 km/h i förbränningsmotordrift.
- Det kommer att finnas omkring 190 fasta sittplatser i de elektriska tågen och 140 i de bimodala. Därutöver ska fällstolar finnas. Inredningen blir anpassad för arbets- och vardagsresor med restider över två timmar och ställbara stolar med arbetsbord, eluttag, Wi-Fi m m.
- Flexytor med fällstolar samt möjlighet att ta med större bagage och cyklar kommer att finnas, liksom en avdelning anpassad för resenärer med funktionsvariationer och med plats för rullstol. Två toaletter finns, varav en anpassad för resenärer med funktionsvariationer.

3 UTREDNINGSUNDERLAG

Underlag för denna utredning består av dokument och intervjuer. *Samverkansavtalet mellan de sex samverkande regionerna 2021* är grundläggande liksom

Information / utbildning politiska samverkansgruppen 2022/2023,

Organisationsarbete på kort sikt / Rapport 2024-02-05 samt

PM-Krösatågorganisationen på kort sikt våren 2024.

Därutöver finns en studie gjord av WSA 2022-03-31/ *Krösatågen / Politisk samverkansgrupp.*

Ekonomiska fördelningstabeller samt personalresurser 2024.

Härutöver har dokument från andra tågssystem i landet inhämtats i form av bolagsordningar och diverse strategiska handlingar.

Intervjuer har genomförts med samtliga politiska företrädare i samverkansgruppen, trafikdirektörer, tågchefer/motsv och annan operativ ledningspersonal i samtliga regioner. Vidare har intervjuats företrädare för andra tågssystem i landet (Öresundståg, Västtåg, Mälartåg, Norrtåg, Tåg i Bergslagen), företrädare för Trafikverket samt aktuell operatör (SJ AB). Avslutningsvis har regionernas utvecklingsdirektörer intervjuats vad gäller tågsystemets utvecklingsroll liksom infrastrukturfrågor (regionala utvecklingsfrågor, RU).

FRAMTIDA ORGANISATIONSFORM FÖR KRÖSATÅGSAMARBETET

K R Ö S A T Å G E N

Blekingetrafiken · Hallandstrafiken · Jönköpings Länstrafik · Kalmar länstrafik · Länstrafiken Kronoberg · Skånetrafiken

4 UTREDNINGENS OMFATTNING, UPPLÄGG OCH TIDPLAN

Utredningsarbetet har bedrivits under mars-november 2024 och genomförts i form av studier och analys av Krösatågsdokument, andra tågsystems dokument enligt ovan samt intervjuer med berörda politiker och personal, likaså enligt ovan.

Intervjuer och underlag i övrigt har studerats i huvudsak under tiden fram till september varefter höstens arbete koncentrerats till analys och avstämningar samt textskrivning.

Utredningsarbetet har fokuserat på identifiering av utmaningar/problembilder och tillgångar samt förslag på framtida struktur och organisation för styrning och ledning, varefter mest adekvat organisationsmodell söks. Under arbetets gång har även andra frågeställningar uppkommit, men då uppdraget är begränsat till styrnings- och ledningsfrågor / organisationsfrågor har frågor rörande trafikering, dimensionering av trafik, tidtabeller, biljettsystem, taxor, finansiering av tågtrafiken, operatörsavtal, depåkapacitet m.m. ej behandlats i studien.

Successiv rapportering har skett till samverkansgruppen (ordförandena i regionernas trafiknämnder/motsv jämte trafikdirektörerna) 24 maj och 18 okt samt slutredovisning 6 dec 2024.

5 DOKUMENT OCH INTERVJUER

5.1 Dokument

5.1.1 Nuvarande samverkansavtal

Det nuvarande samverkansavtalet, bilaga 3, mellan de sex regionerna/Krösatågen är daterat 2021-06-03 och började tillämpas 2021-12-12 och löper parallellt med gällande operatörsavtal (SJ AB).

Utredningen konstaterar att avtalet är omfattande och berör många väsentliga samarbetspunkter. Dock noteras att orsaken till föreliggande uppdrag, gällande översyn av organisationsform och styrning/ledning, har sin grund i brister i avtalet och brist på tydlighet samt skillnad mellan avtalstext och faktiskt genomförande. Flera utmaningar har likaså identifierats i de ovan övriga nämnda underlagsdokumenten och som bekräftats i detta utredningsarbete, såsom följande.

Brist på beslutsmandat för såväl politikergruppen som trafikdirektörer samt för affärschef är tydlig. Beslutsmandat i en samverkansorganisation är ofta ett otydligt moment.

Ordförandeskapets hemvist i dokumentet överensstämmer inte med verkligheten.

FRAMTIDA ORGANISATIONSFORM FÖR KRÖSATÅGSAMARBETET

Blekingetrafiken · Hallandstrafiken · Jönköpings Länstrafik · Kalmar länstrafik · Länstrafiken Kronoberg · Skånetrafiken

Målbild och strategiska dokument saknas i avtalet varför mer operativa planer blir svåra att utarbeta. Samtliga sex regioner har egna trafikförsörjningsprogram, tågplaner och infrastrukturplaner. Motsvarande dokument för Krösystemet saknas.

Tydligt uttalat **ansvar** och rapporteringsvägar saknas i avtalet, varför styrning/ledning blir svår att utföra och följa upp/utvärdera.

Affären Krösatåg måste tydliggöras. Avtalet med nuvarande operatör/SJ AB innebär en affärsrelation med mycket stor ekonomi under många år varför Affären måste sättas i centrum, utifrån att samtliga regioner är delaktiga i systemet. Det är en affärsrelation som måste hanteras strikt och affärsmässigt och med kompetens, samtidigt som dagliga frågor måste lösas på ett smidigt, pragmatiskt och operativt sätt.

Dessutom är det viktigaste i sammanhanget vem tågsystemet och affären skall tjäna; nämligen **resenärerna och den regionala utvecklingen/samhällsuppdraget**.

Angivna **arbetsgrupper** måste finnas i ett system kopplade till affären och där struktur och ansvar är tydligt.

Utöver dessa mer generella synpunkter, som utredningen noterar, kan konstateras följande mer detaljerade förhållanden. Angivna punkter hänvisar till avtalets punkter/paragrafer på motsvarande sätt.

P 2.5 Otydligt hur tillkommande sträckor/trafikering ska beslutas om. Text om reducering saknas.

P 2.5.1 JLT och HLT har särskilt avtal med Västtåg.

P 3.1 Det saknas gemensamt strategiskt program/målbild för trafikeringen. Syfte med trafik och system saknas.

P 4.1 Mandat för samverkansgruppen saknas. I den mån beslut fattas är det tveksamt med blandad beslutsgrupp av politiker och tjänstepersoner.

Otydligt vad gäller ordförandeskapets hemvist samt vilken region som handhar roll som föredragande samt sekretariat.

P 4.2 De fem permanenta arbetsgrupperna måste definieras tydligare och deras rapportering klargöras. Vem leder resp arbetsgrupp?

P 4.5 De olika nivåerna, 1–3, utgör ej förutsättning för ett sammanhållet tågsystem med en ledning. Snarast föreligger en situation med *region före affär* i stället för det naturliga *affären före region*.

P 5.1 Det sammanhållna systemet kommer i andra hand efter resp region/län, vilket skapar otydlighet. Samtliga regioner är parter i tågsystemet/affären, varför logiken säger affären före region, men självfallet i samarbete.

P 6. Högre grad av enkelhet måste eftersträvas där kostnader sammanförs till en samlad kostnadsmassa och fördelas efter produktion av vagnkilometer.

P 7. Högre grad av samordning måste eftersträvas i syfte att skapa en Krösatågstrategi vad gäller relationen med Trafikverket.

P 8. Större samordning av fordonen måste skapas i syfte att fordonsdispositionen grundas på en gemensam fordonsflotta.

P 9. Kundmötet och frågor rörande marknadsföring måste organiseras mera utifrån affären och gränssnitten mot regionerna och andra kollektivtrafikfrågor identifieras.

P.11 Kundenservicen är väsentlig och ingår i arbetsgruppen Kundmötet. Denna punkt måste få större tyngd och fungera i ett gemensamt tågsystem.

5.1.2 Övriga dokument om Krösatågssystemet

Utifrån ovan redovisade övriga dokument (sid 5, *Information / utbildning politiska samverkansgrupp 2022/2023*, *Organisationsarbete på kort sikt/Rapport 2024-02-05*, *PM-Krösatågsorganisationen på kort sikt våren 2024 samt WSA-rapport 2022-03-31*)

har följande utmaningar/brister i dagens avtal och faktiska situation identifierats:

- Otydlig organisation (gränsdragning för driften/affären, affärschefuppdraget, beställarrollen).
- Samverkansavtalet (förutsättningar stämmer inte mellan avtal och verkligheten för organisation och ekonomi).
- Effektivitet (dubbelarbete av forum för Trafikverket, samordning av beställningar, depåer, processer).
- Kommunikation/transparens (gemensam målbild).
- Samverkansavtalet (revidering snarast, bl a resursfördelning).
- Strategisk inriktning för hela systemet.
- Projekt inom affären (nya och gamla fordon, depåer, infrastrukturfrågor m.m.).
- Ny avtalsperiod.
- Ombyggnad av depå samt ny depå med ledningsutmaning.

Förutom identifierade brister kan dokumenten visa på att **stora möjligheter/tillgångar** föreligger för Krösasystemet med stort engagemang, värdefullt varumärke, nya tåg, nya depåer, stor regional utvecklingskraft, system som täcker stor geografi med bra trafik som möjliggör resor på mindre och större stationer samt bytespunkter med andra tågssystem m.m.

5.1.3 Andra tågsystems dokument

Utredningen har haft kontakt med fem andra tågssystem i landet där flera regioner samverkar. Öresundståg, Västtag, Tåg i Bergslagen, Mälartåg samt Norrtåg har samtliga sin organisatoriska grund i aktiebolagsbildning. Därmed har dessa tågssystem dokument i form av bolagsordningar, aktieägaravtal, samverkansavtal samt olika strategiska dokument avseende trafikering och utvecklingsaspekter.

FRAMTIDA ORGANISATIONSFORM FÖR KRÖSATÅGSAMARBETET

K R Ö S A T Å G E N

Blekingetrafiken · Hallandstrafiken · Jönköpings Länstrafik · Kalmar länstrafik · Länstrafiken Kronoberg · Skånetrafiken

Gemensamt för samtliga dessa bolag är att det finns politiskt antagna dokument som grund för verksamheten, gemensamma strategiska dokument som målsättning för trafikering och som underlag för samtal med Trafikverket och operatör. Vidare finns en samlad bolagsresurs med mandat för styrelse och bolagsledning att fatta beslut, förutom de frågor som avgörs av bolagsstämma/ägare.

Bolagsledningarna har en samlad resurs med personal för ledning, ekonomi, planering, infrastruktur/strategier, trafik, gemensam fordonsflotta, depåfrågor, avtalsfrågor, administration m.m.

Samtliga företrädare för andra system vittnar om nödvändigheten med samverkan över regiongränser och ingen nämner alternativet att överge bolagsformen som associationsmodell. Samtliga framhåller vikten av långsiktighet och målbilder/strategier i de gemensamma dokumenten samt tillit i samarbetet i stort. Det kan konstateras att samtliga tågssystem har genomgått större eller mindre processer för att omorganisera och komma till rätta med organisationsfrågor och styrning/ledning under årens lopp, men allt inom bolagskonstruktionen. Fem av Krösystemets huvudmän (ej Region Jönköpings län) ingår som delägare i Öresundståg AB och återfinns i styrelsen för bolaget.

5.2 Intervjuer

Som nämnts ovan har intervjuer ägt rum med ansvariga personer/funktioner från samtliga sex involverade regioner jämte representanter för andra tågssystem samt Trafikverket och SJ AB.

Nämndordföranden/trafikdirektörer/operativ ledningspersonal i regionerna i egenskap av Beställare påpekar samtliga med tydlighet att en mera samlad organisation måste skapas och som har mandat att leda Krösaaffären. Men förutom mandat till en samlad organisation måste likaså ansvar vara tydligt och rapportering ske på ett adekvat och nära sätt. Inför nya tågens introduktion måste frågan om disposition av desamma klaras ut.

En ny samlad organisation måste vara tydlig, kompetent och tillvarata resurser från alla regioner i den mån och omfattning som råder. Det är viktigt med gränssnitt gentemot Beställarna/regionerna om kollektivtrafik i stort och speciellt vad gäller kundfrågor och marknadsföring, då samtliga sex regionerna likaså ansvarar för övrig kollektivtrafik samt ingår i ett eller två andra tågssystem.

Vad som framkommit i analysen av dokument enligt ovan bekräftas ytterligare i genomförda intervjuer.

Samtalen med regionala utvecklingsdirektörer i regionerna ger vid handen att det råder olika kulturer och strukturer vad gäller RU-inflytande i trafikförsörjningsfrågor.

Oavsett regionala olikheter är det en samfällad uppfattning att regionala utvecklingsfrågor på ett avgörande sätt måste spela en stor roll för Krösystemets utformning och trafikering, såsom ett viktigt verktyg i den regionala utvecklingspolitiken.

FRAMTIDA ORGANISATIONSFORM FÖR KRÖSATÅGSAMARBETET

K R Ö S A T Å G E N

Blekingetrafiken · Hallandstrafiken · Jönköpings Länstrafik · Kalmar länstrafik · Länstrafiken Kronoberg · Skånetrafiken

Övriga tågssystem som utredningen varit i kontakt med poängterar vikten av grundläggande vilja och ambition att driva ett gemensamt tågssystem och den tillit som krävs. Samtliga övriga system är organiserade som aktiebolag och därmed fristående, såväl fysiskt som organisatoriskt, från huvudmännen/delägarna (undantag i viss mån utgör Öresundstrafiken som köper tjänster från Skånetrafiken i viss omfattning samt Tåg i Bergslagen som avropar vissa tjänster från Region Västmanland). En samlad fordonsflotta gäller för samtliga tågssystem, även om vissa har ett system liknande Krösatågen, där enskilda regioner är avtalspart i tågavtal med Transitio.

Samtliga system har genomgått olika processer och faser med förändringar av organisationen och operativa arbetssätt. Utredningen har inte noterat någon diskussion om förändrad associationsform bland de studerade tågsystemen.

Trafikverket och SJ AB, som operatör, uttrycker båda starka önskemål om en mera samlad organisation med gemensamt uppträdande och budskap samt diskussion om framtidsfrågor förutom dagsfrågor.

5.3 Summering av dokument och intervjuer

Stor samstämmighet kan noteras från intervjuer och analysen av de dokument som utredningen haft tillgång till, såväl vad gäller utmaningar/problembilder som de tillgångar som Krösasystemet representerar.

I kapitel 7 redovisas en mera ingående bild av utmaningar/problembilder och tillgångar med önskad framtidsbild. Men som sammanfattning för detta kapitel kan följande redovisning ges.

Utmaningar/problembilder

- Otydligheter i samverkansavtal med brist på mandat, befogenheter och ansvar till Krösatågsledningen för såväl politik som operativ ledning.
- Brist på strategier/målbilder för Krösasystemet samt syfte med tågssystemet. Vad är samhällsupdraget?
- Avsaknad av gemensamt trafikförsörjningsprogram samt infrastrukturstrategi.
- Avsaknad av RU-perspektiven i stort.
- Brister i administrationsrutinerna.
- Ledningsorganisationen/affärschefen saknar mandat för åtgärder.

- Avsaknad av samlad personalresurs för Krösatågen.
- Tidvis kompetensbrister.
- Projekt för fordonssituationen måste uppmärksammas, såväl befintliga som nya.
- Fordonsdispositionen måste tydliggöras.
- Depåsituationen måste förbättras.
- Nytt operatörsavtal kräver samlad och kompetent resurs.
- Affärens drift måste gå före regionintresse.
- Internkommunikationen måste förbättras.
- Marknadsföringen måste samordnas inom affären och synkroniseras med regionernas övriga kollektivtrafik.
- Kundrelationsarbetet måste samordnas inom affären och synkroniseras med regionernas övriga kollektivtrafik.

Tillgångar

- Stort engagemang råder i samtliga regioner för tågsystemet, som är en viktig och betydelsefull faktor för den regionala utvecklingen.
- Varumärket är värdefullt och bör vidareförädlas.
- Tågsystemet är ett geografiskt heltäckande nät mellan Öresundstrafiken (ÖT), Östgötatrafiken (ÖGT) och Västtåg (VT) med trafikering på samtliga stationer utmed sträckorna.
- Systemet har funktionella kopplings-/bytespunkter i Hässleholm (ÖT), Alvesta (ÖT), Halmstad (ÖT, VT), Jönköping/Nässjö (VT), Tranås (ÖGT), Kalmar (ÖT), Karlskrona (ÖT), Linköping (ÖGT) och är regionövergripande samt vidare med nationella tågsystem. Se bilaga 2.
- Stort inköp/hyrköp av nya tåg 2025–28.
- Två moderna terminaler/depåer.

6 ANALYSENS RESULTAT I RELATION TILL OLIKA ORGANISATIONSFORMER ENLIGT UPPDRAGET (alternativ och bedömningsaspekter enligt uppdrag)

I uppdraget till utredningsarbetet har listats fyra olika alternativ och ett antal bedömningsaspekter. I detta avsnitt görs en analys i enlighet med uppdraget. Dock ska sägas att oberoende av associationsform, så är det mest väsentliga för en framgångsrik styrning och ledning av Krösatågssystemet att en gemensam grundsyn, avseende syfte och målbild, råder mellan huvudmännen liksom att mandat, befogenheter och ansvar lämnats till den operativa organisationen och där affärsuppdraget är överordnat specifika regionintressen. Samtidigt krävs att en konstruktiv och tillitsfull dialog sker mellan regionerna och den operativa ledningen.

Beträffande alternativ 4, Egen regi, är det snarast en fråga om driftform, som kan drivas i olika associationsformer.

1. NUVARANDE AVTALSFORM

Faktorer enligt uppdrag

<i>Ekonomi</i>	Vid otydlig ledningsorganisation finns alltid risk för suboptimering av alla slag av resurser.
<i>Juridik</i>	Nuvarande samverkansmodell, som saknar uttalade mandat och befogenheter tillika ansvarsförhållanden, innebär ur juridisk aspekt stora oklarheter.
<i>Styrning/ledning (förvaltning och politik)</i>	Den blandning som nuvarande samverkansavtal medför, med såväl politiska företrädare som trafikdirektörer i samverkansgruppen, är ytterst tveksam ur beslutssynpunkt.
<i>Medarbetare / kompetensförsörjning</i>	Ansvar för medarbetare och kompetensförsörjning i stort är för närvarande ett ansvar för samtliga regioner och sammanhållande funktion saknas.
<i>Samverkan med externa aktörer (operatör, myndigheter)</i>	Nuvarande avtal ger visst uppdrag om samordning och företräderskap till JLT, dock utan större tydlighet, och till KLT i vissa delar.
<i>Hantering utvecklings- o förändringsbehov</i>	Då avtalet i stort saknar strategier, syfte och målbilder för Krösatågen hanteras dessa frågor på varierat sätt.
<i>Beredskapsperspektivet</i>	Beredskapsperspektivet saknas i stort i avtalet varför det hemfaller till operatören och Beställarna.
<i>Kundperspektivet</i>	Kundperspektivet finns upptaget i avtalet men saknar precis regelverk.

FRAMTIDA ORGANISATIONSFORM FÖR KRÖSATÅGSAMARBETET

Blekingetrafiken · Hallandstrafiken · Jönköpings Länstrafik · Kalmar länstrafik · Länstrafiken Kronoberg · Skånetrafiken

Arbetsinsats för politik och förvaltning (tillägg av utredaren)

Nuvarande avtal innebär arbetsinsats från politiska företrädarna och specifikt presidiegruppen, trafikdirektörerna och direktörspresidiet jämte sekretariatsresurser och spridd operativ personal.

2. NUVARANDE AVTALSFORM MED TYDLIG LEDNING

Faktorer enligt uppdrag

<i>Ekonomi</i>	Med tydlig ledning torde mindre suboptimering förekomma.
<i>Juridik</i>	Uttalade mandat och befogenheter bör ge bättre förutsättningar för styrning och ledning, men juridiska oklarheter kan förekomma. Kräver tydlighet.
<i>Styrning/ledning (förvaltning och politik)</i>	En uppdelning mellan politiskt ansvar och tjänstemannaansvar bör ske.
<i>Medarbetare / kompetensförsörjning</i>	En tydligare ledningsstruktur bör kunna skapa uttalat ansvar för medarbetare och kompetensförsörjning. Det krävs dock tydlighet i mandat till en samlad organisation och tydlig ledningsroll.
<i>Samverkan med externa aktörer (operatör, myndigheter)</i>	En tydligare ledningsstruktur bör kunna skapa ett mera samlat uppträdande.
<i>Hantering utvecklings- o förändringsbehov</i>	En tydligare ledningsstruktur bör ha enklare för att samordna strategier, målbilder och trafikförsörjningsprogram m.m.
<i>Beredskapsperspektivet</i>	I de delar som inte andra myndigheter har ansvar för måste detta perspektiv ingå i avtal samt för operatör.
<i>Kundperspektivet</i>	I ett mera samlat avtalsläge måste kundansvaret bli tydligare utifrån ett kundperspektiv.
<i>Arbetsinsats för politik och förvaltning (tillägg av utredaren)</i>	I stort sett som alternativ 1 men i detta alternativ (2) ingår den administrativa resursen i den samlade operativa ledningen.

FRAMTIDA ORGANISATIONSFORM FÖR KRÖSATÅGSAMARBETET

K R Ö S A T Å G E N

Blekingetrafiken · Hallandstrafiken · Jönköpings Länstrafik · Kalmar länstrafik · Länstrafiken Kronoberg · Skånetrafiken

3. BOLAGSBILDNING

Faktorer enligt uppdrag

<i>Ekonomi</i>	I bolagsalternativet är bolagets ekonomi definierat enligt uppdrag och lagstiftning. Optimering av resurserna främjas.
<i>Juridik</i>	Ägare, styrelse och bolagsledning och adekvata bolagshandlingar enligt aktiebolagslagen.
<i>Styrning/ledning (förvaltning och politik)</i>	Se Juridik ovan. All operativ verksamhet och beslutsfattande till VD och medarbetare. Rapportskyldighet gentemot styrelse.
<i>Medarbetare / kompetensförsörjning</i>	Bolagsledningens ansvar.
<i>Samverkan med externa aktörer (operatör, myndigheter)</i>	Bolagsledningens ansvar.
<i>Hantering utvecklings- o förändringsbehov</i>	Uppgifter för styrelse och bolagsledning i samråd med ägarna/regionerna.
<i>Beredskapsperspektivet</i>	I de delar som inte andra myndigheter har ansvar måste detta perspektiv ingå i uppgifterna för styrelse och bolagsledning samt operatör.
<i>Kundperspektivet</i>	Uppgift för bolagsledningen.
<i>Arbetsinsats för politik och förvaltning (tillägg av utredaren)</i>	Uppgift för politikdelen som styrelse i övrigt för bolagsledning.

4. EGEN REGI

Detta alternativ är egentligen inte en fråga om associationsform utan snarare val av driftform, varvid egen regi kan drivas i egen organisation/ förvaltning/ speciell resultatenhet eller som bolag. Hänvisning sker till alt 2 och 3 ovan.

Vad gäller driftformen egen regi konstaterar utredningen att detta innebär att en helt ny organisation får byggas med flera hundra anställda som operativ tågpersonal (ca 450 i nuläget) samt ledningspersonal av olika slag och vidare personalbemanning i dygntjänst. Dessutom krävs investering och kunskap i tågledning samt tekniska system gentemot Trafikverket.

Alternativet förefaller komplicerat att genomföra dock inte omöjligt. Vidare har regionerna som Beställare slutit avtal med SJ AB, som omfattar perioden fram till och med 2033, varför alternativet är svårt att genomföra i närtid.

FRAMTIDA ORGANISATIONSFORM FÖR KRÖSATÅGSAMARBETET

K R Ö S A T Å G E N

Blekingetrafiken · Hallandstrafiken · Jönköpings Länstrafik · Kalmar länstrafik · Länstrafiken Kronoberg · Skånetrafiken

I sammanhanget med olika associationsformer har nämnts alternativet att slå samman Krösatågssystemet med annat tågsystem/Öresundstågen. Utredningen konstaterar att andra tågssystem som geografiskt gränsar till Krösatågen är av helt annat slag vad gäller målbild och struktur samt trafikupplägg. Krösasystemet trafikerar delvis sträckor med lägre passagerarunderlag samt har en annan trafikeringsbild än övriga. Utredningen ser inga förutsättningar för ett samgående med något annat system i nuläget, vilket dessutom skulle bli mycket geografiskt komplext och omfattande.

7 PROBLEMBILDER OCH TILLGÅNGAR. FRAMTID

I detta kapitel summeras de problem- och tillgångsbilder som identifierats i analysen, genom dokument och intervjuer, och kommenteras i perspektivet av ett önskat framtida läge.

Identifierade problembilder/utmaningar

Otydligheter i samverkansavtal

Omarbetat samverkansavtal/bolagsordning måste präglas av enkelhet, tydlighet och vara komplett (ev med bilagor).

Brist på framtida strategier/målsättningar för Krösasystemet

Syfte med tågtrafik och med tågssystem bör klargöras och ses i ett regionalt utvecklingsperspektiv. Målbilder och strategiska dokument bör kopplas till avtalstexten. Specifika dokument för Krösasystemets geografi av infrastruktur och trafikförsörjningsprogram bör finnas. Adekvat samarbete med RSS (Regionsamverkan Sydsverige) bör finnas.

I samband med att nya tåg introduceras från 2025 finns ett tidsfönster som måste utnyttjas för att skapa nya gemensamma målbilder och strategiska dokument. Denna punkt är en del av svaret på frågan om syftet med trafiken, enligt uppdraget.

Beslutsmandat. Gränssnitt mellan trafikdirektör (TD) och affärschef/VD

Omarbetat avtal/bolagsordning ska innehålla tydligt mandat, befogenheter och ansvar till politiska representanterna, tågdirektörerna och med stor tydlighet till operativ affärschef/VD, där likaså tydligt gränssnitt gentemot regionernas trafikdirektörer återfinns.

Administrationsrutiner

Tydliga administrativa rutiner bör finnas.

Brist på samlad ledningsorganisation/affärschef/VD

Som resurs för Krösasystemet bör finnas en kraftfull, kompetent och samlad personalresurs under en affärschefsroll/VD med resultatansvar och rapportering till uppdragsgivarna. En samlad personalstab antas korrespondera mot nuvarande personaltal.

FRAMTIDA ORGANISATIONSFORM FÖR KRÖSATÅGSAMARBETET

Blekingetrafiken · Hallandstrafiken · Jönköpings Länstrafik · Kalmar länstrafik · Länstrafiken Kronoberg · Skånetrafiken

Kompetenser/Funktioner bör finnas som svarar mot affären, passagerarna, operatören, Trafikverket och uppdragsgivarna/regionerna m fl.

Kompetensbrist

Från tid till annan har kompetensbrist varit för handen. En samlad ledningsresurs svarar för att tillräcklig kompetens finns inom krösaorganisationen.

Fordonssituationen

Nu gällande fordonssituation med ty åtföljande reservdelsbrist och svårreparerade fordon kommer inom kort att successivt bytas mot leverans av nya tåg under 2025–28. Här krävs genomarbetad process för avveckling och introduktion av nya fordon.

Fordonsdisposition

Nuvarande situation med delvis fem olika fordonsflottor måste förbytas till en gemensam fordonsflotta som styrs av en samlad krösaresurs under ledning av en affärschef/VD. Det dyraste tåget är det som inte används. Samtliga tågstygn bör finnas i gemensam kostnads massa liksom depåkostnader.

Depåsituationen

Krösasystemet har en depåsituation som är näst intill geografiskt optimal; Kalmar och Nässjö. Två moderna depåer finns tillgängliga inom kort. Underhåll och reparationer finns i avtal med SJ AB, som har kontrakt med depådriften. Dock fordras stor kompetens för depåfrågorna inom Krösasystemet i diskussioner med SJ AB.

Nytt operatörsavtal kräver särskild uppmärksamhet

Ett flerårigt operatörsavtal med SJ AB gäller fram till 2033. Det kräver stor och gedigen kompetens för att hantera avtalssituationen, såväl vad avser principiella frågor som dagliga situationer.

Relation gentemot Trafikverket

Ett mera samlat uppträdande gentemot Trafikverket, vad gäller såväl långsiktiga frågor som kortsiktiga, bör vara vägen framåt. En samlad strategi för Krösasystemets infrafrågor är angelägen med praktiska gränssnitt gentemot regionerna och även gentemot RSS-samarbetet.

Affär före region

Som påpekats ovan, vad gäller nuvarande samverkansavtal, finns otydligheter vad gäller relationen Affär före region eller omvänt. Försättningsvis måste Affären gå före region, då samtliga regioner är delaktiga i systemet, men med konstruktiva samarbetsrelationer.

Internkommunikation

Analysen ger vid handen brister på internkommunikation till personalen som är direkt berörda av affären men även till annan personal vid kollektivtrafikfunktionerna. Kontinuerlig information till politiska nivå och till uppdragsgivarna/regionerna är likaså angelägen.

FRAMTIDA ORGANISATIONSFORM FÖR KRÖSATÅGSAMARBETET

K R Ö S A T Å G E N

Blekingetrafiken · Hallandstrafiken · Jönköpings Länstrafik · Kalmar länstrafik · Länstrafiken Kronoberg · Skånetrafiken

Marknadsföring / gränssnitt mot regioner

En samlad marknadsföringsinsats görs, men behöver intensifieras och samordnas med introduktion av nya tåg. Det tidsfönstret som öppnas är en unik möjlighet för Krösa-systemet och måste utnyttjas. Gränssnitten mot regionerna måste klargöras då fem krösaregioner ingår i Öresundstågssystemet, två ingår i Västtågssystemet, två regioner har samarbete med Östgötatrafiken och Region Skåne har Pågatågssystemet samt samtliga sex regioner har kollektivtrafik i övrigt i form av busstrafik. Gränssnitt med samarbete bör eftersträvas.

Kundrelation / gränssnitt mot regioner

Kundrelationen är ytterst väsentlig att förbättra och vårda för tågssystemet. Alltifrån Nöjdkundindex till att praktiskt ta hand om kundrelationer/klagomål/frågor m.m. på ett kundnära och tillgängligt sätt är nödvändigt. I likhet med frågan om marknadsföringen och dess relationer med medlemsregionerna krävs klara gränssnitt och samarbeten.

Samlad ekonomi

I ett läge med nya tåg och betydligt ökade kostnader och utredningens förslag om en gemensam tågflotta måste en samlad kostnadsmassa identifieras och administreras. Likaså måste depåkostnader inkluderas i en gemensam kostnadsmassa för att skapa största möjliga ekonomiska rättvisa i förhållande till nyttjande av tågen, producerade vagnkilometrar.

Identifierade tillgångsbilder*Stort engagemang*

Vid intervjuerna och i olika dokument framkommer stort intresse och engagemang för tågssystemet. Det finns inga tecken på att avveckla systemet utan en stark vilja att förbättra ledning och styrning i syfte att vidareutveckla trafiken och kraftsamla inför introduktionen av nya tåg uttalas av samtliga.

Starkt varumärke

Under årens lopp har Krösatågen som varumärke förstärkts och är etablerat i trafikeringsområdet och likaså som tågssystem i järnvägssverige. Dock krävs fortsatt aktivt marknadsföringsarbete i syfte att förbättra varumärket och dess innehåll.

Regionutvecklingsfaktor

Med hänsyn till tågssystemets trafikeringsbild, med angöring såväl vid större som mindre stationer utmed sträckorna, spelar Krösatågen en stor roll för den regionalpolitiska utvecklingen i hela krösageografin. Därtill ska läggas att tågssystemet har kopplingspunkter med andra tågssystem, vilket främjar olika resandeslag såsom arbets- och studiependling, fritids- och besöksresor m.fl. Denna punkt utgör också svar på uppdragsbeskrivningens fråga om syfte med trafiken.

FRAMTIDA ORGANISATIONSFORM FÖR KRÖSATÅGSAMARBETET

K R Ö S A T Å G E N

Blekingetrafiken · Hallandstrafiken · Jönköpings Länstrafik · Kalmar länstrafik · Länstrafiken Kronoberg · Skånetrafiken

Regionaltåg/Lokaltåg

Tågsystemet utför såväl regionöverskridande som inomregional trafikering.

Bra och viktig trafikering mellan Öresundstågen, Västtågen och Östgötatrafiken

Tågsystemet fyller ut och kompletterar den geografi som finns mellan andra närliggande tågssystem i form av Västtåg, Öresundståg och Östgötatrafiken.

Funktionella och bra kopplings- och bytespunkter i Hässleholm, Halmstad, Jönköping/Nässjö, Tranås, Alvesta, Kalmar, Linköping, Emmaboda, Karlskrona.

Genom tågsystemets funktionella och geografiska uppbyggnad finns ett stort antal strategiska kopplingspunkter till andra regionala och nationella tågssystem.

Många nya tåg att disponera

En stor satsning på nya tåg kommer att ske de närmaste åren som saknar motstycke i systemets historia och som kommer att utgöra en mycket kraftfull faktor för Krösatågens trafik under många decennier framöver.

Två nya/ombyggda depåer

Systemet har två mycket strategiskt geografiskt placerade depåer och som dessutom är nya/nyrenoverade belägna i Nässjö och Kalmar. Depåerna utgör en strategisk resurs, men måste ledas på ett effektivt och professionellt sätt, som för närvarande sker genom operatörsavtalet med SJ AB.

Sammantaget utgör den samlade analysen enligt ovan (kap 6 och 7) grunden för förslag till organisatorisk modell. Enligt utredningsdirektivet har lämnats fyra alternativ, där utredningen konstaterar att

alternativ 1 inte innehåller förutsättningar för att lösa identifierade problemområden,

alternativ 2 är en del av lösningen men som inte till fullo hanterar mandatfrågan för beslut på ett behövligt sätt, liksom inte heller övriga behov av samlad ledningskapacitet. Dock kan alternativet vara ett mellansteg i avvaktan på en mera permanent bolagslösning, i form av resultatenhet,

alternativ 3 med bolagsbildning är en modell som på många sätt tillgodoser identifierade problemområden. En bolagsbildning kräver en mer omfattande beslutsprocess med flera dokument för regionerna att ta ställning till innan aktiebolagsbildning kan vara i bruk. Dock ska noteras att landets övriga tågssystem är organiserade i aktiebolag och är tydligare i sin besluts- och ansvarsbeskrivning samt

alternativ 4 är egentligen inte en fråga om associationsform, utan mera en fråga om driftform (se kommentar s 14).

I efterföljande kapitel, 8 och 9, formuleras Framtida organisationsbild resp Slutsatser med förslag.

FRAMTIDA ORGANISATIONSFORM FÖR KRÖSATÅGSAMARBETET

Blekingetrafiken · Hallandstrafiken · Jönköpings Länstrafik · Kalmar länstrafik · Länstrafiken Kronoberg · Skånetrafiken

8 FRAMTIDA ORGANISATIONSILD

Denna utredning, med ett stort antal intervjuer och studium av adekvata dokument i anslutning till Krösasystemet och andra studerade tågssystem, ger entydigt vid handen följande organisationsbild att träda i kraft så snart som möjligt.

Som nämnts inledningsvis är inte associationsformen det avgörande för att lösa identifierade utmaningar och tillvarata tillgångar i en organisation, utan andra faktorer är mera avgörande. *Dock är associationsformen ett viktigt verktyg, efter vilket en organisation kan arbeta.*

Som framgår av kapitel 7 ovan bör en framtidsbild finnas i alternativ 2 eller/och 3. Men oaktat mer tydlig samverkansmodell/resultatenhet eller bolag torde den tänkbara organisationsbilden ha följande grund.

Grunden utgörs av **bolagsordning (och andra bolagsdokument) alternativt nytt samverkansdokument**, vilka tydligt anger bakgrunden till dokumentet, syfte med gemensamt driven tågtrafik, målbild och strategiska ställningstaganden (kan vara i bilagor), mandat, uppdrag och ansvar till en samlad ledningsorganisation för Krösatågen/Krösaaffären (politisk ledning och organisationsledning (bolagsledning eller resultatenhet)). Likaså återfinns resurser för ledningsorganisationen, samverkan med beställarregionerna, ekonomi och kostnadsfördelning, fordonsdisposition och depåfrågor, trafikering, operatörsavtal, planering och infrastruktur, marknadsföring och kundrelationer liksom frågor som berör ledning och styrning i övrigt.

Beslutsmandat ska ges till politisk ledning (styrelse eller samverkansgrupp) där inte tjänstepersoner ingår. Den senare gruppen har sina uppdrag och mandat på annat sätt. Blandade beslutsgrupper, politiker och tjänstepersoner, är inte giltigt och ej heller lämpligt. Den politiska ledningen av Krösaorganisationen ska representera samtliga regioner och vars presidium ska vara reglerat i bolagsordning eller samverkansdokument, liksom på vilket sätt huvudmännen (regionledningarna) informeras. Den politiska ledningens uppdrag omfattar även att sätta trafiksystemet i relation till det större samhällsuppdraget.

Beslutsmandat ska likaså ges till **Krösaorganisationens operativa ledning** med en VD/affärschef, som har att svara för affärsdriften.

Affären ska gå före region, då samtliga regioner är delaktiga i systemet, men med konstruktiva samarbetsrelationer med regionerna/huvudmännen.

En samlad resurs för att leda driften av Krösaaffären ter sig som alldeles nödvändigt i perspektivet av nuvarande situation och den framtid som väntar, inte minst ur ekonomiskt perspektiv. **En samlad organisation, ledd av en VD/affärschef**, med mandat, befogenheter och resultatansvar och som organiseras med funktioner för trafik, fordon, depåer, planering, operatörsavtal, infrastruktur, ekonomi, administration, intern kommunikation, marknadsföring, kundrelationer m.m. behövs.

Den **samlade personalresursen** bör bestå av personal från flera regioner allt efter kompetens och som är knutna till samma arbetsgivare. Beroende av organisationsform

FRAMTIDA ORGANISATIONSFORM FÖR KRÖSATÅGSAMARBETET

K R Ö S A T Å G E N

Blekingetrafiken · Hallandstrafiken · Jönköpings Länstrafik · Kalmar länstrafik · Länstrafiken Kronoberg · Skånetrafiken

får en pragmatisk lösning skapas. Den organisatoriska placeringen regleras i bolagsordning eller samverkansdokument. I bolagsalternativet är bolaget arbetsgivare till fullo. I alternativet med resultatenhet placeras denna i en region, men utanför trafikförvaltningen. Den samlade personalresursen bör vara motsvarande den som idag finns på de olika regionerna. Det är inte utredningens uppdrag att organisera detta, men som riktmärke bör gälla en samlad resurs motsvarande summan av vad som finns i dagsläget. I den mån organisationen är i behov av tjänsteköp, t ex från någon av ägarna, uppstår vissa upphandlingsregler som får studeras i särskild ordning.

En **samlad tågflotta** ter sig som nödvändig och självklar. Övriga studerade tågssystem har genomgående sin rullande materiel organiserad i en samlad resurs för bästa allokering. Likaså bör **depåerna** tjäna samtliga fordon efter kompetens och praktisk situation.

I förhållande till dagens ekonomiska fördelningsmodell bör det i bolagsordning alternativt samverkansdokument tydligt klargöras att i princip **samtliga kostnader** inom ramen för Krösaaffären ska ingå i den samlade **kostnadsmassan** och fördelas efter angiven modell, vagnkilometerproduktion. Detta bör vara den mest optimala och rättvisa modellen för kostnadsfördelning.

Regionernas **RU-avdelningar**, med frågor om regional utveckling, bör vara delaktiga i trafikerings- och infrastrukturfrågor. Förutom detta är samhällsnyttan i stort en väsentlig faktor liksom utvecklingsperspektivet för kollektivtrafiken angelägen att bevaka.

Vid valet mellan bolagsbildning och resultatenhet, med bolagsliknande struktur, är det ytterst en fråga om mandat till politisk och operativ ledning. Detta måste klargöras i bolagsordning/ägardirektiv eller samverkansavtal. Tidsmässigt föreligger den situationen att problembilderna kräver en mycket snar lösning, som accentueras av nya tågleveranser inom kort. För en förändring på kortaste tid talar alternativet resultatenhet. Detta alternativ är dock inte lika tydligt vad gäller mandat och ansvar. Skulle resultatenhetslösningen ses som ett mellansteg till bolagsbildning senare blir den sammanlagda tiden för bolagsbildning längre. En direkt bolagsbildning, med sex regioner som ägare, är en något mer omfattande process i förhållande till resultatenhet, i form av flera dokument, aktieteckning och fullmäktigebeslut, men som har en mera tydlig formell ledningsstruktur med befogenheter och ansvar, såväl för styrelse som bolagsledning. Se vidare bilaga 4.

Oaktat process krävs snart principiellt ställningstagande om inriktning från Samverkansgruppen och interimistiska mandat till en VD/affärschef, som annonseras i närtid.

9 SLUTSATSER OCH FÖRSLAG

Utredningens slutsatser kan sammanfattas med följande.

Resultatet av gjorda intervjuer och analys av nuvarande samverkansavtal tillika av olika dokument gällande Krösatågen samt fem andra tågssystem i landet visar tydligt på behovet av förändrad styrning och ledning av Krösatågssystemet. **Analysresultatet har redovisats i föregående kapitel, speciellt i kapitel 6, 7 och 8**, där såväl utmaningar som tillgångar har kommenterats i ett önskat framtidsläge och framtida organisationsbild.

Utredningen **slutsats och förslag** är att i valet mellan specifik resultatenhet (Alt 2) och bolagsbildning (Alt 3) så måste bolagsliknande strukturer uppnås för att lösa de utmaningar som beskrivits tidigare och tillvarata de tillgångar som gäller för Krösasystemet. Det innebär att **bolagslösning, enligt utredningens bedömning**, är det mest relevanta och optimala, dessutom utifrån juridiska bedömningar.

Dock kan det uppnås på två vägar; antingen efter beslut om att direkt utarbeta bolagshandlingar och tillhörande dokument (Alt A) eller att gå i en sk tvåstegsraket, via bildande av resultatenhet (Alt B).

Det är emellertid mycket angeläget, som nämnts tidigare, att med hänsyn till introduktion av nya tåg och andra redovisade skäl komma till rätta med ny styrning och ledning så snart som möjligt. I båda alternativen bör visst förberedande arbete inledas gällande bolagshandlingar alternativt samverkansdokument snarast under 2025, se bilaga 4.

Alternativet att direkt utarbeta bolagshandlingar (Alt A) kan ske under 2025–26 för att kunna starta upp verksamhet i början av 2027 i samband med ny mandatperiod. En stor fördel med detta alternativ är att beslut fattas av nuvarande initierade politiska besättning. Alternativet att dröja till 2027 och ny mandatperiod kan innebära att en viss politisk omstart måste göras. En starkt vägande faktor är att personalen endast är berörd av en omorganisation i alt A, liksom att ev kompetensflykt kan minska. Dock krävs att interimistiska mandat ges till VD/affärschef snarast och att rekrytering till denna funktion inleds så snart möjligt (februari 2025). Bolagsbildningen placeras utanför regionorganisationerna, jämför Öresundståg och andra regionala tågssystem.

Alternativ A

NUVARANDE AVTAL
2025

KRÖSATÅGEN AB
2027

Bolagshandlingar utarbetas direkt
Interimistiska mandat 2025-26

Alternativet med bolagsbildning, via ett mellansteg i form av resultatenhet (Alt B), kan ha en tidplan som pekar på att en samlad ny organisation, resultatenhet, kan starta upp ca 1 jan 2026, när nytt samverkansavtal är beslutat. Därefter kan viss utvärdering ske

FRAMTIDA ORGANISATIONSFORM FÖR KRÖSATÅGSAMARBETET

K R Ö S A T Å G E N

Blekingetrafiken · Hallandstrafiken · Jönköpings Länstrafik · Kalmar länstrafik · Länstrafiken Kronoberg · Skånetrafiken

för att ytterligare identifiera underlag inför framtagande av bolagshandlingar och bolagsbildning. Arbetet med bolagshandlingar, med samverkansavtalet som grund, sker under 2027–28 så att Krösatågsbolag kan starta upp under början av 2029. Även i detta handlingsalternativ krävs interimistiskt mandat för en affärschef snarast och att rekrytering sker efter vägval från samverkansgruppen (februari 2025).

Alternativ B

NYTT SAMVERKANSAVTAL
2026

KRÖSATÅGEN AB
2029

Nytt samverkansavtal bildar grund för bolagshandlingar

Interimistiska mandat 2025 och även fram till 2029

Av såväl styrnings- som tidsskäl, personalsynpunkt samt politisk nuvarande representation, som har varit delaktiga i hela utredningsprocessen, **föreslår utredningen** alternativet med **bolagsbildning direkt (Alt A)**, utan mellanled via resultatenhet. Alternativ B skulle innebära ett omtag i beslutsprocessen under 2027.

Därmed tas, efter erforderliga politiska beslut, fram bolagshandlingar för bildande av bolag, enligt följande:

- Dokument med tydlighet, mandat, befogenheter och ansvar till styrelse och specifik Krösatågsorganisation (bolagsordning, aktieägaravtal m fl) samt avsnitt om syfte med tågsystemet, målbild och strategiska dokument, ekonomiska förhållanden, kostnadsfördelning samt i övrigt vad som är adekvat för sådant dokument.
- En specifik och tydlig Krösatågsorganisation för Affärsdriften/Krösaaffären med VD/affärschef och funktioner för trafik, fordon, depåer, ekonomi, administration, kommunikation, RU m.m.
- Personal i olika funktioner.
- Affärsledningsgrupp (VD/affärschef, trafikdirektörer/tågchefer samt operatör (SJ AB)) och arbetsgrupper efter funktionsstruktur med regionrepresentanter.
- Tydlig, enkel och korrekt administration.
- Affären före regionerna.
- Adekvat samverkan med Trafikverket och operatören (SJ AB) samt med RSS.

FRAMTIDA ORGANISATIONSFORM FÖR KRÖSATÅGSAMARBETET

K R Ö S A T Å G E N

Blekingetrafiken · Hallandstrafiken · Jönköpings Länstrafik · Kalmar länstrafik · Länstrafiken Kronoberg · Skånetrafiken

- Sammanhållen fordonsflotta.
- Sammanhållen kostnadsmassa med tydlig fördelningsnyckel.
- Regionernas RU-avdelningar delaktiga i trafikerings- och infrastrukturfrågor samt utvecklingsfrågor.

Realistiskt borde ny organisation/bolag vara på plats **i början av 2027**.

Under en **interimistisk tid 2025–26** är det angeläget att nuvarande samverkansgrupp är tydlig i sitt ledarskap för att förbereda organisationen och huvudmännen på kommande förändringar i riktning mot bolag. **Rekrytering av permanent innehavare av VD/affärschefsroll påbörjas snarast** efter 20–21/2 2025 i samband med att samverkansgruppen valt färdväg för fortsatt process. Tillsatt VD/affärschef måste få **interimistiska mandat** att leda affärsdriften/Krösaaffären.

Bolagsalternativet direkt borde vara mera välkommet ur **personalsynpunkt** för att mera tydliggöra förutsättningarna, än alternativet via en extra organisationslösning i avvaktan på permanent lösning. Dessutom minskar risken för kompetensflykt.

En praktisk fråga av betydelse är självklart **organisatorisk och fysisk placering** av bolag. Med hänsyn till skrivning i nuvarande samverkansavtal, nuvarande placering av funktionen som affärschef, nuvarande tjänstplaceringar, kostnadsfördelning, vagnkilometerproduktion m.m. föreslår utredningen att sätet för bolaget placeras i Jönköpings län. Det är dock mycket viktigt att vissa strategiska funktioner rekryteras från Region Kalmar län/Kalmar länstrafik med hänsyn till kompetens och krösageografin jämte Kalmardepån samt vissa funktioner från andra regioner. Stor generositet ska gälla vid rekrytering av placeringsort för aktuell personal. Skulle alternativ B bli kommande beslut föreslås resultatenheten placerad vid Region Jönköpings län/regionstyrelsen, utanför trafikförvaltningen.

Ordförandeskapet/presidiet för kommande styrelse är en fråga utanför utredningens uppdrag, men med tanke på ansvarsfördelningen regionerna emellan borde ett presidium från Region Kalmar län och Region Jönköpings län vara naturligt. Nuvarande avtal föreskriver roterande ordförandeskap.

Arbetet med nya dokument bör inledas snarast och ha ambitionen att så tydligt och konkret som möjligt reglera kommande styrning och ledning i enlighet med vad som framförts i utredningens olika kapitel, och som grund för kommande bolagsbildning.

Gentemot Trafikverket och trafikoperatören innebär förslaget om en samlad organisation att Krösaaffären tydliggörs och samlas och får en gemensam avsändare till gagn för frågorna.

För såväl infrastruktur- som trafikeringsfrågor, i ett RSS-sammanhang, är det angeläget att Krösasystemet kan betraktas som likvärdigt med Öresundstågtrafiken.

Utredningens slutsatser och förslag är grundade på intervjuer och dokument, identifierade problembilder och tillgångar samt andra tågsystems organisationer och

FRAMTIDA ORGANISATIONSFORM FÖR KRÖSATÅGSAMARBETET

K R Ö S A T Å G E N

Blekingetrafiken · Hallandstrafiken · Jönköpings Länstrafik · Kalmar länstrafik · Länstrafiken Kronoberg · Skånetrafiken

erfarenheter. Vidare är den faktiska tidssituationen beträffande nya tåg och det tidsfönster som finns under de närmaste åren av avgörande betydelse. Avslutningsvis konstaterar utredningen, som framhållits tidigare i analysen, det stora behovet av en samlad och kraftfull ledning för Krösaaffären, grundad på legala och tydliga förutsättningar.

I bilaga 4 redovisas en tänkbar tidplan för det fortsatta arbete.

SLUT

FRAMTIDA ORGANISATIONSFORM FÖR KRÖSATÅGSAMARBETET

K R Ö S A T Å G E N

Blekingetrafiken · Hallandstrafiken · Jönköpings Länstrafik · Kalmar länstrafik · Länstrafiken Kronoberg · Skånetrafiken

Bilaga 1 Uppdragsbeskrivning

Uppdragsbeskrivning: Utredda framtida organisationsform för Krösatågsamarbetet

Den politiska samverkansgruppen för Krösatågen har gett i uppdrag att utreda lämplig framtida organisationsform för Krösatågsamarbetet.

I dag bedrivs Krösatågssamarbetet via ett samverkansavtal tecknat mellan de ingående parterna Region Kalmar län, Region Jönköpings län, Region Skåne, Region Kronoberg, Region Blekinge och Region Halland. SJ är upphandlat trafikföretag och ansvarar för driften av tågtrafiken. I trafikavtalet med SJ ingår även ansvar för underhållet av tågfordonen i verkstäderna i Nässjö och Kalmar. SJ har även ansvar för trafiksäkerheten.

De senaste 10 åren har Krösatågstrafiken utvecklats från att endast ha trafikerat Jönköping, Kronoberg och Halland till att i dag även trafikera Skåne, Blekinge och Kalmar. I senaste trafikupphandlingen med trafikstart 2021 införlivades även Kustpilen i Krösatågen. Kalmar har även ett eget avtal med Östgötatrafiken om Krösatågens trafikering in i Östergötland. Omfattningen på dagens system gör att det har blivit svårare att från huvudmännens sida på ett effektivt sätt styra och leda organisationen via ett samverkansavtal och på senare tid har frågan lyfts om det vore bättre och effektivare att t.ex. bilda ett gemensamt bolag (likt Öresundståg AB). En genomgång av olika driftsformer gjordes våren 2022 och presenterades för Krösatågens politiska samverkansgrupp.

Den politiska samverkansgruppen för Krösatågen har nu framfört önskemål om att en utredning görs där för- och nackdelen utifrån fyra olika organisations-/samverkansformer jämförs:

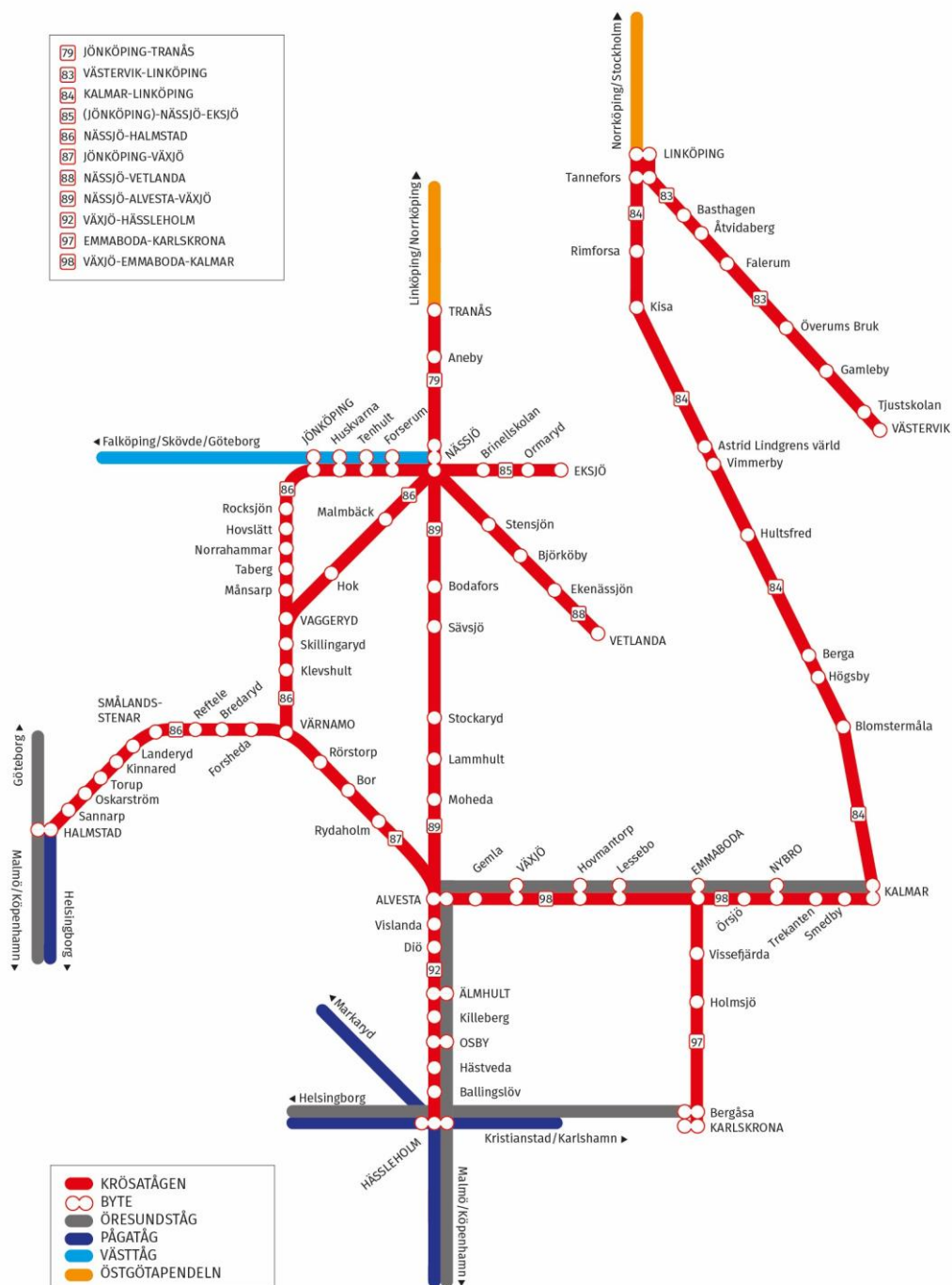
- Fortsätta samverka enligt nuvarande modell;
- Fortsätta i fördjupad samverkansform men att en region tar ett huvudansvar för exempelvis medarbetare och fordon;
- Bilda ett eller alternativt ingå i ett gemensamt bolag likt Öresundståg AB
- Bedriva Krösatågstrafiken i egen regi, dvs att inte upphandla driften och underhållet.

Utredningen ska ge svar på vilken organisationsform som ger bäst förutsättningar för att nå våra långsiktiga mål. En viktig del i utredningen är att som första steg övergripande beskriva syftet med Krösatågstrafiken. För- och nackdelar ska redovisas för de olika organisationsformerna utifrån olika aspekter så som:

- Ekonomi
- Juridik (inkl. ägarfrågan)
- Styrning/ledning (förvaltning och politik)
- Medarbetare/kompetensförsörjning
- Samverkan med externa aktörer (operatör, myndigheter)
- Hantering utveckling-/förändringsbehov eller anpassning (nya krav, nya villkor, teknologi)
- Beredskapsperspektivet (förutsättningar för att hantera höjd beredskap/kris)
- Kundperspektiv

Utredningsuppdraget ska göras av extern part. En uppdragsdialog genomförs med anlitad utredare före utredningen startar i syfte att tydliggöra de olika utredningsaspekterna samt aktuella avgränsningar. Utredningsuppdraget ska slutrapporteras på den politiska samverkansgruppens möte den 6 december 2024 och en delrapportering ska göras på mötet den 24 maj. Däremellan ska den politiska samverkansgruppen få löpande information om hur uppdraget fortskrider.

Bilaga 2 Linjekarta

FRAMTIDA ORGANISATIONSFORM FÖR KRÖSATÅGSAMARBETET

KRÖSATÅGEN

Blekingetrafiken · Hallandstrafiken · Jönköpings Länstrafik · Kalmar länstrafik · Länstrafiken Kronoberg · Skånetrafiken

Bilaga 3 Gällande samverkansavtal

K R Ö S A T Å G E N

Samverkansavtal 2022

FRAMTIDA ORGANISATIONSFORM FÖR KRÖSATÅGSAMARBETET

K R Ö S A T Å G E N

Blekingetrafiken · Hallandstrafiken · Jönköpings Länstrafik · Kalmar länstrafik · Länstrafiken Kronoberg · Skånetrafiken

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	Parter	29
2	Bakgrund och avtalets omfattning	29
3	Övergripande målsättning	30
4	Organisation	30
5	Beställarnas ansvar för Krösatågstrafiken	31
6	Fördelningsprinciper	32
7	Planering och Infrastruktur	34
8	Fordon	35
9	Kundmötet	36
10	Försäljning, taxor och biljetter	36
11	Kundserviceansvar	36
12	Avtalsperiod	37
13	Övriga villkor	37
14	Underskrifter	38

FRAMTIDA ORGANISATIONSFORM FÖR KRÖSATÅGSAMARBETET

Blekingetrafiken · Hallandstrafiken · Jönköpings Länstrafik · Kalmar länstrafik · Länstrafiken Kronoberg · Skånetrafiken

1 PARTER

1.1 Detta avtal ("Avtalet") avseende samverkan inom regionaltågssystemet "Krösatågen" har träffats mellan;

- (1) **Region Jönköpings län** genom **Jönköpings Länstrafik**, org.nr 232100-0057, med adress Box 1024, 551 11 Jönköping, ("JLT"); och
- (2) **Region Kronoberg** genom **Länstrafiken Kronoberg**, org.nr 232100-0065; med adress 351 88 Växjö, ("LTK"); och
- (3) **Region Kalmar län** genom **Kalmar Länstrafik**, org.nr 232100-0073, med adress Box 54, 579 22 Högsby, ("KLT"); och
- (4) **Region Blekinge** genom **Blekingetrafiken**, org.nr 232100-0081, med adress Valhallavägen 1, 371 41 Karlskrona, ("BT"); och
- (5) **Region Skåne** genom **Skånetrafiken**, org.nr 232100-0255, med adress 281 83 Hässleholm, ("ST"); och
- (6) **Region Halland** genom **Hallandstrafiken AB**, org. nr 556225-2998, med adress Box 269, 311 23 Falkenberg, ("HLT"); och
- (7) JLT, LTK, KLT, BT, ST och HLT benämns nedan var för sig som "**Beställare**" och gemensamt som "**Beställarna**".

2 BAKGRUND OCH AVTALETS OMFATTNING

2.1 Krösatågen är ett gemensamt regionaltågssystem som primärt trafikerar Småland, Halland, Blekinge, Skåne. Krösatågen kompletterar och samverkar med andra tågssystem samt övrig av Beställarna anordnad kollektivtrafik inom det geografiska området.

2.2 Krösatågen består vid ingången av detta Samverkansavtal av ett Trafikavtal (Krösatågen 2021 RJL2019/318) med SJ AB ("Trafikföretaget"). Trafikavtalet kan även vara ett direktupphandlat avtal med huvudsakligen samma villkor som det ursprungliga Trafikavtalet, med undantag av giltighetstid.

2.3 I Krösatågen finns det vid ingåendet av detta avtal flera fordonstyper enligt följande:

- Fordon med förbränningsmotor med Y31, Y32 och Y2
- Eldrift med X11 och X14-tåg

Inom de närmaste åren kommer Nya fordon ER3 och BR1 att introduceras och ersätta delar av dagens fordonspark.

2.4 Beställarna ser ett behov av att reglera sitt samarbete om tågtrafik under varumärket Krösatågen. Mot bakgrund av detta ingår Beställarna följande samarbete på de villkor som anges nedan i Avtalet

2.5 Då Krösatågen är ett expanderande tågssystem kan det under Avtalets giltighetstid tillkomma nya sträckor och även sträckor som trafikerar fler regioner än de som trafikeras vid ingången av detta Avtal. Annan region kan tillträda som part genom tilläggsavtal eller genom separat överenskommelse med befintlig Beställare enligt villkor i 13.1.

FRAMTIDA ORGANISATIONSFORM FÖR KRÖSATÅGSAMARBETET

K R Ö S A T Å G E N

Blekingetrafiken · Hallandstrafiken · Jönköpings Länstrafik · Kalmar länstrafik · Länstrafiken Kronoberg · Skånetrafiken

- 2.5.1 Vid ingången av detta Avtal har KLT ett tilläggsavtal med Östgötatrafiken AB kring trafiken på Stångådals- och Tjustbanan.

3 ÖVERGRIPANDE MÅLSÄTTNING

- 3.1 Grunden för arbetet med Krösatågen framgår av respektive Regional Kollektivtrafikmyndighets beslut om allmän trafikplikt och ambitionsnivåerna i de olika trafikförsörjningsprogrammen och övriga strategiska dokument för utveckling av trafiken.
- 3.2 Krösatågen är ett regionaltågssystem som trafikerar egna linjer. Krösatågen stödjer och samverkar med andra tågssystem genom trafikering på gemensamma linjestäckningar och större noder i systemet. Målsättningen är att förenkla resandet och underlätta pendlingen inom och mellan regionerna. Denna samverkan syftar till att med gemensamma resurser skapa långsiktigt fungerande trafik som ger god trafikekonomi och är miljömässigt hållbar.
- 3.3 Beställarna åtar sig att långsiktigt, aktivt och lojalt samverka enligt de utgångspunkter, avgränsningar och riktlinjer som anges i Avtalet.
- 3.4 I samarbetet kring Krösatågstrafiken ska Beställarna ständigt eftersträva bästa möjliga utfall för trafik/ekonomi och resenärer i den totala Krösatågstrafiken. Beställarna åtar sig således att verka för det övergripande och gemensamma bästa samt att trafiken utvecklas på ett ekonomiskt försvarbart sätt med resenären i fokus som ger fler och nöjdare kunder för Beställarna.
- 3.5 Enskild Beställare äger möjlighet att teckna separata tilläggsavtal med Trafikföretaget så att Beställares särintressen säkerställs. Beställare har därmed även möjlighet att på egen bekostnad driva trafik i annat län utanför detta avtals omfattning.
- 3.6 Beställarna är överens om att samarbetet ska präglas av öppenhet och konstruktivitet. Förekommande meningsskiljaktigheter förutsätts kunna lösas i samförstånd utifrån en förståelse av samarbetets långsiktiga betydelse för Beställarna gemensamt.

4 ORGANISATION

- 4.1 Samverkan inom Krösatågen leds av en samverkansgrupp bestående av respektive ordförande i politisk nämnd/styrelse och/eller den förtroendevalde politiker som respektive Beställare utser, samt trafikdirektör/VD hos respektive Beställare. Det ingår även en föredragande tjänsteman och en sekreterare i gruppen.

Ordförandeskapet i samverkansgruppen väljs för fyra (4) år. Ordförandeskapet cirkulerar mellan Beställarna. Ordförande har även en viceordförande till sitt stöd, denna väljs parallellt med ordförande.

- 4.2 Utöver samverkansgruppen finns fem permanenta arbetsgrupper:

- Direktörsgruppen bestående av Direktör/VD
- Trafik

- Fordon och Depå
- Kundmötet
- Ekonomigruppen

Respektive Beställare utser sina representanter i arbetsgrupperna. Arbetsgrupperna arbetar med olika frågor enligt direktiv från Samverkansgruppen eller Direktörsgruppen. Löpande avstämningar görs under året i samtliga grupper minst två gånger per år.

Samverkan med Trafikföretaget sker enligt de i Avtalet fastlagda arbetsformerna.

- 4.3 JLT ansvarar för samordning och ekonomiadministration för Krösatågen. I JLTs uppdrag ingår att teckna trafikeringsavtal med Trafikverket (TRAV) för den trafik som Beställarna önskar utföra (se punkt 7).
- 4.4 JLT företräder Beställarna för den dagliga driften av Krösatågen, för detta har JLT rätt att fullgöra de operativa förvaltningsuppgifter och träffa överenskommelser med Trafikföretaget inom angivna ramar. KLT har ansvar för de löpande frågor som rör Tjust och Stångådalsbanan.

Ansvar för depåer sker enligt punkt 6.3.3 och 8.8

- 4.5 Beställarnas arbete med Krösatågstrafiken sker på tre nivåer.
- Nivå 1: Utgångspunkten är att varje Beställare ansvarar för Krösatågstrafiken inom sitt län med egna resurser. På denna nivå hanterar Beställarna vissa frågor i Krösatågstrafiken självständigt. Beställares ansvar och befogenheter på denna nivå regleras av villkoren i punkt 5 nedan.
 - Nivå 2: Övergripande och principiella frågor som berör hela eller delar av Krösatågstrafiken hanterar Beställarna inom ramen för Samverkansgruppen. Samarbetet på denna nivå regleras av villkoren nedan.
 - Nivå 3: Uppgifter av verkställande karaktär som rör den operativa delen av Krösatågstrafiken hanteras av arbetsgrupperna.
- 4.6 Beslutsfattande inom samarbetet (Nivå 2 och 3) utgår från konsensusprincipen. De Beställare som berörs av en åtgärd ska således vara eniga om genomförande av åtgärden.

5 BESTÄLLARNAS ANSVAR FÖR KRÖSATÅGSTRAFIKEN

- 5.1 Beställare är ansvarig för Krösatågstrafiken inom sitt eget län på det sätt som Trafikavtalet stipulerar, bl.a. för följande frågor:
- Beställarna ska förhandla och överenskomma med övriga berörda Beställare om gemensamma trafiklösningar inför beslut om trafikförsörjningsprogram eller motsvarande dokument inom respektive län.

- Beställare ska utifrån trafikförsörjningsplanen eller motsvarande dokument i respektive län, fastställa linjesträckning, uppehållsbild, tidtabell, formering av tåg etc. för Krösatågen.

6 FÖRDELNINGSPRINCIPER

6.1 I punkterna 6.1.1 till 6.1.7 finns principer för fördelning av kostnader kopplade till Trafikföretaget.

6.1.1 Fast ersättning

Ersättningen till Trafikföretaget fördelas till respektive Beställare utifrån andel av totala fordonskilometer enligt fastställd tågplan.

6.1.2 Rörlig ersättning km

Ersättningen till Trafikföretaget fördelas till respektive Beställare utifrån andel av totala fordonskilometer enligt fastställd tågplan för el- respektive fordon med förbränningsmotor.

6.1.3 Rörlig ersättning tid

Ersättningen till Trafikföretaget fördelas till respektive Beställare utifrån andel av totala antalet planerade tidtabellstimmar för respektive personalkategori.

6.1.4 Avropstjänster

Ersättningen till Trafikföretaget fördelas till respektive Beställare utifrån andel av utförda avropstjänster.

6.1.5 Förstärknings- och ersättningstrafik

Ersättningen till Trafikföretaget fördelas till respektive Beställare utifrån andel av utförd förstärknings- respektive ersättningstrafik per tur.

6.1.6 Incitament och Bonus

Ersättningen till Trafikföretaget fördelas till respektive Beställare utifrån andel av totala fordonskilometer enligt fastställd tågplan.

6.1.7 Viten

Viten från Trafikföretaget fördelas till respektive Beställare utifrån andel av totala fordonskilometer enligt fastställd tågplan.

6.2 I punkterna 6.2.1 till 6.2.4 finns principer för fördelning av kostnader kopplade till Trafikverket.

6.2.1 Kvalitetsavgifter till/från Trafikverket

Nettot av kvalitetsavgifter från Trafikverket fördelas till respektive Beställare utifrån andel av totala fordonskilometer enligt fastställd tågplan.

Kvalitetsavgifter till Trafikverket bekostats till fullo av Trafikföretaget.

6.2.2 Avgifter till Trafikverket

Tågläges- och spåravgifter, fördelas till Beställare utifrån andel av totala fordonskilometer och banans avgiftsnivå enligt fastställd tågplan för el- respektive tåg med förbränningsmotor.

6.2.3 Drivmotorström

Differens (positiv eller negativ) mellan fakturerad drivmotorström till Trafikföretaget och betald drivmotorström till Trafikverket fördelas till respektive Beställare utifrån andel av totala fordonskilometer enligt fastställd tågplan för elfordon.

6.2.4 Trafikverket ekonomisk skada

Utbetalning från Trafikverket för ekonomisk skada fördelas till Beställare utifrån andel av utbetalt ersättningsanspråk.

6.3 I punkterna 6.3.1 till 6.3.6 finns principer för fördelning av kostnader kopplade Beställarna emellan.

6.3.1 Fordon, hyres- och kapitalkostnader

Då fordonsflottan förändras under avtalstiden kommer kostnaderna hanteras olika under Avtalet. Se vidare under punkt 8 för hantering i de olika faserna.

6.3.2 Självrisiker och skador

Under fas 1 och fas 2 (se 8.1) står respektive Beställare för självrisk vid skador och kostnader för skador som inte täcks av Trafikföretaget. Under fas 3 fördelas kostnader för självrisiken och kostnader för skador, per fordonstyp och respektive Beställare som använder fordonstypen utifrån andel av totala fordonskilometer enligt fastställd tågplan.

6.3.3 Hyreskostnader för depåer

Bruttohyreskostnaden för depå i Kalmar och ny Tågdepå i Nässjö fördelas enligt separat samverkansavtal mellan de Beställare som nyttjar respektive depå.

6.3.4 Försäljnings- och viseringsutrustning

Kostnad för försäljningsutrustning hanteras enligt separat överenskommelse inom biljettsamverkanssystemet.

JLT ansvarar för att anskaffa viseringsutrustning för den trafiken som har sin bas i Näs-sjö. KLT ansvarar för att anskaffa viseringsutrustning för den trafiken som har sin bas i Kalmar.

För Beställare som inför biljettsystem som inte är kompatibelt med BoB-standarderna får själva bekosta viseringsutrustning.

6.3.5 Gemensam administration

JLTs och KLTs kostnader för den gemensamma administrationen fördelas till Beställarna med ett årligt fastställt belopp utifrån andel av fordonskilometer enligt fastställd tågplan. I administrationskostnaden ingår personal-, marknadsföring, -juriststöd, NKI-undersökning, etc.

Vid Avtalets ingående uppgår administrationskostnaden till 2,5% av den årliga driftskostnaden och fördelas till respektive Beställare utifrån andel av totala fordonskilometer enligt fastställd tågplan.

6.3.6 Personalresurser

Vid ingåendet av detta Avtal nyttjas hos JLT 3 HTE (Heltidsekvivalent) hos KLT 2 HTE och bokningssupporten 2 HTE. Förändringar i antalet HTE hanteras gemensamt.

6.4 Övrigt

Övriga kostnader, som inte nämnts i punkterna ovan, ska fördelas mellan respektive Beställare utifrån andel av totala fordonskilometer enligt fastställd tågplan. Övriga kostnader som kan uppstå är till exempel särskilda utredningsuppdrag, upphandlingskostnader eller andra större projekt som Beställarna gemensamt beslutar, om inte separat överenskommelse görs.

6.5 Betalningsplan

Beställarna ska innan varje årsskifte komma överens om en betalningsplan utifrån ovanstående fördelningsprinciper.

De beräknade ersättningarna till Beställarna för trafiken ska resultera i ett månadsvis å contobelopp som regleras efter avslutat kalenderår med hänsyn till faktiska kostnader men med oförändrade fördelningsnycklar.

7 PLANERING OCH INFRASTRUKTUR

7.1 Uppgifter inför tåglägesansökan ska vara JLT tillhanda senast enligt fastställd årlig tidplan. Fr.o.m. fastställt datum är uppgifterna bindande. Vid förändringar efter fastställt datum påförs försenad Beställare extra administrationsavgifter tillsammans med eventuella kvalitetsavgifter från Trafikverket.

7.2 Varje Beställare bedriver ett aktivt arbete på infrastrukturuområdet som omfattar det egna länet för att säkra driften och den långsiktiga utvecklingen av Krösatågen.

FRAMTIDA ORGANISATIONSFORM FÖR KRÖSATÅGSAMARBETET

K R Ö S A T Å G E N

Blekingetrafiken · Hallandstrafiken · Jönköpings Länstrafik · Kalmar länstrafik · Länstrafiken Kronoberg · Skånetrafiken

- 7.3 För regional och nationell statistikinsamling ansvarar varje Beställare för inrapportering av uppgifter i samverkan med andra Beställare.
- 7.4 Resande och färdbevisräkning samordnas mellan Beställarna.
- 7.5 De Beställare som uppbär statsbidrag för trafik sköter även redovisning mot Trafikverket för trafiken.

8 FORDON

- 8.1 Under avtalet kommer fordonsflottan inom Krösatågen att genomgå en större förändring. För hantering av detta i Trafikavtalet har tre olika faser definierats.
1. Fas 1 är den inledande fasen, vilken utgör den period då fordonsflottan består av de Fordon och fordonstyper som används vid Trafikstart.
 2. Fas 2 påbörjas när det första Nya fordonet börjar köras i trafik enligt fastställd tågplan som är öppen för Kunder och avslutas när det sista av de äldre Fordonen har fasats ur trafik.
 3. Fas 3 utgör den fas då Avtalet endast trafikeras med ER3, BR1 och Itino.
- 8.2 Under fas 1 svarar Beställare för sina egna fordonsbehov, antingen i form av egna fordon, eller om sådan överenskommelse kan träffas, genom köp eller hyra från annan fordonsägare. Det ska finnas en teknisk reserv. Två eller fler av Beställarna kan samverka i denna fråga genom gemensamt köp eller hyra av fordon.
- 8.3 Under fas 2 hanteras fordon på samma sätt som under fas 1.
- 8.4 I fas 3 svarar Beställare för sina fordonsbehov i form av egna fordon, eller genom andra Beställare. Kostnader per fordonstyp fördelas till respektive Beställare som använder respektive fordonstyp utifrån andel av fordonskilometer enligt fastställd tågplan.
- 8.5 Om någon Beställare har ökat/minskat behov av fordon eller anskaffar fler fordon än behovet är ska samråd och samplanering av fordonsanvändning göras innan Beställare planlägger ökad/minskad trafik i sitt län.
- 8.6 Den fordonsflotta som finns tillgänglig vid Avtalets ingående, fas 1 är:

Y2	KLT	5st ägs av KLT
Y31	KLT	5st hyrs av AB Transitio
Y31	JLT	4st ägs av JLT
Y32	JLT	6st ägs av JLT
X11	KLT	7st hyrs av AB Transitio
X11	JLT	4st hyrs av AB Transitio
X11	LTK	3st hyrs av AB Transitio
X11	ST	3st hyrs av AB Transitio
X11	BT	3st hyrs av AB Transitio
X14	JLT	6st ägs av JLT

FRAMTIDA ORGANISATIONSFORM FÖR KRÖSATÅGSAMARBETET

Blekingetrafiken · Hallandstrafiken · Jönköpings Länstrafik · Kalmar länstrafik · Länstrafiken Kronoberg · Skånetrafiken

- 8.7 Y2, X11 och X14 fordonen kommer under 2024-2026 att bytas ut mot nya fordon, I fas 3 fördelas preliminärt enligt:

BR1	KLT	8st hyrs av AB Transitio
ER3	JLT	9st hyrs av AB Transitio
ER3	LTK	5st hyrs av AB Transitio
ER3	KLT	4st hyrs av AB Transitio
ER3	BLT	2st hyrs av AB Transitio
Y31	JLT	4st ägs av JLT
Y32	JLT	6st ägs av JLT

- 8.8 Fordon som ägs eller hyrs av JLT, LTK och ST underhålls primärt vid verkstaden i Nässjö. Fordon som hyrs av KLT och BT underhålls primärt vid verkstaden i Kalmar.

9 KUNDMÖTET

- 9.1 I gruppen för kundmötet sker en samordning och avstämning av gemensamma och länsvisa kampanjer. Marknadsföringen utgår från Krösatågens grafiska profil och gemensamma varumärkesplattform.
- 9.2 Gruppen för kundmötet ska årligen ta fram en gemensam aktivitetsplan med förslag på gemensamma övergripande aktiviteter för att öka kundnyttan. Syftet med varje enskild aktivitet ska tydligt framgå tillsammans med dess presumtiva påverkan på resandet. Den gemensamma aktivitetsplanen ska godkännas av Direktörsgruppen.
- 9.3 JLT är sammankallande för gemensamma marknadsinsatser. I övrigt står det Beställare fritt att vid behov sammankalla övriga Beställare för att genomföra systemspecifika marknadsinsatser.
- 9.4 Varumärket Krösatågen ägs av JLT men förvaltas under avtalstiden gemensamt av de samverkande länen. Beställarna äger under Avtalets löptid rätt att nyttja varumärket inom ramen för Avtalet. Det står Beställare fritt att i kampanjer använda både logotypen för Krösatågen och sin egen logotype.

10 FÖRSÄLJNING, TAXOR OCH BILJETTER

- 10.1 Inom Krösatågstrafiken tillämpas principerna för Sydntaxan 2.0. Taxeförändringar och resevillkor följer den beslutsordning som gäller för Sydntaxan.
- 10.2 Samtrafiken i Sverige AB ansvarar för intäktsavräkning och fördelning mellan Beställarna avseende Resplus.
- 10.3 För biljettgiltighet mot Beställare som ej deltar i Sydntaxan kan Beställare eller Beställarna ingå separat samverkansavtal för biljettgiltighet och biljettförsäljning.

11 KUNDSERVICEANSVAR

11.1 Förseningsersättning

Förseningsersättningsärenden regleras enligt aktuella resevillkoren för Sydlänen.

11.2 Bokningssupport

Bokningssupport finns tillgängligt för Krösatågssystemet. Kostnader för driften ingår i den administrativa avgiften.

11.3 Stations- och angöringsavgifter

Varje Beställare ansvarar för och betalar eventuella stations- eller angöringsavgifter i sitt län.

11.4 Ledsagning

Varje Beställare ansvarar för och betalar eventuella kostnader för att ledsagning finns tillgänglig för kunder i sitt län.

12 AVTALSPERIOD

12.1 Avtalet träder i kraft vid undertecknandet men ska börja tillämpas av parterna från och med 2021-12-12 och löper parallellt med Trafikavtalet. Avtalet ersätter det tidigare samverkansavtalet tecknat 2018.

12.2 Avtalet upphör utan krav på särskild uppsägning då Trafikavtalet upphör, oberoende av om Trafikavtalet upphör till följd av att dess avtalstid löpt ut, uppsägning skett eller av annat skäl.

12.3 Ett nytt samarbete mellan Beställarna avseende Krösatågen för tiden efter att Trafikavtalet upphört ska föregås av en förhandling.

13 ÖVRIGA VILLKOR

13.1 Ändringar eller tillägg till Avtalet ska, för att vara giltiga, godkännas av alla Beställare, upprättas skriftligen och undertecknas av alla Beställare.

13.2 Beställare äger rätt att överlåta Avtalet till annan juridisk person som träder i Beställares ställe. Annan överlåtelse av Avtalet får inte ske.

13.3 Beställarnas samverkan enligt detta Avtal är samverkan mellan fristående Beställare. Dispositiva bestämmelser i lag (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag ska ej äga tillämplighet på Avtalet.

13.4 Om någon bestämmelse eller del därav i detta Avtal skulle befinnas ogiltig eller på annat sätt inte kan göras gällande ska detta inte få till följd att Avtalet i dess helhet är ogiltigt. I sådant fall ska Beställarna göra de jämkningar av Avtalet som skäligen är påkallade och som åstadkommer samma mål där balansen mellan Parternas förpliktelser ska bibehållas.

Twister rörande tolkningen eller tillämpningen av Avtalet ska i första hand hänskjutas till Samverkansgruppen (Nivå 2) för gemensam hantering. I den mån en sådan samförståndslösning efter förda förhandlingar inte kan uppnås, ska tvistefrågan hänskjutas till allmän domstol med Jönköpings tingsrätt som första instans.

14 UNDERSKRIFTER

14.1 Detta avtal, som består av fyrtio (40) sidor har upprättats i sex (6) exemplar av vilka Beställarna tagit var sitt.

_____den___ / ___ 2021

Region Blekinge genom
Blekingetrafiken

_____den___ / ___ 2021

Region Jönköpings län genom
Jönköpings Länstrafik

_____den___ / ___ 2021

Region Halland genom
Hallandstrafiken AB

_____den___ / ___ 2021

Region Skåne genom
Skånetrafiken

_____den___ / ___ 2021

Region Kronoberg genom
Länstrafiken Kronoberg

_____den___ / ___ 2021

Region Kalmar genom
Kalmar Länstrafik

Bilaga 4 Förslag till tidplan för processen Grundad på utredningens förslag

Förslag till fortsatt process för bolagsbildning

Utredningen förordar alternativ A

6/12–2024	Redovisning av slutrapport
	Samverkansgruppens ledning förbereder fortsatt beredning av ärendet
Dec-24 –20-21/2-2025	Samverkansgruppen (SG) bereder sitt förslag till huvudmännen. Remiss efter 21 februari 2025. Remissmaterialet måste innehålla tydligt förslag om framtida inriktning och påbörjas snarast
	Alternativ A Utredningsförslag Alternativ B
Mars -- April 2025	Huvudmännen, regionstyrelsenivå, svarar på Samverkansgruppens remiss. Samverkansgruppen och RJL/Jönköping påbörjar rekrytering av VD/affärschef snarast, med interimistiska mandat att leda Krösaaffären tillsammans med Samverkansgruppen. Ett förberedande arbete bör inledas under mars 2025 för att påbörja framtagande av handlingar för bolag alternativt resultatenhet
16/5–2025 (SG-möte)	Samverkansgruppen ger formellt uppdrag, efter remiss, om arbete med
	Bolagshandlingar Nytt samverkansavtal
Maj-25-- Dec-25	Nytt samverkansavtal utarbetas.
Jan-26	19/12-25 SG-möte beslutar om nytt samverkansavtal efter remiss
	Nytt samverkansavtal träder i kraft
Maj-25--Maj-26	Bolagshandlingar utarbetas
Juni 2026	Beslut om bolagsbildning
2027	Bolag för Krösatågen startar
2027–2028	Nytt samverkansavtal utgör grund för arbete med bolagshandlingar. Ev efter utvärdering. Beslut om bolagsbildning
2029	Bolag för Krösatågen startar
	Inför ikraftträdande av alt A eller B förutsätts fullmäktigebeslut

FRAMTIDA ORGANISATIONSFORM FÖR KRÖSATÅGSAMARBETET

KRÖSATÅGEN

Blekingetrafiken · Hallandstrafiken · Jönköpings länstrafik · Kalmar länstrafik · Länstrafiken Kronoberg · Skånetrafiken

Blekingetrafiken · Hallandstrafiken · Jönköpings Länstrafik · Kalmar länstrafik · Länstrafiken Kronoberg · Skånetrafiken

Fördjupad konsekvensanalys inför beslut om framtida associationsform för Krösatågssamverkan

Innehåll

1. Inledning.....	2
Bakgrund och nuläge	2
2. Analys kopplat till brister och utmaningar i dagens Krösatågsorganisation	3
3.1 Otydlig ansvarsfördelning och svag styrning	4
3.2 Avsaknad av gemensamma mål och strategier.....	4
3.3 Utmaningar med lednings- och personalresurser	4
3.4 Fragmenterad ekonomi och fordonsförvaltning.....	5
3.5 Brist på sammanhållen planering	5
3.6 Kommunikationsbrister och kundnära frågor	5
3.7 Otillräcklig sammanhållen affärsstyrning och verksamhetsuppföljning.....	5
3.8 Splittrade beslutsnivåer	6
3. Konsekvensanalys av val av associationsform	6
3.1 Fördjupad samverkan genom avtalsbaserad samverkansmodell.....	6
3.2 Separat aktiebolag ägd av regionerna	7
3.3 Förslag på organisation	8
3.4 Ekonomisk analys.....	9
3.5 Juridisk analys	11
4. Förslag till beslut	12
5. Förslag på fortsatt arbete	13
5.1 Omedelbara och associationsformsberoende åtgärder	13
5.2 Associationsformberoende förberedelser	13

1. Inledning

Denna rapport utgör ett beslutsunderlag för att bedöma vilken associationsform som ger bäst förutsättningar för framtida samverkan för Krösatågen. Analysen har beställts av samverkansgruppen för Krösatågen, för att belysa vad som kan vara bäst väg framåt för att skapa en långsiktigt hållbar styrnings- och ledningsstruktur för ett av Sveriges mest geografiskt omfattande regionaltågssystem.

Utredningen fokuserar på fyra centrala frågeställningar:

- Juridiska konsekvenser kopplade till upphandling, ägaransvar m.m.
- Ekonomiska konsekvenser av olika associationsformer
- Vilka verksamhetsdelar som bör ingå i ett framtida samarbete
- Vilka funktioner som bör finnas kvar i respektive regions organisation

Rapporten bygger på en kort beskrivning av nuläget, identifierade brister, samt en konsekvensanalys av två olika associationsformer. Formerna som utreds i denna rapport är en **fördjupad samverkan** mellan ägarregioner, eller ett **fristående aktiebolag** ägd av regionerna. Syftet med rapporten är att underlätta ett gemensamt ställningstagande mellan de sex ägarregionerna och att kunna ta beslut i frågan gällande associationsform.

Bakgrund och nuläge

Krösatågen är ett regionaltågssystem som bedrivs i samverkan mellan sex regioner: Jönköping, Kalmar, Kronoberg, Blekinge, Skåne och Halland, hädanefter kallade *beställare*. Systemet har sitt ursprung i 1980-talets regionala trafik i Jönköpings län och har successivt vuxit till ett geografiskt omfattande och trafikintensivt samarbete. Från att ursprungligen ha omfattat ett fåtal linjer i Småland, har Krösatågen idag trafik på elva linjesträckningar med kopplingar till såväl Öresundstågen, Väststågen som Östgötatrafiken.

Krösatågens organisation regleras genom ett samverkansavtal från 2021 som omfattar frågor som ansvarsfördelning, fordonsägaende, depåstruktur, kostnadsfördelning och kundmötesfrågor. Jönköpings Länstrafik ansvarar för samordning och ekonomiadministration, medan Kalmar Länstrafik har särskilt ansvar för trafik på Tjust- och Stångådalsbanorna.

Trafiken utförs idag av SJ AB enligt ett upphandlat trafikavtal som löper till december 2033 och omfattar såväl trafikdrift, bemanning som underhåll av fordon. Årligen körs cirka 7,5 miljoner tågkilometer inom systemet och över 80 stationer trafikeras.

Fordonsflottan består idag av 47 fordon enligt följande antal/littera och ägarskap:

Fordonstyp	Antal	Ägare / Hyres	Kommentar
Y2 (diesel)	6	KLT	
Y31 (diesel)	5 + 4	KLT (hyr), JLT (äger)	

Fordonstyp	Antal	Ägare / Hyres	Kommentar
Y32 (diesel)	6	JLT	
X11 (el)	20	Hys från Transitio	Används av KLT, JLT, LTK, ST, BT
X14 (el)	6	JLT	

Under de kommande åren står Krösatågen inför en omfattande förnyelse av sin fordonsflotta. Totalt har 28 nya fordon beställts. Av dessa är 20 elektriska och 8 bimodala, med kapacitet att köras på både el och förbränningsmotor där så krävs. Tågen är anpassade för moderna regionalresor med bland annat ställbara säten, Wi-Fi, arbetsytor, bagageutrymmen och tillgänglighetsanpassad inredning. Leveranserna förväntas ske successivt under perioden 2025–2028. I samband med mottagande av nya fordon ska avyttring av gamla fordon genomföras.

Omsättningen idag för Krösatågen är totalt cirka 700 MSEK. Med nya fordonen i drift kan omsättningen beräknas bli cirka 1000 MSEK

Alla nya fordon leasas från Transitio. Kostnaden för de nya tågen kommer uppgå till cirka 250 miljoner kronor per år i leasingkostnader. Operatörskostnader beräknas till omkring 430 miljoner kronor (2025 års nivå). Till detta tillkommer elkostnader och banavgifter till Trafikverket.

Krösatågen kommer ha två depåer – i Nässjö och Kalmar – där fordonsunderhåll utförs. Hyreskostnaden för depån i Kalmar och depå i Nässjö (ny depå klar 2024) fördelas enligt separat samverkansavtal mellan de beställare som nyttjar respektive depå. Kalmardepån byggs också ut med ett spår klart 2026.

Som nämnts så sker det vid sidan av den operativa driften ett antal parallella projekt såsom depåbyggnation/utbyggnad, omställning av fordonsflottan, samt implementering av nya IT- och biljettsystem. Utöver det är ett antal nationella processer också relevanta, exempelvis Trafikverkets arbete med ERTMS och projekt kopplade till standardisering av betal- och informationssystem. Beställarna deltar aktivt i dessa sammanhang och har behov av tydlig samordning, både internt och gentemot externa aktörer.

2. Analys kopplat till brister och utmaningar i dagens Krösatågsorganisation

Krösatågens nuvarande organisation präglas av en omfattande samverkan mellan ägarregioner, men också av ett antal strukturella och funktionella utmaningar. Dessa har identifierats genom granskning av styrdokument, de framtagna ”Slutrapport - Framtida organisationsform för Krösatågsarbetet” och ”PM Krösatågsorganisationen på kort sikt” samt genom intervjuer med berörda aktörer. Utöver det har jämförelser med andra regionala tågsystem i Sverige gjorts.

3.1 Otydlig ansvarsfördelning och svag styrning

Det nuvarande samverkansavtalet saknar tydligt definierade mandat och ansvarsförhållanden. Den politiska samverkansgruppen består av både politiker och tjänstepersoner. Den politiska samverkansgruppen har inget eget beslutsmandat. Beslutsmandatet ligger hos den så kallade "Direktörsgruppen".

Gränsdragning mellan vad som utgör Krösatågens ansvar och vad som ligger kvar på beställarsidan är inte tydligt. Affärschef/ledningen för Krösatågen har i praktiken ett oklart uppdrag, utan ett formellt mandat att fatta beslut i operativa frågor.

Gränssnitten mellan regionernas trafikdirektörer och Krösatågsledningen är otydliga, vilket hämmar effektiv styrning och riskerar att leda till dubbelarbete och långsamma beslutsprocesser.

3.2 Avsaknad av gemensamma mål och strategier

Det saknas idag:

- En framtagen **strategisk plan** för Krösatågens utveckling fram till, låt säga 2050, som kan utgöra grund för framtida investeringar och prioriteringar.
- En **fordonsstrategisk plan**, med hänsyn till tillkommande och avveckling av fordon
- En **varumärkesstrategi**, för att sätta ramarna kring Krösatågens varumärkesplattform
- En gemensam **genomförandeplan** fram till förslagsvis 2033
- En gemensam **affärsplan** (t.ex. rullande treårsplan)
- Årliga **verksamhetsplaner**

Avsaknaden av sådana styrande dokument försvårar det dagliga, såväl som det långsiktiga arbetet inom Krösatågen, och skapar svårigheter gällande koordinering av viktiga investeringar och insatser.

3.3 Utmaningar med lednings- och personalresurser

Det saknas en uttalad affärschefsroll/VD med tydligt resultat-, budget- och rapporteringsansvar till uppdragsgivare/styrelse samt mandat. Dagens lösning bygger på spridda resurser hos de olika regionerna, vilket skapar otydlighet och ineffektivitet. Personalfrågor, kompetensförsörjning och operativa uppgifter hanteras i flera fall på olika sätt i respektive region.

Affärschefsrollen är idag inte förstärkt med ett tydligt team eller en förankrad operativ organisation, vilket minskar möjligheten att kunna agera fullt ut i rollen.

Den fragmenterade samverkansorganisation som finns idag för Krösatågen bedöms vara underbemannad för att på ett adekvat sätt kunna driva affären från beställarhåll.

Kompetensförsörjningen är ytterligare en utmaning. Många medarbetare är nyanställda, samtidigt som flera nyckelfunktioner står inför pensionsavgångar. Projektledarfunktioner är inte säkrade långsiktigt, vilket skapar osäkerhet kring kontinuitet i större initiativ. Det saknas

också process- och rollbeskrivningar samt funktionell bemanning för nyckelroller inom kvalitet, uppföljning, affärsutveckling och kundmöte.

3.4 Fragmenterad ekonomi och fordonsförvaltning

Kostnader för trafik, fordon och depåer hanteras idag genom olika fördelningsnycklar mellan regionerna, men det saknas ett samlat och enhetligt helhetsgrepp. Fordonsflottan är uppdelad mellan regionerna, med skiftande ägandeformer och leasingavtal, vilket försvårar samordning, operativ flexibilitet och effektiv resursplanering. Denna komplexitet riskerar att accentueras ytterligare när den nya, mer enhetliga fordonsflottan tas i bruk. Fordonen kommer då med en effektiv resursplanering kunna användas mer flexibelt över flera sträckor, utan att vara knutna till specifika linjer eller tågsystemlösningar på samma sätt som dagens fordonsflotta är.

3.5 Brist på sammanhållen planering

Planeringsarbetet är i dag uppdelat mellan olika regioner utan ett samlat centralt ansvar. Det behövs:

- En helhetsmässig och centraliserad trafikplan kopplat till TRAV
- En fordonsplan som utgår från en övergripande långsiktig strategisk plan
- En gemensam depåstrategi för hur fordonsunderhållet ska organiseras, nuvarande lösning baseras på regional tillgång.
- En gemensam treårig affärsplan.

Detta innebär att viktiga beslut om t.ex. trafikering, investeringar och prioriteringar saknar ett gemensamt ramverk.

3.6 Kommunikationsbrister och kundnära frågor

Intern kommunikation inom Krösatågssystemet fungerar inte tillfredsställande. Den gemensamma målbilden och en inblick och förståelse för förutsättningar är inte tillräckligt utbredd hos beställare. Ansvar och roller kring marknadsföring, kundrelationer och kommunikation är i flera fall oklara eller otillräckligt definierade.

Varumärket Krösatågen är etablerat men det saknas ett övergripande strategitänk kring framtiden varumärkesplattform att samlas kring. Detta försvårar gemensam positionering och profilering gentemot resenärer såväl som en intern grund att stå på och utgå ifrån.

3.7 Otillräcklig sammanhållen affärsstyrning och verksamhetsuppföljning

I praktiken fungerar Krösatågen inte som en gemensam affär. Det saknas en tydlig och sammanhållen styrning, vilket leder till att beslut fattas på flera olika nivåer utan att alltid ta hänsyn till helheten.

Det finns ingen samlad och strukturerad uppföljning av det trafikföretag som upphandlats för att köra trafiken. Det finns etablerade forum för olika delar men det har identifierats en

svaghet i att hålla samman dessa forum som en enhet mot både trafikföretaget och Trafikverket. Controllerfunktioner inom Krösatågssamarbetet är idag i stort delegerat till JLT vilket gör det utmanande att övergripande och gemensamt kunna följa upp trafikföretagets trafikleverans, underhåll, ekonomi, punktlighet och kvalitet etc. En central funktion för systematisk verksamhetsuppföljning bör etableras som ett stöd för affärsdriften och för att säkerställa kravuppfyllnad enligt trafikavtal och kunna uppträda som enad gentemot trafikföretaget och Trafikverket.

3.8 Splittrade beslutsnivåer

De olika beslutsnivåerna som är framtagna inom befintligt samverkansavtal kan se bra ut teoretiskt men rapporten ser, genom de intervjuer som genomförts, att detta i praktiken leder till osäkerhet vilken nivå som beslut ska tas någonstans. Det finns stora risker för suboptimering och ineffektivt arbete med sådan defragmenterad beslutsmodell.

Beslutsnivåer:

- Nivå 1: Ansvar för den egna regionen.
- Nivå 2: Övergripande och principiella frågor som rör hela eller delar av Krösatågstrafiken.
- Nivå 3: Operativa och verkställande uppgifter hanteras av fem arbetsgrupper.

Beslutsfattandet på nivå 2 och 3 bygger på konsensusprincipen, vilket kan skapa otydlighet och långsamma processer.

Effekten har blivit att det på grund av långa ledtider med detta samverkansavtal blir färre beslut tagna samt att resurser kan hamna med beslut som de inte alltid har mandat att ta.

3. Konsekvensanalys av val av associationsform

Analysen av möjliga associationsformer för Krösatågen har rapporten jämfört två huvudalternativ:

1. En **fördjupad samverkan** baserad på ett uppdaterat avtal mellan regionerna
2. Ett separat **aktiebolag** med regionerna som gemensamma ägare

Resultatet visar att båda modellerna kan organisera Krösatågstrafiken, men att de har olika förutsättningar när det gäller mandat, struktur, beslutsförmåga och långsiktig hållbarhet.

3.1 Fördjupad samverkan genom avtalsbaserad samverkansmodell

En vidareutveckling av dagens samverkansmodell innebär att regionerna fortsatt samverkar genom ett uppdaterat och tydligare samverkansavtal. En affärschef eller affärsenhet, sannolikt placerad inom JLT, får ett förstärkt uppdrag och mandat att hålla samman operativ ledning, samordning och strategiskt arbete å övriga samverkanspartners vägnar.

Fördelar:

- Kräver ingen ny juridisk struktur.
- Bygger vidare på befintliga relationer och arbetssätt.
- Resursmässigt kostnadsneutralt jämfört med ett bildat aktiebolag (förutsatt rätt bemanning).

Utmaningar:

- Innebär att regionerna lämnar över viss beslutskompetens till en av samverkansparterna.
- Rollen för affärschefen riskerar fortsatt otydlighet om inte delegation, mandat och styrning tydliggörs mellan regionerna.
- JLTs dubbla roller (både som ägare och arbetsgivare för affärschef) kan skapa obalans i mandat.
- Konsensusbeslut i samverkansgruppen riskerar fortsatt långsamma processer.
- Kräver mycket detaljerade avtal för att skapa tydlighet, särskilt vid komplexa uppdrag (t.ex. ersättningstrafik, uppföljning, fordonsförvaltning).

Affärschefen bör leda en operativ ledningsgrupp bestående av tjänstepersoner/direktörer från samtliga regioner, och att ansvarsfördelning får tydliggöras i en ny version av ett samverkansavtal.

3.2 Separat aktiebolag ägd av regionerna

I detta alternativ bildas ett gemensamt aktiebolag, Krösatågen AB, med sex regioner som ägare. Bolaget har en styrelse och VD, och får i uppdrag att driva, samordna och utveckla Krösatågsverksamheten både operativt och strategiskt.

Bolaget föreslås ha ansvar för:

- att hålla samman helheten för verksamheten och leda den för beställarnas räkning.
- uppföljning och rapportering gentemot beställarna.
- operativa frågor: tågplanering, daglig trafikdrift, kundservice, marknad, kommunikation, fordons- och depåförvaltning.
- strategiska frågor: långsiktig strategiplan, fordonsstrategisk plan, varumärkesstrategi, genomförande plan etc.
- uppföljning och rapportering gentemot trafikföretag, fordonsunderhållare och Trafikverket.

Fördelar:

- Tydlig juridisk struktur med eget ansvar och delegation från ägarna.
- Professionell styrning genom styrelse och VD.

- Starkare förhandlings- och samordningspart mot trafikföretag, Trafikverket och andra aktörer.
- Bättre förutsättningar för vårdande och utveckling gemensam varumärkesplattform, kvalitetsstyrning och kundupplevelse etc.
- Resursmässigt kostnadsneutralt jämfört med en fördjupad samverkan (förutsatt rätt bemanning).

Utmaningar:

- Innebär att regionerna lämnar över viss beslutskompetens till en ny juridisk enhet.
- Kräver bolagsstruktur, administration och ägardirektiv.
- Viss initial resursökning för bolagsuppbyggnad.

3.3 Förslag på organisation

Organisationen för Krösatågen skiljer sig i grunden beroende på om verksamheten bedrivs i en **fördjupad avtalsbaserad samverkan** eller i en **aktiebolagsform**. Nedan följer en jämförandeanalys av båda alternativen, med fokus på ledning, styrning och roller.

Alternativ A: Fördjupad samverkan

Funktion	Struktur
Ägare	Regionerna genom samverkansavtal med delegerat ansvar till en region
Styrning	Samverkansgrupp med politiker (ej juridisk beslutsförmåga)
Operativ ledning	Affärschef anställd av JLT (eller annan region)
Ledningsgrupp	Trafikdirektörer från regionerna
Roller i affärsenhet	Affärschef + operativt stödteam (ekonomicontroller, trafikplaneringsansvarig, fordons-/depåansvarig, kommunikations-kundansvarig)
Uppdrag	Samordning, uppföljning, rapportering, koordinering
Ansvar för depåer	Fortsatt på respektive region (KLT, JLT)
Beslutsvägar	Konsensus i samverkansgrupp, operativ styrning genom delegation
Fördelar	Ingen ny juridisk person, enklare att införa, flexibel lösning
Utmaningar	Otydliga mandat, dubbelroller, risk för obalans (ex. JLT:s tyngd), fortsatt fragmentering

Alternativ B: Aktiebolag (Krösatågen AB)

Funktion	Struktur
Ägare	Regionerna (6 st) genom aktieäggande
Styrning	Styrelse med politiska representanter från varje region
Operativ ledning	Verkställande direktör (VD) utses av styrelsen
Ledningsgrupp	Trafikdirektörer från samtliga regioner eller deras representanter
Roller i bolaget	VD, ekonomichef/ansvarig, trafikplaneringschef/ansvarig, fordons-/depåchef/ansvarig, marknad & kommunikationschef/ansvarig, bolagscontroller
Uppdrag	Helhetsansvar för planering, trafikstyrning, kund, fordon, ekonomi, uppföljning
Ansvar för depåer	AB har helhetsansvar för depåerna i Kalmar, Nässjö
Beslutsvägar	Styrelsebeslut + exekutivt VD-mandat
Fördelar	Tydlig delegation, rättslig form, stark part mot externa aktörer, gemensam organisation
Utmaningar	Kräver nya ägardokument, administration, tydlig styrning från ägarna

✦ **Bedömning:** Ett aktiebolag erbjuder större tydlighet och ansvarsförmåga, Fördjupad samverkan kräver starkare kontraktuell precision. En organisation utifrån en aktiebolagsstruktur ger också en förbättrad möjlighet till att vara en starkare beställare i affärssamverkan med trafikföretaget.

3.4 Ekonomisk analys

Valet av associationsform påverkar inte bara styrning och organisation, utan kan också påverka kostnadsbild, resursfördelning och administration. Den ekonomiska analysen visar dock att skillnaden i faktiska kostnader är begränsad – det handlar mer om struktur och effektivitet än om nivå på personalresurser.

- ♦ **Personal- och resursmässigt: i princip likvärdigt**

Båda alternativen – ett bolag eller en fördjupad samverkanslösning – kräver i praktiken samma operativa kapacitet:

- För att hålla samman trafiksystemet krävs idag resurser för affärsledning, planering, ekonomi, kommunikation, fordonsuppföljning, upphandling och verksamhetsutveckling.
- Dessa resurser finns redan till viss del utspridda i regionerna, men används i olika grad och utan samlad struktur. Resurserna idag bedöms dock vara för få för att på ett adekvat sätt kunna driva Krösatågen framåt.
- Ett bolag bedöms kräva en extra administrativ resurs för bolagsformalia (ex. bolagsjuridik, styrelsestöd, bolagsrapportering), medan samverkanslösningen kräver mer intern tid och koordinering i varje region – vilket också är resurskrävande.
- Det kommer fortfarande finnas behov av befintliga resurser ute i regionerna som bidrar in till Krösatågen i de forum/grupper som kommer finnas inom samverkansorganisationen.

◆ Effektivitet och intern belastning

- I samverkanslösningen krävs **mycket tid internt i regionerna** för samordning, beslutsprocesser och informationsöverföring.
- Ett bolag **samlar ansvar och mandat centralt**, vilket minskar dubbelarbete och ökar den interna effektiviteten i systemet.
 - Detta kan ge en **bättre beläggning på befintliga tjänster**, då gränssnitt och ansvar tydliggörs.

Kostnadsfaktor	Fördjupad samverkan	Aktiebolag
Personalresurser	≈ lika (pga. behov för mer interntid/overhead i region)	≈ lika (pga. +1 adm. roll)
Juridik/struktur/administration	0	+ (bolagskostnader)
Effektivitetspotential	Låg-medel	Hög
Risk för dubbelarbete	Hög	Låg

✦ **Bedömning:** marginella merkostnader för bolag – men potential till ökad effektivitet. Skillnaden ligger mer i organisation och styrbarhet, inte i pengar.

3.5 Juridisk analys

Valet av associationsform påverkar flera juridiska aspekter inom områden som **offentlig upphandling, kommunalrätt, ansvarsfördelning, insyn och styrning**. Här följer en jämförande analys mellan nuvarande samverkansmodell och alternativet att bilda ett gemensamt bolag.

♦ Associationsform och juridisk status

Modell	Juridisk person?	Kommentar
Samverkan (avtal)	✗ Nej	Inte ett eget rättssubjekt – bygger på avtal mellan regioner
Aktiebolag	✓ Ja	Eget rättssubjekt med styrelse, VD och organisationsnummer

✦ **Bedömning:** I ett bolag kan avtal, upphandlingar och arbetsgivaransvar hanteras direkt av en part. I en samverkansmodell krävs delegation och tydlig avtalskonstruktion.

♦ Upphandlingsstatus (LOU/LUF/LUK)

Ett gemensamt bolag som ägs och kontrolleras av regionerna kan bli en egen upphandlande enhet.

- Det innebär att bolaget **kan göra egna upphandlingar**, t.ex. av trafik- och fordonsunderhåll etc. om beställarna så vill.
- I en samverkansmodell krävs att en region (t.ex. JLT) **upphandlar för alla** – vilket kan vara juridiskt känsligt om delegation inte är tydligt reglerad.

♦ Ansvarsfördelning och beslutskraft

Aspekt	Fördjupad samverkan	Aktiebolag
Beslutsfattande	Konsensus i samverkansgrupp	Styrelsebeslut med majoritetsprincip
Operativa mandat	Kräver delegation från varje RKM	Ligger i bolaget via VD
Formell tydlighet	Kräver detaljerade avtal	Inbyggt i bolagsform (aktieägaravtal, bolagsordning)

◆ Insyn, kontroll och kommunalrätt

- Ett bolag som ägs av regioner omfattas av **kommunallagens krav** (2 kap), bl.a. om allmänintresse och likabehandling.
- Bolaget behöver **ägardirektiv, bolagsordning och aktieägaravtal** för att reglera styrning.
- Samverkan via avtal är **mindre formellt reglerad** men ger större flexibilitet – dock med högre risk för tolkningstvister och beroende av personligt förtroende.

◆ Slutsats

Aspekt	Fördjupad samverkan	Aktiebolag
Juridisk klarhet	✓ Sannolikt inga juridiska hinder	✓ Sannolikt inga juridiska hinder
Ekonomi	⚠ Krävs större organisation än idag + overheadkostnad i regioner	⚠ En extra bolagscontroller i bolaget, (motsvarande overheadkostnad)
Upphandling	⚠ Indirekt via region	✓ Direkt via bolaget
Ansvarsfördelning	⚠ Kräver avtal	✓ Inbyggt
Beslutskraft	⚠ Konsensusberoende	✓ Tydlig beslutsordning
Insyn och kontroll	✓ Kommunal insyn	✓ Insyn via ägardokument

Ett aktiebolag ger ökad tydlighet, bättre beslutsstruktur och ett mer robust juridiskt ramverk. Den avtalsbaserade fördjupade samverkansmodellen kräver stor juridisk precision för att uppnå samma effekt.

4. Förslag till beslut

Utifrån den genomförda konsekvensanalysen föreslås att Krösatågens framtida organisationsform utvecklas för att säkerställa en långsiktigt hållbar, effektiv och samordnad styrning av tågsystemet.

Båda analyserade alternativ – fördjupad samverkan eller ett gemensamt aktiebolag – innebär i praktiken likvärdiga personalresurser och därmed ingen avgörande kostnadsskillnad. Den avgörande skillnaden ligger i juridisk struktur, mandat, effektivitet och uppföljningsmöjligheter.

Mot denna bakgrund föreslås följande **inriktningsbeslut**:

- Att regionerna gemensamt beslutar att gå vidare med förberedelserna för att bilda ett gemensamt **Krösatågen AB**, ägt av de sex samverkande regionerna.
 - Att bolaget ska ha ansvar för såväl operativa som strategiska uppgifter i enlighet med definierat uppdrag.
 - Att det inleds ett arbete med att ta fram bolagsordning, aktieägaravtal och ägardirektiv.
 - Att bolagets organisationsstruktur, uppdrag, kapitalbehov och tidsplan konkretiseras i ett nästa steg.
 - Att upphandlingsrättsliga, juridiska och kommunalrättsliga aspekter säkerställs i samband med framtagande av styrdokument.

5. Förslag på fortsatt arbete

Krösatågen anses behöva genomföra vissa grundläggande och omedelbara åtgärder oavsett vilket beslut som fattas gällande framtida associationsform. Dessa bör genomföras parallellt och frikopplas från det organisatoriska vägvalet.

5.1 Omedelbara och associationsformsberoende åtgärder

Följande insatser är nödvändiga oavsett framtida organisationsform:

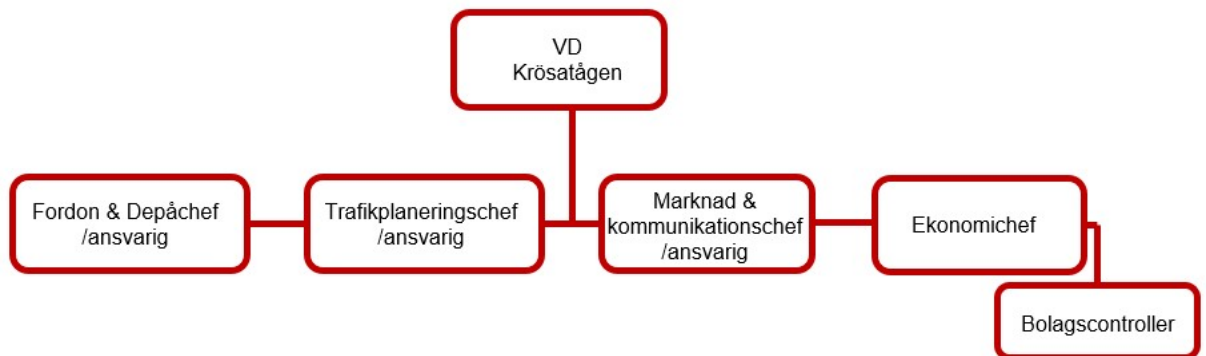
- Ta fram en Strategisk plan för Krösatågen
- Ta fram en Fordonsstrategisk plan
- Ta fram en Varumärkesstrategi
 - Den befintliga varumärkesplattformen för Krösatågen ger en grundläggande identitet, men bedöms inte vara tillräckligt utvecklad för att långsiktigt stödja systemets affärsutveckling, resenärsattraktion och varumärkesidentitet över regiongränserna. En ny varumärkesstrategi bör tas fram som:
 - sätter en gemensam riktning för hur varumärket Krösatågen ska positioneras, vårdas och utvecklas.
 - skapar en sammanhållen och tydlig kommunikation gentemot resenärer och övriga intressenter.
 - stödjer framtida affärs- och trafikstrategier och knyts till verksamhetsplanering och kvalitetsstyrning.

5.2 Associationsformsberoende förberedelser

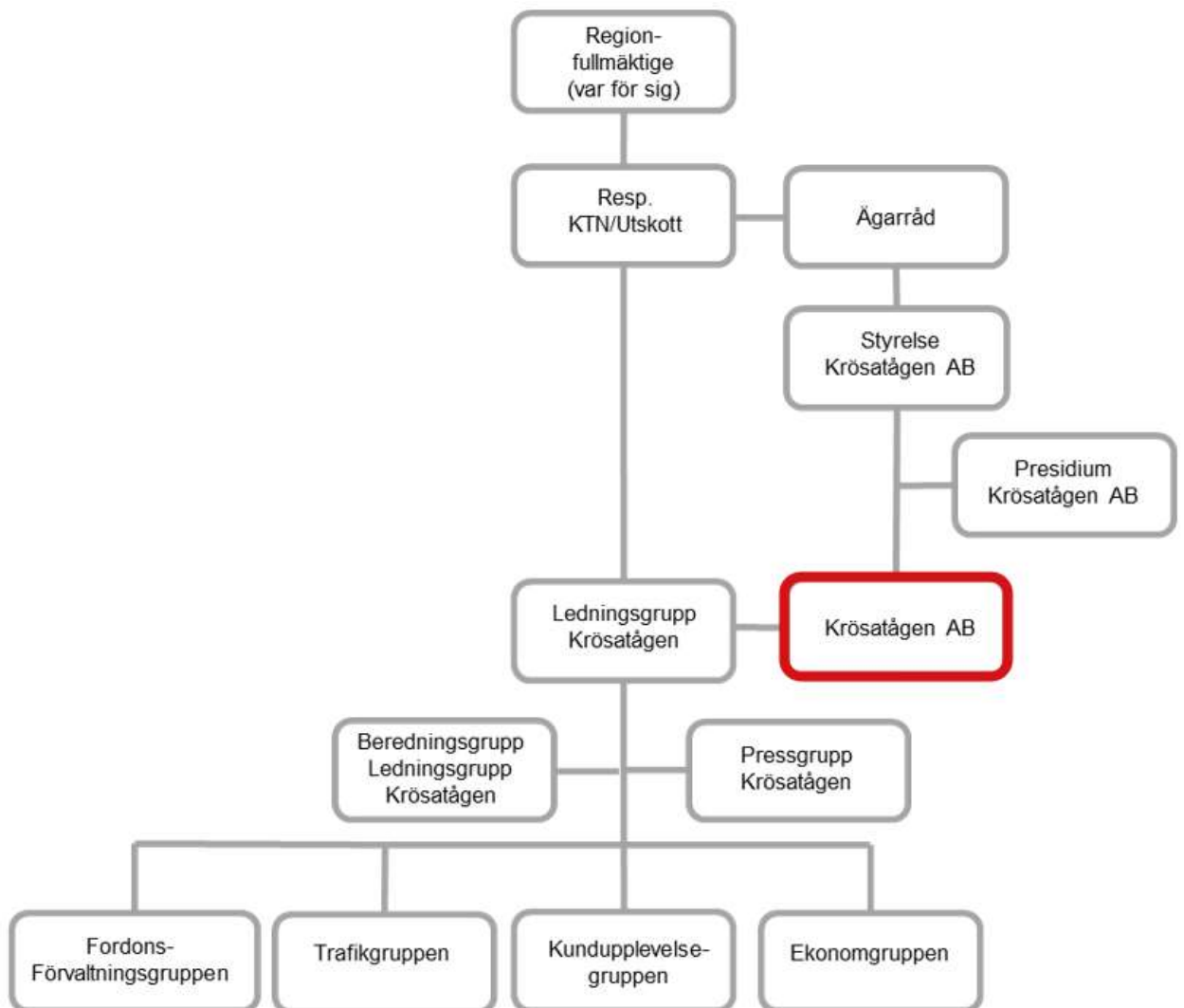
Beroende på vilket vägval av associationsform som tas krävs därefter olika former av förberedande arbete. För det föreslagna alternativet – bildande av ett gemensamt aktiebolag – föreslås följande:

- Genomföra bolagsbildning
- Ta fram ägardokument (bolagsordning, aktieägaravtal, samverkansavtal, ägardirektiv)

- Ta fram förslag på organisation, ansvar och gränssnitt
 - Organisation Krösatågen AB:

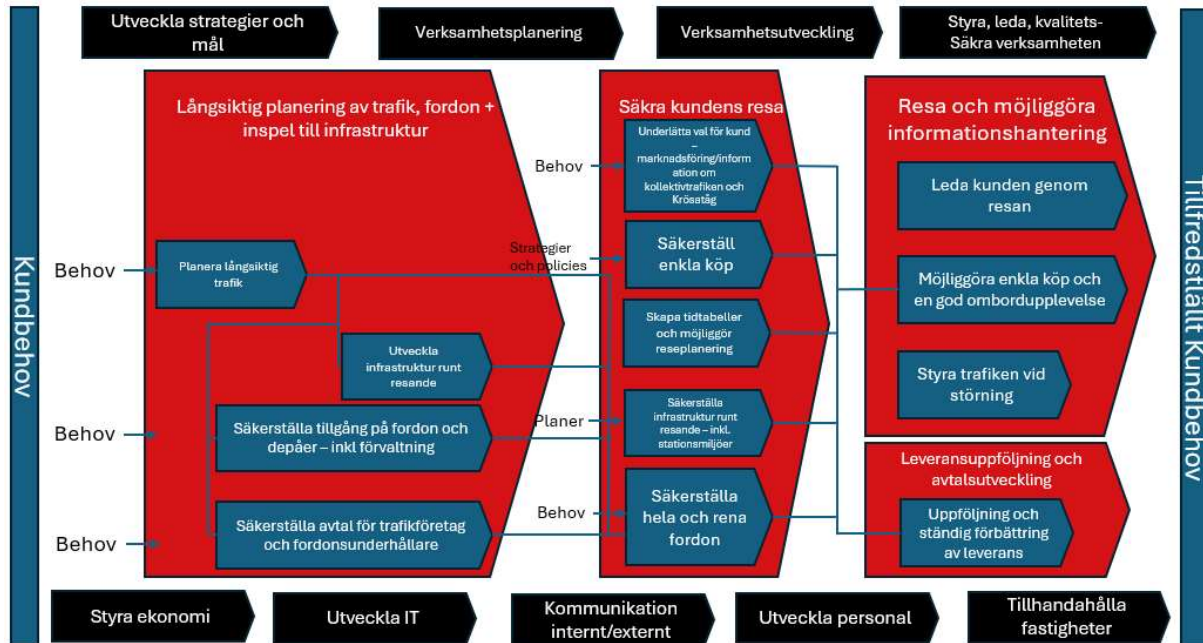

- Intern samverkan (exempel):

- Ta fram förslag på övergripande processer och arbetssätt

Exempel:

§ 169**Delegationsordning för Regionstyrelsen**

Diarienummer: RJL 2025/2804

Beslut

Regionstyrelsens arbetsutskott föreslår regionstyrelsen

- fastställa delegationsordning för Regionstyrelsen.

Sammanfattning

En revidering föreslås av delegationsordningen för Regionstyrelsen.

Revideringen görs med anledning av nya regler i kamerabevakningslagen

som infördes den 1 april 2025. De nya reglerna innebär att Region

Jönköpings län inte längre behöver söka tillstånd hos

Integritetsskyddsmyndigheten (IMY) för att kamerabevaka. Istället får

Region Jönköpings län ett tydligare ansvar genom ett beslutsmandat och ska

själva bedöma om kamerabevakningen följer reglerna i

dataskyddsförordningen och kamerabevakningslagen.

Med anledning av lagändringen föreslås en revidering av

delegationsordningen för Regionstyrelsen där nuvarande lydelse ”Rätt att

ansöka om samt ändra tillstånd för kamerabevakning” justeras till lydelsen

”Rätt att ta beslut om kamerabevakning”.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse
- Delegationsordning – Regionstyrelsen, med spårade ändringar

Beslutet skickas till

Regionstyrelsen

Regionledningskontoret

Regionstyrelsen

Delegationsordning för Regionstyrelsen

Förslag till beslut

Regionstyrelsen

- fastställer delegationsordning för Regionstyrelsen.

Sammanfattning

En revidering föreslås av delegationsordningen för Regionstyrelsen. Revideringen görs med anledning av nya regler i kamerabevakningslagen som infördes den 1 april 2025. De nya reglerna innebär att Region Jönköpings län inte längre behöver söka tillstånd hos Integritetsskyddsmyndigheten (IMY) för att kamerabevaka. Istället får Region Jönköpings län ett tydligare ansvar genom ett beslutsmandat och ska själva bedöma om kamerabevakningen följer reglerna i dataskyddsförordningen och kamerabevakningslagen.

Med anledning av lagändringen föreslås en revidering av delegationsordningen för Regionstyrelsen där nuvarande lydelse ”Rätt att ansöka om samt ändra tillstånd för kamerabevakning” justeras till lydelsen ”Rätt att ta beslut om kamerabevakning”.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse
- Delegationsordning – Regionstyrelsen, med spårade ändringar

Beslutet skickas till

Regiondirektör

Regionledningskontoret Kansli

Jane Ydman
RegiondirektörSiw Kullberg
Kanslidirektör

Delegationsordning - Regionstyrelsen

1. Allmänt

Grunder för delegering av beslut

Enligt 6 kap. 37 § kommunallagen får regionstyrelsen uppdra åt presidiet, ett utskott, en ledamot eller ersättare att besluta på styrelsens vägnar i ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden.

Vidare framgår det av 7 kap. 5 § kommunallagen att styrelsen får uppdra åt en anställd hos Region Jönköpings län att besluta på styrelsens vägnar i ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden.

Samtliga beslut som fattas på delegation ska följa gällande författningar och av regionfullmäktige beslutade policys samt ligga inom budgeterad ram/investeringsplan för berörd verksamhet.

Beslut som inte får delegeras

Av 6 kap. 38 § kommunallagen framgår att beslutsrätten i följande ärenden inte får delegeras:

1. ärenden som avser verksamhetens mål, inriktning, omfattning eller kvalitet,
2. framställningar eller yttranden till fullmäktige liksom yttranden med anledning av att beslut av styrelsen i dess helhet eller av fullmäktige har överklagats,
3. ärenden som rör myndighetsutövning mot enskilda, om de är av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt,
4. ärenden som väckts genom medborgarförslag och som lämnats över till nämnden eller
5. ärenden som enligt lag eller annan författning inte får delegeras

Vidaredelegering

Regiondirektören har ställning som förvaltningschef. Beslut som delegeras till förvaltningschef får vidaredelegeras i de fall styrelsen godkänt detta, vilket framgår av delegationsordningen. Vidaredelegering kan endast ske i ett led. Därutöver är vidaredelegering inte tillåtet. Detta framgår av 7 kap. 6 § kommunallagen.

Formell vikarie för delegat erhåller dennes delegation.

Delegat kan hänskjuta beslutsfattandet till den som gett delegationen.

Undertecknade av handlingar i styrelsens namn

Avtal, handlingar och skrivelser som beslutas av styrelsen eller av utskottet på delegation ska undertecknas av ordföranden eller vid förfall för denne av vice ordföranden samt kontrasteras av regiondirektören, vid dennes förfall av ekonomidirektör.

Befattningshavare som fattar beslut på delegation undertecknar de handlingar som är en följd av beslut som vederbörande fattat.

Diarieföring av delegationsbeslut

Delegaten ansvarar för att beslutet diarieförs.

Anmälan av delegationsbeslut

Beslut som är fattade på delegation ska anmälas till regionstyrelsen vid nästkommande sammanträde, såvida annat inte anges i delegationsordningen nedan. Beslut som regiondirektören har vidaredelegerat ska av beslutsfattaren anmälas till regiondirektören, som i sin tur anmäler beslutet till styrelsen. Anmälan ska ske på för ändamålet särskild framtagen blankett.

Verkställighetsbeslut

Utöver de beslut som kan fattas enligt denna delegation fattar regionens tjänstemän s.k. verkställighetsbeslut eller verkställighetsåtgärder.

Med verkställighet avses åtgärder som en tjänsteman utför i den dagliga verksamheten och inom ramen för de arbetsuppgifter som normalt ingår i befattningen. I det dagliga arbetet utgår verkställighet ofta från beslut som regleras i lag eller avtal. För att ett beslut ska ses som verkställighet får det inte föreligga några alternativa lösningar av principiell och övergripande natur. Det måste också finnas politiskt fastställda mål för verksamheten samt en politiskt fastställd ekonomisk ram. De flesta beslut av ekonomisk art inom budgetramen och för i budgeten eller i annat beslut fastställt ändamål betraktas som verkställighetsbeslut. Detta gäller också beslut som rör förvaltningen och regionens interna förhållanden.

Verkställighetsbeslut behöver inte anmälas.

Jäv

Vid både delegationsbeslut och verkställighet gäller jävsreglerna i kommunallagen och förvaltningslagen.

2. Delegering till arbetsutskottet

2.1	Rätt att besluta om deltagande i kurser, konferenser, utbildning o dyl. för styrelsens ledamot/ersättare inom och utanför riket
2.2	Rätt att besluta om styrelsens representation samt regionens representation olika sammanhang
2.3	Rätt att besluta om anställningsvillkor för regiondirektör
2.4	Rätt att besluta om att sälja utrangerad utrustning om försäljningspris understiger 4 000 000 kr
2.5	Rätt att fatta beslut i individuella ärenden gällande särskild avtalspension
2.6	Rätt att fatta beslut om utgifter inom 200 000

3. Delegering till ordföranden

3.1	Rätt att besluta på styrelsens vägnar i brådsakade ärenden enligt 6 kap. 39 § kommunallagen <i>Anm. Vid ordförandens förfall fattar vice ordföranden beslut</i>
3.2	Rätt att besluta om tillförordnad regiondirektör.
3.3	Rätt att besluta om semester och deltagande i kurser, konferenser, utbildning o dyl. för regiondirektör

4. Delegering till regiondirektören

Regiondirektörens rätt att fatta beslut på delegation samt besluta om vidaredelegering framgår av tabellen nedan.

Därtill utöver regiondirektören, som regionens främsta tjänsteman och enda förvaltningschef, den operativa ledningen av regionens verksamheter och ansvarar för att dessa bedrivs i enlighet med politiska riktlinjer och fastställda budgetar.

Region Jönköpings län har som arbetsgivare det övergripande arbetsmiljöansvaret. Av regionstyrelsens reglemente framgår att styrelsen är anställningsmyndighet. Regionstyrelsen har därmed det övergripande arbetsgivar- och arbetsmiljöansvaret och har också det övergripande ansvaret på risk- och säkerhetsområdet.

Regiondirektören ansvarar för att regionens verksamheter bedrivs enligt gällande lagar och föreskrifter på arbetsmiljöområdet. Regiondirektören ser till att fördelningen av ansvaret för arbetsmiljöuppgifterna sker nedåt i organisationen. Den närmare fördelningen av arbetsmiljöuppgifterna (inklusive brand, miljö, risk- och säkerhetsarbetet) framgår av särskilt framtagna instruktioner.

Företräderskap allmänt

4.1	Beslut	Får vidaredelegeras
4.1.1	Rätt att motta delgivning. <i>(Anmäls ej)</i>	Ja
4.1.2	Rätt att utse beslutsattestant samt befattningshavare med rätt att teckna regionens firma i olika ärenden.	Nej
4.1.3	Rätt att föra Regionens talan vid domstol och andra myndigheter samt vid förrättningar av skilda slag.	Ja
4.1.4	Rätt att utfärda fullmakt för annan att föra Regionens talan vid domstol eller andra myndigheter samt vid förrättningar av skilda slag.	Ja
4.1.5	Rätt att besluta om yttranden i ärenden av mindre principiell natur där regionen är remissinstans.	Ja

4.1.6	Rätt att besluta om överklagan av beslut.	Nej

Personal

4.2	Beslut	Får vidaredelegeras
4.2.1	Rätt att teckna kollektivavtal och genomföra tvisteförhandlingar.	Ja
4.2.2	Rätt att anställa/förordna och entlediga verksamhetschefer.	Ja
4.2.3	Rätt att besluta om avgångsvederlag.	Ja
4.2.4	Rätt att besluta om tillförordnad direktör.	Ja, inom tidsperioden två veckor. Vid frånvaro längre än två veckor får beslutet inte vidaredelegeras.

Ekonomi

4.3	Beslut	Får vidaredelegeras
4.3.1	Avskrivning av fordran upp till 300 000 kr.	Ja
4.3.2	Rätt att fatta beslut om medelsförvaltning i enlighet med av fullmäktige fastställd finanspolicy.	Ja
4.3.3	Rätt att besluta om mottagande av gåva till Regionen till ett värde av upp till 1 mkr som inte medför några restriktioner för Regionens verksamhet.	Ja
4.3.4	Rätt att besluta om tillämpningsanvisning gällande regionens taxor och avgifter.	Ja
4.3.5	Förändring av regionstyrelsens utgiftsramar till följd av avtal, politiska beslut, aktivering av investeringar, tekniska justeringar och motsvarande så länge detta inte kommer i konflikt med 6 kap. 38§ kommunallagen.	Ja
4.3.6	Ingå, teckna och säga upp leasingavtal (bilar).	Ja
4.3.7	Rätt att besluta om att sälja utrustning om försäljningspris understiger 2 000 000 kr.	Ja

4.3.8	Rätt att yttra sig i ärenden rörande skuldsanering.	Ja

Avtal, upphandling (exklusive fastighetsområdet) och försäljning

4.4	Beslut	Får vidaredelegeras
4.4.1	Upphandling av varor och tjänster i enlighet med beslutad budget.	Ja
4.4.2	Rätt att besluta om investeringar i utrustning/inventarier understigande 1 mkr till följd av akuta ärenden.	Nej
4.4.3	Rätt att ingå, underteckna och säga upp serviceavtal gällande hjälpmedel med länets kommuner.	Ja

Fastigheter

4.5	Beslut	Får vidaredelegeras
4.5.1	Rätt att besluta om, förvärv, byte, försäljning av fastigheter m.m. där vederlaget eller värdet av ingående delar uppgår till högst 1 miljon kronor.	Ja
4.5.2	Rätt att besluta om byggnation understigande 2 miljon kr.	Ja
4.5.3	Rätt att ingå, säga upp och förlänga hyresavtal där det sammantagna åtagandet inte överstiger 3 mkr Rätt att ingå tilläggsavtal avseende fastigheter där åtagandet för tilläggsavtalet inte överstiger 500 000 kr. (Gäller regionens åtagande som både hyresgäst och hyresvärd).	Ja
4.5.4	Upphandling av varor och tjänster i enlighet med beslutad budget.	Ja
4.5.5	Upphandling av byggentreprenad i enlighet med beslutad budget	Ja

Dataskyddsförordningen och informationssäkerhet

4.6	Beslut	Får vidaredelegeras
4.6.1	Rätt att förordna Dataskyddsombud.	Nej

4.6.2	Rätt att ingå, underteckna och säga upp personuppgiftsbiträdesavtal.	Ja
4.6.3	Rätt att helt eller delvis avslå begäran om de registrerades rättigheter, avseende registerutdrag, rättelse, radering, begränsning, dataportabilitet och invändning enligt 15 – 18 och 20 - 21 artikel dataskyddsförordningen.	Ja
4.6.4	Rätt att anmäla personuppgiftsincident som ej osannolikt medför en risk för fysiska personers fri och rättigheter till Integritetsskyddsmyndigheten enligt 33 artikel dataskyddsförordningen.	Ja
4.6.5	Rätt att anmäla sådana informationssäkerhetsincidenter som omfattas av lag om informationssäkerhet för samhällsviktiga och digitala tjänster till behörig tillsynsmyndighet.	Ja

Allmänna handlingar och arkiv

4.7	Beslut	Får vidaredelegeras
4.7.1	Beslut att helt eller delvis avslå begäran att ta del av allmän handling samt beslut att ställa upp villkor för handlingens utlämnande.	Ja
4.7.2	Besluta om riktlinjer om bevarandetider och gallring avseenden regionens arkiv	Ja
4.7.3	Utfärda tillämpningsanvisningar till regionens arkivreglemente samt tillsynsbeslut	Ja
4.7.4	Rätt att överta arkiv enligt 9 § Arkivlagen (1990:782).	Ja

Regionens anknutna stiftelser (donationsfonder)

4.8	Beslut	Får vidaredelegeras
4.8.1	Företräda Region Jönköpings läns förvaldade donationsfonder och stiftelser inklusive underteckna årsredovisningar och ansöka om permutation.	Ja

4.8.2	Mottagande av donation/gåva till Region Jönköpings län till ett värde av upp till 1 mkr samt besluta om att inte motta donation/gåva.	Ja

Kvalitetsregister

4.9	Beslut	Får vidaredelegeras
4.9.1	Beslut om behandling av data och personuppgifter som ligger utanför den ordinarie driften.	Ja
4.9.2	Rätt att ingå, underteckna och säga upp avtal avseende överenskommelse om avgift för arbete med sammanställning av data ur kvalitetsregister.	Ja
4.9.3	Beslut om utlämnande av uppgifter från kvalitetsregister där regionstyrelsen är centralt personuppgiftsansvarig.	Ja

Säkerhet och beredskap

4.10	Beslut	Får vidaredelegeras
4.10.1	Rätt att ingå, underteckna och säga upp säkerhetsskyddsavtal, samt i övriga ärenden med anknytning till säkerhetsskyddslag (2018:585) företräda RJL vid samordning med berörda myndigheter.	Ja
4.10.2	Rätt att företräda Regionen i kontakter med behörig myndighet, för t.ex. anmälningar, kontakter, och samråd vad gäller krig, kris, och beredskapsangelägenheter.	Ja
4.10.3	~~Rätt att ansöka om samt ändra tillstånd för kameraövervakning.~~ <u>Rätt att ta beslut om kamerabevakning.</u>	Ja
4.10.4	Rätt att begära sändning av Viktigt Meddelande till Allmänheten (VMA).	Ja

Övrigt

4.11	Beslut	Får vidaredelegeras
4.11.1	Besluta om avvisning av för sent inkommen överklagan av beslut.	Ja

Om dokumentet

Fastställt av regionstyrelsen 2024-12-17 § 257.

Regionledningskontoret

Regionstyrelsen

Valärende – Ersättare i Läns pensionärsrådet

Förslag till beslut

Regionstyrelsen

1. beviljar Carina Stende (S) avsägelse från uppdraget som ersättare i Läns pensionärsrådet
2. utser Per Svenberg (S) som ersättare i Läns pensionärsrådet efter Carina Stende (S).

Sammanfattning

Carina Stende (S) har avsagt sig uppdraget som ersättare i Läns pensionärsrådet. Socialdemokraterna har inkommit med en nominering där Per Svenberg (S) föreslås som ny ersättare i rådet.

Beslutsunderlag

- Avsägelse daterad 2025-08-27

Valärende – Ledamot i Upphandlingsdelegationen

Förslag till beslut

Regionstyrelsen

1. beviljar Carina Stende (S) avsägelse från uppdraget som ledamot i Upphandlingsdelegationen
2. utser Per Svenberg (S) som ledamot i Upphandlingsdelegationen efter Carina Stende (S).

Sammanfattning

Carina Stende (S) har avsagt sig uppdraget som ledamot i Upphandlingsdelegationen. Socialdemokraterna har inkommit med en nominering där Per Svenberg (S) föreslås som ny ledamot i delegationen.

Beslutsunderlag

- Avsägelse daterad 2025-08-27